

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

MÜZE, ARŞİV, KÜTÜPHANE MALZEMESİ
ile
KATALOGLAMA İLİŞKİSİ

Elif Köklü
2502020034

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hasan S. Keseroğlu

İstanbul 2009

Müze, Arşiv, Kütüphane Malzemesi ile Kataloglama İlişkisi
Museum, Archive, Library Resources and Connection With Cataloging
Elif Köklü

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de bilgi ve belge merkezleriyle ilgili karar ve uygulamalarda müze, arşiv ve kütüphanelerin yaklaşan alanlarına dikkat çekmek ve bütünleşik erişim sistemleri için öneriler getirmektir. Karşılıklı işlerlik yoluyla yaklaşan çalışma alanları araştırılırken, konu bibliyografik veri yönetimi üzerine odaklanmıştır. Kültürel bellek kavramı ile kuramsal bir taban oluşturulmuş; uygulamanın gerçekleştirilmesi için AAKK2 10. Bölüm yönergeleri kullanılmıştır. Uygulamanın sorun alanı, T.C. İstanbul Üniversitesi kültürel ve biyolojik dermeleri ile Merkez Kütüphanesinin kataloglama ilişkisi olarak seçilmiştir. Bu dermelerde bulunan üç boyutlu belgelerin bibliyografik kayıt örnekleri hazırlanmıştır. Sonuçta Türkiye’de özel dermelerin varlığıyla birlikte, bilgilendirme hizmetlerinin elektronik ortamda sunulması için çalışmalara henüz yeni başlandığı gözlemlenmiştir. Bu durum hipotezi doğrulamaktadır. Çalışmada betimleme ve karşılaştırma yöntemleri uygulanmış; görüşme ve gözlem teknikleri kullanılarak veri toplanmıştır.

Abstract

The aim of this study is to define purposes and functions of integrated access to bibliographic data in museums, archives, and libraries that have been characterized as institutions of cultural memory and to propose a theoretical framework. These institutions’ joint functionality are discussed around interoperability models and the relationship between data content standards and AACR2 is established. The study shows that the traditional approach characterized as ‘classification by document types’ has given its place to using shared common rules and information access. As for implementation, this study addresses the question of the preparation of the Istanbul University Central Library and the Istanbul University cultural and biological collections and their sustainability, providing samples of bibliographic records for 3-D collection materials using MARC format codes. In conclusion, the study demonstrates that the information and documentation centers are only recently being established with a ‘shared functionality’ approach in information and document management on electronic environment in Turkey. Descriptive and comparative methods and interviews, observations, and questionnaires were used as instruments for data collection.

Önsöz

Günümüzde, derme geliştirme, veri yönetimi, bilgi erişim, bilginin kullanımı ve yeniden yaratımıyla ilişkili çalışma alanları birbirine hızla yakınlaşmaktadır. Birçok farklı veri tabanı arasında kurulan bilgi ağları, kurumların eskiye göre daha hareketli, esnek bir yapıya ve iletişim olanaklarına sahip olmaları gereğini doğurmuştur. Teknolojik ve toplumsal değişimi tüm yönleriyle açıklamak olanaklı olmasa da; 'müze, arşiv ve kütüphaneler, enformasyon, iletişim, eğlence ve yaratıcılık sektörlerinin parçalarıdır ve kültürel bellek, sosyal adalet gibi çağdaş değerleri insan yaşamına katmada merkezi rol oynarlar' tümcesiyle, bu kurumlar için ortak kuramsal bir çerçeve çizilebilir.

'Kültürel bellek' kavramı, bilgi depoları arasında kurulan kuramsal ilişkiyi tek bir tanım altında toplar. Birçok ülke örneği göstermektedir ki, kültürel bellek kurumlarında oluşan enformasyonun, paylaşılabılır veriler olarak örgütlenmesi için ulusal ve uluslararası politikalar yoluyla destekler sağlanmaktadır. Yakın gelecekteki hedef bibliyografik standartların, yalnız kütüphane, yalnız arşiv veya yalnız müzeler için değil, bu kurumlardan herhangi birini dışlamayacak şekilde geliştirilmesidir. Alandaki bu hızlı ilerleyişten yola çıkarak, toplu kataloglarda uzun zamandır yaşanan bibliyografik denetim sorununun, bugün müzelerle birlikte, dokümantasyon ve enformasyonla ilgili diğer tüm bileşenleri etkilemeye başlayacağı söylenebilir.

Bütünleşik bilgi erişim sistemlerinin parçası olan müzeler, günümüze değin geleneksel bilgi kaynakları dışında kalan üç boyutlu belgelerin kataloglama ve sınıflama konusunu gündeme getirir. Bu sorun alanında üç boyutlu belgelerin pedagojik ve araştırma değerlerine vurgu yapmak önem kazanır. Buna göre, oyun, madalya, taş, bitki, mikroskobik görüntü vb. sonsuz çeşit ve nicelikteki üç boyutlu belgeler, yazılı belgeler kadar okunur ve bellenebilir bilgi kaynaklarıdır. Öğrenme nesnesi, e-kaynak, çoklu ortam vb. ürünlerin yaratımında üç boyutlu belge enformasyonu önemli bir yer tutar.

Üç boyutlu derme yönetimi ve müze enformatiği içindeki yeni roller, personel niteliği üzerine süren tartışmaları başlatmıştır. Batılı okullarda müze, arşiv ve kütüphane bilimlerinin ortak başlıkları altında, 'bilgi ve belge yöneticisi' yetiştirmek üzere ders programları yenilenmektedir. Aynı zamanda, her üç alanı da kapsayan uzaktan eğitim programları bu konunun hem çok yeni, hem de ufkunun çok geniş olduğunu kanıtlamaktadır.

Türkiye’de müze, arşiv ve kütüphanenin ‘ortak bir bilgi akım sistemi’ olarak yönetilmesi amacından yola çıkan ilk uygulama, 1981 yılında kurulan Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Belge ve Bilgi Merkezidir. İ.Ü. Merkez Kütüphanesinde başlatılan otomasyon programı yazılım çalışmasının da (UFUK), her tür bilgi kaynağına erişim ilkesinden yola çıkan ortak bir havuz olarak tasarlandığı belirtilmektedir. Türkiye’de bilgi ve belge yönetimi alanında başlatılan bu uygulamalar, çalışma konumun belirlenmesine cesaret veren etkenler olarak sayılabilir.

Bu çalışmadaki destekleri için danışmanım Prof. Dr. Hasan S. Keseroğlu’na, Prof. Dr. Ayşe Üstün’e ve Doç. Dr. Oğuz İcimsoy’a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, metnin sistematığı üzerine getirdiği öneriler için Yard. Doc. Dr. Hülya Dilek-Kayaoğlu’na ve bana ayırdığı değerli görüşme saatleri için Prof. Dr. Meral Alpay’a teşekkürlerimi borçluyum.

Gözlem ve görüşmelerime olanak sağlayan Milli Kütüphane Başkanı Sn. Tuncel Acar’a, Sn. Cengiz Aslan’a ve Sn. Ahmet Çelenkoğlu’na; İ.Ü. Güzel Sanatlar Bölümü Başkanı Prof. Dr. Ara Altun’a, İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Bölüm Başkanı Prof. Dr. Öztan Öncel’e, Prof. Dr. Arslan Terzioğlu’na, Dr. Arın Namal’a ve sn. Fatma Tolan’a teşekkürlerimi sunarım. İ.Ü. Merkez Kütüphanesi çalışanı arkadaşlarıma da ayrıca teşekkür ederim.

Hisar Eğitim Vakfı Okulu yöneticilerine ve çalışma arkadaşlarıma ilgi ve destekleri için; ayrıca Fulya Sarı’ya bilgi paylaşımı ve sağladığı önemli kaynaklar için teşekkür ederim.

Son olarak, metne katkı sunan eşim Orhan Aydın ile Mustafa, Güler ve Hakan Köklü’ye güven ve desteklerinden dolayı teşekkürlerimi borçluyum.

Elif Köklü

İstanbul, 31.08.2008

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Öz.....	iii
Önsöz.....	iv
İçindekiler.....	vi
Ek Listesi.....	ix
Kısaltmalar.....	x
Giriş.....	1

1. BÖLÜM

MÜZE, ARŞİV VE KÜTÜPHANELERİN KÜLTÜREL BELLEK OLARAK İŞLEVLERİ

1.1. Kültürel Bellek Kurumları.....	7
1.1.1. Müzelerin Amaç ve İşlevleri.....	9
1.1.2. Arşivlerin Amaç ve İşlevleri.....	11
1.1.3. Kütüphanelerin Amaç ve İşlevleri.....	14
1.1.4. Müze, Arşiv ve Kütüphane Tarihinde Ortak Dönemler	16
1.2. Kültürel Bellek Kurumlarında Belge Türleri.....	20
1.2.1. Bilgi Kaynakları.....	22
1.3. Kültürel Bellek Enformasyonu.....	24
1.3.1. Birincil Belgelerin Elektronik Ortama Aktarılması ve E-Kaynak Üretimi.....	26
1.3.2. AB Bakış Açısından Küresel Bilgi Sistemleri İçinde Bellek Kurumları.....	27
1.3.3. Müze, Arşiv ve Kütüphaneler Arasında Karşılıklı İşlerlik (<i>Interoperability</i>) Girişimleri.....	30

2. BÖLÜM

KÜLTÜREL BELLEK KURUMLARINDA BİLGİ ERİŞİM VE KATALOGLAMA SORUNLARI

2.1. Bibliyografik Veritabanları.....	36
2.1.1. Bibliyografik Kayıt Öğeleri.....	37
2.1.2. Bibliyografik Niteleme.....	38
2.1.2.1. Niteleme Düzeyleri Arasındaki Farklar.....	38
2.2. Bibliyografik Veri Standartları.....	41
2.2.1. Veri Alanları ve Yapıları.....	43
2.2.1.1. Erişim Uçları.....	44

2.2.1.1.1. Makinece Okunabilir Kataloglama (MARC).....	45
2.2.1.1.2. Diğer Üstveri Yapılarına İlişkin Görüşler ve Dublin Core Üstveri Öge Kümesi (DC).....	46
2.2.2. Veri İçeriği Standartları ve İçerik Değerlendirmede Yardımcı Kaynaklar...	49
2.2.2.1. Yetke Dizinleri.....	51
2.2.2.2. Konu Başlıkları ve Kavram Dizinleri.....	54
2.2.2.3. Kataloglama Kuralları.....	56
2.2.2.3.1. Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları (AAKK2).....	58
2.3. Kültürel Bellek Kurumlarında Kataloglama Kurallarının AAKK2 ile İlişkisi.....	61
2.3.1. Müzelerde Kataloglamanın AAKK2 ile İlişkisi.....	61
2.3.2. Arşivlerde Kataloglamanın AAKK2 ile İlişkisi.....	64
2.3.3. Bibliyografik Kayıtlar İçin İşlevsel Gerekliler (FRBR) Kavramsal Modelinin Ortak Erişim Amacı.....	68

3. BÖLÜM

ÜÇ BOYUTLU BELGELERİN İŞLEVLERİ ve ANGLO-AMERİKAN KATALOGLAMA KURALLARI (AAKK2) 10. BÖLÜM YÖNERGELERİ

3.1. Bilgi Kaynakları Olarak Üç Boyutlu Belgelerin İşlevleri.....	71
3.1.1. Tarih Araştırmalarında Üç Boyutlu Belgeler.....	74
3.1.2. Eğitim ve Öğrenimde Üç Boyutlu Belgeler.....	76
3.1.3. Bilimsel Araştırmalarda Üç Boyutlu Belgeler.....	77
3.1.4. Kurumsal Kullanıcılar ve Bilgi ve Belge Merkezleri.....	78
3.2. Üç Boyutlu Belge Yönetimi.....	79
3.2.1. Personel Sorunu.....	81
3.2.2. Kullanım ve Kullanıcı Gereksinimleri.....	84
3.2.3. Seçim ve Sağlama.....	85
3.2.4. Güvenlik, Süreklilik, Koruma.....	87
3.3. Üç Boyutlu Belgelerde Bibliyografik Erişim Sorunları.....	89
3.3.1. Üç Boyutlu Belgelerde Dil Sorunu.....	89
3.3.2. AAKK2 10. Bölüm: Üç Boyutlu Yapay ve Gerçek Nesneler.....	92
3.3.2.1. Üç Boyutlu Belge Nitelemelerinde Bilginin Ana Kaynağı.....	93
3.3.2.2. Üç Boyutlu Belge Türleri ve Genel Belge Belirleyiciler [GBB].....	93
3.3.2.3. Yayımcı, Dağıtımcı, vb. Alanı ve Üretim Yeri.....	96
3.3.2.4. Fiziksel Niteleme Alanı.....	96

3.3.2.5. Notlar Alanı.....	97
----------------------------	----

4. BÖLÜM

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ÖZEL DERMELERİ-MERKEZ KÜTÜPHANESİ İLİŞKİSİ ve ÜÇ BOYUTLU BELGELERİN AAKK2 UYARLI BİBLİYOGRAFİK KAYIT ÖRNEKLERİ

4.1. Üniversite Kütüphanesi - Özel Derme İşbirliğinde Üniversite Kütüphanesinin Rolü ve İşlevleri.....	99
4.1.1. T.C. İstanbul Üniversitesi (İ.Ü.) Merkez Kütüphanesi.....	102
4.2. İ.Ü. Kültürel Bellek Dermeleri.....	103
4.2.1. İ.Ü. Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü.....	103
4.2.2. İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesi.....	105
4.2.3. Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Prehistorya Laboratuvarı.....	106
4.2.4. Cerrahpaşa Tıp ve Eczacılık Tarihi Müzesi.....	106
4.2.5. Feyhaman Duran Kültür ve Sanat Evi.....	107
4.2.6. İletişim Galerisi.....	108
4.3. İ.Ü. Biyolojik Dermeleri.....	108
4.3.1. Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Zooloji Müzesi.....	109
4.3.2. Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Botanik Bahçesi.....	109
4.3.3. Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Botanik ve Genetik Kürsüsü Herbaryumu	110
4.3.4. Eczacılık Fakültesi Herbaryumu.....	111
4.3.5. Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Hidrobiyoloji Müzesi.....	112
4.3.6. Veteriner Fakültesi Osteoarkeoloji Müzesi.....	112
4.3.7. Mühendislik Fakültesi Jeoloji Müzesi.....	113
4.4. AAKK2 ve MARC Format Uyumlu Bibliyografik Kayıt Örnekleri.....	113
Sonuç ve Öneriler.....	132
Kaynakça.....	138
Ek.....	158
Özgeçmiş.....	159

Şema ve Ek Listesi

	<u>sayfa</u>
Şema 1: Bibliyografik Veri Standartları	42
Şema 2: 16 DC Niteleme Ögesi Sınıflama Şeması.....	48
Şema 3: AAKK2 2002 Bölüm 10 / MARC Şeması.....	97, 98
Şema 4: Üniversite Kütüphanesi - Özel Derme Bilgi Hizmetleri ve İşlevsel Ürün Modelleri.....	100
Ek 1 : Müze Eser Envanteri Kopyası.....	158

Kısaltmalar

AACR	Anglo-American Cataloguing Rules – Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları
AAKK2	Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2
AAT	Art and Architecture Thesaurus – Sanat ve Mimari Kavram Dizini
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABD	Anabilim Dalı
AFNOR	Association française de normalisation – Fransız Standardizasyon Kurumu
ALA	American Library Association – Amerikan Kütüphane Derneği
ANK	Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Herbaryumu
APPM	Archives, Personal Papers, and Manuscripts – Arşivsel, Kişisel Belgeler ve El Yazmaları
AR-GE	Araştırma-Geliştirme
A.Ü.	Ankara Üniversitesi
A.Ü.DTCF	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
BEAKK	Basma Eserler Alfabetik Katalog Kaideleri
BnF	Bibliothèque nationale de France – Fransa Ulusal Kütüphanesi
Bs.	Basım
BYRDK	Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu
BYRDM	Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü
CALIMERA	Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access – Kültürel Uygulamalar: Elektronik Kaynaklara Erişimde Aracı Olarak Yerel Kurumlar
CC:DA	The Committee on Cataloging: Description and Access – Kataloglama Kurulu: Niteleme ve Erişim
CCA	College Art Association of America – Amerika Sanat Okulları Birliği
CCO	Cataloging Cultural Objects – Kültürel Nesne Kataloqlaması
CDP	Colorado Digitalization Project – Colorado Sayısallaştırma Projesi
CDWA	Categories for the Description of Works of Art – Sanat Yapıtlarını Niteleme Kategorileri
CRM	Conceptual Reference Model – Kavramsal Danışma Modeli

DAGM	Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
DC	Dublin Core
DCMI	Dublin Core Metaveri Öğe Kümesi
Der.	Derleyen
DOS	Dewey Onlu Sınıflama Sistemi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EAD	Encoded Archival Description – Kodlanmış Arşivsel Niteleme
EBYS	Elektronik Belge Yönetim Sistemi
EOS	Evrensel Onlu Sınıflandırma Sistemi (Brüksel Onlu Sınıflama)
ERIC	The Education Resources Information Center – Eğitim Kaynakları Enformasyon Merkezi
FDGC	Content Standard for Digital Geospatial Metadata – Sayısal Coğrafik Konum Üstveri İçerik Standardı
FRANAR	Functional Requirements for Authority – Yetke İçin İşlevsel Gereklere
FRBR	Functional Requirements for Bibliographic Records – Bibliyografik Kayıtlar İçin İşlevsel Gereklere
GBB	Genel Belge Belirleyici
GIHC	Graphic Materials: Rules for Describing Original Items and Historical Collections – Çizgisel Belgeler: Özgün Yapıtlar ve Tarihsel Dermeler İçin Kurallar
IAPT	International Association for Plant Taxonomy - Uluslararası Bitki Taksonomisi Birliği
ICA	International Council of Archives – Uluslararası Arşiv Konseyi
ICOM	International Council of Museums – Uluslararası Müzeler Konseyi
ICOM-CIDOC	Documentation Committee of the International Council of Museums – Uluslararası Müzeler Konseyi Dokümantasyon Komitesi
IEEE	Institute of Electrical and Electronics Engineers – Elektrik ve Elektronik Mühendisleri Enstitüsü
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions – Kütüphane Dernek ve Kuruluşları Uluslararası Federasyonu
IM	Information management – Bilgi yönetimi
ISAD (G)	General International Standard Archival Description – Genel Uluslararası Arşivsel Niteleme Standardı

ISBD	International Standard Bibliographic Description – Uluslararası Standart Bibliyografik Niteleme
ISBD(CR)	International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources – Süreçler ve Diğer Sürekli Kaynaklar İçin Uluslararası Standart Bibliyografik Niteleme
ISO	International Organization for Standardization – Uluslararası Standizasyon Organizasyonu
ISO/IEC	International Organization for Standardization/ The International Electrotechnical Commission – Uluslararası Standizasyon Organizasyonu/ Uluslararası Elektroteknik Kurulu
ISTE	İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryumu
ISTF	İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Herbaryumu
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
JISC	Joint Information Systems Committee – Birleşik Enformasyon Sistemleri Komitesi
JSC	Joint Steering Committee for Revision of AACR – AAKK Revizyonu Birleşik Yönetim Kurulu
LC	Library of Congress – Kongre Kütüphanesi
LCSH	Library of Congress Subject Headings – Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları
KEK	Kadın Eserleri Kütüphanesi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MSÜ	Mimar Sinan Üniversitesi
MARC AMC	MARC Format for Archival and Manuscripts Control – Arşiv Belgeleri ve Elyazmaları Denetimi İçin MARC Formatı
MARC	Machine Readable Cataloging – Makinece Okunabilir Kataloqlama
MeSH	Medical Subject Headings – Tıp Konu Başlıkları
MLA	The Museums, Libraries and Archives Council - Müze, Kütüphane ve Arşiv Konseyi
MOAC	Museum and Online Archives of California Project – Kaliforniya Projesi Çevrimiçi Müze ve Arşivleri
MOMA	Museum of Modern Art – Modern Sanatlar Müzesi
NACO	Name Authority Cooperative – Ad Denetim Kooperatifi

OAI-PMH	Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting – Açık Arşivler Girişimi Üstveri Harmanlama Protokolü
OCLC	Online Computer Library Center – Çevrimiçi Bilgisayar Kütüphane Merkezi
OPAC	Online Public Access Catalog – Çevrimiçi Katalog
PULMAN-XT	European Research Network for Public Libraries, Museums and Archives – Halk Kütüphaneleri, Müzeler ve Arşivler için Avrupa Araştırma Ağı
RAMP	Records and Archives Management Programme – Kayıtlar ve Arşivler Yönetim Programı
RDA	Resource Description and Access – Kaynak Niteleme ve Erişim
RLG	Research Libraries Group – Araştırma Kütüphaneleri Grubu
RLIN	Research Libraries Information Network – Araştırma Kütüphaneleri Bilgi Ağı
SAA	Society of American Archivists – Amerikan Arşivciler Derneği
SRU/SRW	Search-Retrieval by URL (Uniform Resource Locator) – [Web Adresi] Yoluyla Tarama-Erişim
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TGM	Thesaurus for Graphic Materials – Grafik Belgeler İçin Kavram Dizini
TGN	Thesaurus of Geographic Names – Coğrafik Adlar Kavram Dizini
TK	Türk Kütüphaneciliği
TKDB	Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
ULAKBİM	Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
ULAN	Union List of Artist Names – Sanatçı Adları Birleşik Listesi
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu
vb.	Ve benzeri/benzerleri
Yay. haz.	Yayına hazırlayan
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YÖK-DOK	Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi
YTÜ	Yıldız Teknik Üniversitesi
y.y.	Yüzyıl

Giriş

Teknolojik olanaklar, eğitimde yeni yöntemler, kullanıcı odaklı bilgi hizmeti anlayışı, bilgiye dayalı ekonomi, vb. gelişmelerin sonucunda, artık bilgi taşıyıcısının nerede durduğu değil, bilginin bir arada bulunabilirliği önem kazanmıştır. Kullanıcının konusuyla yakın ya da uzak ilişkili bilgi kaynaklarına erişim gereksinimi, müze, arşiv ve kütüphaneleri veri yönetimi alanında birleştirmektedir. Aynı kullanıcıya, benzer bilgi hizmetleri sunan bu kurumlar, elektronik ortamda bilgi erişim sistemlerini kurmak üzere çalışmalar başlatmıştır. Bu konudaki girişimler, günümüzde çeşitli ulusal ve uluslararası politikalar yoluyla desteklenmektedir.

Bu çalışmanın adı 'Müze, Arşiv, Kütüphane Malzemeleri ile Kataloglama İlişkisi' olarak seçilmiştir. Bu ad altında kurulmak istenen ilişki, metnin sistematik düzeni içinde iki temel sorun alanıyla belirlenmektedir. Bunlar, 'kurumsal işlevler ve bütünleşik bilgi sistemleri' ile 'üç boyutlu belge yönetimi' olmak üzere iki genel başlık altında toplanabilir.

Müze, arşiv ve kütüphanelerle ilgili genel kabul ve bilinenler, incelenen ilişkinin çok karmaşık bir yapıya sahip olmadığı izlenimini verebilir. Ancak, metnin iki zorlu aşamasından söz edilmelidir. Bunlardan ilki, kavramsal alt yapının 'kültürel bellek' ve 'karşılıklı işlerlik (*interoperability*)' gibi çok bileşenli ve homojen olmayan iki öge üzerinde kurulu oluşudur. Diğeri ise konuyla ilgili disiplinler arası çalışmaların ve sürekliliğin sağlandığı bir uygulama örneğinin Türkiye'de henüz bulunmayışıdır. Bunun için gelişmiş ülkelerde hızlanan 'karşılıklı işlerlik' çalışmaları, elektronik ortamda sunulan bilgi hizmeti modelleri için yeni yol ve yöntemleri açıklamakta kullanılmıştır. Benimsenen kavramlar ve yeni kurumsal oluşumlar da müze, arşiv ve kütüphanelerin yerleşik ve geleneksel sınırlarının zorlandığını göstermek için kanıt sağlamışlardır.

Bu çalışmada temel olarak, Türkiye'de bilgi ve belge merkezleriyle ilgili karar ve uygulamalarda, her üç kurumu da ilgilendiren alanlara dikkat çekmek ve bibliyografik veri yönetimine ilişkin öneriler getirmek amaçlanmaktadır. AAKK2 10. Bölüm açıklamalarıyla da üç boyutlu belgelerin kataloglama sorunlarının çözümü kolaylaştırılmıştır.

Hipotez, 'bilgi ve belge merkezleri, bilgilendirme hizmetini elektronik ortamda sunmak için çalışmalar yapmaktadır. Belge türlerine yönelik görüş farklılıkları, ortak bibliyografik kurallar ve bilgi erişim anlayışıyla değişmektedir. Türkiye'de müze,

arşiv, kütüphane kurumlarının ortak işlevlerine dayalı bilgi ve belge yönetimi anlayışıyla çalışan merkezler kurulmaya başlamıştır' ifadesiyle belirlenmiştir.

Çalışmada, betimleme ve karşılaştırma yöntemleri uygulanmış; gerekli yerlerde görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Metin içinde değişimin tüm yönlerini tanımlayabilen ve geneli yansıtan sözcükler seçilmeye; benzer arayışlar içindeki çalışmalarla ortak bir dil kurulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, müze, arşiv ve kütüphaneyi bir arada tanımlamak üzere seçilen 'kültürel bellek' terimi, kaynak ve hizmet anlayışında ortak kültürel paydaları olan her üç kurumu da içermektedir. Çalışmanın metni, müze, arşiv ve kütüphane sıralaması gözetilerek düzenlenmiştir. Bunun nedeni, İskenderiye Kütüphanesi'nin (*Mousaion*), bir müze olarak kabul edilmesi ve kurumsal tarihin bu oluşumdan başlatılmış olmasıdır.

Bibliyografik taramaya 'Library and Information Science Abstract' ve 'Library Literature' (basılı fasiküllerden) 1994-2004 yılları arası ile başlanmış; 2007 yılı sonuna kadar aynı kaynakların elektronik sürümlerine başvuru devam etmiştir. 2008 yılına ait güncel veriler, ilgili kurumların web adreslerinden elde edilmiştir. LISA'da son on yılın taranması ile teknolojik yeniliklerin ve uluslararası projelerin en güncel olanlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Elsevier ve Proquest (2001-2007) veri tabanları, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (TKDB) 1952-1986, Türk Kütüphaneciliği (TK), 1987-2007, Türkiye Bibliyografyası 1952-1996, Türkiye Makaleler Bibliyografyası (CD-ROM'dan) 1952-1999, Müzeler ve Müzecilik Bibliyografyası 1926-1976 ve 1996-2001 fasikülleri, YÖKDOK Tez Kataloğu 1987-2007, ULAKBİM veri tabanları ve belge sağlama servisinden yararlanılmış, web üzerinden ilgili sayfalar ve açık erişimli arşivlerden taramalar yapılmıştır. Uygulama ile sonuç ve önerilerin yapılabilmesi için görüşme ve gözlemlerden yararlanılmıştır. Araştırma yazım biçimi ve tekniklerinde İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 'Tez Yazım Kılavuzu' esas alınmıştır. Dil ve yazım kuralları için Türk Dil Kurumu kılavuz ve sözlüklerine bağlı kalınmıştır.

Araştırma metni dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde geniş yelpazeye dağılan konu alanlarını birlikte algılamak için çağdaş kuramsal bilgiye gerek duyulmuştur. Bu amaçla, 'kültürel bellek' kavramıyla müze, arşiv ve kütüphane ilişkisi incelenmiş ve her üç kurum tarihindeki kesişen dönemler saptanmıştır. Günümüzde geline nokta, geniş katımlı ulusal politikalar yoluyla 'karşılıklı işlerlik' çalışmalarının desteklendiği ve paylaşılabılır bibliyografik kayıtların oluşması için standartların geliştirildiği betimlenmiştir. Bu bölümde, karşılıklı işlerliğin

ortak bir mantık ve teknolojiye bağılı olduğu ve kayıt yönetimiyle, bilgi yönetiminin birbirleriyle olan sıkı ilişkisi kaynaklarla kanıtlanmıştır. Böylece, diğer üç bölümü destekleyecek kuramsal bir taban oluşturulmuştur.

Çalışmanın İkinci Bölümünde, kültürel bellek kurumlarında bilgi erişim sorunları ile kataloglama ilişkisi ele alınmıştır. Konu, veri içeriği standartları üzerine odaklanarak, AAKK2'nin (Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2) kültürel bellek kurumlarındaki uygulama olanakları tartışılmıştır. Türkçe kavram ve terimler üzerinde karar vermek bu bölümün en zor aşaması olmuştur.

Kataloglamada geliştirilen yeni sistem ve kurallar, tüm belge türlerini kapsayan yaklaşımları nedeniyle İkinci Bölüm metni içinde yerlerini almış ve FRBR (Bibliyografik Kayıtlar İçin İşlevsel Gerekliler) tartışılmıştır. Her üç kurumda yapılan bibliyografik kayıtları birleştirmek üzere FRBR'nin geliştirilmiş olduğunu bilmek, ilerde Türkiye'de ortaya çıkacağını düşündüğüm, kayıt birleştirme ya da kayıt onarımı sorunlarını kolaylaştıracaktır. Türkiye'de müze, arşiv ve kütüphanelerde ayrı ayrı hazırlanan veri tabanlarının, 5-10 yıl içinde birleştirme sorunu ortaya çıkacaktır. Çünkü Türkiye'nin geniş coğrafi alanında, müze, bilgi merkezi, bellek merkezi, vb. adlar altında belediyeler düzeyinde örgütlenme söz konusudur. Bu örgütlenmeler altındaki farklı veri tabanları birleştirilirken, RDA ve FRBR çevirilerinin Türkçeye biran önce kazandırılmasının gerekliliği de ortaya çıkmaktadır.

Kataloglama kurallarının farklı bilgi taşıyıcıları için benzer özellikleri karşılaştırılırken bibliyografik veri uyumluluğu ve tek biçimlilik üzerine süren yöntem tartışmaları da ele alınmıştır. Buna göre, erişim kataloglamaya ve sınıflamaya bağlıdır. Kataloglama ve sınıflama işlemini yapan kişi(ler) AAKK2 bilmezlerse kuramsal ve uygulama bilgileri gelişmiş olsa bile bir bibliyografik veri tabanı oluşturamazlar. Bu kapsamda, İkinci Bölüm metni üç boyutlu malzemeye erişimin bibliyografik sorunlarını ele almak için de bir giriş niteliği taşımaktadır.

Üçüncü Bölümde her üç kurum dermesinde de bulunabilen, günümüzde 'bilgi kaynağı' tanımı içindeki yerleri ve özellikle farklı öğrenme ortamlarının oluşmasındaki etkin rolleriyle önem kazanan 'üç boyutlu belgeler' ele alınmıştır. Bu belgeler için 'derme yönetimi' ve 'erişim' olmak üzere iki sorun alanı saptanmıştır. Buradaki amaç, her üç kurumdaki derme yönetimine ilişkin özellikleri karşılaştırmak değildir. Yapılmak istenen, üç boyutlu belgelerin bilgi kaynakları olarak arşiv ve kütüphanelerde yer almaları gerektiğini savunmaktır. Aynı bölümün ikinci sorun alanı olan 'üç boyutlu belgelere erişim' için ise AAKK2 10. Bölüm yönergelerinin farklı

özelliklerine yer verilmiş ve 'notlar' alanına ait bir 'AAKK2 2002 Bölüm 10 / MARC Şeması' hazırlanmıştır. Bu yolla Türkçe çevirisi bulunmayan AAKK2 10. Bölümün uygulanabilirliği kolaylaştırılmıştır.

Dördüncü Bölümde uygulama konusu, 'T.C. İstanbul Üniversitesi kültürel ve biyolojik dermeleri' ile 'Merkez Kütüphanesinin' kataloglama ilişkisi olarak seçilmiştir. Uygulamanın yapılabilmesi için İ.Ü. dermelerine ait toplu bir listeye gereksinim duyulmuş, ancak elde edilememiştir. Bunun üzerine farklı adlar altındaki bu kurumlar tek tek ziyaret edilmiştir. Saptanabilen dermeler özelliklerine göre benzer veya farklı malzemeleri içerebilmektedir. Bu dermelerle ilgili bütünleşik bir bilgi erişim tasarısı için üç boyutlu belgelerin kataloglama bilgisine gerek duyulacağı açıktır. Bu nedenle farklı dermelerden rastgele seçilen üç boyutlu belge örnekleri, AAKK2 10. Bölüm yönergeleri ve MARC Format uyarınca kataloglanmıştır. Burada amaç çoklukla envanter kaydıyla belgelenen üç boyutlu belgelerin diğer bilgi kaynakları gibi kataloglanabileceğini göstermek ve uygulamaları kolaylaştırmaktır.

Yapılan bu uygulama yoluyla Türkiye'de özel dermelerin varlığı saptanmış; bu kurumların bilgi ve belge yönetimi anlayışıyla işletilmesi için merkezi bir desteğe ve karşılıklı işlerliği yürütecek yetişmiş insan gücüne gerek duyulduğu sonucuna varılmış ve bu sorun alanları etrafında öneriler getirilmiştir.

Kısaca, Birinci ve İkinci bölümlerde sorun tanıtılmış, Üçüncü Bölümde sorunun neden ortaya çıktığı anlatılmış, Dördüncü Bölümde de hipotezin test edilmesine yarar sağlayan uygulama yapılabilmektedir. Bu çalışmadaki kuramsal ve uygulamalı bilgilerin Türkiye'de kataloglamaya ve karşılıklı işlerlik alanlarına katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Metnin yazım aşamasında, konunun üç boyutlu belgelere odaklanması kısıtlı bir literatür ölçüsünde gerçekleşmek zorunda kalmıştır. Bu belge türünü, 'bilgi ortamı' olarak ele alan ve bilgilenme ediminin kapsamına katan çalışmaların geçmişi henüz çok yenidir. Konu üzerindeki en kapsamlı bulgu, Vleeschauwer'a aittir. Makaleler dizgesi halinde yayımlanan Vleeschauwer'un düşünceleri, tarihsel bir karşılaştırma yaparak, müze, arşiv ve kütüphaneyi ortak paydalarda birleştirmektedir. Vleeschauwer, müze, arşiv ve kütüphane malzemesinin bilgilendirme amaçlı kullanıldığında, birlikte işlenmesinin gerekliliğini ya da kaçınılmazlığını kuramsal bir çerçevede yazan bilim tarihçisi/felsefecisidir. Henüz teknolojik olanakların bilinemediği bir dönemde, Vleeschauwer'ın ortak malzeme ve derme düşüncesi, bir anlamda 'özel derme' anlayışının temelini atmaktadır. Türkiye

göz önüne alındığında, Milli Kütüphanenin kurulduğu ve kütüphanecilik bölümlerinin yeni yeni öğretime başladığı 1950-1960'lı yıllarda, bilim tarihi ve bilim felsefesinin ulaştığı bu düşünsel gerçeğe ulaşmanın söz konusu edilmesi henüz erken sayılabilir. Ancak, yurt dışındaki gelişmeleri izleyen Türk bilimcileri tarafından da aynı yıllar içinde benzer görüşler savunulmuş; dokümantasyon kavramı altında müze, arşiv ve kütüphane ilişkisi kurulmuştur. Ancak, ilerleyen yıllarda müzeler bu ilişkinin dışında kalmıştır.

Birinci ve İkinci bölümlerde çokça alıntı yapılan bir diğer kaynak, müze, arşiv ve kütüphaneyi bellek kurumları adı altına toplamayı amaçlayan L. Dempsey'in "*Scientific, industrial, and cultural heritage: a shared approach...*" adlı makalesi olmuştur. AB 5. Çerçeve Program metninin temasını belirleyen bu makale, kısa zamanda birçok çalışmada başvurulana önemli bir kaynak niteliği kazanmıştır. Çünkü Dempsey bu eserinde, 'bilgi akışı' kuramını anlatmış; bilgi taşıyıcısı/bilgi kaynağı temelinde, müze, arşiv ve kütüphaneleri bir araya getiren nedenleri değerlendirmiştir.

Metnin Üçüncü Bölümü incelendiğinde, bu bölümün dipnotlarında en çok göndermeyi, üç boyutlu belgelerin kütüphanelerdeki kullanımını inceleyen E.G. Bierbaum'un aldığı görülebilir. ABD'de hazırlanmış iki yüksek lisans tezi de, tarihleri yeni olsa bile, ele aldıkları konu, yöntem ve ilgilendikleri alan açısından bilimsel kaynaklar olarak değerlendirilmişlerdir. Bierbaum'un makalesi ve sözü edilen iki tez çalışması, üç boyutlu belgelerin neden kütüphanelerde işlem görmediği konusu üzerinde durmuş olmaları nedeniyle, benim konumla örtüşmüşlerdir.

Ağırlıklı olarak AAKK2'nin 2002 orijinal basımı göz önünde bulundurulmuştur. N. B. Olson ise üç boyutlu belgelerin AAKK2'ye göre kataloglama kurallarını örneklemede en çok başvurulana yazardır. Bu yazar dışında, günümüzde üç boyutlu belgelerle AAKK2 ilişkisini inceleyen yeni tarihli tez çalışmaları mevcuttur. Bu çalışmalarda AAKK2 10. Bölüm ile her tür üç boyutlu belgenin kataloglanabileceği vurgusu yapılmıştır; ancak verilen örnekler arasında biyolojik dermellerle ilgili bir uygulamaya rastlanamamıştır. Buna göre, Dördüncü Bölüm içindeki 'biyolojik nesnelerin katalog kayıt örnekleri' erişebildiğim yayınlar arasında bir ilk olmuştur.

Çok kullanılan kaynaklar arasında yukarıda anılanlar dışında ve Türkçeye çevrilen yeni metinler yanında, Doç. Dr. Oğuz İcimsoy'a Birinci Bölüm içinde özellikle yer verilmiştir. Çünkü bilgi ve belge yönetimi bölümlerinde yapılan

araştırmalar, Türkiye’de arşiv ve kütüphane malzemesinin bir arada düşünülmesine olanak sağlamaktadır. Ancak, müze malzemesini de bunların yanında değerlendiren İcimsoy dışında, Türkçede şimdilik başka güncel bir profesyonel yazarı bulmak olanaklı olmamıştır.

Başvurulan literatürden de anlaşılacağı gibi, 2004 yılında konu üzerinde çalışmaya başladığımda, aynı konuyu ele alan yazarların eş zamanlı çalışmaları sürmekteydi. Bu nedenle, 2008 yılı ortalarına değin bu çalışmalar izlenmiş ve gelişmelerden yararlanılmıştır.

İkinci ve üçüncü bölümlerde incelenen konu, Türkçe literatürde hemen hiç ele alınmamıştır. Bilgiye erişimle ilgili Türkçe alışmalar, üç boyutlu belgelerin erişim sorunlarını ele almak için yetersizdir. Buna karşılık, bu bölümlerde yerli yazarlardan Erol Pakin’e sınıflama üzerine güvenilir ve eskimeyen bilgileri verdiği için; bibliyografik niteleme zerine Hasan S. Keseroğlu’na kuramsal ve uygulamalı bilgileri içeren çalışmaları için; Yaşar Tonta’ya kataloglama konusunda yeni terimlerin Türkçe kullanımları için başvurulmuştur.

Tüm belge türlerini kataloglamak amacıyla gelişmiş olan AAKK2, yakın geçmişte önemli bir anlayış değişimine uğramış; farklı adlar altında yeni kurallar ortaya çıkmıştır. Ancak, bu gelişmelerin tanınması ve karşılıklı işlerliğe hazırlanılması için AAKK2 yönergelerinin bilinmesi henüz önemini yitirmemiştir. İ.. bünyesindeki kültürel ve biyolojik belgelerin ve bilgi birikiminin bir an önce açığa çıkarılması ve geniş kullanıcı çevrelerinin erişimine açılması için yeni araştırmalara bir ipucu verilirse, bu çalışma amacına ulaşmış sayılmalıdır.

1. BÖLÜM

MÜZE, ARŞİV VE KÜTÜPHANELERİN KÜLTÜREL BELLEK OLARAK İŞLEVLERİ

1.1. Kültürel Bellek Kurumları

‘Kültür’ (bilim, sanat, eğitim, sanayi, vb.), insanın yaşamla ilişkili öğelerinin tümünü kapsayan geniş içerikli bir kavramdır. Aynı biçimde ‘bellek’ de, ‘kimlik’ ve ‘aidiyet’ kavramlarıyla birlikte açıklanabilen çok bileşenli bir içeriğe sahiptir.¹ ‘Kültür’ ve ‘bellek’ kavramlarının bir araya gelmesiyle yeni bir kavram ortaya çıkar: ‘Kültürel bellek’. Kültürel bellek, anlamlar belleğinin katmanları olan dil, gelenek, yaşayış ve kültürel miras (doğal çevre, anıt, bina, şehir, vb.) alanlarının bütünü kapsar. Buna göre, ‘kültürel bellek’, “doğal ya da yapay, estetik, tarihsel, bilimsel veya dinsel önemi olan her şeyi ya da her düşünceyi içine alır.”² Bellek, yazıyla sınırlı değildir.³ İşlevsel olarak belleği güçlendirecek ritüeller, törenler, anma günleri, tarihi kalıtlar, vb. bu kavramın temelini oluşturur.⁴ Assmann’ın ‘insan zihninin/belleğinin dışarıdaki kısmı’ olarak tanımladığı ‘kültürel bellek’, iki temel içeriğe sahiptir: ‘bellek kültürü’ ve ‘geçmişe başvuru’⁵.

‘Bellek kültürü’, yapıtı koruma altına alan bir toplumun, kendi sürekliliğini sağlama anlayışıyla açıklanabilir. Örneğin, toplumdaki anımsama kültürü, yapıtın algılanışı ve ona dönük ideolojik yaklaşım, bir ülkedeki müze, arşiv ve kütüphanelerin niteliğini belirler.⁶ Bu kurumlara duyulan gereksinim, aynı zamanda uzun zamandır tartışılan, toplumun bilgiye bakış açısı ve bilgi ögesinin algılanışı sorun alanlarıyla da benzerlik gösterir.⁷ Bu çerçevede, müzenin, arşivin veya kütüphanenin niteliği, toplumun ‘anımsama sanatı’ ya da ‘bellek kültürü’ ile doğrudan ilişkilidir ve toplumun ‘bilgiye bakışı’ bu kavramlarla birlikte belirlenir.

¹ Jan Assmann, **Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik**, çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı, 2001, s. 19

² ICOM Code of Ethics for Museums, (çevrimiçi) http://icom.museum/ethics_rev_engl.html#institutional (23.04.2006)

³ Hasan S. Keseroğlu, “Kütüphanenin Tözü: Tarih Öncesi Dönemde Bilgi”, **Türk Kütüphaneciliği**, C: 19, No: 3, 2005 (çevrimiçi) <http://www.kutuphaneci.org.tr/> (11.02.2007); ayr. bkz. (çevrimiçi) <https://tspace.library.utoronto.ca/citd/holtorf/2.0.html> (12.12.2006)

⁴ Hasan Bülent Kahraman, **Kültür Tarihi Affetmez**, İstanbul: AgoraKitaplığı, 2004, s. 200

⁵ Assmann, **a.g.e.**, s. 34

⁶ Kahraman, **a.g.e.**, s. 203

⁷ Özer Soysal, **Türk Kütüphaneciliği: Bilginin Yazgısı**, Ankara: TKD, 1998, s. 29, 393

Kültürel bellek konusunun günümüzde dikkat çekmesinin nedeni üç etkenle açıklanmaktadır: İlk etken, yazı ve basımevinin keşfine eşdeğerde bir kültürel devrim olarak nitelenen elektronik kayıt ve iletişim ortamı; ikincisi, anımsama ve geçmişin anlama çabası; son etken ise, en baskını olarak değerlendirilen, anımsama kavramının, kültür bilimlerinin, çeşitli kültürel olgulara ve alanlara (sanat ve edebiyat, politika ve toplum, din ve hukuk gibi) farklı bir bütünlük içinde bakmayı sağlayacak yeni bir paradigmanın ve eleştirel bakışın doğduğu bir çağa atım atışımızdır⁸.

Müze, arşiv ve kütüphaneleri 'kültürel bellek' kavramı altında toplayan ilk inceleme, Burcaw'ın 1975 yılındaki çalışmasında görülür⁹. Bu üç kurumun ortak amacı, kültürel belgelerin korunması ve kayıtlarının erişimi yoluyla 'kolektif bilinci', bir kuşaktan diğerine aktarabilmektir. Buna göre 'kültürel bellek', geçmişin ifadesini doğruya en yakın biçimde vermek ya da, yalnızca kültürel devamlılığı güvence altına almakla ilgili değil, geçmişe dair anlamlı bir bilgi bütünü'nün oluşmasıyla da ilgilidir. Kültürel bellek, toplumdaki kişilerin kendi anılarına dayanarak oluşturduğu diğer bellek biçimleriyle de ilişki halindedir. Böylece belleğin, sadece sonradan, yeri geldiğinde kullanılmak üzere bilgilerin toplandığı basit bir depo değil, belirli sosyal ve zihinsel durumlara bağlı olarak inşa edildiği görüşü de desteklenmektedir.¹⁰ Bu düşüncelerden yola çıkarak, müze, arşiv ve kütüphanelerin 'kültürel bellek kurumu' olarak yorumlanma nedeni, geçmişe ait verilerden yeniden anlam çıkarma gibi, kültürel belleği değişime uğratan edimler için ortam yaratmakla görevli olmalarına açıkça bağlanabilir.

Başlı başına homojen bir sorun alanı olmayıp, kimlik ve aidiyet kavramlarıyla ilişki içinde olduğu söylenen 'bellek', aslen 'ideolojik' bir kavramlar bütünüdür. Bağlantılı olarak, "müzedeki yapıt nötr değildir. Bir tarihsel, kimliksel temsildir".¹¹ Kahraman'ın müze özelindeki bu saptamasına, kütüphane ve arşivleri de eklemek olanaklıdır. İktidar ve güç ilişkilerinin biçimlendirdiği bir alanı temsil eden 'toplumsal bellek', geçmişte hep bir seçkin sınıfa (aristokratlar, dini kurumlar, hükümdarlar, vb.) ait olmuştur. İmparatorlukların sahip çıkma ve yayılma ideallerinin önemli araçları olan bellek kurumları, aynı zamanda savaşların ve erk mücadelelerinin de ilk

⁸ Assmann, **a.g.e.**, s. 27-30

⁹ George Ellis Burcaw, **Introduction to Museum Work**, 3. bs., Lanham : AltaMira Press, 1997

¹⁰ Cornelius Holtorf, *Monumental Past: The Life-histories of Megalithic Monuments in Mecklenburg-Vorpommern (Germany)*, University of Toronto: Centre for Instructional Technology Development, 2000-2007 (çevrimiçi) <http://hdl.handle.net/1807/245> (10.06.2007)

¹¹ Kahraman, **a.g.e.**, s. 203

kurbanlarıdır. “Uygarlığın dolaşımı kütüphanelerin akıbeti ile paraleldir.”¹² İskenderiye’nin yok oluş nedenlerine ilişkin belirsizliğe karşın, yangın ve yıkımlarla son verilen varlığı aslen, geçmişini yok etme ve toplumsal belleğe ait izleri silme örneklerinden önemli bir tanesi olarak sayılabilir. Bir diğer açıdan bellek kurumları, ülkelerin gücünü temsil eder. Örneğin, Batı’daki büyük müzeler, uygarlığın kaynağının Batı olarak algılanmasında, büyük rol oynamışlardır. “Müzeler, Batı uygarlığının kaynağını, kökenini bulma çabasıyla birlikte, Doğu’nun mirasını da bünyelerine taşımışlardır.”¹³

Fransız Devrimiyle (1789) halka açılan dermeler, ‘herkese eşit yararlanma hakkı’ ilkesini getirerek, bugünkü anlamıyla müze, arşiv ve kütüphanelerin doğuşunu sağlar. Bu genel gerçekle birlikte paradoksal olarak, Fransız Devriminin de taşımış olduğu geçmişini silerek yeniyi kurma düşüncesi, özellikle birçok bürokratik belgenin yok edilmesi sonucunu doğurur. Seçkin sınıfa ait arşivler, soy ağaçları, biyografiler yanında günümüze ulaşan bürokratik bilgilerin de son derece kısıtlı olduğu bildirilmektedir.¹⁴ Bellek kurumları, tarih, bellek ve gerçekle kurdukları ilişkide, öncül olarak politik gücün etkisi altında kalmış oluşumlardır. Buna en yakın tarihli örnek, Irak işgali sırasında yaşanır. Irak’ta arşivlerin yok edilmesi, süren savaşın önemli yönlerinden biridir. 2003 yılında Irak Ulusal Kütüphane ve Arşivi, paha biçilmez Osmanlı elyazmaları ve eski kraliyet arşivi ile birlikte yakılmış;¹⁵ süren savaşın yağma ve yıkımından Irak Ulusal Müzesi de kurtulamamıştır.¹⁶ Bu örnekler, kültürel bellek kurumlarının politik kimlikleri için birer giriş niteliği taşımaktadır.

‘Kültürel depolar’ veya ‘kültürel dokümantasyon merkezleri’ olarak da anılan müze, arşiv ve kütüphanelerin günümüz amaçlarına tikel ve basit tanımlarıyla bakmak, ‘kültürel bellek’ kavramı içinde bu kurumların günümüz işlevlerini belirlemek için yararlı olacaktır.

1.1.1. Müzelerin Amaç ve İşlevleri

¹² İlber Ortaylı, “İskenderiye Kütüphanesi”, **TK**, C: 20, No: 1, 2006, s. 87, (çevrimiçi) http://www.kutuphaneci.org.tr/web/node.php?action=6&type=6&target=contentShow&id=1503&node_id=311 (11.02.2007)

¹³ Kahraman, **a.g.e.**, s. 200

¹⁴ Meltem Ahiska, “Occidentalism and Registers of Truth: The Politics of Archives in Turkey”, **New Perspectives on Turkey**, No: 34, Spring 2006, s. 10

¹⁵ **Kayıp Kütüphaneler : Antikiteden Günümüze Yok Olan Kütüphaneler**, der. James Raven, İstanbul : Bileşim, 2006, s. 1, 2

¹⁶ Jim Ashling, “Rebuilding Iraq’s Cultural Resources” **Information Today**, C: 20, No: 7, 2003, s. 33

Müzeler genel olarak, doğal (*realia*) ve yapay nesnelerle (*artefact*) ilgili kültür kurumlarıdır. Müzelerin sahip olduğu önemli kalıtlar ve sanatsal yaratılar kamunun yararına sunulmak üzere, özel hukuki yaptırımlar ve uluslararası yasal düzenlemelerle koruma altına alınmıştır. Kamu mirasını güvence altına alan yasalarla birlikte müzeler, dermenin dokümantasyonu, erişimi ve kullanımından sorumludurlar.¹⁷

‘Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Ulusal Komitesi Yönetmeliği’nin 4. maddesine göre, “kültür eserlerini koruyan ve bu eserleri etüd, eğitim ve bedii zevki yükseltme amacıyla toplu halde teşhir eden kamu yararına çalışan, sanata, ilme, sağlığa, teknolojiye, ait koleksiyonları bulunan müesseselere müze adı verilir”¹⁸. Bu yönetmeliğin 5. maddesine göre de, “daimi teşhir bölümü bulunan kütüphaneler ve arşiv merkezleri resmi şekilde halkın ziyaretine açık bulunan tarihi anıtlar, tarihi anıtlara ait binaların kısım ve müştemilatı, tarihi, arkeolojik tabii önemi haiz mevkiler ve parklar, nebatat ve hayvanat bahçeleri, akvaryumlar ve benzeri teşekküller bu tarife girer”¹⁹ Çağdaş anlamdaki müze, “toplumun ve gelişimin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye dair tanıklık eden malzemelerin üzerinde araştırma yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen, kar düşüncesinden bağımsız sürekliliği olan bir kurumdur”.²⁰

İleriye yönelik, eğitsel, araştırıcı, yaratıcı ve yönlendirici etkinlikleri nedeniyle günümüzde müze, yaygın bir eğitim kurumu olarak tanımlanmaktadır.²¹ Müzelerin kültürel birikimi topluma aktararak eğitim hizmeti verme anlayışı, bilimsel olarak 20. y.y.’da gelişir. Bu anlayışa göre müzeler, halkın zorlanmadan eğitildiği yaygın eğitim merkezlerine ve her tür araştırmanın yapılabildiği laboratuarlara dönüşmektedir.

Özetle bugün bir müzenin kültürel amaçlarına ulaşması için üstleneceği temel görevler; ‘dermeyi geliştirmek, korumak ve yayın, sergi, araştırma, vb. projeler aracılığıyla eğitim kurumu olarak işlev kazanmak; bunların yanı sıra iletişim ağını genişleterek, bilgi akışı için gereken uygun durumu yaratmak’ olarak sıralanabilir.

¹⁷ ICOM Code of Ethics for Museums, s. 8 (çevrimiçi) http://icom.museum/code2006_eng.pdf (23.04.2006)

¹⁸ Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği, **Resmî Gazete**, No: 18755, 15.05.1985

¹⁹ **A.y.**

²⁰ (çevrimiçi) www.icom.org (22.05.05)

²¹ “Müzecilik”, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi II**, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi, 1997, s. 1320

1.1.2. Arşivlerin Amaç ve İşlevleri

Yunanca 'archeion' ve Latince 'archivium' kökenli 'arşiv' terimi, resmi daire veya halk ofisi anlamlarında kullanıldığı gibi, resmi dairelerdeki kağıtlar anlamını da taşımaktadır²². "İngilizce 'archives', Fransızca 'archiv' ve başka dillerde de ortak olan bu terim, Türkçeye de 'arşiv' olarak geçmiştir."²³ 1962 yılında Madrid'de toplanan VII. Uluslararası Arşiv Yuvarlak Masa Konferansı'nda yapılan ve taraflarca benimsenen Arşiv tanımı şöyledir:

"a) Kurumların, gerçek ya da tüzel kişilerin faaliyetleri sonucu meydana gelen (toplanan, biriken) ve bir amaçla saklanan Dokümantasyon;

b) Söz konusu dokümantasyona bakan Kurum;

c) Bunları barındıran yerlerdir."²⁴

Arşivcilik paradigması olarak kullanılan 'arşivler' terimi, kurumsal arşivleri ve aynı zamanda, çeşitli malzemenin biriktiği depoları (*collecting repositories*) kapsar. Arşivin kurum olarak bilimsel ve hukuki tanımının yapılmasındaki güçlük, bu teriminin değişik şekillerde ortaya çıkmasına yol açmıştır.

"Arşivler, hükümetlere, kamu, özel kuruluş veya organizasyonlara, insan gruplarına veya bireylere ait, tarihleri, şekilleri ve malzemesi ne olursa olsun, artık güncel olarak yönetimde işlevi kalmayan, fakat kökenleri, yapıları, işlevleri veya etkinliklerin birer kanıtı olarak içerdiği değerli bilgiler için saklanan, bir arşiv kurumuna devredilmiş ya da edilmemiş resmi veya düzenli kayıtlardır."²⁵

Başka tanımlarda ise bu 'güncelliği yitmiş ve tarihsel değer taşıyan arşiv malzemesi'nden çok, kamu ve tüzel kişi kuruluşlarının kurum ve birim arşivleri ile bazı özel arşivlerdeki 'güncel ve işlevsel arşivlik malzemeyi' yönetme görevinin öne çıkarıldığı görülür²⁶:

²² Hüseyin Odabaş, "Belge Yönetimi ve Türkiye'de Belge Yönetimi Gereksinimi = Records Management and Requirement of Records Management in Turkey" **Bilgi Dünyası**, C: 6, No: 1, 2005, s. 38

²³ İsmet Binark, "Arşiv hakkında ön bilgiler, ülkemizdeki arşiv çalışmaları, arşiv meselelerimiz ve çözüm teklifleri", **TKDB**, C: XXVII, No: 2, 1978, s. 69

²⁴ **A.e.**, s. 70

²⁵ James Gregory Bradsher, "An Introduction to Archives", **Managing Archives and Archival Institutions**, ed. James Gregory Bradsher, Chicago: University of Chicago Press, 1989, s. 5

²⁶ bkz. Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, T.C. Başkanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (çevrimiçi) <http://www.devletarsivleri.gov.tr/source.cms4/index.asp?wapp=01010502>

“[Arşiv], tarih ve niteliği ne olursa olsun, bireyler veya (özel veya kamuya ait) tüzel kişilikler tarafından, kendi varoluş amaçları doğrultusunda ve kendi fonksiyonlarının yerine getirilebilmesi için toplanan (üretilen veya teslim alınan), ve öncelikle delil olarak ve idari amaçlar için, daha sonra da taşıdıkları genel enformasyon değerleri için saklanan belgeler bütünüdür.”²⁷

Güncel belgelerle ilgili çalışmalar arşivi, tarih biliminin alt kolu olarak tanımlayan görüşlerden uzaklaştırır. Arşivci, ‘enformasyon yöneticisi’; arşiv de ‘devlet dairelerinin ve iş dünyasının evrak ve dosyalarını düzenlemekten sorumlu işlevsel hizmet birimi’ olarak anılmaya başlar²⁸. II. Dünya Savaşı sonrasında, arşivlerin, müze ve kütüphanelerden ayrılan rolleri tartışılmaya başlar ve kültürel amaçların karşısında yönetsel amaçlar savunulur. Arşivcilerin görüşleri, kültürel amaçların ikincil derecede olduğunu savunanlarla, arşivi bir ‘kültür kurumu’ olarak tanımlayanlar arasında ikiye ayrılmış görülmektedir.

Birinci görüşte, müze ve kütüphaneler birer kültürel bellek kurumu olarak tanınırken; arşivler, olay kayıtlarını ve evrakını (*records of evidence*) yönetme işlevleriyle bu kategoriye sokulmazlar.²⁹ İkinci görüşte ise, arşiv bir ‘kültür kurumu’ olarak tanım bulur. Buna göre, “günümüzde birçok arşivci kültürel rollerinin çok önemli olduğuna inanmaktadır... Arşivci, kültürel faaliyetlerde kendi rolünü üstlenir. Arşivci benzer alanlardaki mesleklerin (kütüphaneciler ve müzeciler gibi) yakın dostudur. Kütüphane ve müzelerin kültürel alanlarda sahip oldukları göreve benzer bir sorumluluğu vardır.”³⁰ Görülebileceği gibi, arşivlerin kütüphane ve müzelerle kurduğu yakın bağ, daha çok kültürel rol tartışmalarıyla yön bulmaktadır.

“Arşiv hizmetleri, bilgiyi depolama ve yayma ile ilgilenen kütüphaneler, dokümantasyon hizmetleri ve müzelerden oluşan daha büyük çaptaki ulusal kuruluşlardan oluşan yapının bir parçasıdır. Bu nedenle, arşivler, kültürel ya da kalıtsal türde kuruluşlar arasına girerler (ama başka işlevleri de vardır). Bu kuruluşlardan herbirinin, kendine özgü karakterini oluşturan ayrı bir işlevi bulunur.

²⁷ Bekir Kemal Ataman, “Arşivcilik Eğitimi Üzerine”, **TK**, C: 3, No: 1, 1989, s. 36’dan B. Delmas. “The training of archivists, analysis of the study programmes of different countries and thoughts on the possibilities of harmonization” UNESCO-GIP and RAMP, 1979

²⁸ **A.e.**, s. 36

²⁹ Mark A. Greene, “The power of meaning: the archival mission in the postmodern age”, **The American Archivist**, C: 65, Spring/Summer 2002, s. 42-55

³⁰ Paule Rene Bazin, “Arşiv sergileri ve tanıtım arşivcilikte mesleki derneklerin rolü”, çev. Ahmet Oğuz İcimsoy, **Arşiv Konferansları: I**, haz. Hamza Kandur, İstanbul: Librarie Pera, 1995, s. 27

Birinin işlevleri, bir başkasının işlevleri ile içiçe girebilir... Her kuruluş türü, bütün için gereklidir ve birbiriyle çakışan işlevler ağı, tüm sistemin etkin olmasını sağlar.”³¹

Kültürel bellek tartışmaları içinde arşivlerin eğitim işlevi de yerini alır. “Arşivlerin, depolanan bilginin kullanımı için yöneticileri, personeli, bilim adamlarını ve diğer araştırmacıları eğitmeye yönelik üstü örtülü bir eğitim fonksiyonu da vardır.”³² Bu görüşe dayanarak, kimi arşivlerde belli temalar çerçevesinde sergiler yapılmakta ve kapsadığı bilgiler konusunda eğitim amaçlı turlar düzenlenmektedir.³³ Günümüzde çoklu iletişim ortamının ve Internet ağının genişlemesiyle birlikte arşivlerin dermeleriyle ilgili eğitsel programlar hazırlamaya başladıkları ve bu tür örneklerin giderek çoğaldığı gözlemlenebilir.

Arşivlerin bellek işlevlerinin de altı çizilmektedir. Buna göre arşivler, temel insan gereksinimi için yaratılan ve saklanan bilgiden, erişim ve iletme kadar olan hizmet sürecinde, geçmişle somut bağlar kurmak amaçlarını taşırlar. Burada kültürel bellekten kurumsal belleğe doğru da bir geçiş yapılmaktadır. Buna göre “kurumun arşivi onun hafızasıdır ve onu üreten otorite tarafından yoğun bir şekilde kullanılır... Bunlar uzun süreli saklanması gereken ve tarihi değeri olan bir arşiv oluşturmayabilir ancak... bu dokümanları üreten kişi için gereklidir ve ona aklında tutması gereken konuları hatırlatmaya yarar; aslında hafızanın önemli bir bölümünü oluştururlar.”³⁴

Arşiv tartışmaları yalnızca ‘kültürel roller’ üzerine sürmez. Kamusal bilgileri sağlamaya çalışan ve yönetimin sürmesine destek olmak için faaliyet belgelerinin bir bölümünü saklayan ‘arşivlerin tarafsızlığı’ konusu da, günümüzde ateşli bir politik gündem içinde tartışılmaktadır. Ahıska’ya göre arşiv konusu sadece tarih yazarlarının ilgili oldukları bir alanla sınırlı değildir; aynı zamanda, günlük amaçlar için politikacıların da kullanım ve kararlarıyla yakın ilişkidir.³⁵ “Arşivler her zaman için gerçekte aramızdaki kanalları açık tutamamış, yıkım, tahrif ve bozulmalara

³¹ Michael Cook, “Arşivlerin Kullanımı ve Yönetimi; Bir Arşiv Hizmetinin Ülkedeki Yeri”, çev. İnci Saltukgil, **Günümüzde Arşiv Yönetimi Meslek Eğitiminin Temelleri** (24.4-6.5.1982) İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 1984, s. 6, 7

³² B.C. Bloomfield, “Arşivler ve Kütüphaneler Arasındaki İlişkiler”, çev. Rifat Günelan, **Arşiv Araştırmaları Dergisi**, No: 1, 1999, s. 93

³³ Ryszard W. Woloszynski, “Arşiv Kaynakları ve Okulların Yararlanma Alanları”, **Tarih Öğretiminde Çoğulcu bir Yaklaşım Doğru**, yay. haz. Özgür Sevgi Göral, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, s. 47

³⁴ Patrick Cadell, “Arşivciliğin felsefi boyutları”, çev. Hamza Kandur, **Arşivcilik Konferansları : I**, haz. Hamza Kandur, İstanbul: Librairie Pera, 1995, s. 39

³⁵ Ahıska, **a.g.e.**, s. 10

maruz kalabilen yapıda olmuşlardır.”³⁶ Bu özelliklerden dolayı, özel ve tüzelin ayrımı ile sansür sorunu, ‘arşivlerin politik kimlikleri’ üzerine süren tartışmaların temelini oluşturur.

ICA (Uluslararası Arşiv Konseyi - *International Council of Archives*) tanımına göre, “arşivler ulusların ve toplumların belleğini oluştururlar; bu kimlikleriyle bilgi toplumunun temel taşı niteliğindedirler. Arşivler insan eylem ve işlemlerinin kanıtlarını sağlarken, yönetimi destekler ve birey haklarının, kurumların ve devletlerin temelini oluştururlar. Vatandaşların resmi bilgiye ve tarihlerine ilişkin belgelere erişim haklarını garanti altına alırken, demokrasinin, açıklığın ve iyi yönetimin sembolleridirler.”³⁷ Uluslararası sözleşmelere dayalı olarak ana hatlarıyla ortaya konan koşullara göre de, ister ulusal, ister başka nitelikte olsun bütün toplulukların kendi tarihlerini öğrenme hakkı ve bireylerin arşivlere başvurma hakkı kabul görmüş haklardır.³⁸ Arşivlere erişim hakkı temel dayanağı ile idari makamlarca üretilmiş belgelerin ayıklanması, aktarılması, sınıflandırılması ve tanımlanması işlemleri de ulusal standartlar ve politikalarca belirlenir.

Bu bilgiler ışığında arşivlerin amaçları kısaca, ‘ulusların ve toplumların belleğini oluşturmak; insan eylem ve işlemlerinin kanıtlarını sağlamak, yönetimi desteklemek, vatandaşların resmi bilgiye ve tarihlerine ilişkin belgelere erişim haklarını garanti altına almak ve ‘eğitmek’ olmak üzere geniş bir alanda tanımlanabilir. Arşivler, bir ülkede gelişmiş enformasyon hizmetlerinin sağlanmasında önemli yapı taşlarından sayılır.

1.1.3. Kütüphanelerin Amaç ve İşlevleri

‘Kütüphane’ anlamında genellikle Batı dünyasında yaygın olarak kullanılan ‘*bibliothek*’ kelimesinin aslı Eski Yunanca’dır ve *biblion* kitap, *theke* saklandığı yer demektir.³⁹ Türkçedeki kütüphane ise, Farsça ve Arapça kökenli kutub (kitaplar) ve

³⁶ A.e., s. 10

³⁷ International Council on Archives (çevrimiçi) (<http://www.ica.org>) (18.11.2005)

³⁸ Council of Europe The European Convention on Human Rights Rome 4 November 1950 and its Five Protocols European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms (articles 6, 8 and 10) (çevrimiçi) <http://www.hri.org/docs/ECHR50.html> (23.12.2007)

³⁹ Nuray Yıldız, **Kalıntılar ve Edebi Kaynaklar Işığında Antikçağ Kütüphaneleri: Mimarileri, İç Düzenleri, Çalışma Sistemleri, Kitapların Yazımı ve Çoğaltılması**, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat, 2003, s. 4-7

Farsça hane (ev) kelimelerinden türemiştir ve kitapların evi anlamına gelir.⁴⁰ Her iki dilde de kütüphane terimi, kitapların saklandığı yer anlamında kullanılmaktadır.

İlk örneklerinden bu yana kütüphaneler iki temel amaca yönelir:

1. Uygulamalara yardımcı olmak için ekonomi, ticaret, eğitim, bilim, politika, vb. her tür alan için gerekli belgeleri toplayıp saklamak,
2. Düşün ve sanat yaratılarının insanlar, toplumlar ve çağlar arasında paylaşılıp, aktarılmasını sağlamak; bilgiyi, bireyler ve toplumlar için erişilir kılmak; bilinenin yeniden keşfi ya da tekrarının önüne geçmek.⁴¹

Genel olarak bir kütüphanenin ilgi alanı kendi kullanıcı çevresi ile belirlenir; görev ve sorumlulukları kullanıcı gereksinimleri çerçevesinde tanımlanır.⁴²

“Uygarlığın başlangıcından bu yana çeşitli düzeylerde kurulmuş ve hizmetler vermekte olan kütüphaneler, yapısal ve işlevsel özellikleri itibarıyla basit gibi görünmekle birlikte oldukça karmaşık nitelikte kuruluşlardır. Bu kuruluşlar hizmet verdikleri insan topluluklarının özellikleri çerçevesinde biçimlenmiş ve türlere ayrılmıştır. Günümüz koşullarında kütüphaneleri beş genel grup içinde algılamak ve tanımlamak mümkündür. Bunlar, üniversite, milli, özel, halk ve çocuk ile okul kütüphaneleridir.”⁴³

Kütüphaneler uzmanlaştıkları belge türüne göre de adlandırılabilirler. Örneğin, görsel-işitsel belgeleri geliştirmeye yönelik bir kurum, ‘medya merkezi’ adını alabilir veya yalnız elektronik kaynakları yönetmekle görevli bir kütüphane e-kütüphane, veri bankası gibi çeşitli isimlerle anılabilir. Ayrıca, hem elektronik hem de geleneksel yollarla üretilmiş belgeler yoluyla hizmet veren bir kütüphaneye, melez (karma) kütüphane de denebilmektedir.⁴⁴

Fransa’da 1536 yılında uygulamaya giren derleme yasası ile kütüphaneler ulusların belleği olma yolundaki öncül adımı atarlar. Bilimsel araştırma sonuçlarını her türlü gündelik çalışmaya uygulama zorunluluğundan doğan ‘özel konu

⁴⁰ Sevan Nişanyan, “Kütüphane”, **Sözlerin Soyağacı : Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, (çevrimiçi) <http://www.nisanyansozluk.com> (12.11.2007)

⁴¹ Jale Baysal, **Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar Araçlar, Yöntemler**, 2.bs., İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, 1987, s. 29, 30

⁴² Juris Dilevko, Lisa Gottlieb, “Resurrecting A Neglected Idea: The Reintroduction of Library-Museum Hybrids”, Chicago: **The Library Quarterly**, C: 73, No: 2, s. 160, 2003

⁴³ İrfan Çakın, “Araştırma Faaliyetleri ve Kütüphaneler”, **TK**, C: V, No: 4, 1991, s.156, 157

⁴⁴ bkz. Süreyya Çankırı, “Melez Kütüphanede Bilgi Erişim Sorunları” (basılmamış yüksek lisans tezi), dnş. Hülya Dilek Kayaoğlu, İstanbul: İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi ABD, 2006

kütüphaneleri' ise en genç kütüphane türü olarak anılır.⁴⁵ Enformasyon hizmetinin verildiği bu kütüphaneler, kütüphanecilikte hızlı ve önemli gelişmeler başlatır. Günümüzde gelişmiş bir kütüphane hizmetinden, kayıtlı bilginin üretimi, erişimi, düzenlenmesi, yeniden biçimlenmesi, yorumlanması, yayımlanması ve iletilmesine yönelik hizmetler beklenmekte, farklı bilgi kaynaklarına ilişkin dokümantasyon yapması ve gerekli bilgiyi, yeterli olarak, doğru ve zamanında sağlaması istenmektedir.

“Kütüphaneciliğin gerek ‘bilimselleşme’ gerekse ‘pragmatik’ yeteneği, odak noktasını kitap’tan bilgi ögesi’ne kayışı ve hem kitapla sınırlı hem de içe dönük hizmet anlayışı’ndan, artık değişik tür ve nitelikte ortaya çıkan bilgi’yi yorumlayıp dizgileştirerek toplum katmanlarına özümsetme amacıyla kurumsallaştı. Çokluk ayırtına varılmasa da, Kütüphaneciliğin ‘bilimsellik’ niteliği, bu önemli gelişme’nin ‘bilgilenme ve zihinsel devrim (hareketlenme)’e değişik boyutlarda, öncelikle de derinlemesine yaptığı etkiden kaynaklanmakta.”⁴⁶

Hizmet ve amaçları incelendiğinde müze, arşiv ve kütüphanelerin aynı kullanıcıya, benzer bilgi hizmetleri sunan kurumlar olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna bağlı olarak, bu üç kurumun tarihinde kesişen zaman aralıkları bulunur.

1.1.4. Müze, Arşiv ve Kütüphane Tarihinde Ortak Dönemler

Arşiv ve kütüphaneler, varlıkları ‘yazının bulunuşu’na; gelişimleri ise ‘yerleşik düzen’e geçiş evrelerine bağlı bulunan kurumlardır. Yazının bulunuşu, dermelerin ham maddesi olan belgenin doğuşunu simgeler. “Çünkü kütüphanenin varoluşunda ya da en ilkel biçiminde ‘bilgi taşıyan belge’ var. Kütüphane belgesi de yazıyla ortaya çıkmış; ‘kütüphane’ ‘tarih’ ile var olmuştur.”⁴⁷ Başka bir anlatımla, efsaneler sürecini sona erdiren yazının devrimci etkisi, yakın geçmişe ilişkin anıları içeren iletişimsel anımsamadan, kurumsal ve ortak anımsamaya geçişi sağlamıştır. Bu görüşe göre, arşiv ve kütüphanenin tarihleri boyunca öncelikli olarak yazılı belgelerle ilişkilendirilmiş oldukları da ortaya çıkmaktadır.

Toplumların kendi kurum, yaşayış modeli, yasa ve düzenlerini koruma ve sürekliliğini sağlama tarihiyle ilişkisinde ise ‘kütüphanelerin, ileri düzeyde uygarlığa

⁴⁵ Elif Köklü, Türkiye’de 1960 Sonrasında Kütüphanecilikteki Yenilikler, Ankara : T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, 2001, s. 110-119

⁴⁶ Soysal, A.Ü.DTCF. Kütüphanecilik Bölümü’nün 50. Yılı İçin : Geçmiş’in Belleği, s. 110

⁴⁷ Keseroğlu, Kütüphanenin Tözü: Tarih Öncesi Dönemde Bilgi, s. 2

ulaşmış toplumlarda ortaya çıkmış olduğu' kabul görür.⁴⁸ Bu görüşe göre, "kütüphane kurumu biçimlenirken bütün gelişim aşamalarını 'örgütlenmiş kent yaşamı'⁴⁹ içinde alır. Yerleşik toplumlarda, ekonomi, politik iktidar ve kimliği garanti altına alacak kayıtlı haber ve bilginin depolanarak yayılması sağlanır. Soysal'a göre;

"Kent yaşamına özgü devingenlik, *kütüphane bilinci*'ni uyarıcı ilk koşul, 'ön etken'dir. 'Bilginin aktarılacağı sağlıklı bir 'kayıt ortamı'ni ekonomik anlamda yaratma gücünün varolup olmaması' ile ikinci koşul gerçekleşir. 'Okuryazarlık', sözü edilen altyapı sağlanmışsa gerçekleşip yaygınlaşabilir. Üçüncü noktada ise *yazılı kültür ve yazınsal bir birikimin varlığı* konusudur."⁵⁰

Bu görüşlere dayanarak, yazı gibi simge sistemleri yoluyla bilgiyi kaydetme ve denetim altında tutarak, çoğalmasını ve yayılmasını sağlama kültürlerinin yerleşik toplumlarda ortaya çıktığı kabul edilebilir. Buna karşılık, insanoğlunun toplama, biriktirme ve geleceğe aktarma kültürünün sadece yazılı belgelerle sınırlı olmayan bir geçmişi vardır. Arkeolojik bulgularda, nesneleri toplama ve saklama etkinliğinin yazılı dönemden önce başlayan bir gelenek olduğu kanıtlanmıştır. "Nekropol buluntularından çıkan nesneler, yazısız dönemde inanılan yaşamda kalma ifadesiyle birlikte, kişiye verilen değeri, iletişimi, konforu veya eğlenceyi temsil eder. Bu semboller, yalnızca sahip olmanın değil, kişi veya kabilenin geleceğe miras bırakma geleneğine de işaret etmektedir."⁵¹ Bugün bu nesneler, yazılı kültür öncesine ait kanıt sağlamada tarih yazını ve öğrenimi için çoklukla başvurulacak kaynaklardır.

Kurumsal oluşumların ortaya çıktığı ilkçağda müze, arşiv ve kütüphane kavramlarının birbirinden ayrılmadığı saptanmaktadır. Arşiv ve kütüphane ilişkisini malzeme ve yöntem karşılaştırmasıyla açıklayan Ersoy'a göre, "eski çağların arşiv ve kütüphanelerini içinde toplayan Asurbanipal, Boğazköy, Kültepe, Eski Mısırdaki mevcut teşekküllere kütüphaneciler, kütüphane; arşivistler, arşiv demektedir ve her iki meslekte tarihçelerini adı geçen teşekküllerden başlatmaktadırlar"⁵².

⁴⁸ Mostafa El-Abbadi, **Life and Fate of the Ancient Library of Alexandria**, Paris: UNESCO, 1992, s.73

⁴⁹ Özer Soysal, "A.Ü.DTCF. Kütüphanecilik Bölümü'nün 50. Yılı İçin : Geçmiş'in Belleği", **TK**, C: 19, No: 1, 2005, s. 105-113, (çevrimiçi) <http://www.kutuphaneci.org.tr/> (11.02.2007)

⁵⁰ **A.y.**

⁵¹ Esther Green Bierbaum, "Realia", **Non-Print Materials: Selection and Management**, ed. John W. Ellison, Chicago: American Library Association, 1987, s. 301

⁵² Osman Ersoy, "Kütüphane ve Arşiv Münasebetleri", **TKDB**, c. VI, no. 4, 1957, s. 29

Vleeschauwer, tarihte arşiv ve kütüphanenin birbiriyle örtüştüğü iki zaman aralığı saptar. Bunlardan ilki doğudaki ilkçağ, ikincisi batıda Roma Kilisesinin var olduğu ilk yıllardır.⁵³

İlk ve ortaçağ toplumlarının her ikisinde de öğrenme ve akademik araştırmalar saray ve tapınak yaşamına yakın bir görüntü sergiler. Tapınak, bilginin ana deposudur. Din adamları, toplumun yaşayışına ilişkin olayların 'kayıtlar'ını koruma altına alan sınıf konumundadır. Geleneksel olarak, önemli bulunan her tapınak veya ibadethaneye bağlı bir kütüphane kuruludur. Saraylar, aynı zamanda kendi özel dermelerine sahiptir.

Resmi kayıt ve arşivlerin bir araya geldiği ilk oluşum, 5.000 yıl önce bugünkü Suriye sınırları içinde bulunan Ebla'da, kraliyet sarayına ait buluntuda ortaya çıkarılır.⁵⁴ Derme büyüklüğünün, görkem ve saygınlığın sembolü sayıldığı ilkçağda Mezopotamya Bölgesi, büyük kütüphane geleneğinin beşiği sayılmıştır. Burada, eğitim, yönetim ve ticaret alanlarında üretilen belgelerle edebi metinler genellikle, birbirlerine oldukça yakın kurumlar olan saray, tapınak ve bünyelerindeki okullarda yer alır. Geniş tarım sanayisini de içeren Mezopotamya'da ticaret arşivleri kurulmuş ve kütüphanesiz bir okulun işlevsiz kalacağı düşünülmüştür. Arkeolojik kazılarda Irak'ta birçok kraliyet kütüphanesi gün ışığına çıkmış; M.Ö. 7. y.y.'da Asur-Banipal'a ait 20.000 kayıtlı tablet bulunmuştur.⁵⁵ Asur-Banipal Kütüphanesinde bulunan tabletler ve Ugarit okul arşivlerinde bulunan edebi metinler, bu mekanların kütüphane olarak adlandırılmasına neden olur⁵⁶. Arşiv ve kütüphane belgelerini bir arada bulundurma geleneği Asur ve Sümer bölgelerinde de görülmektedir.

Mısır'da hüküm süren Ptolemy Hanedanlığı (M.Ö. 323-30) içinde ise arşiv-kütüphane işlevlerinin farklılaştığı söylenebilir. Bu dönem Mısır tapınaklarında öğrencilere iki tür yazı öğretildiği belirtilir: 'Gizli' (hiyeroglifik veya hiyeratik) ile 'genel' (demotik) açık ve öğrenme amaçlı kullanılan alfabe. Geometri, matematik, astronomi, tıp, vb. bilgiler ile özel yazışmalar dışındaki, günlük yaşayış için gereksinim duyulan yerel yönetime ilişkin çalışmalar demotik gruba girmektedir.⁵⁷

Mısır'daki firavun evlerinde veya tapınaklarında daha çok, zamanı ve uzamı denetleyen yazılar, takvimler, kronolojiler, yargı zabıtları ve askerlikle ilgili başarı

⁵³ H. J. de Vleeschauwer, "Archives et Bibliothèques", University of South Africa: **Mousaion**, No: 4, Pretoria, 1955, s.y.

⁵⁴ Ernst Posner, **Archives in the Ancient World**, Cambridge : Harvard University, 1972, s. 27

⁵⁵ El-Abbadi, **a.g.e.**, s. 74

⁵⁶ H. J. de Vleeschauwer, "Survey of Library History : Part I", **Mousaion**, No: 63, Pretoria, 1963, s. 23

⁵⁷ El-Abbadi, **a.g.e.**, s. 73

kayıtları yer alır.⁵⁸ Bunun için, Vleeschauwer Mısır'daki bu oluşumların bir kütüphaneden çok, arşiv olarak anılması taraftarıdır.⁵⁹ Baysal bu ilişki için 'resmi daire kütüphanesi' kavramını geliştirmiştir.⁶⁰

Arşivcilerin arşiv, kütüphanecilerin kütüphane olarak adlandırdığı İskenderiye Kütüphanesi ve Müzesinin ise Ptolemy Hanedanlığı ile kurulup aynı uygarlıkla birlikte yok olduğu söylenmektedir. Zamanının en önemli ticaret şehrinde, bir araştırma merkezinin parçaları olarak kurulan Kütüphane-Müze, yalnızca en büyük olma sıfatını taşımış olmasıyla değil, aynı zamanda Afrika, Ortadoğu ve Avrupa'yı etkilemesi ve aydınlanma düşüncesinin tohumlarını ekmiş olmasıyla da önem taşır. İskenderiye, kendi topraklarında ve dünyada üretilen kayıtlarının tümünü bir çatı altında toplama idealiyle, giderek artan sayıdaki dermesini, biri büyük olmak üzere iki kütüphane ve bir müzede korumuştur.

Dokuz ilham perisine adanmış bir tapınak olarak kurulan Mousaion, etimolojik ilişkiye göre, müzenin başlangıcı olarak kabul edilir.⁶¹ İskenderiye Kütüphanesi ve Müzesi "yazılı belgelerle birlikte, doğal nesneleri de dermesinde toplayan ilk araştırma merkezidir."⁶² Müzenin çatısı altında 1000 üzerinde bilimci yaşamıştır. Kütüphaneler papirüs tomarlarıyla donatılırken, belge ve nesneler öğrenci ve araştırmacılara hizmet vermek üzere düzenlenir. Burada, araştırmalara olanak veren sergileme yöntemleri kullanılmış ve bilginin yeniden üretimi sağlanmıştır.

Vleeschauwer, İskenderiye örneği dışında, müze ve kütüphane tarihinde kurulan yakınlığın, resim ve süsleme merakı dışında pek düşünülmediğini savunur.⁶³ Eski Yunan ve Roma tapınaklarında kutsal kişilerin yaşam öykülerini sembolize eden eşyalar toplanmış, ortaçağın dinsel dermelerinin ilk örnekleri buralarda oluşturulmuştur. Kütüphane ve arşiv dermelerinin ise, önce İskenderiye ve sonrasında Roma ve Avrupa'da birbirlerinden ayrılmış olduğu görüşü ileri sürülmektedir.⁶⁴

⁵⁸ Baysal, **a.g.e.**, s. 3, 4

⁵⁹ H. J. de Vleeschauwer, "Distinction Between Libraries, Museums And Archives", **Mousaion**, No: 70, Pretoria, 1963, s. 14

⁶⁰ Baysal, **a.g.e.**

⁶¹ Paula Young Lee, "The Musaeum of Alexandria and the Formation of the Museum in Eighteenth-Century France", **The Art Bulletin**, C: 79, No: 3, 1997, s. 385

⁶² Bierbaum, **a.g.e.**, s. 300

⁶³ Vleeschauwer, Distinction Between Libraries, Museums and Archives, s. 14

⁶⁴ Vleeschauwer, Archives et Bibliothèques

Aslen, aile arşivleri gibi daha özel alanlarda, kitaplar ve diğer belge türleri bir araya gelebilmektedir. Örneğin, Engizisyon Mahkemesi gibi kurumların arşivlerinde, edebi, bilimsel ve yönetsel yazılar ve hatta araç-gereç, eşya, vb. bir arada bulmak olanaklıdır. Ortaçağ Roma'sındaki kilise arşivleri veya Rönesans kütüphaneleri gibi geniş dermelerde ise yönetimle ilgili belgeler bulunmaz.⁶⁵ Vleeschauwer, idari belgeler yerine, genellikle kitaplardan oluşan 'kilise arşivlerinin', yapılış biçimini ve kapsamını göz önüne alarak, bunların aslında birer kütüphane oldukları sonucuna varır. Arşivden çok kütüphane işlevleri olan bu kurumlar, dini bir kurumun gündelik ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulmuş yönetici araçlar olduğu kadar, din politikası ve dini yönetim ilkesinin de yayılmasını sağlamışlardır.⁶⁶

Ortaçağ İslam dünyasında da bilimsel ve edebi yapıtların kütüphanelerde bir araya toplandığı görülür. Kütüphaneler, İslam coğrafyası içinde ilk olarak camiler bünyesindeki medrese ve okullarda kurulmuştur. Buralarda, "müze tanımının içinde yer alan kütüphaneler, dönemin İslam dünyasının en değerli kültür malzemesini bir araya getirmiştir."⁶⁷

Avrupa'da 19.y.y.'da üç kurum arasında başlayan ayrılma hareketi, Doğu'ya eş zamanlı bir hızla yayılmamışsa da, belge türlerinin farklı kurumların sorumluluğu altında toplanması, zaman içinde genel kabul görmüştür. Ulusal tarihler yazılırken, ulusal antikite müzeleri olarak adlandırılan etnografya müzeleri⁶⁸, ulusal arşivler ve ulusal kütüphaneler oluşmuş, kültürel bellek üç ayrı kuruma dağılmıştır.

Günümüzde geline nokta ise bu üç kurumun ortak hizmet ve işlevlerine dayalı çalışma birlikteliklerinin yeniden kurulduğu gözlemlenmektedir. Bu konuda, 'kültürel bellek' şemsiyesi altında başlatılan çok sayıda çalışma örneği verilebilir. Şeffaflık, tarafsızlık, demokrasi, bilgi edinme hakkı ve çokkültürlülük değerlerinin çağdaş gerekleri, bellek kurumlarındaki bilgi erişim çalışmalarını hızlandırmıştır. Kültürel bellek, daha çok toplumsal tarihle ilgili dermeleri kapsayan bir kavram olarak anlaşılrsa da, sanat ya da bilim dermeleri de bu başlık altında kolaylıkla ele alınabilir.

1.2. Kültürel Bellek Kurumlarında Belge Türleri

⁶⁵ A.y.

⁶⁶ H. J. de Vleeschauwer, "Library science as a science, Part: I", University of South Africa: *Mousaion*, No: 37-40, 1960, s.y.

⁶⁷ Burçak Madran, "Müze Türleri", haz. Tomur Atagök, **Yeniden Müzeciliği Düşünmek**, İstanbul : Yıldız Teknik Üniversitesi, 1999, s. 3

⁶⁸ A.e., s. 6

Müze, arşiv ve kütüphane arasındaki sınırların keskin olduğunu savunan geleneksel anlayış, bu kurumları topladıkları malzemeler açısından birbirinden ayırmıştır. Bu anlayışa göre müze, geçmişi anlamaya çalışmak için sanatsal, bilimsel, ekonomik veya bilgi ve görgüyü destekleyici değerdeki nesnelerin dokümantasyonundan sorumludur. Arşiv, özel bir alanın belgeleri için depodur, diğer bir deyişle, toplanan belgeler, faaliyetlerin, resmi yazışmaların, yarı-resmi veya özel kurumların veya bireylerin yazılı birikimleridir. Kütüphane ise düşünsel ve bilimsel yayınları toplayan doğal depo olarak tanımlanır. Arşiv ve müze dermesinde birincil kaynaklar çoklukla yer alırken, kütüphane dermesinde birincil kaynaklarla birlikte, ikincil kaynak adı verilen belgeler daha çok yer tutabilir.⁶⁹

Vleeschauwer, modern eğilimin müze, arşiv ve kütüphane arasında sözü edilen bu gelenekselleşmiş sınırları, yeniden ortadan kaldıracığını ya da en azından, sert sınırların bir zorunluluk olarak dayatılmayacağını 50 ve 60'lı yıllarda dile getirmiştir.⁷⁰ Türkiye'de de bu görüşü destekleyen görüşlerin tarihi eskiye dayanır. 1953 yılında Acaroğlu, “şimdi Fransa'da arşiv, kütüphane, müze teknisyenlerinin –Pages'in 'pre-dokümantalist' dediği- meslekleri arasındaki fark ve hudutlar gün günden azalıyor, yok oluyor”⁷¹ demektedir ve “halen mevcut olan kütüphanelerimize mahalli ya da milli arşivimizi de emanet edebiliriz ama, bunun için her şeyden önce, kütüphanecilerimizi iyi birer kütüphaneci, iyi birer arşivci, yani kısaca birer dokümantalist olarak yetiştirmek zorundayız”⁷² fikrini ileri sürmektedir. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yayınlarında ve bildirilerinde, farklı türlerdeki bilgi merkezlerinin etkinlikleri ve birbirleri ile olan ilişkilerinin ortaya konulmasını, bilgi merkezleri sisteminin genel başarısı bakımından son derece önemli olduğu vurgulanmaktadır.⁷³ Aynı görüşü paylaşan Leonhardt, ‘dokümantasyon malzemesi’ başlığı altında topladığı belgeler arasındaki sınırların (özellikle miras kalan malzemenin) artık tartışma konusu olmaktan çıktığını savunur. Yazara göre, “İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan, sadece kendi konusunda kabul ettiği kitapları, dosyaları, eski/tarihi belgeleri ve özel konuları ihtiva

⁶⁹ “Archives and Libraries: The Fundamental Difference” (çevrimiçi) www.collection.ca/04/0416_e.html (07.09.2005)

⁷⁰ H. J. de Vleeschauwer, “Distinction Between Libraries, Museums and Archives”, *Mousaion*, No: 70, Pretoria, 1963, s. 12-17

⁷¹ M. Türker Acaroğlu, “Dokümantasyon ve Dokümantolojinin Mahiyeti”, *TKDB*, C.2, No.1, 1953, s. 9

⁷² A.y.

⁷³ Arif Aşçı, “T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Merkezi'nin bilgi merkezleri sistemi içindeki yeri ve önemi”, *50. Kuruluş yılında Ulusaldan Evrensele Türk Milli Kütüphanesi*, Ankara: 1998, s. 33

eden eserlere sahip olan özel dokümantasyon kuruluşları bunu açık şekilde göstermektedir.”⁷⁴

Dokümantasyon merkezlerinde, derme içeriği, kurumun amaç ve hizmet politikaları ile belirlenir. Bir derme, bazen bir tema (örn. ulaşım, bahçecilik, vb.) etrafında toplanmış olabilir. Bazen, özel bir kişi hakkında olabilir veya özel bir zamanı veya yeri temsil edebilir. Buna göre dermesinde, üç boyutlu belge veya efemera (*ephemera*) gibi geleneksel sınırların dışında kalan kaynakların yer aldığı merkezler, ‘özel derme’, ‘bilgi ve belge merkezi’, ‘arşiv’, ‘dokümantasyon merkezi’, vb. adlar altında anılabilmektedir.

Kütüphaneler geleneksel olarak kitapla ilgili olmalarına karşın pek çok kütüphanedeki derme, kitabın ötesindedir.⁷⁵ Müze nesnesi olarak nitelendirilen üç boyutlu belgeler, aynı zamanda arşiv veya kütüphanelerde bulunabilir. Örneğin, “kütüphanenin vitrinlerinde veya açık alanlarında sadece, kitaplar ve el yazmaları değil, yerküre, fiziksel ve kimyasal araçlar ve makineler, madeni paralar, taşlar, vb. çeşitli malzemeler sergilenmekte ve kütüphane birçok durumda müzeye yakın bir görüntü taşımaktadır”⁷⁶. Bu tür özel dermeler, aynı zamanda kütüphanelerin arşivleridir.

Geleceğe kalıt bırakmak üzere toplama ve koruma işlevini yürüten özel dermeler, daha çok birincil belgelerle ilgilidirler. Özel dermelerde malzeme türü gözetilmez. Bu dermelerin sorun alanları, farklı belge türlerine ait bibliyografik kayıtları üretmek ve gizli kalmış üç boyutlu belgelerin depolardan çıkarak, birer bilgi kaynağı olarak değerlendirilmesine ve dokümantasyonuna olanak vermektir. Amaç, her tür ve ortamdaki bilgiye erişim sağlayabilmektir.

1.2.1. Bilgi Kaynakları

UNESCO arşiv, kütüphane ve dokümantasyon merkezlerini aynı amaca hizmet eden ulusal bilgi sisteminin kurumları biçiminde değerlendirir. Bu anlayışın

⁷⁴ Holm A. Leonhardt, “Kütüphane Malzemesi Nedir, Arşiv ve Müze Malzemesi Nedir? Dokümantasyon Malzemesinin ve Kurumlarının Sınıflandırılması Hakkında Bir Deneme”, çev. İshak Keskin, *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, No: 2, 2000, s. 83

⁷⁵ Jennifer Rowley, *Bilginin Düzenlenmesi: Bilgi Erişime Giriş*, yay. haz. Sekine Karakaş, çev. Sekine Karakaş, ...[ve öte.], Ankara: TKD, 1996, s. 4

⁷⁶ Vleeschauwer, *Distinction between libraries...*, s. 14

temel gerekçelerinden biri, belirtilen kurumların hammaddesini, bilgi içeren kayıtlar olarak belgeler, yayınlar, her türlü bilgi taşıyıcısı materyalin oluşturmalarıdır.⁷⁷

“Latince *document* sözcüğü, *docere* (öğretmek, bilgilendirmek) fiili ile *-ment* (araçlar) son ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Yani, ‘belge’ terimi öğretmeye veya bilgilendirmeye yarayan ders, deney ya da metin gibi araçlar için kullanılmaktadır.”⁷⁸ Belge, ‘fiziki ya da düşünsel bir olayı simgelemek, yeniden kurmak veya kanıtlamak amacıyla korunmuş ya da kayıtlandırılmış somut veya sembolik her türlü belirteç, işaret’ olarak tanımlanabilir. Çok genel anlamıyla, bilgi taşıyan her nesne (kil tablet, yontu, papirüs, harita, yazma, kitap, dergi, resim, film, kaset, CD-ROM, DVD, Web sayfası,...) ‘belge (doküman)’ olarak adlandırılır. “‘Madam Dokümantasyon’ olarak anılan Fransız dokümantalist Suzanne Briet, bir fiziksel ya da entelektüel olguyu temsil etmek, yeniden yaratmak ya da ispatlamak için korunan ya da kaydedilen tüm somut ve sembolik dizinsel işaretleri belge olarak tanımlamıştır”⁷⁹.

Briet’e göre, yıldızların fotoğraf ve katalogları, mineraloji müzesindeki taşlar, hayvanat bahçesindeki hayvanlar birer belgedir.⁸⁰ Buna göre belge terimi, sınırsız çeşit ve çokluktaki üç boyutlu belgelerin katılımıyla geniş bir içeriğe ulaşmaktadır.

‘Bilgi kaynağı’ terimi ise yukarıdaki belge tanımını içine alarak sayısal kaynakları da belge türleri arasına katar. Kendi ilgi alanı içinde kültürel bir değer taşıyan ‘bilgi kaynağı’ (veritabanı, sanat yapıtı, haber grubu, e-posta grubu, öğrenim nesnesi, resim, harita, coğrafik bilgi sistemi, vb.) birçok nesneyi içerir. Çok çeşitli kaynak türleri, ilişkili veya benzer özellikli dermeler içinde bulunabilir.⁸¹

Bilgi kaynağı kavramı kısaca, “kimliği olan herhangi bir şey”⁸² olarak açıklanmaktadır. Başka bir anlatımla bilgi kaynağı, yeniden kullanılabilen ve anlamlı bütünler oluşturan bilgi parçacıklarıdır. ‘Bilgi kaynağının yaşam döngüsü’ olarak adlandırılan süreçte, bir bilgi kaynağının geliştirilmesi ve kullanımını belirtmek için şu

⁷⁷ Sönmez Taner, “Arşiv, Kütüphane, Bilgi Uzmanlarının Eğitiminde Dünyadaki Son Gelişmeler-Eğilimler İşbirliği Yaklaşımı”, *Kütüphanecilik Dergisi : Bilgi Belge Kütüphane Araştırmaları*, No: 2, 1989, s. 61

⁷⁸ Yaşar Tonta, Bilgi Yönetiminin Kavramsal Tanımı ve Uygulama Alanları, (çevrimiçi) <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/BilgiYonetimi.pdf> (29.10.2006), s. 2

⁷⁹ A.y.

⁸⁰ A.y.

⁸¹ Lorcan Dempsey, “Scientific, Industrial, and Cultural Heritage: a shared approach : a research framework for digital libraries, museums and archives”, *Ariadne*, No: 22, 2000, (çevrimiçi), <http://www.ariadne.ac.uk/issue22/dempsey/intro.html> (08.08.2006), s. 21

⁸² TSE Türk Standardı, TS ISO 15836, Bilgi ve Dokümantasyon - Dublin Core Meta Veri Öğe Kümesi, Haziran 2007, s. 2

örneklerden yola çıkılmaktadır: “Bir icadın kavranması, bir taslağın oluşturulması, bir maddenin revizyonu, bir kitabın yayımlanması, bir kütüphane tarafından edinilmesi, manyetik diske aktarılması, optik depoya nakledilmesi, başka bir dile çevrilmesi veya yeni bir işin türetilmesi (örneğin film).”⁸³

Araştırmalarda kullanılan üç tip kaynak vardır: birincil belgeler, ikincil belgeler ve erişim araçları (*finding tool*). Birincil belge, özel bir olayın ardındaki kalıt, yorumlanabilen veya gözlenebilen bir kesittir. Tarihi nesneleri, olayın meydana geliş sırasında oluşan orijinal kayıtları veya olaydan hemen sonra hazırlanan anı ve sözlü tarih biçimindeki belgeleri içerir. Birincil belgenin kapsamı, her tür bilgi ortamını içine alır (mektup, el yazması, günlük, haber, gazete, anı, resmi evrak, fotoğraf, ses ve görüntü kayıtları veya bir sanat çalışması, antik bir yol, bina, efemera, silah, taş, mikroskopik görüntü vb.). Bu belgeler, birer ham madde (*raw material*) olarak, özellikle geçmişle bağ kurmaya çalışan araştırmalarda kullanılan kaynaklardır.⁸⁴ Birincil belgeler, aynı kültürel bağlam veya zaman diliminde, karşılaştırılabilir özelliklerin araştırılmasını sağlarlar. Aynı zamanda uygulamalı çalışmaların da temelini oluştururlar.

İkincil belgeler, birincil belgelerin yorumlanmasına ve incelenmesine olanak tanır; orijinal olayları bir adım öne taşırlar. Birincil belgelerin yorumunu ve bilgisini paylaşarak onu bir anlamda desteklerler. Üç boyutlu belgelerde bu gruba örnek olarak, modeller, diyoramalar, simülasyonlar, vb. verilebilir.

‘Erişim araçları’ ise, bilgi erişim sistemlerinin kendisi, başka bir ifadeyle bibliyografik kaynaklara verilen addır. Konu uzmanları tarafından geliştirilirler. Erişim araçlarına örnek olarak, envanter, kütüphane kataloğu, bibliyografya, kitap sonu dizini, ansiklopedi, sözlük, toplu katalog, OPAC, kavram dizini, veritabanı, öz dizini, atıf dizini, arama motoru, Z39.50 ağ geçitleri, anlamsal örgü (semantik web), vb. verilebilir.

Bilimsel bir disiplin veya özel bir konu alanı etrafında toplanan birincil belgelere erişim başta, öz, dizin ve bibliyografyalar ile sağlanmıştır. Sayısallaştırma ve uziletişim olanaklarıyla biçimlenen günümüzde ise birincil belgelere özgü kültürel bellek enformasyonu adı altında çeşitli girişimler başlatılmaktadır.

1.3. Kültürel Bellek Enformasyonu

⁸³ A.y.

⁸⁴ Using Primary Sources on the Web, Reference & User Services Association - History Section, (çevrimiçi) <http://www.lib.washington.edu/subject/History/RUSA/> (01.10.2007)

Kültürel bellek enformasyonu, kültürel varlıklar yoluyla geçmişin olaylarından geleceği şekillendirmeyi amaçlar. İnsanlığın ortak değerleri olan kültür varlıkları; düşünsel ve sanatsal yapıtlar, bilimsel çalışmalar, soyut değerler (inanç, dil, görenekler, vb.), tarihi kalıtlar ile diğer yaratıcı ürünler olarak sıralanabilir. Bu kapsam, şehirler, doğal alanlar, biyolojik çeşitlilik, vb. yaşam alanlarıyla da genişletilebilir bir nitelik taşır.

Günümüzde müze, arşiv ve kütüphaneleri içeren tasarımlarda, birincil belgelerin elektronik ortama aktarılması (metin, resim, ses, hareketli görüntü, vb.) ve enformasyonu yoluyla ortak bir derme veya ortak bir bilgi havuzu yaratmak amaçlanmaktadır. Kültürel bellek enformasyonu geniş başlığı altında toplanabilecek bu tasarımlarda, müze, okul, tarih kurumu, arşiv, kütüphane ve diğer ilgili kurum ve toplulukların entegrasyonu ön plana çıkar. Bu tür sanal depolarda, bir belgenin varlığının kanıtı olan bibliyografik kaydın yanı sıra, çoklu ortam enformasyonu, sesli tarih ve eğitsel programlar gibi yaratıcı etkinliklerin yer alması ve desteklenmesi ile bilginin yeniden kullanımı sağlanmış olur.⁸⁵ Kültürel bellek enformasyonu tasarımlarının temelinde, bileşenler arasında geleneksel olarak önemli görülen farkların uyumu öne çıkar. Uyum sürecinde, kültürel bellek çerçevesindeki belge ve bilgiyle, temalar, zaman aralıkları veya özel soru ve ilgi alanları çerçevesinde erişilebilir, karşılaştırılabilir veriler yaratılır.

İçeriğin sayısallaştırılması birçok nedenden dolayı etkili bir erişim stratejisidir. UNESCO'nun web portalında erişim aracı olarak Digicol⁸⁶ adında bir dizin oluşturulmuştur. Bu sayede çeşitli belgelerin sayısallaştırılmış kopyalarına erişim olanağı sağlanmaktadır.⁸⁷ UNESCO tarafından desteklenen sayısallaştırma deneyimleri de göstermektedir ki bu tip projeler, oldukça profesyonel, pahalı ve uzun süreli olmaktadır.⁸⁸

Dünya Belleği Programı kapsamındaki projelerin büyük kısmı UNESCO tarafından desteklenmektedir. Türkiye'de bu kapsamda yürütülen çalışmalara Hitit Tabletleri Arşivi örneği verilebilir.

⁸⁵ The Global Cultural Memory Project (çevrimiçi) <http://images.library.uiuc.edu/projects/gcm/aboutproject.html> (19.05.2007)

⁸⁶ <http://www.unesco.org/webworld/digicol> (19.05.2007)

⁸⁷ Esin Sultan Oğuz, "UNESCO Dünya Belleği Programı ve Türkiye'nin Belgesel Mirasları", (çevrimiçi) <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~esino/udbp2005.pdf> (08.08.2007)

⁸⁸ Banu Elçi, "Avrupa Birliği Bilgi Toplumu: Dijital Çağda Kültürel Miras Nasıl Korunabilir? Yeni Teknolojiler ve Kültürel Mirasın Dijitalleşmesi", 'Bilginin Dijitalleşme Süreçleri Paneli' (29 Mart 2006: İstanbul)

Hitit uygarlığına ait tek kayıtlı belge olma niteliği taşıyan Boğazköy kil tabletleri, 2001 yılında Dünya Belleği Programı kapsamında 'belgesel miras' olma niteliği kazanır. M.Ö. 18. ve 19. y.y.'larda Ortadoğu'nun en güçlü politik varlığı olarak kabul edilen Hititlere ait bilgilerin çoğu bu tabletlerden elde edilmektedir. Ankara'da Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yer alan bu tabletler, konularına göre sınıflandırılmış şekilde korunmaktadır. Aynı zamanda tabletler sayısallaştırılmıştır ve CD-ROM'lar yoluyla hizmet verilmektedir.⁸⁹

Birincil belgelerin erişimi sayısallaştırmayı ve paylaşılabılır veriler olarak elektronik ortamda yer almalarını gerektiren iş ve işlemleri gündeme getirir. Sayısallaştırılmış birincil belgeler aynı zamanda, bilginin yeniden kullanımını sağlayan hizmetler geliştirir.

1.3.1. Birincil Belgelerin Elektronik Ortama Aktarılması ve E-Kaynak Üretimi

Kütüphaneler uzun yıllardır e-kitap yayımıyla ilgilenmektedirler. Internet'ten önce CD-ROM'lar üzerinde yapılan bu yayınlar günümüzde, diğer belge biçim ve türlerini de kapsayarak, görsel ağ oluşturmaya doğru ilerleme yoluna girmiştir. "Dijital dünyada kaynaklar fiziksel yerlerle sınırlandırılmadığından birçok farklı yollarla birleşebilirler ve böylece gerekli olan her amaç için yeniden kullanılabilirler."⁹⁰

E-kaynak üreten bir bilgi merkezinin farklı amaçlarına örnekler vermek olanaklıdır. Bu çalışmalardan bazıları, kendi özel dermelerindeki kaynaklara geniş ölçekli erişimi; bazıları önemli görsel ve nadir eserleri elektronik ortamda sergilemeyi; bazıları sadece ilgi uyandırmayı; birçok proje de bu amaçların tümünü birden kapsamaktadır. Farklı veya benzer amaçlar taşıyıcılar da hemen her elektronik proje, kendi birincil belgelerinin sayısallaştırılmasına ve yeniden kullanımına yoğunlaşan çalışmalardır.

E-kaynak kullanımı özellikle eğitim alanında hızla yaygınlaşmaktadır. "Yeni telekomünikasyon girişimleri, öğrenciye birden çok müze ve kütüphaneye aynı anda erişimi sağlamaktadır. Kütüphaneci, bilimci, sanatçı, eğitimci ve öğrencilerin aynı ortam üzerinde yüz yüze gelme olanağını sağlayan teknoloji tabanlı öğrenme, yeni ve farklı öğrenme gereksinimlerini ortaya çıkarmıştır. Bu da yeni program ve

⁸⁹ A.e., 51-58

⁹⁰ Calimera Kılavuz İlkeleri, Kültürel Uygulamalar: Elektronik Kaynaklara Aracılık Eden Yerel Kurumlar: İyi Uygulama Kılavuzu: özetler, [yay.haz.]: Information Society Technologies, s. 19

sunumları geliştirmek sorumluluğunu doğurmaktadır.”⁹¹ Müze, arşiv ve kütüphaneler, öğrenme nesneleri ile sanal öğrenme ortamlarını geliştirmek ve etkileşimli televizyon ve mobil araçlarla kullanılabilircek içeriği yaratmak için eğitim kurumlarıyla birlikte çalışmak durumundadırlar.⁹² Günümüzde, eğitimcilerle bir araya gelerek üretilen projelerden, açık erişime, nesne-veri ilişkisi üzerine kurulu modellerden, semantik web’e, koruma ve depolama uygulamalarından, üstveri ve standartlara uzanan geniş kapsamlı çalışma alanları etrafında yeni olanaklar geliştirilmektedir. Kullanıcının aradığı terim grubu içinde, ortamına bağlı kalmaksızın bilgiye erişim gereksinimi, ilişkili kaynakların bir araya getirilmesi ve yorumlayıcı bir çevrenin oluşumu ile desteklenmektedir.⁹³ Bu durum, kullanıcının sadece bilgiyi işaret eden verilere erişimini değil, eriştiği bilgiyi seçme, bir araya getirme ve kullanımı anlamına da gelmektedir.

Çoklu ortam ürünlerin ve e-kaynakların kullanımı, sadece eğitim alanında değil, araştırma ve geliştirmenin her aşamasında yaygınlaşmaktadır. Farklı dermelerde yer alan bilimsel, tarihi veya estetik kaynakların yorumlayıcı ve eğitsel bağlamda bir araya gelmesi, kurumlar arası ilişkilerle gerçekteşme olanağı bulur. Bu çalışmaların yürütüldüğü alanların öncelikli sorun alanı, mali ve yönetsel destektir. “Entegrasyonun gerçekteşmesi, uygulamada teknolojik olanaklardan çok, politik ve ekonomik desteğe bağlıdır. Hükümet stratejileri, standart ve hizmet sağlayıcı araç ve gerecin sağlanabilirliği, bilginin ülkenin her yerine ulaşabilmesindeki temel desteği sağlar.”⁹⁴

1.3.2. AB Bakış Açısından Küresel Bilgi Sistemleri İçinde Bellek Kurumları

Küresel bilgi sistemleri içinde, bellek kurumlarının tanınması, Avrupa kültür politikasına bakıldığında, öncelikle Roma Antlaşmasının kültürün korunmasına ilişkin maddeleriyle ortaya çıkmaktadır. Avrupa topluluğunun kültür politikası, Avrupa Parlamentosunun 1974’te aldığı karar⁹⁵ ile oluşmaya başlar ve ‘kültür’, kimliğin yapısal unsurlarından biri olarak görülür. AB Komisyonu, ‘kültür sektörü’ kavramının

⁹¹ Digital Corner, IMLS, (çevrimiçi) <http://www.imls.gov/digitalcorner/index.htm> (26.12.05)

⁹² Calimera Kılavuz İlkeleri, s. 6

⁹³ Dempsey, **a.g.e.**, s. 23

⁹⁴ Pete Johnston, “Interoperability: Supporting Effective Access to Information Resources”, **Library and Information Briefings**, C: 108, 2001, s.4

⁹⁵ European Parliament Resolution on Measures to Protect the European Cultural Heritage (OJ C 62, 30. 5. 1974, s. 5)

tanımlanması işini üstüne almış, ekonomik ve sosyal sorunların çözümlenmesinde kültür sektörünün önemini ortaya koymuştur.

Günümüzde, AB'nin araştırma ve teknoloji çalışmalarınca yürütülen programları kapsamında, 'bilimsel ve kültürel mirasa erişim', 'kültürel mirasın sayısal ortamda korunması', 'kullanılabilirlik ve erişilebilirlik', 'yaşam boyu öğrenme', vb. kavramlar altında⁹⁶ 'kütüphane, müze ve arşivlerin, ekonomik, bilimsel ve teknik gelişmeyi kapsayan kültür ekonomisine katılımının sağlanması' üzerine odaklanılmıştır.⁹⁷

Dempsey'in kütüphane, arşiv ve müzelerin ortak bir ağ alanına doğru hareketi için hazırladığı rapor ile biçimlenen⁹⁸ AB 5. Çerçeve Programında ve 6. Çerçeve Programı kapsamındaki Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilen teknolojik gelişmelerle ilgili araştırmalarda, kültürel mirasın korunması ve zenginleştirilmesi için öneriler bulunur. Bu kapsamda, 'ORPHEUS' Avrupa Eğitimi sistemi için oluşturulmuş çevrimiçi fotoğraf arşivi; 'MICHAEL' Avrupa kapsamında ortak kültürel miras envanteri; 'THALIA' Avrupa'nın gösteri sanatları alanındaki kültürel mirasa erişimini yaygınlaştırmayı amaçlayan tematik çalışma örnekleri olarak verilebilir.

Müze, arşiv ve kütüphaneleri kapsayacak küresel bir ağ kurma ereği ise PULMAN adlı projeyle Türkiye'yi de kapsayan bir çalışma alanına kavuşmuştur. PULMAN, halk kütüphanelerinin ve müzelerin ortak ağlar yoluyla erişimini amaçlayan bir AB. 5. Çerçeve Projesidir. Projede kültürel içeriğe erişim bağlamında önerilen; kütüphane, arşiv ve müze hizmetlerinin ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde koordine edilmesidir. Bu koordinasyon sonucu istenilen bilgiye, oluşturulacak ağ geçitleri ve arama motorları yardımıyla erişim hedeflenmektedir.

"Türkiye'nin de, Türk Kütüphaneciler Derneği kanalı ile PULMAN-XT (Halk Kütüphaneleri, Müzeler ve Arşivler için Avrupa Araştırma Ağı - *European Research Network for Public Libraries, Museums and Archives*) adı verilen ikinci etabına ortak olduğu Projede bir "İlkeler Elkitabı" hazırlanarak 30'a yakın dile çevrilmiştir"⁹⁹

PULMAN-XT Türkiye Ulusal Toplantı Sonuç Raporu metninde, kütüphane ve arşiv malzemelerini kapsayan kurumsal bir örnek olarak, İstanbul'da Kadın Eserleri

⁹⁶ Rosalind Johnson, "The EU's Telematics for Libraries Programme: an Assesment" **Information Service and Use**, C: 20, 2000, s. 30

⁹⁷ Digital heritage and cultural content (çevrimiçi) <http://www.cordis.lu/ist/ka3/digicult/> 12.05.2006

⁹⁸ Dempsey, **a.g.e.**

⁹⁹ Selma (Alpay) Aslan, CALIMERA Projesi Kültürel Uygulamalar: Elektronik Kaynaklara Erişimde Aracı Olarak Yerel Kurumlar (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access), (çevrimiçi) <http://www.kutuphaneci.org.tr/web/node.php?id=321> (17.10.2007)

Kütüphanesi'ni (KEK) veren İcimsoy'a göre, "işbirliği ve ortaklıklar konusunda öncelikli olarak kütüphaneciler ve yeni gelişen bir mesleğin elemanları arşivciler ile müzeciler ortak bir paydada buluşmak ve ortak jargonu kullanabilmek amacıyla ulusal düzeyde bir araya gelmelidirler... öncelikli olarak Türkiye genelinde bir bilgi envanteri çıkarılmalıdır. Bu hem kütüphaneleri, hem arşivleri, hem de müzeleri kapsamalıdır."¹⁰⁰ Yine, İcimsoy'un önerilerine göre, "bilgi edinme özgürlüğü çerçevesinde tüm geleneksel ve elektronik belgeler konusunda düzenlemeler yapılmalı, genele açılmayacak belge serileri tanımlanmalıdır. Arşiv-kütüphane arasında veri alışverişi için uygun tanımlama standartları saptanmalıdır."¹⁰¹

Küresel bilgi sistemleri ile ilgili son dönemde yapılan kapsamlı çalışmalardan bir diğeri ise, Avrupa Bilgi Toplumu Komisyonu (*European Commission Information Society*) 6. Çerçeve Programı (2003–2005) tarafından geliştirilen CALIMERA (Kültürel Uygulamalar: Elektronik Kaynaklara Erişimde Aracı Olarak Yerel Kurumlar - *Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access*) projesidir. Bu projeye göre, "kullanıcının, müze, kütüphane ya da arşivlerdeki bilgi kaynağını bilmeye gerek duymadan belli bir konuyla ilgili materyal taramasını ve tarama sonucunu bir yanıtta bir araya getirmesini sağlayan vizyon, her seviyedeki kültürel organizasyonlardaki ortaklığa bağlıdır... Elektronik teknolojinin etkisi, daha az ayrılmış ve daha çok karşılıklı ilişkiye dayalı kültürel kurumlar oluşturmaktır."¹⁰²

CALIMERA, PULMAN Projesi'nin başarısından yola çıkılarak geliştirilmiş bir projedir. AB ülkelerinde yer alan kütüphane, müze ve arşivlerin erişimi için bilgi sistemleri geliştirilmesini hedefler. ISO standartları ve belirli kuruluşların girişimleri ile şekillenen projede, müze arşivleme sistemlerine yönelik çalışmaların önemi ortaya çıkmaktadır. Proje, yerel kültür kurumlarının sayısal içeriğinin toplandığı ortak bir depo için, tüm Avrupa'yı içine alacak sağlam bir altyapı oluşmasına yardımcı olmayı amaçlar ve 2003- 2005 tarihleri arasında 34 ülkeden 48 ortak kuruluşla çalışmalarını başlatır. Projenin ortağı olan Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD), ilgili çalışmaları ülkemizde arşivcilik ve müzecilik alanından kuruluşlar, onların çalışmalarını destekleyen araştırmacılar ve ilgili firmalarla işbirliği içinde yürütmeyi hedeflemiş, bunun için bir Proje Kurulu oluşturmuştur. Kurulda temsil edilen kuruluşlar şunlardır:

¹⁰⁰ A. Oğuz İcimsoy, "Halk Kütüphaneleri, Arşivler ve Müzeler Arasındaki İlişkiler", **Bilgi Toplumuna Doğru Halk Kütüphaneleri: PULMAN-XT Türkiye Ulusal Toplantı Sonuç Raporu** (Ankara, Mili Kütüphane : 16-19 Kasım 2002), haz. Bülent Yılmaz, Ankara : ANKOS, 2002, (çevrimiçi) www.istanbul.kutuphaneci.org.tr/pulman/oi.pdf (17.01.2005), s. 54

¹⁰¹ A.y.

¹⁰² Calimera Kılavuz İlkeleri, s.9

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (DAGM), İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Kültür Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Milli Kütüphane, Tabiat Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Müzeciler Derneği, Tüm Arşivciler Derneği ve Mobilsoft¹⁰³. Projenin sonucunda bir ülke raporu yayımlanmıştır.¹⁰⁴

Koruma ve erişim, bilgi ve iletişim teknolojileri, küresel miras ağı, teknoloji ve kütüphane, arşiv ve müze dermeleri içeriğinde 7. Çerçeve Programı (2005-2013) kapsamındaki son örnek, 2005 yılında Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından kabul edilen 4 yıllık eContentplus Programme olarak verilebilir. Bu program, coğrafik (halk hizmetleri kapsamındaki temel kurumlar) ve eğitsel içerik ile sayısal kütüphaneleri kapsamakta ve AB tarafından desteklenmektedir. Amaç, kütüphane, müze ve arşiv dermelerinin sayısal içerik yaratımı, belgelerin korunması ve erişimi için koordinasyonunu sağlamaktır.

Türkiye'nin de ortak olduğu plan ve projelerden anlaşılmaktadır ki, üç bellek kurumunu bir arada ele alan sistem tasarımları tartışılmaya başlanmıştır; bununla birlikte karşılıklı işlerlik için politik ve ekonomik desteğe gerek görülmektedir.

1.3.3. Müze, Arşiv ve Kütüphaneler Arasında Karşılıklı İşlerlik (*Interoperability*) Girişimleri

İngilizceden Türkçeye 'ortak çalışabilirlik', 'uyuşum' veya 'birlikte çalışabilirlik' diye de çevrilebilen '*interoperability*' kavramına burada 'karşılıklı işlerlik' demek daha uygun bulunmuştur. Müze, arşiv ve kütüphaneler arası işbirliği ve entegrasyon çalışmalarının beklenen verimlilikte ve amaçlara en uygun yanıtları verecek şekilde gerçekleşmesinde, 'karşılıklı işlerlik' kavramının ön plana çıktığı görülür. 'Karşılıklı işlerlik' öncelikle, otomasyon sistemleri için geliştirilmiş bir kavramdır. Aynı sistem üzerinde çalışan veya ortak verilerin farklı birimlerce erişilip, değerlendirildiği 'tıp', 'kütüphanecilik', 'bankacılık', vb. bilişim alt yapılarını kullanan dalların ilgilendiği bir konu alanıdır. Bir bilişim alt yapısını oluşturan temel bileşenler, donanım, yazılım ve uygulama programları, veritabanı, sınıflama, kodlama standartları ve kullanıcılarıdır. 'Karşılıklı işlerlik', tıp alanında yapılmış bir tanıma göre, 'sistem bileşenlerinin

¹⁰³ Aslan, a.y.

¹⁰⁴ Calimera Country Report Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resources : Turkey Information on Public Libraries, Local Museums and Archives, European Commission, IST Programme, (çevrimiçi) http://www.calimera.org/Lists/Country%20files/Turkey_Country_Report.pdf (17.05.2007)

(ürünler, süreçler, vb.) kendi özelliklerini koruyarak, bilgi ve hizmet akışını öngörülen şekilde sağlaması, 'karşılıklı işlerlik' söz konusu olduğunda ise, farklı sistemlerin belli bir işi ortak gerçekleştirmek üzere bir araya gelmesidir'.¹⁰⁵ Farklı tanımlarla desteklemek gerekirse, IEEE (Elektrik ve Elektronik Mühendisleri Enstitüsü - *Institute of Electrical and Electronics Engineers*) tanımına göre 'karşılıklı işlerlik', "2 veya daha çok sayıda sistem veya unsurun bilgi alış-verişi yapabilme ve bu bilgiyi kullanabilme yeteneğidir."¹⁰⁶ ISO/IEC (Uluslararası Standizasyon Organizasyonu/ Uluslararası Elektroteknik Kurulu - *International Organization for Standardization/ The International Electrotechnical Commission*) tanımına göre de: "Çeşitli fonksiyonel birimler arasında - kullanıcının bu birimlerle ilgili çok az veya hiç bilgisini gerektirmeyecek şekilde, iletişim kurabilme, program çalıştırabilme veya veri aktarımı yapabilme yeteneğidir."¹⁰⁷ Tanımlara göre, 'karşılıklı işlerlik' kavramının standartlarla ve standartlar arası uyumla doğrudan ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Bellek kurumlarındaki çeşitlilik ve çok farklı standartların kullanılıyor olması da bu alanda sürdürülen uyum çalışmalarının temeli, fakat en zorlu aşamasını oluşturmaktadır.¹⁰⁸

Miller, 'karşılıklı işlerlik' kavramının içeriğindeki teknolojik alanın ötesinde, insan süreç ve uygulamaları ve bu uygulamalar içindeki yaratıcı ve yansıtıcı kültürün özelliğine vurgu yapar.¹⁰⁹ Buna göre, teknolojik öğeler, bu karmaşık sorunun sadece bir yüzünü oluşturmaktadır. 'Karşılıklı işlerlik' sorununun sadece teknik özellikleriyle ele alınması, kurumsal değişimin veya politikadaki değişimin önemini azaltamaz.¹¹⁰ Etkinliklerde ortaya çıkan bazı durumlar, kurumların geleneksel sınırlarını zorlamaktadır. 'Karşılıklı işlerlik' kavramı, farklı merkezlerin işbirliği kadar, kurumun kendi içindeki organizasyonla da ilgilidir. Bu durum, daha verimli değişim

¹⁰⁵ Dilek Kılıç, "Hastane Yönetim Bilişim Sistemlerinde (HYBS) "Birlikte Çalışılabilirlik" Kavramı "Interoperability", **Bilişim**, C: 35, No: 97, 2007, s. 33-35, (çevrimiçi) http://www.tbd.org.tr/resimler/ekler/da80a3d5b344bc4_ek.pdf (08.10.2007)

¹⁰⁶ "Interoperability", **IEEE Standard Computer Dictionary: A Compilation of IEEE Standard Computer Glossaries**, New York : 1990

¹⁰⁷ Norman Paskin, "Identifier Interoperability: A Report on Two Recent ISO Activities", **D-Lib Magazine**, April 2006 (çevrimiçi) <http://www.dlib.org/dlib/april06/paskin/04paskin.html#note1> (12.05.2007)

¹⁰⁸ Liz Bishoff, "Interoperability and standards in a Museum/Library collaborative: The Colorado Digitization Project", **First Monday**, C: 5, No: 6, Haziran, 2000 (çevrimiçi) http://firstmonday.org/issues/issue5_6/bishoff/index.html (15.10.05)

¹⁰⁹ Paul Miller, "Interoperability, what is it and why should I want", (çevrimiçi) www.ariadne.ac.uk/issue24/interoperability/ (11.10.2003)

¹¹⁰ A.y.

olanaklarını, yeniden kullanım ve yeni amaçlar etrafındaki gereksinimleri, verimlilik ve maliyet analizlerini gerektirecektir.¹¹¹

‘Karşılıklı işlerlik’ kavramı aynı zamanda sayısallaştırma, e-kaynakların yönetimi ve yaratılması ile bilgi erişim süreçleriyle ilgilidir.¹¹² Farklı disiplinlerin bir araya gelme koşulları da sürecin bir parçasıdır. Örneğin, ‘e-öğrenme’ ortamının yaratılmasında, farklı alanların (eğitimci, kütüphaneci, müzeci, yayıncı, teknoloji aracı ve satıcıları, bilgi yöneticisi, vb.) işbirliği ön plana çıkar. Bu kapsamda ortaya çıkan e-kaynaklar, karmaşık yapıları içinde, farklı merkezlerde bulunan kaynakların bir araya gelmesini gerektirir. Bu bütünlük yapı, kullanım hakları gibi önemli ve tartışmalı bir konuyu da gündeme taşır. Konu net değildir çünkü her bir bileşen için farklı telif hakları geçerli olabilmektedir. Buna karşılık, açık erişim kanallarıyla her kurum, eğitsel amaçlar ve içerikler bağlamında yeniden kullanılabilir ve farklı bileşenler içine yeniden girebilen kaynaklar yaratılabilir ve kullanılabilir.¹¹³ Ortaya çıkabilecek sorun alanlarında, bu bileşenlerin ortak çözümü önem kazanır.

‘Karşılıklı işlerlik’ ilke ve uygulamalarına yönelik girişimlerde belirlenen sorun alanları şöyle sıralanmaktadır: “Teknik yönler, anlambilim (semantik), siyasi ve sosyal yönler, projelere sağlanan destek, uluslararası özellikler ve dil sorunları.”¹¹⁴ Personel, kullanıcı eğitimi, vb. verimlilik etkenleri de bu alanın saptadığı sorunlar arasında yer alır.¹¹⁵

Buraya kadar anlatılanlara dayanarak ‘karşılıklı işlerlik’ kavramının tanımı kısaca, ‘farklı bilgi kaynaklarının sanal ortamda bir araya getirilmesinin fırsat ve koşullarını inceleyen bir çalışma alanı’ olarak yapılabilir. Bu kavramla ilişkili yayınlarda, müze, arşiv ve kütüphanelerin birbirlerine yaklaşan çalışma alanlarının farkına varılması gerektiğine dikkat çekilmekte ve bu alanların paylaşılabılır bilgi ağı haline getirilmesi önerilmektedir. Enformasyon yayımı, açık arşiv girişimleriyle uyumlu üst veri yapıları, çalışmaların duyurusu ve alanlar arasında çapraz verimlilik fikirlerinin geliştirilmesiyle de ilgili olan ‘karşılıklı işlerlik’ kavramı, ulusal ve uluslararası çeşitli girişimlerin doğmasını sağlamıştır.

¹¹¹ Pete Johnston, “Interoperability: supporting effective access to information resources”, **Library and Information Briefings**, C: 108, 2001, s. 1-10

¹¹² Marcia J. Bates, “Multimedia research support for visiting scholars in museums, libraries, and universities”, Catharine Hulst, Geoffrey Jost. **Information Technology and Libraries**, Chicago: C: 21, No: 2, Haziran 2002, s. 73

¹¹³ **A.e.**, s. 4

¹¹⁴ Paul Miller, “Interoperability, what is it and why should I want”, (çevrimiçi) www.ariadne.ac.uk/issue24/interoperability/ (11.10.2003)

¹¹⁵ Marty, Museum informatics..., s. 22

Müze, arşiv ve kütüphanelerin kendilerine özgü standartlarını değerlendirerek ortak bir anlayış ve dil geliştirmek isteyen IFLA rehberliğinde, veritabanları arasındaki uyumu sağlamaya yönelik çalışmalar yapılmakta;¹¹⁶ ayrıca, ISO, OCLC standartları da iletişim olanaklarının genişletilmesini amaçlayan çalışmaları kolaylaştırmaktadır. Bu rehberlerden yola çıkan önemli ulusal proje örnekleri şunlardır:

İngiltere’de, MLA (Müze, Kütüphane ve Arşiv Konseyi - *The Museums, Libraries and Archives Council*) ve JISC (Birleşik Enformasyon Sistemleri Komitesi - *Joint Information Systems Committee*), kütüphaneleri, kültürel miras ve arşiv kuruluşlarını içeren çeşitli enformasyon alanlarındaki karşılıklı işbirliğin fayda ve verimliliğini araştırmak, tanıtmak ve uygulama alanları yaratmakla ilgili kuruluşlardır. Dermelere, öğrenme nesnelerine ve kullanıcılar için geliştirilen farklı hizmetlere çevrimiçi geniş erişim yeteneğinin kazanımında İngiltere’deki öncül kuruluş olarak hizmetler üreterek, ulusal gelişim ve politika yapıcısı olarak çalışan MLA¹¹⁷ ile Kütüphane ve Enformasyon Komitesi birleşmiş (2000) ve ‘Kaynak’ adlı bir grup oluşmuştur. Kaynak Grubu, ‘üç alan arasındaki işbirliği potansiyeli için kılavuz’ olma kararı alır ve bir bildirge yayımlar. Müze, arşiv ve kütüphanelerin, bilgiyle insan arasındaki iletişimi sağladığını savunan Kaynak grubunun manifestosundaki temel düşünce, şu cümleyle ortaya çıkmaktadır:

“Müzeler, arşivler ve kütüphaneler, eğlence ve yaratıcılık, kültürel değerler, öğrenme potansiyeli, ekonomik kazanç ve sosyal adalet değerlerini insan yaşamına katmada merkezi rol oynarlar.”¹¹⁸

MLA, Tanımlama Planı (*Designation Scheme*)¹¹⁹ adı altındaki çalışmasıyla dermeleri bir araya toplamayı hedeflemektedir. Şu an, İngiltere’deki küçük bağımsız kuruluşlardan, büyük yerel yetke kurumlarına kadar tüm kütüphane ve arşiv dermelerini de içine alan büyüklüğe ulaşmıştır. Bu plan, 1997 yılında müze dermelerinin ulusal ve uluslararası düzeydeki önemli rollerini vurgulamak üzere oluşturulmuştur. MLA, bu kurumlar arasında çapraz ilişkilerin kurulmasına öncülük etmektedir. Bugüne kadar, haritalar, yazarlar, vb. özel konulardaki belgelerin bir

¹¹⁶ Sharing of Bibliographic Information and Resources, IFLA, (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/VII/d4/pub/InteroperabilityStandards.pdf> (01.07.2005)

¹¹⁷ Library and archive collection join the Designation Scheme (çevrimiçi) www.mla.gov.uk (19.04.2006)

¹¹⁸ Resource Manifesto (çevrimiçi) <http://www.resource.gov.uk/about/about.html> (12.03.2006)

¹¹⁹ Library and archive collection join the Designation Scheme (çevrimiçi) www.mla.gov.uk (19.04.2006)

arada taranabilmesi için uygun koşulların yaratılması ile ilgilenmiştir. Kütüphane, arşiv ve müzeler için uluslararası düzeydeki standartları inceleyerek, standartlar konusunda bir danışma merkezi görevi üstlenen MLA, aynı zamanda müzeler için bir akreditasyon kurumu olarak da hizmet vermektedir.

UKOLN ve MODELS gibi devam eden dış projeler ve inisiyatifler ise, JISC bünyesinde sürdürülmektedir. JISC, gelecekle ilgili çalışmalarında, varlık/ilişki modeli, nesne uyumlu model veya semantik model konularından birini işlemek üzere karar vereceğini bildirmektedir.¹²⁰

UKOLN, 'üstveri, dağıtım sistemleri ve halk kütüphaneleri ağı' konu alanlarında birbirine yakın çalışmalar yürütmektedir. Kütüphaneler, özellikle müze, arşiv ve kültürel mirasın diğer unsurları, hükümet ve toplumsal özellikleri yansıtan bilgi ve belgeler, bu çalışma çerçevesi içindeki alanlardandır.¹²¹

Fransa'da, AFNOR (Fransız Standardizasyon Kurumu - *Association française de normalisation*) bünyesinde yetke kayıtları oluşturulmakta ve kütüphane, arşiv ve müze arasında karşılıklı işlerlik ilke ve uygulamalarını geliştirecek bilincin yerleşmesine uygun ortam sağlanmaktadır. Gelecekte bütün belge türlerinin tek bir katalogda taranabileceği düşüncesinden hareketle, bibliyografik ve yetke kayıtları için 'bütünleşik' (*integrated*) INTERMARC formatı geliştirilmiştir. INTERMARC, Fransa Ulusal Kütüphanesinin (BnF) tüm bölümlerinde, arşivlerde, müzelerdeki basılı ve görsel-işitsel belgelerde ve özel belgelerde (gravür, madalyon, madalya, tarihi ve modern el yazmaları) başarıyla uygulanmaktadır. Fransa'daki çalışmaya göre, "harmanlanmış bu fikir, yeni tip yetke kayıtlarına; yetke kayıtları ile bibliyografik kayıtlara erişim sağlayacak yeni iletişim ağlarına gereksinim duymaktadır. Bu gelişmeleri başarıya ulaştıracak ilk adım, arşiv ve müzeleri de sürecin içine katabilmektir."¹²²

ABD'den kaynaklara bütünleşik erişim projelerine örnek olarak, bölgesel bir birliktelik kurmayı amaçlayan CDP (Colorado Sayısallaştırma Projesi)¹²³ verilebilir. Bu proje arşivleri, tarih kurumlarını, kütüphaneleri ve müzeleri kapsamına almıştır. Bu kurumlardaki özel dermelere ve birincil belgelere erişimi gerçekleştirilmek üzere

¹²⁰ Paul Miller, "Interoperability, what is it and why should I want?", (çevrimiçi) <http://www.ariadne.ac.uk/issue24/interoperability/> (11.10.2003)

¹²¹ Interoperability Focus: facilitating connected communities, (çevrimiçi) <http://www.ukoln.ac.uk/interop-focus/> (21.10.2005)

¹²² Françoise Bourdon, "Modelling Authority Data For Libraries, Archives and Museums: A Project in Progress at AFNOR" (çevrimiçi) <http://eprints.rclis.org/archive/00000268/01/bourdon-eng.pdf> (01.12.2005)

¹²³ Colorado Digitization Project (çevrimiçi) <http://www.cdphheritage.org/> (01.02.2006)

alışmalar yürütülmektedir. EAD, MARC, GILS, DC, VRA gibi veri yapısı standartları ve yaklaşımları araştırma alanındadır. Amaç, kayıtları tek bir katalog altında toplamak değil, bütünleşik erişimi sağlamak için ortak alanları saptamak olarak tanımlanmaktadır. Projede, katalogcuların kullandığı bibliyografik yardımcı araçlar, konu başlıkları ve temel giriş öğeleri karşılaştırılmakta; çoklu disiplin düzeyinde yetke verilerini gerçekleştirmek üzere çalışmalar sürdürülmektedir.¹²⁴

rneği verilen ulusal çalışmaların bileşenleri içinde kütüphaneciler ve dokümantasyon uzmanları, arşivlerciler, müze veritabanı uzmanları, bibliyografyacılar, sanat tarihçileri, görsel-işitsel malzeme uzmanları, fikri mülkiyet haklarıyla ilgili bazı yöneticiler, dil bilimciler, vb. Çeşitli alanlar sayılmaktadır.

Kültürel belleğe erişim ve kaynakların yeniden kullanımı amaçlarını taşıyan karşılıklı işlerlik çalışmalarının temelinde, ‘bibliyografik kayıt yönetimi’ işlem ve uygulamaları yer almaktadır. Günümüzde, bilgi kaynaklarına ilişkin anlayış ve uygulamalar, teknolojinin de itici gücüyle bütünleşik bilgi erişim sistemlerini oluşturmak üzere değişmektedir. Bilginin yaşam döngüsü olarak adlandırılan sürecin ilk adımı, bibliyografik nitelermelerle ilgili çalışmalarla atılır. Bibliyografik kayıtların yönetimi ise standartların uyumuyla ilgili geleneksel sınırlar içinde kalmayan, kurumlar arasında sürekli ve kararlılıkla yürütülen çalışmalara ve işbirliği ağlarının kurulabilmesine bağlıdır.

¹²⁴ Bishoff, a.y.

2. BÖLÜM

KÜLTÜREL BELLEK KURUMLARINDA BİLGİ ERİŞİM VE KATALOGLAMA SORUNLARI

2.1. Bibliyografik Veritabanları

Bibliyografik veritabanları, içerik bilgisini düzenleyen, depolayan ve erişimi sağlayan temel araçlardır. Bu nedenle, bilgi erişim sisteminin temel bileşenleri arasında ele alınırlar.¹ Kütüphane kataloğu (OPAC - *online public access catalog*) bir bibliyografik veritabanıdır. Eskinin kart katalogları, günümüzde çevrimiçi erişilebilen makinece okunabilir bibliyografik kayıtlara dönüşmüştür. Çevrimiçi bir katalog, tekbiçim niteleme yoluyla oluşan bibliyografik öğelerin, 'kayıt' adı verilen elektronik girişlerinden oluşur.

Bibliyografik veritabanları, bir otomasyon programı yoluyla yönetilirler. Otomasyon sistemlerinin kendi aralarındaki ilişkide, enformasyon iki yönde akar: Kullanıcıyla otomasyon programı arasındaki iletişim ağı ve uygulayıcıların (kataloglama ve dizinleme yapan kişi) kendi içlerinde kullandıkları enformasyon. Her iki alan da standartlarla yönetilir. Bir otomasyon programı, standardizasyonu kendi arasındaki benzer sistemlere ve uziletişim ağlarına bağlanmak yoluyla yürütür. Standartlar ve modelizasyonun sistem içinde olduğu kadar, sistem dışında da doğru bir şekilde anlaşılması ve yorumlanması gereklidir.² Bu nedenle katalog programları, dışarıya açılan yüzleriyle aynı zamanda, danışma yönetimi araçları olarak işlev görürler. Katalogların araştırmacılarla olan yakın ilişkisi, araştırma süreçleriyle organik ilişkiye geçebilen araçlar olarak gelişmelerini gerektirmiştir. Katalog-kullanıcı ilişkisinde daha aktif ve farklı yaklaşımların gelişimiyle, 'kullanıcı' teriminin yerini, 'katılımcı (*auddiens*)' terimine bıraktığı gözlemlenebilir.

Günümüzde kullanıcı için aradığı bilginin müze, arşiv veya kütüphane malzemesi olması değil, bütünleşik (*integrated*) bilgi sistemlerinin sunduğu her tür malzeme bilgisine erişim önemlidir.³ Bu durum farklı ve gelişmiş gereksinimlerin

¹ Aykut Arıkan, **Bilgi Erişim Sistemleri: Bilgi Erişiminde Dil Sorunları**, İstanbul : Babil, 2006, s. 67

² Dilek Kılıç, "Hastane Yönetim Bilişim Sistemlerinde (HYBS) "Birlikte Çalışabilirlik" Kavramı "Interoperability", **Bilişim**, C: 35, No: 97, 2007, s. 33-35, (çevrimiçi) http://www.tbd.org.tr/resimler/ekler/da80a3d5b344bc4_ek.pdf

³ Karen Brown, Miriam Pollack, "Illinois Libraries and Museums: Connecting & Collaborating for the Future" **Illinois Libraries**, No: 82, Summer 2000, s. 209-215

karşılanabilmesini öngörür. “Özel derme kullanıcısı, basılı kaynaklara göre farklı sorulara yanıt aramak üzere, gelişmiş bir danışma hizmetine gereksinim duyar. Bu da paylaştırılmış ve bütünleşik bilgi hizmetlerinin yaratılması sorununu ortaya çıkarır.”⁴ Bilgiye erişim ve elektronik danışma sistem tasarıları, bibliyografik nitelemelerdeki tekbiçimliliği müze, arşiv ve kütüphanelerin temel sorun alanı olarak gündeme getirir. Veri tabanları arasındaki entegrasyon ve standardizasyon bibliyografik kayıtlar ve kataloglama yoluyla işlev kazanır.⁵

2.1.1. Bibliyografik Kayıt Öğeleri

Niteleme öğelerinden oluşan veri gruplarına ‘bibliyografik kayıt’ adı verilir. Bir bibliyografik kayıt 4 ana grupta toplanabilir:

- a. Niteleme
- b. Sınıflama
- c. Yerleştirme (*shelflisting*)
- d. Konu başlıkları ve yetke dizinleri⁶

Bibliyografik kayıt oluşturma işine ‘kataloglama’ adı verilir. Kataloglamada iki farklı işlem uygulanır:

1. Her belgeyi benzerlerinden ayırt edici özelliklerine göre nitelemek. Bu işleme niteleyici kataloglama adı verilir.
2. Niteleme kayıtlarını ve belgeleri benzer özelliklerine uygun olarak gruplara ayırmak; böylece, kullanıcının ortak özellikler paylaşan belgeleri bir arada görmesini sağlamak.⁷

Gerçekleştirilen bu işleme ‘sınıflama’ adı verilir.

Denetimli kataloglama ve sınıflama, bilgi kaynağıyla yoğun ilişkili bir çalışma alanıdır. Kataloglama ve sınıflama şemalarının yaratım ve kullanımı, müze, arşiv ve kütüphane biliminin temeli olarak tanımlanır. Kataloglamadaki genel süreçlerin merkezinde yer alan bileşenler, erişim uçlarının uyumundan sorumlu üstveri yapıları,

⁴ Kenneth Lavender, Jeffrey Pomerantz, “Building bridges for collaborative digital reference between libraries and museums through an examination of reference in special collections”, **Journal of Academic Librarianship**, 2005, s. 17, (çevrimiçi) <http://dlist.sir.arizona.edu/827/> (19.11.2004)

⁵ Liz Bishoff, “Interoperability and standards in a Museum/Library collaborative: The Colorado Digitization Project”, **First Monday**, C: 5, no: 6, Haziran, 2000 (çevrimiçi) http://firstmonday.org/issues/issue5_6/bishoff/index.html (15.10.2005)

⁶ ITS.MARC... freely searchable MARC database (çevrimiçi) <http://www.itsmarc.com/crs/scmc0224.htm> (11.09.2007)

⁷ Mildred Harlow Downing, **Introduction to Cataloging and Classification**, 6. bs., London : McFarland&Company, 1991, s. 1

kataloglama kuralları, denetimli dizinler ve erişim stratejileri olarak gruplandırılabilir.⁸ Konu üzerinde çalışan bilimcilere göre, müze ve kütüphanelerin küresel ağ topluluğu içinde yer almalarını sağlayacak öncelikli konular, değer-atama süreçlerindeki birliktelik ve denetimli şemalar ve terim listeleri üzerine genel bir görüşe ulaşabilmektir.⁹

Karşılıklı işlerliğin başlıca alanlarını oluşturan bu öğelerden önce, müze, arşiv ve kütüphanelerdeki kataloglamaya ilişkin farklı anlayış ve uygulamaları ele almak konuya açıklık kazandırabilir.

2.1.2. Bibliyografik Niteleme

Belgenin temel özelliklerini betimleyen verilere bibliyografik niteleme adı verilir.¹⁰ Bibliyografik nitelemede belirli ön kararların alınması büyük ölçüde kataloglama kuralları ile ilgilidir. Bu kararlar aşağıdakileri içerir:

1. “Nitelemede gerek duyulan ayrıntının uzunluğu ile birlikte hangi bilgiler verilmelidir?
2. Bilgi hangi düzende verilmelidir?
3. Nitelemenin öğeleri arasında bölümlleme ve ayırım yapmak için kullanılacak noktalama işaretleri nelerdir?”¹¹
4. Veri girişinde kullanılacak bilginin ana kaynağı neresidir?

Yukarıdaki soruların yanıtlarını içeren kataloglama kuralları, makinece okunabilir kayıtların yaratılmasında temel danışma kaynaklarıdır. Kataloglanan belgenin niteleme düzeyini belirlemek önemlidir. Katalogcunun vereceği karar, kurumun gerekleri de göz önüne alınarak, sistem içindeki genel uygulamayı belirler.

2.1.2.1. Niteleme Düzeyleri Arasındaki Farklar

Kataloglamada kullanılan düzey ve yöntemler, kaynakların niteliğine, kullanıcı gereksinimlerine, belge türüne veya katalogcunun erişebildiği ayrıntı bilgilerinin miktarına göre değişebilir.¹²

⁸ Michael Gorman, “Authority Control in the Context of Bibliographic Control in the Electronic Environment” (çevrimiçi) http://eprints.rclis.org/archive/00000293/01/gorman_eng.pdf (12.12.2005)

⁹ Ray Lester, “The Convergence of Museums and Libraries”, *Alexandria*, C: 13, No: 3, 2001, s. 188

¹⁰ **ISBD(CR): International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources**, ed. IFLA Section on Cataloguing ISBD(CR), IFLA Section on Serial Publications, München : K. G. Saur, 2002, (UBCIM New Series, C: 24) (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbdc-final.pdf> (11.09.2005)

¹¹ Jennifer Rowley, **Bilginin Düzenlenmesi: Bilgi Erişime Giriş**, yay. haz., Sekine Karakaş, çev. Sekine Karakaş, [ve öte.], Ankara: TKD, 1996, s. 21

Bibliyografik niteleme düzeyleri, zorunlu kurallar, isteğe bağlı eklemeler ya da seçenek kurallar yoluyla belirlenir.¹³ Kataloglama kuralları içinde en yaygın kullanıma sahip olan Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2 (AAKK2) 2002, Bölüm 1.0D1, 1.0D2 ve 1.0D3 yönergeleri, niteleme düzeylerini üçe ayırır ve öge kümelerini sistematize eder.¹⁴ Buna göre, 'ayrıntılı kataloglama (1. düzey)', 'temel kataloglama (2. düzey)' ve 'basit kataloglama (3. düzey)' olmak üzere üç niteleme düzeyi uygulamasına olanak tanınır.¹⁵ 1. ve 2. düzey niteleme öğelerinin tamamı, 3. düzey nitelemelerde yer alır.

OCLC tarafından da 'üst düzey kataloglama' (*full-level cataloging*), 'temel düzey kataloglama' (*core-level cataloging*), 'basit düzey kataloglama' (*minimal-level cataloging*); bunlara ek olarak, 'kısaltılmış kataloglama' (*abbreviated-level cataloging*) ile 'Dublin Core' (DC) olmak üzere beş kataloglama düzeyi tanımlanır.¹⁶

Kataloglamada, ayrıntı bilgilerinin verilmesi niteleme düzeylerine göre değişmektedir. Buna karşılık genel görüş, belgeye ait tüm ayrıntıların verilmesi yönündedir. Örneğin, bir belgenin kopya veya özel basım bilgisinin ayrıntılı nitelemesi, o belgeyi aynı yazar, aynı başlık veya aynı konuyu paylaşan diğer belgelerden ayırmaya yarayacaktır. Kataloglama düzeyine karar verirken, kataloglamadaki gelişmelerin izlenmesi, ayrıntı düzeylerinin toplu veya birleşik kataloglardaki sonuçları nasıl etkileyeceğinin bilinmesi önemlidir.

Niteleme düzeyleri ile birlikte, OCLC tarafından 'kataloglama tipleri' de tanımlanmış ve katalog kayıtları yönetsel olarak ('orijinal kataloglama', 'kopya kataloglama' ve 'aktarma kataloglama') üçe ayrılmıştır.¹⁷ Buna göre, 'orijinal kataloglama', AAKK2 uyarlı yeni kayıtların oluşturulması işlemidir. 'Kopya kataloglama' ise önceden hazırlanmış bibliyografik bir kayıttan uyarlanarak gerçekleştirilen kataloglama işlemine verilen addır. Kayıtlar genellikle, WorldCat, RLIN (*Research Libraries Information Network*) veya merkezi kataloglama görevini

¹² Joan M. Reitz, "Encoding Level", **ODLIS- Online Dictionary for Library and Information Science** (çevrimiçi) http://lu.com/odlis/odlis_e.cfm#encodinglevel (21.11.2006)

¹³ Hasan S. Keseroğlu, Aynur Dursun, "Kataloglama Politikası", **Kütüphanecilik Dergisi : Belge-Bilgi Araştırmaları**, No: 3, 1992, s. 135

¹⁴ **Anglo-American Cataloguing Rules**, haz. Joint Steering Committee for Revision of AACR2, a committee of American Library Association...[ve öte.], 2. bs., 2002, [loose-leaf without binder = ciltsiz tak-çıkart sayfa versiyonu], s. 1-4 , 1-5

¹⁵ bkz. Hasan S. Keseroğlu, **Kataloglama kuralları : örnekleri ile Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2**, İstanbul : Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1988

¹⁶ **OCLC – Bibliographic Formats and Standards**, "Online Cataloging", OCLC, 2008 (çevrimiçi) www.oclc.org/bibformats/en/onlinecataloging/default.shtm (10.06.2008), s. 1, 17, 18

¹⁷ a.y. s. 1

üstlenmiş ulusal kataloglama birimleri tarafınca üretilir. Kopya kataloglama işleminin orijinal kataloglamadan ayrılan yanı, yapıtın özelliklerini doğru yansıtmak için sadece, kaydı düzeltmek veya yerel kataloglama politikasına uyarlamak üzere küçük değişiklikler yapmaktır. Kopya kataloglama yöntemine, 'türetilmiş kataloglama' adı da verilmektedir.¹⁸ Bu yöntem, dermeyi oluşturan yapıtların tümüne yönelik bir kataloglama veya tasarım kanalı değildir. 'Aktarma kataloglama' ise, kart kataloglarda yer alan ve çoğunlukla AAKK2'ye göre düzenlenmeleri gereken kayıtlar için yapılan işleme verilen addır.

Sayılan niteleme düzeyleri ve kataloglama tipleri dışında, 'arşivsel niteleme' olarak tanımlanabilecek, 'derme düzeyli' (*collection level*) kataloglama yöntemi bulunmaktadır. 'Derme düzeyli kataloglama', birden fazla belgenin, tek bir başlık altında (yazar, sorumlu kurum, dil, konu, tür, vb.) kodlanmasıyla oluşan bir kataloglama yöntemidir. Bu, kütüphanelerde alışlagelen, her bir parçanın kataloglanması üzerine kurulu 'nüsha düzeyli' (*item* level*) kataloglamadan farklı bir anlayışa sahiptir. Çoğu zaman, 'nüsha düzeyli' kataloglamanın karşıt anlamında kullanılmaktadır. Arşivlerde yaygın olarak kullanılan 'derme düzeyli' kataloglama uygulamasının, müzeler için de kullanılabilir olup olmadığı konusunda tartışmalar sürmektedir.¹⁹

Niteleme düzey ve yöntemleri arasındaki tartışmalar sürerken, standartları denkleştirme çalışmaları da hız kazanır. Bu çalışmalarda temel eğilim, 'derme düzeyli' kataloglamayı, 'nüsha düzeyli' kataloglamayı da içine alacak biçimde geliştirmektir. Bunun için önerilen yardımcı yollardan biri, dermeye ait geniş nitelemelerden, ayrıntıya inen hiyerarşik bir süreç izlemektir. Niteleme aşamalarında derme, çerçevesel bölümlere, alt bölümlere, alt serilere ve dosyalara bölünmekte; bazı durumlarda, tek bir nüshanın nitelenmesi yoluna gidilmektedir. Örneğin, EAD (Kodlanmış Arşivsel Tanımlama - *Encoded Archival Description*), derme düzeyli kataloglamaya uygun bir üstveri standardıdır. Bununla birlikte, çok aşamalı arşivsel belgeleri, tanımlayıcı belirteçler yoluyla veri alanlarına ayıran EAD'ın kolayca

¹⁸ Joan M. Reitz, "Copy Cataloging", **ODLIS- Online Dictionary for Library and Information Science** (çevrimiçi) http://lu.com/odlis/odlis_e.cfm#encodinglevel (21.11.2006)

* 'item': Türkçe sözlük karşılığı, madde, kalem, öge veya parçadır. AAKK2'deki anlamı bibliyografik öge; FRBR'de ise gösterimin somut bir varlığı olarak 'kopya' veya 'nüsha' anlamlarında kullanılmaktadır.

¹⁹ Heather Dunn, "Collection Level Description - the Museum Perspective", **D-Lib Magazine**, C: 6, No: 9, 2000 (çevrimiçi) www.dlib.org/dlib/september00/dunn/09dunn.html (23.11.2006)

Makinece Okunabilir Kataloglamaya (MARC) çevrilebildiğini kanıtlayan, katalog çalışmaları yürütülmektedir.²⁰

‘Derme düzeyli’ kataloglama sorunları üzerine, İngiltere’de JISC (Birleşik Enformasyon Sistemleri Komitesi - *Joint Information Systems Committee*) desteğiyle oluşturulan kütüphaneler birliği ile *British Museum* önderliğindeki işbirliği çalışmaları örnekler olarak verilebilir. *The UK Collection Description Focus*, derme niteleme yöntemleri, planları ve araçları üzerinde işbirliğini geliştirmek ve projeler, disiplinler, kurumlar ve sektörler arasındaki uyumu sağlamak amaçlarını taşıyan bir gruptur. Grubun, ‘Kaynak Yönetimi ve Derme Düzeyli Niteleme Yoluyla Erişim Olanakları’ konulu ilk toplantısında, ‘yeniden kullanım’, ‘terminoloji denetimi’ gibi sorun alanlarına vurgu yapılmıştır. Buna göre, “derme düzeyli nitelemeler, farklı kapsamdaki çalışmalar içinde yeniden kullanımı sağlayabilir. Örneğin, akademik araştırmaları destekleyen bir konuyla ilgili derme, nitelemeler yoluyla farklı kullanıcı grupları veya farklı çalışmalar kapsamında da yeniden kullanım olanağına sahip olabilir.”²¹ ‘Derme düzeyli’ kataloglama toplantılarında üzerinde durulan temel konular şu başlıklar altında toplanabilir:

- Veri alan ve yapılarında standartların benimsenmesi,
- İçerik/terminoloji standartlarının kullanımı, (örn. kavram dizinleri)
- Derme nitelemeleri üzerinde ortak bir anlayışa varılması,
- Diğer sistemlerle veri paylaşımını sağlayabilecek veri biçimleri.

Özgün bibliyografik kayıt üreten kurumlar arasındaki anlayış ve uygulama farklılıkları, kültürel bellek alanındaki büyük veri grupları arasında işlerlik sağlamaya yönelik çalışmaların ilgi odağındadır. Kurumların, farklı uygulamaları benimsemeleri gerektiğini dile getiren çalışmalarla birlikte, elektronik içerik entegrasyonuna olanak sağlamak üzere, uyum ve görüş birliğinin önemi savunulmaktadır. Bibliyografik kayıtlardaki uyum çalışmaları bütünsel bilgi sistemlerinin kurulması için atılan önemli adımlardır.

2.2. Bibliyografik Veri Standartları

²⁰ Collection Description Focus (çevrimiçi) <http://www.ukoln.ac.uk/cd-focus/> (27.05.2006) ; Museums Libraries and Archives Council (çevrimiçi) <http://www.mla.gov.uk/> (27.05.2006) ; Amy McCrory, Beth M. Russell, “Crosswalking EAD: Collaboration in Archival Description”, **Information Technology and Libraries**, C: 24, No: 3, 2005, s.99-106

²¹ Bridget Robinson, Pete Johnston, “Collection Level Description: Spreading the Gospel”, **Ariadne**, No: 31, 2002. (çevrimiçi) <http://www.ariadne.ac.uk/issue31/cld/> (17.07.2003)

'Karşılıklı işlerlik' (*interoperability*), elektronik ortam üzerindeki erişim sistemleri arasında, uyumlu ve paylaşılabılır veri standartları için ortaya çıkan geniş çerçeveli bir kavram ve çalışma alanları bütünü olarak tanımlanmıştır. Farklı bilgi sistemleri arasında bütünleşik erişimin gerçekleştiği çalışmalardan öne çıkan birkaçı, *Colorado Digital Initiative*, *ArtsConnectEd*, *Western Reserve Historical Society*, *The Ohio Historical Society* ve *Cincinnati Historical Society* olarak sayılabilir. Bibliyografik veriler arası standardizasyon çalışmalarında erişim uçları ve niteleme öğelerinde uyum yaratmak amaçlanır.

Müze, arşiv ve kütüphanelerin erişimle ilgili sorunlarına çözüm getirmek için çalışan ve 2006 yılında OCLC ile birleşen RLG (Araştırma Kütüphaneleri Grubu - *Research Libraries Group*) rehberinden²² yola çıkarak, her üç kurumdaki standardizasyon çalışmalarını sınıflayan kolay anlaşılır bir şema oluşturulmuştur.²³

	Müze	Arşiv	Kütüphane
Veri Alanları ve Yapıları	CDWA	EAD	MARC
Veri İçeriği	CCO	DACS	AAKK2 (RDA)
Veri Biçimi	XML	XML	XML/ISO2709
Veri Değişimi	OAI	OAI	OAI Z39.50 SRU/SRW

Şema 1: Bibliyografik Veri Standartları

Bibliyografik veriler arasında gerçekleşen karşılıklı işlerlik çalışmaları, makinece okunabilir farklı formatların değişim yeteneklerini, iletişim formatı standartlarını ve niteleyici kataloglama (üstveri ve içerik) kurallarında standartlaşmayı desteklemektedir.²⁴ Geniş ilkesel alanlara yayılan bu çalışmalar,

²² Descriptive Metadata Guidelines for RLG Cultural Materials, California: RLG, 2005 (çevrimiçi) http://www.rlg.org/en/pdfs/RLG_desc_metadata.pdf 20.04.2007

²³ Mary W. Elings, "Metadata for All: Descriptive Standards and Metadata Sharing across Libraries, Archives and Museums", Günter Waibel, **First Monday**, C: 12, No: 3, Mart 2007, (çevrimiçi) http://www.firstmonday.org/issues/issue12_3/elings/index.html 20.04.2007

²⁴ Sharing of Bibliographic Information And Resources IFLA: Bibliographic Standards and Interoperability <http://www.ifla.org/VII/d4/pub/InteroperabilityStandards.pdf> (01.07..2005)

anlambilimsel (*semantic*), yapısal (*structural*) ve tümcebilimsel (*syntactic*) olmak üzere üç temel süreçle tanımlanır.²⁵

LC MARCXML şemasında görüldüğü üzere, MARC veri düzenekleri ISO 2709 formatına uyumlu, XML verilerine dönüştürülebilen bir standarttır. MARC21, UNIMARC, DC veya EAD veri yapılarının kullanımı yoluyla, Açık Arşivler Girişimi Üstveri Harmanlama Protokolü (*Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting*) (OAI-PMH) veya Z39.50 gibi veri iletimi ve değişimine olanak tanıyan protokollere katılım olanaklıdır.²⁶ Z39.50, birbirinden uzak bilgi erişim sistemlerini tek bir arayüzden, eş zamanlı olarak tarayan yazılımlar için geliştirilmiş bir ağ geçidi protokolü olarak kısaca tanımlanabilir.

Bu çalışmanın kapsamına veri yapı ve içeriğine ilişkin standartlar alınmış; veri biçimi ve veri değişimi standartları dışarıda bırakılmıştır. Böylece, bibliyografik kayıtlar arasında tekbiçimliliği sağlamaya yönelik çalışmalara ağırlık verilmiştir.

2.2.1. Veri Alanları ve Yapıları

Veri alanları, enformasyon birimlerine verilen addır. ‘Öge’ veya ‘kategori’ olarak da adlandırılır. Veri yapıları ise bibliyografik kayıtları düzenler.²⁷ Tüm veri girişi alanlarının toplamı, veri alanları ve veri yapısı standartlarını oluşturur. Örneğin, CDWA, MARC, EAD, DC birer veri alanı ve veri yapısı standardıdır.

Yapısal çalışmalar, veri alanlarına ait şemaların oluşturulmasıyla ilgilidir. Oluşturulan şemalarda ortak alanlar bulunur. Ancak, farklı birimler tarafından farklı veri girişleri yapılabilmekte; standart şemalara kullanıcı gereksinimlerine uygun görülen alanlar eklenebilmektedir. Yerel kullanımlar için geliştirilen farklı uygulamalar arasından ortak ve temel alanların belirlenmesi işi ise kataloglar arasındaki zorlu çalışmalardan birini oluşturur. Bu sorunun çözümü için yola çıkan tümcebilimsel çalışmalar, hangi alanın gerekli, hangi alanın isteğe bağlı bulunduğuna karar veren enformasyon yönetimiyle ilgilidir. Bu çalışmalar, XML şeması benzeri, alt alanların başında ve sonunda gerekli künye veya kodların hiyerarşik düzenlenmeleri yoluyla gerçekleştirilir.²⁸

²⁵ A.y.

²⁶ Descriptive Metadata Guidelines for RLG Cultural Materials, California: RLG, 2005 (çevrimiçi) http://www.rlg.org/en/pdfs/RLG_desc_metadata.pdf 20.04.2007

²⁷ Elings, a.y.

²⁸ Gorman, a.y.

Daha çok elektronik kaynaklar için üretilen ve son on yıl içinde yaygınlaşan 'üstveri yapıları' (*metadata*) ise, kütüphaneci olmayanlar tarafından da rahatlıkla kullanılmayı amaçlayarak geliştirilmektedir. Bununla birlikte, üstveri yapıları, üzerinde yoğun tartışma ve eleştirilerin bulunduğu bir konudur. Üstveri yapılarının yeterliliği ve yaygınlığı konusunda süregelen tartışmalar, henüz sonuca ulaşacak olgunluğa erişmiş gibi görünmemektedir. Üstveri yapısı öncelikle, erişim uçlarının seçimi, düzeni ve denetiminden sorumludur. Bu nedenle, 'erişim ucu' olarak adlandırılan kavrama kısaca açıklık getirilecektir.

2.2.1.1. Erişim Uçları

Erişim ucu (*access point*)*, bir bibliyografik kayıta, bir yetke kaydında veya bir kaynakta bulunan bir isme, terime, koda, vb. verilen addır.²⁹ Genel görüşe göre, her tekil veri ögesi birer erişim ucudur.³⁰ Başka bir anlatımla, bir bibliyografik veritabanında niteleme öğelerinin her biri, erişim ucu olarak adlandırılır. Örneğin, "makinece okunabilir kataloglamada, katalog kaydının her bir ögesi (yayımcı adı, malzeme türü, vb.) erişim ucu olarak hizmet verir. Bir MARC kaydında, çok sayıda erişim ucu bulunabilir."³¹ Erişim uçlarını oluşturan öğeler, kullanıcıyı kayda eriştiren rehberlerdir. Arama seçenekleri kullanıcının karar vermesini sağlar ve istenen belgenin yerini bildirir. Bu basit formülasyon, kataloglamanın temelini oluşturur. Kataloglamada her bir erişim ucu standart hale getirilmiştir.

Niteleyici bir kayıttan, kullanıcının tarayabileceği hemen her bilgiye erişmesi beklenir. Kullanıcıya özel uygulamalarda çoğu zaman farklı verilere erişim önem kazanır. Bu nedenle, kullanıcı odaklı ve farklı veri alanlarının yaratımı gereksiniminden yola çıkan üstveri uygulamalarının çeşitli örnekleri bulunmaktadır. Bununla birlikte, bir katalog kaydında, 'sorumlu/yaratıcı kaydı', 'yapıt adı', 'işlev', 'tarih', 'konu' ve 'belge türü' bilgilerinin, temel erişim uçları olarak yer buldukları genellenebilir. Veri içeriğini oluşturan bu alanlar için, denetimli dizinler ve kurallar oluşturulmuştur.

* Bu terim, Türkçede 'erişim ögesi' veya 'erişim noktası' olarak da çevrilebilmektedir. Ankara'daki iki üniversitede (Ankara, Hacettepe) bu terim farklı çevirilerle karşılık bulmuştur. Bkz.

<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~gulbun/tanimlar.htm> ve http://bilgibelge.humanity.ankara.edu.tr/ECTS/Atilgan/BY4011_TUR.doc (08.08.2008)

²⁹ **Final Glossary for IME ICC**, 2004, (çevrimiçi)

http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/glossary_april_2004.pdf (22.09.2005)

³⁰ Joan M. Reitz, "Access Points" **ODLIS- Online Dictionary for Library and Information Science** (çevrimiçi) <http://lu.com/odlis/index.cfm> (21.11.2006)

³¹ A.y.

2.2.1.1.1. Makinece Okunabilir Kataloglama (MARC)

MARC, bibliyografik öğeleri nitelemek için 1960'larda LC tarafından geliştirilen standart sayısal formattır. 1970'lerin başında, uluslararası bir standart haline gelmiştir.³² MARC formatında ISO 2709 standardı temel alınmasına karşın, uygulamalarda eklenen alan kodları, alt alan kayıtları, vb. esnek yapılı MARC formatında değişikliklere yol açmaktadır.

Değişik MARC türlerinde içeriğe yönelik kurallar, AAKK 2. basımına göre belirlenir. Kitap tabanlı bibliyografik nitelendirme kurallarından yola çıkan ilk USMARC uygulamalarının ardından, farklı belge türlerine yönelik nitelendirmeler için kurallar yaratılmıştır.³³ Paralel yapı ve içerik standartları formatı olan USMARC AMC Format ve Arşivsel, Kişisel Belgeler ve El Yazmaları (*Archives, Personal Papers, and Manuscripts*) (APPM) arşivsel belgeler için hazırlanan örneklerdendir. Grafiksel arşiv belgelerinin, karışık ortamlara ait dermeden ayrı olarak nitelenebilmesi için ise USMARC VM Format ve Çizgisel Belgeler: Özgün Nüshalar ve Tarihsel Derlemeler için Kurallar (*Graphic Materials: Rules for Describing Original Items and Historical Collections*) (GIHC) geliştirilmiştir.³⁴ ABD'de kullanılan USMARC, 1999 yılında ABD ve Kanada formatlarının denkleştirilmesi (*harmonisation*) sonucu yaratılan MARC21 olarak değişmiştir. MARC biçimlerinden en yaygın kullanım alanına sahip olan MARC21, yetke kayıtlarını, seri, bölüm, cilt, vb. ile ilgili 'içerik kayıtları'nı (*holdings record*), sınıflama şemalarını ve kullanıcı bilgilerini içeren bir üstveri yapısıdır. Buna göre, MARC21 beş veri iletişim formatı içerir (bibliyografik yetke, sınıflama, derme uygulamaları ve kullanıcı enformasyonu).

Belge türleri için ayrı ayrı üretilen MARC biçimlerinin ardından tüm belge türlerini kapsayan nitelikteki MARC biçimleri geliştirilmiştir. Örneğin, Fransa'da INTERMARC, her tür malzemenin kataloglanmasına olanak sağlamak için geliştirilen ve kataloglar arası bilgi alış verişine olanak tanıyan bir standarttır. UNIMARC ise tüm Avrupa'da yaygınlaşmış MARC format türlerindendir. UNIMARC, 1987 basımının ardından, gazete makaleleri, kitap bölümleri, vb. ek veri girişleri,

³² Betty Furrie, **Understanding MARC Bibliographic: Machine-Readable Cataloging**, 7. bs., ABD: Cataloging Distribution Service, Library of Congress, The Follett Software Company, 2000 (çevrimiçi) <http://www.loc.gov/marc/umb> (12.25.2005)

³³ **Standards for Archival Description : A Handbook**, Chapter 4: Cataloging Rules (Data Content Standards) (çevrimiçi) <http://www.archivists.org/catalog/stds99/chapter4.html> (07.02.2006)

³⁴ A.y.

mikroform reproduksiyonları ve özellikle üç boyutlu belgeler ile grafikleri daha iyi tanımlayabilmek amacıyla genişletilmiştir.³⁵

MARC21 Formatı altında, farklı biçim ve tipteki belgeler yer alır (kitaplar, süreğenler, görseller, karışık (*mixed*) belgeler, haritalar, notalar, ses kayıtları ve bilgisayar dosyaları). Bununla birlikte, MARC21 içeriklerinin yetersiz kaldığı görüşü, OCLC-MARC gibi birden çok formatın uyumu ve bileşiminden oluşan yeni MARC formatlarının gelişimine neden olmuştur.³⁶ Bu çalışmada, kısaca MARC Format olarak adlandırılan OCLC-MARC, AAKK2 öncesi uygulamaları da destekleyerek, tekbiçim veri girişlerinin oluşumuna olanak tanımaktadır.

2.2.1.1.2. Diğer Üstveri Yapılarına İlişkin Görüşler ve Dublin Core Üstveri Öge Kümesi (DC)

Üstveri genellikle ‘veri hakkında veri’ olarak tanım bulur. Hakala’ya göre üstveri, kütüphanecilerin uzun yıllardır ilgilendikleri bir konudur ve kütüphane çevrimiçi katalogları (OPAC) aslında, yüksek kaliteli birer üstveri örneğidir.³⁷ Kataloglama kural ve standartları yerine üstveri şemalarının geliştirilmesinin nedenleri arasında kataloglamayı basitleştirmek ve web sayfaları, doküman benzeri nesneler, görüntüler ile etkileşimli kaynaklara da standart üstveri etiketlerinin (*tag*) yaratılmasını olanaklı kılmak sayılmaktadır.³⁸

Üstveri yapıları da formatlarla tanımlanır ve kataloglama kurallarından yola çıkar. Ancak geleneksel formatların (Örn. MARC), yalnızca çevrim içi katalogların (OPAC) dar çevresi için geliştirildiği savunulmaktadır. Üstveri yapılarının ise, nesne ve metin tabanlı belgelere yönelik yer, kaynak keşfi, dokümantasyon, değerlendirme, seçim, vb. birçok işlevi birden desteklediği ve aynı zamanda, yönetim, yasal gerekler, teknik işlevsellik, kullanıcı ve kullanım biçimi ile koruma arasındaki ilişkileri düzenledikleri belirtilmektedir.³⁹

³⁵ IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Core Programme (UBCIM), UNIMARC Manual, Bibliographic Format, IFLA, 1994 (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/sec-uni.htm> (09.06.2006)

³⁶ OCLC Bibliographic Formats and Standards, OCLC, 2008, (çevrimiçi) <http://www.oclc.org/bibformats/en/introduction/default.shtm#BABEDFEI> (10.06.2008)

³⁷ Juha Hakala, “Internet Metadata and Library Cataloguing”, **International Cataloguing and Bibliographic Control**, C: 28, No: 1, 1999, s. 21

³⁸ Ann Hanton, “A brief introduction to metadata = metadata kavramına kısa bir giriş”, çev. Mehmet Emin Küçük, **Bilgi Dünyası**, C: 2, No: 2, 2001, s. 207

³⁹ Introduction to Metadata, Getty Research Institute, (çevrimiçi) http://www.getty.edu/research/conducting_research/standards/intrometadata/ (12.02.2006) ; bkz. Mehmet Emin Küçük, Umut Al, “Metadata Kavramı”, **Bilgi Dünyası**, C: 2, No: 2, 2001, s. 169-187

Üstveri uygulamalarına ilişkin olumlu ve olumsuz görüşler içinde, Hakala, MARC yerine yaygın kullanıma sahip olan DC üstveri öge setinin⁴⁰ kullanımını önerenler arasındadır. Örnek olarak, Finlandiya arşiv ve müzelerinin FINMARC kullanmaktan vazgeçtikleri ve aralarında temel öğeleri saptayıp, paralel taranabilen bir bibliyografik veritabanına uyumlu genel yapıya karar vermiş oldukları aktarılmaktadır. Kütüphanelerin de bu birlikteliğe katılma gerekliliği dile getirilmiştir.⁴¹

Türkiye’de de üstveri standartları üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu konuda makaleler ve yüksek lisans tezleri vardır.⁴² 2007 yılında da Türk Standardı olarak kabul edilerek Dublin Core Meta Veri Öge Kümesi (DCMI) adıyla yayımına karar verilmiştir.⁴³

DC, bir çapraz-alan bilgi kaynağı tanımlamasıdır. 1995 yılında kütüphaneciler ve Internet kaynaklarıyla ilgili uzmanlar tarafından geliştirilmiş, 15 niteleme ögesiyle 1998’de Internet standardı olarak kullanımına başlanmıştır.⁴⁴ Her bir öge makinece anlaşılabilir, tek harfli öğelerin şifreleme tasarıları için basit söz dizinsel tanımlayıcı etiketlere sahiptir.

2004’te DC öge kümesine ‘katılımcı’ (*audience*)⁴⁵ ögesi eklenir ve DC 16 niteleyici tanım ögesine sahip olur. Denetimli terimlerden oluşan ve ‘kullanıcı’ teriminin yerine tercih edilen ‘katılımcı’ ifadesiyle eklenen bu yeni öge, ‘Basit DC’nin bir parçası olmayıp, sadece ‘Gelişmiş DC’ için kullanılmaktadır.⁴⁶ Toplam 16 DC niteleme ögesi için üç ana sınıf belirlenmiştir:

⁴⁰ (çevrimiçi) http://purl.oclc.org/metadata/dublin_core/ (03.11.2006)

⁴¹ Hakala, a.g.e., s. 25

⁴² Yasemin Dağdaş, **Elektronik Belge Tanımlaması ve Uluslararası Elektronik Belge Tanımlama Standartları**, (yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, 2005

⁴³ TSE Türk Standardı, TS ISO 15836, Bilgi ve Dökümantasyon - Dublin Core Meta Veri Öge Kümesi, Haziran 2007

⁴⁴ Dublin Core Metadata Element Set, Version 1.1, (çevrimiçi) <http://dublincore.org/documents/dces/> (01.12.2007)

⁴⁵ Anita S. Coleman, “From Cataloging to Metadata: Dublin Core Records for the Library Catalog”, **Cataloging & Classification Quarterly**, C: 40, No: ¾, 2005, s. 154

⁴⁶ Using Dublin Core – The Elements, Dublin Core Metadata Initiative (çevrimiçi) <http://es.dublincore.org/documents/usageguide/elements.shtml#audience> (04.07.07)

İçerik	Mülkiyet Hakkı	Nesne Tanımlama
Yapıt Adı	Yaratıcı	Tarih
Konu	Yayımcı	Tür
Açıklama	Katkıda bulunanlar	Format
Kaynak	Haklar	Belirteç
Dil		
İlişki		
Kapsam		
Katılımcı/Kullanıcı		

Şema 2: 16 DC Niteleme Ögesi Sınıflama Şeması

Üstveri türleri, niteleyici öğelerle sınırlı olmayıp, ‘yönetim’, ‘niteleme’, ‘koruma’, ‘teknik’ ve ‘kullanım’ olmak üzere 5 kategoriye ayrılan geniş bir yelpazede tanımlanır. Gelişkin üstveri projeleri son derece karmaşık, uzmanlar tarafından yaratılan ve bilgisayarlar tarafından anlaşılıp, yorumlanması gereken; kapsamlı çalışmalar için ulusal veya bölgesel finans desteği bekleyen yapılardır.⁴⁷

İnternet ortamında sayıları giderek artan üstveri uygulaması ortaya çıkmıştır. Üstveri uygulamalarına yönelik eleştiriler de, bu yapıların çoğunlukla yetersiz ve kullanıcı gereksinimlerini karşılamaktan uzak olduğu konusunda birleşmektedir. Üstveri kaynakları hakkında IFLA Web sitesinde kapsamlı bir bibliyografya yayımlanmaktadır.⁴⁸ Ayrıca, AB projesi olan ve Web üzerinden erişilebilen DESIRE, üstveri yapılarına yönelik önemli bir kaynak niteliğindedir.⁴⁹

Son yılların “MARC ölmeli”⁵⁰ iddiası kütüphaneciler arasında şaşkınlık yaratmıştır. Tennar ve El-Sherbini’nin iki farklı çalışmasında ortaya atılan bu iddiaya göre, MARC sonunda daha elverişli bir üstveri yapısıyla yer değiştirecektir. Tennar, MARC için değişebileceği en uygun formu, birçok MARC uygulaması ile birleştirilmiş olsa da, XML olarak göstermiştir. Buna bir karşıt görüş örneği olan Murphy’e göre ise, “sürekli yenilenmesi gereken teknoloji nedeniyle, kataloglama stratejileri ile yetke denetimi gibi konular geri planda kalabilmektedir. Son moda üstveri uygulamaları tutarlı terimlerin kullanımına engel olarak, sağlıklı erişimin önünü

⁴⁷ Küçük, Al, **a.g.e.**, s. 175

⁴⁸ Digital Libraries: Metadata Resources, General Resources And Indices (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/II/metadata.htm> (12.04.2007)

⁴⁹ Desire Information Gateways Handbook (çevrimiçi) <http://www.desire.org/handbook/> (12.04.2007)

⁵⁰ Roy Tennant, “MARC Must Die”, **Library Journal**, C: 127, No: 17, 2002, s. 26-28; Magda El-Sherbini, “Metadata and Future of Cataloging” **Library Review**, C: 50, 2001, s.16-21

keskebilmekte; içerik erişiminin önemi göz ardı edilebilmektedir. Oysaki anahtar sözcüklerle erişim, denetimli terimlerle taramanın yerini asla alamamaktadır.”⁵¹

Tartışmalar devam ederken, anlambilimsel (semantik) çalışmalar çerçevesinde uyum ve işbirliği sağlanmaya çalışılmaktadır. Anlambilimsel çalışmalar birçok konuyu birden kapsayabilmektedir. En basit açıklamasıyla, semantik web, kataloglamada alan adlarını, başka bir ifadeyle veri girişi alanlarını tanımlayan sözcük ve kodlama sistemleriyle ilgilidir. Kodlama sistemleriyle ilgili örneğe göre: DC’de ‘yaratıcı’ alanı ve MARC 21’deki 100 imli, ilk göstergesi 0 veya 1 olan ‘yazar adı’ girişi, tarama motorlarında, farklı alan adları altında toplansalar da anlaşılabilir olmalıdır. Birbiriyle ilişkili kaynakların temel giriş öğelerindeki uyumu sağlamak, bilgiye erişimde büyük öneme sahiptir. Sözcük üzerindeki çalışmalarda ise, farklı kaynaklarda neredeyse kaçınılmaz olarak, aynı kavramların farklı terimlerle tanımlanması (örn. yazar, yaratıcı, besteci, vb.) veya aynı terimlere farklı anlamlar yüklenebilmesi durumunun kullanıcılar için hata yapma ve karışıklıklara neden olma gibi sonuçlarına çözüm getirilmeye çalışılır.⁵²

Son zamanların vurgusu olan MARC Formatın diğer üstveri standartları karşısındaki yeterlilik veya yetersizlik tartışmaları, veri içeriği standartları ve kataloglama kurallarını büyük bir değişime uğratamamıştır. Halen, AAKK2’ye uygun olarak girilen veriler, farklı veri alanı yapılarına (CDWA, MARC, EAD, DC,...) uyarlanabilirlik yetenekleri ile önem kazanırlar. MARC ve MARC olmayan üstveri yapılarının eş zamanda yönetilebileceği ve verilerin paylaşılabileceği sonucuna ulaşılan çalışmalarda vurgulanan nokta da katalogcuların, verilerin taşındığı formlardan çok, içerikle ve en önemlisi kullanıcıları için tutarlı verilerin oluşmasıyla ilgilenmeleri gerektiğidir.⁵³

2.2.2. Veri İçeriği Standartları ve İçerik Değerlendirmede Yardımcı Kaynaklar

⁵¹ James L. Murphy, “Link It or Lump It: Basic Access Strategies for Digital Art Representation” **Digital Image and Art Libraries in the Twenty-First Century**, ed. Susan Wyngaard (ayrı basım: **Journal of Library Administration**, C: 39, No: 2/3, 2003), New York : Haword Information Press, s. 142

⁵² Paul Miller, “Interoperability, what is it and why should I want?”, (çevrimiçi) <http://www.ariadne.ac.uk/issue24/interoperability/> (11.10.2003)

⁵³ Adam Chandler, Elaine L. Westbrook, “Distributing non-MARC metadata: the CUGIR metadata sharing Project” **Library Collections, Acquisitions, & Technical Services**, C: 26, 2002, s. 207-217

‘Veri içeriği’, veri alanlarına uygun olarak depolanmış enformasyondur. ‘Veri içeriği’ standartları, veri alanına giriş kurallarını içerir (örn. AAKK2). Veri içeriğinin bütünleyicileri olan, ‘veri değeri’ standartları ise, kavram dizinleri ile denetimli dizinleri kapsar.⁵⁴ Başka bir anlatımla, bu tür standartlaşmış yardımcı araçlar, bibliyografik denetimi sağlamaya yararlar. Bibliyografik denetim ve yetke denetimi, aynı edimin birbirleriyle bağlantılı iki terimidir. Yetke denetimi olmaksızın, bibliyografik denetim olanaksızlaşır. Çünkü ‘kataloglama’, düzen, mantık, nesnellik, belirginlik, tam ifade, tutarlılık ve tüm düzeneğin bu kurallar doğrultusunda çalışmasıyla ilintilidir.

Bibliyografik denetim, bibliyografik kayıtlara ait dosyaların oluşturulması, yönetimi ve organizasyonu ile ilgilidir. Bir dizindeki veya veritabanındaki kaynakların erişimini kolaylaştırmak üzere, koruma ve saklamaya kadar uzanan işlemler dizisini içeren geniş bir kavram olan ‘bibliyografik denetim’, nitelendirmelerdeki standardizasyonu ve tekbiçimliliği sağlamak üzere, konusal erişimi, sınıflama sistemlerini, yetke dizinlerini ve konu başlıklarını içine alır. Bu kapsam içinde, veri oluşturma ve katalogların korunması, toplu listeler oluşturulması ve dermedeki yapıtlara fiziksel erişimin sağlanmasına ilişkin yol ve yöntemler de yer almaktadır.

Müze, arşiv ve kütüphaneler, denetimli sözcükler ve tutarlı erişim uçları yoluyla yüksek kaliteli erişimi sağlarlar. Buna karşılık, konusal erişimde kontrol dışı sözcükler kullanılabilir; kişi veya kurum adı altındaki temel giriş öğeleri değişebilmektedir. Temel giriş alanları, esas olarak AAKK2 veya ISBD kurallarına bağlı kalarak saptansa da, yetke dizinleri veya konu başlıkları formlarının bulunmaması aynı şahsın veya kurumun farklı biçimlerde adlandırılmasına neden olmakta, dilde tekbiçimliliğin sağlanamaması bilgiye erişimdeki kesinlik oranını olumsuz etkilemektedir.

Bibliyografik denetim için, yapıt adı, kişi/kurum adı veya konu düzeneklerinde anadilin kullanılması büyük önem taşır. “Konu başlıkları listeleri ile kişi ve kurum yetke dizinlerinin anadilde oluşturulması ve bu kaynaklara elektronik erişiminin sağlanması tekbiçimliliği hedefleyen bilgi merkezleri için önem taşır”.⁵⁵ Kişi (yazar, yayımcı, heykeltıraş, editör, yönetmen, vb.), grup (kurum, işletme, kütüphane, orkestra, ülke, federasyon, vb.) veya otomasyon programları (hava kayıt cihazları,

⁵⁴ Elings, a.y.

⁵⁵ Garrison, a.y.

yazılımlar, vb.)⁵⁶ adları yetke dizinleri, konusal dizinlerden daha zor oluşturulan kaynaklardır. Bu tür standart listelerin oluşturulması için, kütüphane, arşiv ve müzeler ile fikri mülkiyet hakları yöneticilerinin, yayımcıların ve konu uzmanlarının bir arada çalışmasına ve her terim için kesin tanımların yapılmasına gereksinim duyulur.

“Kataloglamanın en kompleks süreçlerinden biri, kontrollü erişim uçlarının yaratılmasıdır. Bu süreç, olabildiğince özel, kesin ve tekil sonuçları yapılandırmak için seçme ve adlandırmaları bir araya getirme işlemini kapsar. Örneğin veritabanı içinde diğer nesnelerden ayırıcı özellik olarak başlık atamak bu sürecin bir parçasıdır.”⁵⁷ Erişim uçları için girişi yapılan her veri, denetimli sözcüklerden oluşan standart dizinler yoluyla oluşturulmak zorundadır. Kataloglamada kullanılan bu tür yardımcı kaynaklara ‘yetke dizini’ adı verilir.

2.2.2.1. Yetke Dizinleri

Yetke dizinleri, kataloglamanın temel kaynakları sayılırlar. Katalog hizmeti veren bir kurumda, ‘yetke dizinlerinin’ oluşmasını şart gören Dursun, bu kavramı, kişi, tüzel kişi, yer, kongre-konferans adları, konu başlıkları ve dizi kayıtlarına kadar geniş bir alan içinde tanımlar.⁵⁸

Yetke dizinleri, bibliyografik nitelemelerde elektronik ağ yoluyla sistemler arasında kullanılabilir. Bu nedenle, günümüzde salt kütüphaneler değil, arşiv ve müzeler de yetke dizinlerini birbiriyle tutarlı erişim uçlarının yönetimini ve erişimini sağlamak, içerik bilgisini zenginleştirmek amaçlarıyla kataloglamada yardımcı kaynaklar olarak kullanılmaktadırlar. Örneğin, 1980’lerin başında Getty Enstitüsü, denetimli sözcük çalışmalarına Sanat ve Mimari Kavramlar için Thesaurus (AAT) ile başlamış; ardından, Getty Sözcük Programı, Sanatçı Adları Birleşik Listesi (ULAN) ile Getty Coğrafik Adlar Thesaurus’unu (TGN) bu çalışmalara eklemiştir. 1987’de LC tarafından ilk kez Grafik Nesneler için Thesaurus (TGM)⁵⁹ yayımlanır. AAKK2’ye göre formüle edilmiş denetimli isim başlıklarını içeren bir veri değeri standardı olarak

⁵⁶ DCMI Accessibility Working Group, Dublin Core Metadata Initiative (çevrimiçi) <http://dublincore.org/groups/access/> (10.12.2005)

⁵⁷ Yaşar Tonta, Bibliyografik Kayıtlar İçin İşlevsel Gereklere (FRBR) Kavramsal Modeli, s. 1 (çevrimiçi) <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/Tonta-frbr-son.pdf> (02.02.2007)

⁵⁸ Aynur Dursun, “Yetke Dizini (Authority File)” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul : İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü, 1991, s. 83

⁵⁹ **Getty Thesaurus of Geographic Names** (çevrimiçi) http://www.getty.edu/research/conducting_research/vocabularies/tgn/ (27.05.2007)

LC ve Ad Denetim Kooperatifi (*Name Authority Cooperative*) (NACO)⁶⁰ tarafından üretilen, Kongre Kütüphanesi Denetim Başlıkları (*The Library of Congress Authority Headings*)⁶¹ müzelerin özellik ve gereksinimleri doğrultusunda geliştirilmektedir.

Denetimli listelerin güncellenmesi zorunludur (yeni biyolojik türler, yer adı değişiklikleri, ayrılan veya birleşen kurumlar, kişiler, bilimsel ilerlemeler, ekonomik göstergeler, vb.). Bu nedenle, denetimli terimler üzerinde yapılan çalışmaların varlığı sürekliliğe bağlıdır.⁶²

Yetke kaydı (*authority record*) terimi ise, bir yetke dizini içinde yer alan ve bir kataloglama biriminin sorumluluğunda oluşturulan yetkilendirilmiş her bir kayıt ögesi için kullanılmaktadır.⁶³ Yetke kayıtlarının oluşumu için ulusal üst kurumlar tarafından yürütülen çalışmalara gerek vardır. Örneğin, Fransa'da devam eden AFNOR (Fransız Standardizasyon Kurumu - *Association française de normalisation*), yetke kayıtlarının oluşturulmasını ve farklı kültür kurumlarının karşılıklı işlerlik ilke ve uygulamalarını geliştirmeyi amaç edinmiştir.⁶⁴ AFNOR Denetimli Üstveri Grubu'nun, kütüphanelerle ilişkili olarak karşılıklı işlerliğe yönelik BnF (Fransa Ulusal Kütüphanesi - *Bibliothèque nationale de France*) tarafından geliştirilen ilk girişim olan AUTHOR European Project (1995-1998)'den sonraki ikinci girişim olduğu bildirilmektedir.⁶⁵ Bu girişimde yetke dizinlerini geliştirmek için, IFLA (FRANAR)⁶⁶, ISO (CIDOC/ICOM tarafından geliştirilen CRM) ve Avrupa projeleri olan INDECS, INTERPARTY ve LEAF kapsamındaki çalışmalar temel kaynaklar olarak kullanılmıştır.

Fransa, 'ISO/TC46/SC9'⁶⁷ ('ISO' *International Organization for Standardization*, 'TC46' *Information and Documentation*, 'SC9' *Presentation, Identification and Description of Documents*) standartlarının karşılığı olarak CG46'yi geliştirir. CG46, kütüphane, arşiv ve müzeler için enformasyon ve dokümantasyon

⁶⁰ NACO Name Authority Cooperative Program of the PCC (Program for Cooperative Cataloging), LC (çevrimiçi) <http://www.loc.gov/catdir/pcc/naco/naco.html> (26.05.2007)

⁶¹ Library of Congress Authorities (çevrimiçi) <http://authorities.loc.gov/> (26.05.2007)

⁶² Lester, a.g.e., s. 187

⁶³ **Guidelines for Authority Records And References**, 2. bs., rev. IFLA Working Group on GARE, München : K. G. Saur, 2001 (UBCIM : New Series, C: 23) (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/VII/s13/garr/garr.pdf> (17.11.2006)

⁶⁴ Françoise Bourdon, "Modelling authority data for libraries, archives and museums: a project in progress at AFNOR", (çevrimiçi) http://www.sba.unifi.it/ac/relazioni/bourdon_eng.pdf (25.04.2005)

⁶⁵ A.y.

⁶⁶ **IV. Division of Bibliographic Control**, [yay.haz.] IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR), [2007] (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/VII/d4/wg-franar.htm> (09.06.2007)

⁶⁷ **ISO TC 46/SC 9** Information and Documentation - Identification and Description (çevrimiçi) <http://www.collectionscanada.ca/iso/tc46sc9/index.htm> (26.05.2007)

kurallarını belirleyen bir oluşumdur. Oluşuma göre, “yakın gelecekte yalnızca kütüphane ve dokümantasyon alanı için kurallar geliştirilmesi yeterli gelmeyecektir. Bunun yerine çoklu kurumsal (*multi-sector*) normatif süreç, bu kurumlardan herhangi birini dışlamayacak şekilde geliştirilmelidir.”⁶⁸ Bu anlayış, CG46 gibi genel kabul görmesi istenen açık kuralların nedenini açıklamaktadır.

CG46 içinde Modelleme, Üretim ve Belgelere Erişim Standardizasyon (357) Komitesi bulunur. Bu grup aynı zamanda ‘yetke üstveri’ uzmanlarını içermektedir. Ayrıca, dokümantasyonda bilgisayarlaşma alt komitesini (SC4) ve ISO/TC46/SC9 standardının bir parçası olan ‘dokümanların sunumu, kimliklendirilmesi ve nitelenmesi’ standardını içerir. 1999 yılı sonunda CN347, geleneksel kataloglama kurallarını revize etmeyi erteleyerek, yeni öncelikler saptamaya karar verir. Öncelikli adım, müze, arşiv ve kütüphanelerin ortak kullanabileceği standartların yeniden yapılandırılmasıyla ilgilidir.

Yetke dizinlerinin oluşturulması ve dilde birliğin sağlanması, karşılıklı işlerlik girişimleri içindeki temel alanlardır. Bu çalışma alanlarına özgü, uluslararası standartlar geliştirilmiştir. Uluslararası Müzeler Konseyi Dokümantasyon Komitesi (ICOM/CIDOC) tarafından geliştirilen CRM (Kavramsal Danışma Modeli - *Conceptual Reference Model*) önemli bir danışma kaynağı olarak kullanılmaktadır. Kültürel miras dokümantasyonu alanında kullanılan tanım ve yapılar arasındaki ilişkiyi inceleyen CRM, kültürel miras enformasyonunun semantik çerçevede anlaşılabilir ortak bir dile çevrilmesine olanak tanımayı amaçlar. Bunun için, müze, arşiv ve kütüphane gibi farklı kaynaklar arasındaki dilsel birliği (*semantic-glue*) sağlayarak, karşılıklı işlerlik alanlarına ilişkin kavramsal bir model sunar.⁶⁹ CIDOC CRM, 2000 yılında ISO/TC46/SC4/WG9 için bir çalışma taslağı olarak kabul edilmiş; nesne-uyumlu model olarak 2002 yılında ISO/CD 21127 tarafından “Kültürel Mirasla İlişkili Verilerin Değişimi İçin Bir Referans Ontolojisi (*A Reference Ontology for the Exchange of Data related to Cultural Heritage*)” başlığı altında onaylanmıştır. 2006 yılından bu yana ISO 21127:2006 resmi standardı olarak kullanılmaktadır.

Karşılıklı işlerlik kapsamındaki yetke dizini oluşturma girişimlerinin incelenmesi, Türkiye’de bellek kurumlarının ortak çalışma amaç ve uygulamalarını netleştiren, yol gösterici araçlar olarak kullanılabilir. ‘Kavram dizini, sözlük, yetke listesi, yetke dizini, vb. kavramların terminolojik düzlemde tanım ve farklılıkları üzerinde durmak, ‘kuramsal yapı’yı kurarak gereksinimler ve süreçler arasındaki

⁶⁸ Bourdon, a.y.

⁶⁹ The CIDOC Conceptual Reference Model (çevrimiçi) <http://cidoc.ics.forth.gr/> (01.12.2006)

ilişkiyi sağlayacaktır. Türk Standartları Enstitüsü'nün (TSE) uzman ve bilimcilerle birlikte, ilgili standartları belirleyip yayımlaması bu alandaki gelişmeleri destekleyecektir.

2.2.2.2. Konu Başlıkları ve Kavram Dizinleri

Konu başlıkları, bilgiye en etkin erişim yöntemi olarak kullanılır. Farklı özellikteki kaynakların ortak erişim sorunlarını konu edinen bir çalışmada⁷⁰, şehir, coğrafi bölge, kişi veya tüzel kişi adlarına ait bilginin, veritabanları arasında çok çeşitli biçimlerde bulunabildiği ve özellikle konusal taramalarda çok az tutarlılık sağlanabilmiş olduğu bildirilmektedir.⁷¹ Buna göre, dilde tekbiçimliliğe ilişkin evrensel bir sorun yaşandığı söylenebilir. Dilde tekbiçimliliği sağlayan yardımcı araçlar, konu başlıkları (alfabetik) ve kavram dizinleri (sistematiik) olarak sayılmaktadır.

Belgeler konularına göre gruplandırılırken, önceden hazırlanmış sistematiik sınıflama şemaları ile alfabetik konu başlığı listelerinden yararlanılır. Sistematiik sınıflama şemaları konular arasındaki bağları belirlemekle birlikte, denetimli sözcük kümelerinden oluşmazlar. İşlevleri, belirli kodlar yoluyla, genişten daha dar alanlara doğru inen hiyerarşik düzeni sağlayarak, benzer konudaki yapıtların bir araya gelmesine yardımcı olmaktadır.

Bilgiyi sözcük ve terimlere dayalı olarak sınıflama düşüncesinin temsilcileri olan konu başlıkları ile kavram dizinleri ise, "...çağlar boyunca yapılan çeşitli sistematiik sınıflamaların ve bunlar temel olarak alınıp hazırlanan sınıflama şemalarının yanında, çok farklı bir anlayışın geçirdiği aşamalar sonucunda meydana gelmişlerdir."⁷² Modern konu kataloglamasında temel ilke, kesin ve doğrudan veri girişidir. Bu kurala göre, özel konulu bir yapıt, doğrudan içerdiği konuyla ilgili konu başlığı alır. Bu kural, Charles A. Cutter (1837-1903) tarafından, *Rules for a Dictionary Catalog* adlı yapıtıyla tanımlanmıştır. Cutter'a göre, "yapıtı konu başlığı vermek, sınıflama demek değildir"⁷³ Erişim ucu denetim araçları olan konusal yetke dizinleri, konu erişiminde tekbiçimlilik sağlama işlevini üstlenmişlerdir.

⁷⁰ The Ohio Historical Society : Online Collection Catalog (çevrimiçi)
<http://www.ohiohistory.org/occ/menu.htm> (08.06.2007)

⁷¹ Eulalia Roel, "The MOSC Project: using the QAI-PMH to bridge metadata cultural differences across museums, archives, and libraries", *Information Technology and Libraries*, March 2005, s. 22

⁷² Erol Pakin, *Dil ve Edebiyat Alanı İçin Türkçe Konu Başlıkları Listesi*, İstanbul : TKD İstanbul Şubesi, 1990, s. 12-16

⁷³ Charles A. Cutter, *Rules for a Dictionary Catalog*, 4. bs., London: The Library Association, 1962

“Konu başlıkları, konuları tanımlamak için kullanılan denetimli sözcük veya sözcükler topluluğuna denir.”⁷⁴ Alfabetik konu başlıkları listeleri, yatay ve dikey bağlar ile konular arasındaki ilişkiyi göndermeler yoluyla kurar. Konu başlıkları ve alt konular alfabetik olarak sıralanmıştır. Seçilmeyen terimler belirtilmiştir; seçilen terime göndermeler yapılır. Konunun dar veya geniş ilişkileri kurulur. Terimler arasında hiyerarşik ilişki kurulmakla birlikte, geniş kapsamlı hiyerarşi şeması oluşturma amacı güdülmez. Ancak, geniş konuların alt terimleriyle bağlantıyı sağlar.⁷⁵ Alfabetik düzenler içinde kütüphanelerde yaygın olarak kullanılan *Library of Congress Subject Headings* (LCSH) ile *Sears List of Subject Headings* sayılabilir.

Türkçede az sayıda olmasına karşın, sistematik düzendeki ‘kavram dizinleri’ (*thesaurus*) dünyada yaygın kullanım alanına sahiptir. “Hazine anlamına gelen ‘thesaurus’ kelimesinin kökeni Grekçe’dir.”⁷⁶ İlk kez 1736’da bilgilerin depolanması ve bilgilerin hazinesi anlamında *The Shorter Oxford Dictionary*’de kullanılmıştır. *Webster*’da açıklanan tanımıyla, “thesaurus, tek bir alan ya da kavramlar kümesiyle ilgili bilgi veya sözcükler kitabı ve özellikle eşanlamlı kelimelerin oluşturduğu sözlüktür.”⁷⁷ Thesaurus terimi, “bir dilin bütün kelime hazinesi için hazırlanan eşanlamlı kelimeler sözlüğü manasında veya kütüphanecilikte, belgeleri sınıflamak için hazırlanan, içinde özellikle eşanlamlı terimlerin belirtildiği ve terimler arasında hiyerarşik göndermelerin yapıldığı alfabetik liste”⁷⁸ anlamında kullanılmaktadır. Bu çalışma kapsamında ‘thesaurus’ yerine ‘kavram dizini’ teriminin kullanılması uygun görülmüştür.

Kavram dizinlerinde, dar ve geniş kapsamlı konulara gönderme kısaltmaları dillere göre değişmektedir. ‘UNESCO Thesaurus’ örneğinde, BT (*broader term*) geniş kapsamlı konuları, NT (*narrower term*) dar veya alt konuları, TT (top term) en üst terim veya terimleri, RT (*related terms*) ilişkili veya benzer konuları, UF (*use for*) ise kullanılmayan terim ya da terimleri belirtmek için kullanılır.⁷⁹ Bunlara dayanarak, kavram dizinlerinin, konu başlıkları listesinden daha hiyerarşik bir düzenle kurulduğu söylenebilir.

⁷⁴ Keseroğlu, “Kataloglama Politikası”, s. 147

⁷⁵ *Sears List of Subject Headings*, 17. bs., ed. Joseph Miller, New York: The H.W. Wilson Company, 2000, s. xv

⁷⁶ Pakin, “Dil ve Edebiyat Alanı İçin Türkçe Konu Başlıkları Listesi”, s. 12

⁷⁷ Alan Gilchrist, *The Thesaurus in Retrieval*, London : ASLIB, 1971, s. 4

⁷⁸ Pakin, *a.g.e.*, s. 12

⁷⁹ *A.e.*, s. 13

“Vickery, thesaurus’ların eskiden beri kullanılan alfabetik konu başlıkları listelerinden farkını beş grupta toplamıştır:

- a) Thesaurus’lar, çoğunlukla konu başlıkları listelerine göre daha ayrıntılı terimlerden oluşmaktadır.
- b) Terimlerin ters çevrilmiş biçimleri yerine, doğal yazılış biçimleri kullanılmıştır. Örnek olarak ‘Kauçuk, Yapay’ yerine ‘Yapay kauçuk’ biçimi benimsenmiştir.
- c) Thesaurus’larda alt konu bölümlemesi veya deyim başlıkları yoktur. Her sözcük bağımsız giriş olarak kullanılmıştır.
- d) Göndermeler çok fazladır.
- e) ‘Ayrıca bakınız’ göndermeleri, ‘dar terim’ ve ‘geniş terim’ arasındaki bağlantıya dönüştürülmüştür. Bu göndermeler, ‘ilgili terim’deki ilişkiden ayrılmışlardır.”⁸⁰

Sistematiik düzenler içinde anılacak olan bir diğer yardımcı kaynak, ilişki dizinleridir (*relative index*). İlişki dizinleri, konular arasındaki ilişkileri belirleyen işlevsel öneme sahip kaynaklardır. Konu başlıkları listeleriyle dış görünüşlerine göre genellikle karıştırılırlar. Buna karşın, her iki kaynağın içerik ve amaçları birbirlerinden farklıdır. İlişki dizinleri, terimlerin konusal bağlarını ve eşanlamlı sözcüklerini gösteren listeler olmaları dolayısıyla konu başlıkları listelerinden ayrılırlar. Konu başlıkları listeleri ise, ilişki dizinleri gibi sınıflama sistemlerini tamamlayan bir kimlik taşımaz. Bununla birlikte, konu başlıkları listeleri hazırlanırken ilişki dizinlerinden de yararlanır.⁸¹

Yukarıda kısaca açıklanmaya çalışılan veri içeriğini değerlendirmede kullanılan yardımcı kaynaklar, kataloglama kurallarının bütünüleyici öğeleridir. Kataloglama kuralları ise bibliyografik denetim ve kayıtlar arasındaki iletişimin en temel aracı sayılmaktadır.

2.2.2.3. Kataloglama Kuralları

Bibliyografik kayıtlar arasındaki tutarlılığı sağlamak üzere oluşturulmuş düzenlemeler ve kurallar bütününe, ‘kataloglama kuralları’ adı verilir. Bir tanıma göre, “kataloglama kuralı, kataloglarda tutarsızlık ve tekrarlardan kaçınmak amacıyla

⁸⁰ Gülbün Baydur, “Konu İndekslemesi”, **TKDB**, C: 34, No: 4, 1985, s. 181

⁸¹ Erol Pakin, “Sınıflandırma Düzenlerinde Konular Arasındaki İlişkiler ve Bu İlişkiler Kurulurken Kullanılan Yöntemler”, **Kütüphanecilik Dergisi: Belge-Bilgi Araştırmaları**, No: 3, 1992, s. 128, 130, 131

yasa ve kuralların sistematik düzenlemesidir.”⁸² Her tür ve biçimdeki bilgi kaynağının bibliyografik nitelemesi kataloglama kuralları yoluyla gerçekleştirilir.

Kataloglama kuralları ile ilgili geniş kapsamlı bir liste aşağıdaki alanları içerir:

- Sorumlu adı temel girişleri
- Sorumlu adı ek girişlerinin sayısı ve türleri
- Sorumlu adı ile ilgili göndermelerin sayısı ve türleri
- Yapıt adı girişleri
- “Niteleme
- Konu başlıkları
- Dizinleme
- Kısaltmalar, sözlük ve noktalama işaretleri”⁸³

Kataloglama kuralları, yapıtı nitelemek, betimlemek ve bibliyografik künyeyi oluşturmak için bir yapı kurar. Erişim uçları olarak kullanılan öğelerin tekbiçimlilik kuralını sağlar (kişi, kurum, coğrafi yer ve yapıt adları). Kataloglama kuralları, öncelikle niteleme ve temel giriş öğeleriyle ilişkilidir; ‘niteleyici kataloglama’da uyulması gereken ilke ve kuralları belirlerken sınıflamayı içermez.⁸⁴ Alfabetik ve sistematik konu dizinleme uygulamaları, niteleme ve yazar girişlerinden farklı kural dizileri ile gerçekleştirilir.

Kataloglama işlemlerinin belirli kurallar doğrultusunda yapılması için hazırlanan kataloglama kuralları, önce katalogların kendi içlerinde tutarlı olmaları yani kurum içinde tekbiçimliliğin sağlanmasında önemli olmuş, daha sonra dünyada meydana gelen gelişmelere bağlı olarak tekbiçimliliğin uluslararası düzeyde gerçekleştirilmesinde önem kazanmaya başlamıştır.⁸⁵ Buna karşılık, derme niteliği ve kurumsal amaçlardaki değişkenler, bilgi kaynaklarının farklı yol ve yöntemler kullanılarak kataloglanmasına neden olmaktadır.

Günümüz kataloglama kuralları büyük ölçüde 1961 tarihli Paris İlkelerine ve her tür yapıt için ayrıca geliştirilen uluslararası standart bibliyografik tanımlara (*International Standard Bibliographic Description* - ISBD) dayanmaktadır. AAKK2, kütüphanelerde nitelemeye yönelik standartlardan en yaygın kullanıma sahip olanıdır. Bununla birlikte, tarihsel gelişim içinde, arşiv kataloglamasına veya farklı

⁸² Rowley, a.g.e., s. 86

⁸³ A.e., s. 86

⁸⁴ **Standards for Archival Description : A Handbook**, Chapter 4: Cataloging Rules (Data Content Standards) (çevrimiçi) <http://www.archivists.org/catalog/stds99/chapter4.html> (07.02.2006)

⁸⁵ Dursun, a.g.e., s. 82

belgelerin kataloglanmasına yönelik değişik niteleyici kataloglama kurallarının da varlığı saptanmıştır.

Günümüzde, yalnız müzeler, yalnız arşivler ya da yalnız kütüphaneler için yaratılan standartlar, yerlerini ortak standart ve uygulamalara bırakmaya başlamıştır. Örneğin, FRBR, kültürel bellekle ilgili enformasyonun entegrasyonu için bir model geliştirmeyi amaç edinerek, AAKK2’de olabilecek ilkesel değişimleri öngörmektedir. Burada kısaca kataloglama kurallarının gelişimi ve ortak standartların oluşum aşamaları ele alınacaktır.

2.2.2.3.1. Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları (AAKK2)

İngiliz dilindeki başlıca kataloglama kuralı, Anthony Panizzi tarafından 1841’de *British Museum* kataloğu için geliştirilmiştir.⁸⁶ Ardından gelen, *Rules for a Dictionary Catalog* olarak bilinen eserin ilk basımı Charles Cutter tarafından 1876 yılında düzenlenir.⁸⁷ ALA (*The American Library Association*), kataloglama kurallarını (*Condensed Rules for an Author & Title Catalog*) 1883 yılında yayımlar. ALA ve Cutter kuralları, katalogcuların girişimiyle ABD’de ve İngiltere’de ‘*Joint Code of 1908*’ adlı çalışmayla birleştirilir, geliştirilir ve kullanıma sunulur.⁸⁸

1969 yılında Kopenhag’da düzenlenen Uluslararası Kataloglama Uzmanları Toplantısı’nda, Uluslararası Standart Bibliyografik Niteleme Programı (ISBD) geliştirilir. 1971 yılında, IFLA (*International Federation of Library Agencies and Institutions*) Kataloglama Komitesi tarafından, ISBD(M) (Monograflar için Uluslararası Standart Bibliyografik Niteleme) yayımlanır. Bunu süregelen yayınlar için ISBD(S), basılı müzik yapıtları için ISBD(PM), kartografik materyaller için ISBD(CM), kitap dışı belgeler için ISBD(NBM) olmak üzere diğer belge gruplarına ait uluslararası bibliyografik niteleme standartları izler.⁸⁹

Değişik belge türlerine yönelik bu standartların geliştirilmesinden farklı komiteler sorumlu olduğu için, standartlar arasındaki tutarsızlığı önlemek üzere 1976

⁸⁶ Joint Steering Committee for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules : A Brief History of AACR : Early English Language Cataloguing Codes (çevrimiçi) www.collectionscanada.ca/jsc/history.html (26.01.2007)

⁸⁷ Charles Ammi Cutter, **Rules for Dictionary Catalog**, Washington : Government Printed Office, 1904

⁸⁸ Hasan S. Keseroğlu, **Kataloglama Kuralları : Anglo – Amerikan Kataloglama Kuralları 2**, gzd. geç. 4. bs., İstanbul : Mep Kitap, 2006, s. 39-45

⁸⁹ Rowley, **a.g.e.**, s. 21

yılında ISBD(G) adı ile bilinen genel standart kabul edilir.⁹⁰ ISBD(G), farklı bibliyografik veritabanlarında kullanılan niteleyici bilgilerin tekbiçimliliğini amaç edinmiştir. Tanımlayıcı öğeler sekiz alana bölünür: (1) başlık ve sorumluluk alanı; (2) basım bilgisi; (3) malzeme (veya yayın türü) özel veri; (4) yayın, dağıtım, vb. bilgisi; (6) dizi; (7) notlar; (8) standart numara ve yer belirteci.

ISBD kendi başına bir kataloglama kuralı değildir. Bununla birlikte, ulusal ve uluslararası kataloglama kodlarının temel yapısını oluşturur.⁹¹ ISBD, kayıtlar arası değişim, kayıtlar arasındaki dil engelleri ve bibliyografik kayıtların makinece okunabilir formata dönüşümü konuları ile ilgilenir.⁹² ISBD standartları “nitelemenin öğelerini, bunların tercih edilen düzenini ve gerekli noktalama işaretlerini... belirlemelerine karşın, kapsama alınacak her bir öğenin nasıl seçileceği ya da sunulacağı konusunda yardımcı olmazlar. Bu tür yardımcı bilgileri sağlamak bir katalog kuralının işlevidir.”⁹³

Kataloglama kuralları üzerindeki en geniş içerikli reform, 1961 yılında yine IFLA tarafından 12 maddelik ‘Paris İlkeleri’ ile belirlenir. 1967 yılında Paris İlkelerine dayalı olarak AAKK, ilk basımı yayımlanır. Birçok ülkede katalogcular, AAKK’yi kendi dillerine çevirerek veya uyarlayarak kullanmaya başlar. 1974 yılında AAKK’nin güncellemelerinden sorumlu komite, JSC (*Joint Steering Committee for Revision of AACR*) ABD, İngiltere ve Kanada’nın katılımıyla oluşturulur. AAKK’nin gözden geçirilmiş 2. basımı (AAKK2) 1978 yılında yayımlanır.

AAKK’nin birinci basımının, ikincisi tarafından izlenmesinin nedenlerinden biri, bu kuralları ISBD ile tutarlı hale getirmektir.⁹⁴ AAKK2, bibliyografik nitelemede yer alan öğeleri, bunların düzenini ve noktalama işaretlerini gösterir. Bir nitelemede örneğin, çok yazarlı bir belgede hangi yazarın giriş ögesi olarak seçileceği ya da telif hakkı ve tıpkıbasım tarihlerinin nasıl saptanacağı, baskı tarihi bulunmayan belgeler için hangi tarihin esas alınacağı gibi karar vermesi güç durumlara rehberlik eder.

AAKK2, ‘Niteleme’ ile ‘Temel Giriş ve Yapıt Adı’ olmak üzere iki bileşenden oluşur:

⁹⁰ A.y.

⁹¹ Ann M. Sandberg-Fox, The ISBD(ER) and New Developments in Cataloging Electronic Resources (çevrimiçi) http://eprints.rclis.org/archive/00000182/01/sandberg_eng.pdf (12.25.2005)

⁹² **ISBD(NBM): International Standard Bibliographic Description for Non-Book Materials**, Ed. ISBD Review Committee, London : IFLA Universal Bibliographic Control, International MARC Programme British Library Bibliographic Services, 1987, (çevrimiçi) http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBDNBM_sept28_04.pdf (12.05.2005)

⁹³ Rowley, a.y.

⁹⁴ A.y.

Bölüm I, Niteleme

- ISBD (G) çerçevesini temel alır.

- Genel kuralları açıklayan Bölüm I, özel uygulamaları içeren bölümlerden oluşur. 1970'lerde seçenек kurallara dayalı olarak kitap dışı malzemeler için kurallar yayımlanır. Üç boyutlu sanatsal ve gerçek nesneler için, Bölüm 10 (1978), makinece okunabilir veri dosyaları için Bölüm 9 (1987) oluşturulur.

Bölüm 2, Temel Giriş ve Yapıt Adı

- Paris İlkeleriyle benimsenen kurallara oldukça yakındır.

ABD'de Amerika Kütüphane Dernekleri Kataloglama: Niteleme ve Erişim Komitesi (CC:DA) mevcut kuralları yenileme ve öneri getirme birimidir. CC:DA, ALA üyelerini ve 40'dan fazla ABD dışı organizasyon temsilcisini kapsar. LC, AAKK süreçlerini desteklemekte ve aktif rol oynamaktadır.⁹⁵

1988, 1998 ve 2002'de güncellenen yeni baskıları yayımlanan AAKK2, 1988 yılındaki basımında 1982, 1983 ve 1985 gözden geçirilmiş ekleri içine alır. 1998 yılında 9. Bölüm yenilenir. 2002 basımında, kartografik belgeler (Bölüm 3) ve sürekli kaynaklar adını alan süreli yayınlar (Bölüm 12) bölümleri de değişikliğe uğramıştır.

2004 yılında ilk bölümü yeniden tasarlanan AAKK2, 2005 yılında JSC ve Kurallar Komitesi (*Committee of Principals*) tarafından, ilk bölüme ait çalışmalar değerlendirilerek, yeni basımda 'RDA' (Kaynak Niteleme ve Erişim - *Resource Description and Access*) adı altında farklı bir yaklaşım geliştirilir.⁹⁶ AAKK2 için getirilen en önemli eleştiri konusu, üç boyutlu belgeler, elektronik veya çoklu ortam belgeler gibi farklı kaynaklarda nitelenmelerin belirli güçlükler taşımasıdır. Dünya çapında kütüphaneler ve diğer bilgi sağlayıcılarca uygulanan uluslararası bir standart olmayı hedefleyen AAKK2, 2009 yılında yayımlanması düşünülen RDA ile 'tekbiçim başlık' ve 'genel belge belirleyicileri' sorunlarının çözümü ile kataloglar arası ağların kurulması için yeni bir anlayışın geliştirilmesini planlamaktadır.⁹⁷ Bugün, iki bölümden oluşan RDA, ilk bölümünü niteleme ve erişim öğeleri FRBR (Bibliyografik Kayıtlar İçin İşlevsel Gereklere - *Functional Requirements for Bibliographic Records*) üzerine kurarken, ikinci bölümünü yetke denetimi üzerine

⁹⁵ **Standards for Archival Description : A Handbook**, Chapter 4: Cataloging Rules (Data Content Standards) (çevr.imçi) <http://www.archivists.org/catalog/stds99/chapter4.html> (12.15.2006)

⁹⁶ RDA: Resource Description and Access, [ed.] Joint Steering Committee for Revision of Anglo-American Cataloging Rules, (çevrimiçi) <http://www.collectionscanada.ca/jsc/rda.html> (12.15.2006)

⁹⁷ RDA: Resource Description and Access, haz. The Joint Steering Committee for Revision of AACR, 2005 (çevrimiçi) <http://www.collectionscanada.ca/jsc/docs/rdapptjuly2005.pdf> (12.16.2006)

kurar ve bunu FRANAR (Yetke İçin İşlevsel Gerekler - *Functional Requirements for Authority*) dizinleri ile gerçekleştirmeyi planlar.

2.3. Kültürel Bellek Kurumlarında Kataloglama Kurallarının AAKK2 ile İlişkisi

Kurumsal amaç ve farklı uygulamalar kataloglama düzey ve yöntemlerini etkiler. Buna karşılık, kataloglama kuralları için günümüzde geliştirilen yeni modeller standartların denkleştirilmesi temeline dayanmaktadır. Bu süreç, kataloglamaya ilişkin farklı uygulamaların AAKK2 ile ilişkilerini değerlendirerek daha kolay anlaşılabilir.

2.3.1. Müzelerde Kataloglamanın AAKK2 ile İlişkisi

Müzelerin genellikle ‘zayıf bir dokümantasyon sistemine sahip olduğu ve çoğu müze dermesine erişimin kolay sağlanamadığı’ görüşü, konuyla ilgili çalışmaların genel bir gözlemi olarak belirlenebilir. Örneğin Roel’e göre, müzelerde küçük yapıları bir veritabanı dahi zor bulunmaktadır⁹⁸. 1990’da yapılan bir diğer saptamaya göre de “kütüphanelere ait 1895’ten beri çok sayıda ulusal ve uluslararası niteleme kuralı ve sınıflama şeması olmasına karşın, müzelerin üzerinde anlaşma sağladıkları standart bir yapı ve paylaşılabılır kavram dizinleri henüz yoktur”⁹⁹. Aynı yıl benzer bir sonuca daha ulaşılır. Buna göre: “Kayıtların standardize edilmesi başlı başına bir sorundur. Kütüphane kayıtlarında, LC gibi merkezi kataloglama birimleri yoluyla uzun yıllardır, en azından basılı belgelerde tekbiçimlilik sağlanmıştır. Buna karşılık, müze kayıtları halen yerel veya özel uygulamalar sonucu üretilmektedir.”¹⁰⁰ 2005 yılı içinde, çevrimiçi erişim sağlanabilen müze kataloglarının sayısında artış gözlemlense de, müze dokümantasyonunun kullanıcının bilgi gereksinimini karşılamaktan halen uzak olduğu belirtilmektedir.¹⁰¹

⁹⁸ Roel, **a.g.e.**, s. 20-25

⁹⁹ Christine Hennessey, “The Inventory of American Sculpture: MARC-ing Realia”, **Beyond the Book: Extending MARC for Subject Access**, ed. Toni Peterson, Pat Molholt, Boston: G.K. Hall&Co., 1990, s. 152

¹⁰⁰ Esther Green Bierbaum, “MARC in Museums: Applicability of the Revised Visual Materials Format”, **Information Technology and Libraries**, No: 9, 1990, s. 291

¹⁰¹ David Bearman, “Social Terminology Enhancement through Vernacular Engagement. Exploring Collaborative Annotation to Encourage Interaction with Museum Collections”, **D-Lib Magazine**, (çevrimiçi) <http://www.dlib.org/dlib/september05/bearman/09bearman.html> (17.09.2005)

*The New Museum Registration Methods*¹⁰² (1998) adlı çalışma, müzelerde geliştirilen üstveri standartlarının ortak özelliklerini belirlemeyi amaçlamış ancak, henüz bir diğerine üstünlük sağlayacak bir standart önerisi getirilmemiştir. Müze üstveri standartları üzerine yapılan çalışmalara, MOAC (*Museum and Online Archives of California Project*) örneği verilebilir.¹⁰³ MOAC amaçlarını, 'EAD standardının müzelerde kullanım yollarını araştırmak ve nesneyle ilişkili kullanımını test etmek; müze enformasyonunu çevrimiçi kataloglar yoluyla arşiv ve kütüphane enformasyonu ile birleştirmek; niteleyici bir yapı oluşturmak ve bu yolla derme içindeki ilişkili nesneler arasında bağlantı kurmak' olarak saymaktadır.¹⁰⁴

Müze dermesinin hem 'nüsha', hem 'derme düzeyli' kataloglama gereksiniminin bulunması çoğu kararsız uygulamanın başlamasına yol açar. Müze dokümantasyonu ile ilgili bu tartışma içinde Baca, nesneler arasında hiyerarşik bir ilişki olmadığından dolayı EAD'ın müzelerde kullanımının verimsiz olabileceğini savunmakta;¹⁰⁵ MARC ve AAKK2 standartlarını ise müzeler için uygun bulmamaktadır. Bunun gibi, müze, arşiv ve kütüphaneler arasındaki işlev farklılıklarını öne süren ve birine ait standart bir uygulamanın, diğerine uygun gelmeyeceğini bildiren görüşler, farklı standartlaşma çalışmalarının başlamasına neden olur.

Örneğin, bir MARC sürümü olan MARCVIM, özellikle görsel yapıtları nitelirmede kullanılan bir araç olarak geliştirilmiş; ancak, yaygın bir kullanım alanı bulamamıştır. Bunun yerine, sanat ve mimarideki ünik malzemeyi nitelirmek için 1980'lerde Getty ve Amerika Sanat Okulları Birliği (*College Art Association of America*) (CCA) tarafından, Sanat Yapıtlarını Nitelendirme Kategorileri (*Categories for the Description of Works of Art*) (CDWA) adı altında bir üstveri öge seti ve rehberi yayımlanır.¹⁰⁶

¹⁰² **The New Museum Registration Methods**, ed. Rebecca A. Buck, Jean Alman Gilmore, Washington : American Association of Museums, 1998, s. 28-33

¹⁰³ **MOAC**: (California museums working with libraries and archives) (çevrimiçi) <http://www.bampfa.berkeley.edu/moac/> (26.05.2007)

¹⁰⁴ Richard Rinehart, "Museum Consortia, Digital Library Projects, Standards for Complex Multimedia Objects, and More Fun than a Barrel of Monkeys", **Museums and the Online Archive of California Project**, University of California, Berkeley Art Museum & Pacific Film Archive, (çevrimiçi) <http://www.bampfa.berkeley.edu/moac/standards/index.html> (28.05.2005)

¹⁰⁵ Murtha Baca, "Practical Issues in Applying Metadata Schemas and Controlled Vocabularies to Cultural Heritage Information", **Cataloging & Classification Quarterly**, C: 36, No: 3/4 , 2003, s. 48, 55

¹⁰⁶ **Categories for the Description of Works of Arts**, Ed. Murtha Baca, Patricia Harpring, J. Paul Getty Trust, College Art Association (çevrimiçi) http://www.getty.edu/research/conducting_research/standards/cdwa/ (26.05.2007)

CDWA'ya uyumlu olarak yaratılan CCO (*Cataloging Cultural Objects – Kültürel Nesne Kataloglaması*), ilk olarak 2004 yılında Lanzi tarafından tarihsel gelişimi çizilerek kayıt örnekleriyle birlikte tanıtılmıştır.¹⁰⁷ CCO 2006 yılında, AAKK2'nin sanat nesneleri için bir kataloglama standardı olmadığı gerekçesine dayanarak, ALA tarafından kültürel nesneleri kataloglama amaçlı bir kurallar rehberi olarak yayımlanır. CCO'nun baştaki amacı, AAKK2'nin kütüphanelerdeki, APPM'nin ABD'deki ardılı olan DACS'ın ise arşivlerdeki geniş kullanımları gibi, kendisini müze çevresinde yaygınlaştırmaktır.

CCO, bir veri içeriği standardıdır ve AAKK2 gibi kataloglama kurallarını içerir. Kavramsal olarak, farklı veri yapılarına uyumlu olarak geliştirilmiştir. AAKK2, MARC ile uyumludur. CCO ise CDWA ve VRA Core ile uyumludur. Fakat anılan bu veri yapıları arasındaki veri aktarımı ve değişimi olanakları bugün için çoklukla sağlanmıştır. Her iki kataloglama standardının yararlandığı veri değeri standartları arasında da benzerlikler vardır. Örneğin, AAKK2 çoğunlukla, LC yetke dizinlerini ve TGM'yi kullanırken; CCO, Getty terim dizinlerini, ICONCLASS'ı aynı zamanda da LC yetke dizinleriyle birlikte bazı yerel dizin ve terim listelerini kullanabilmektedir.¹⁰⁸

CCO ve AAKK2 arasındaki en temel fark olarak anılan özellik, AAKK2'nin sadece kataloglamayla ilgilenmesi, CCO'nun ise sanat ve kültür nesneleriyle ilgili çalışmalara odaklanarak, veritabanı/enformasyon sistemi sorunlarını gözetmesi ve kataloglama kurallarını bu sistemlere göre geliştirmiş olmasıdır. Bu iki kurallar sistemi arasında aynı zamanda, FRBR final raporunda tanımlanan 'yapıt' (*work*) tanımı çerçevesinde de bir görüş farklılığı bulunur. CCO, varlık-ilişki modeli, nesnelerin sanal kopyaları ile yetke dizinleri ve kaynaklar arasındaki ilişkiye odaklanır. CCO'nun bu noktada FRBR ile ayrılan özellikleri vurgulanmış olsa da, ilerleyen sayfalarda FRBR ile CCO birlikteliği ele alınarak açıklanmaya çalışılacaktır.

2.3.2. Arşivlerde Kataloglamanın AAKK2 ile İlişkisi

Arşivsel nitelemelerin, kütüphanelerdeki kataloglama uygulamalarından farklı özellikleri genellikle ön plana taşınır. İlk fark, arşivcilikte, 'belge türü bilgisi'nin kaynak, içerik ve biçimsel olarak ortak özelliklere sahip kayıtlar anlamına

¹⁰⁷ Elisa Lanzi, "Cataloging Cultural Objects: New Guidelines for Descriptive Cataloging", **Art Libraries Journal**, C: 29, No: 4, 2004, s. 25-31

¹⁰⁸ Murtha Baca, "Cataloging Cultural Objects and CDWA Lite: New Data Content and Data Format Standards for Art and Material Culture Information", **DigItalia**, 2006 (çevrimiçi) http://digitalia.sbn.it/upload/documenti/digitalia20061_BACA.pdf (05.12.2007)

gelmektedir.¹⁰⁹ Esas olarak kataloglamada, belge türlerinin tanımlanmasına yönelik farklı süreçler kullanılır. Kütüphanecilikte, belgenin biçimsel niteliği, tür bilgisi olarak tanımlanır. Buna karşılık arşivcilikte tür bilgisi, diplomatik özellikleri de içeren ve kullanıcıyı yönlendiren en temel erişim kanalıdır.¹¹⁰ Arşivcilikte örneğin, 'mikrofiş' ifadesi, belge için biçimsel bir nitelik; diplomatik ve form özelliklerini açıklamaz. "Bunun ötesinde bu ortamlarda bulunan kayıtlı belgenin ne olduğunu açıklayacak form ve yapısal özellikleri göz önünde bulundurarak değerlendirmek ve türlere ayırmak gerekmektedir."¹¹¹ Bu nedenle, arşivcilikte tür bilgisi, erişim için temel anahtar kelimelerden oluşur.

Tür bilgisiyle birlikte, aynı zamanda dönemlere göre kullanılan terimlerin saptanması, buna bağlı olarak, eski ve yeni terimler arasındaki ilintiyi kurmak, fazla kullanılmayan terimlere yer vermemek veya göndermeler yaparak, en yaygın ve anlaşılan terimlere kullanıcıyı yönlendirebilen yetke dizinleri oluşturmak arşivcilerin ilgilendikleri konulardır.

Arşivsel nitelemenin AAKK2'den ayrılan temel farkı ise, arşivleme biriminin tek bir belge değil, bir hizmetin yerine getirilmesinden kaynaklanan bütün belgeler dizisi olmasıdır. Belgeler, onları üretenlerin gereksinimlerini karşılamak üzere, içeriğinden bağımsız düzenlenemezler.¹¹² Bu nedenle, arşivlerde kataloglama veya üstveri uygulamaları ve kültürü içinde 'içerik ilişkilendirme' merkezi rol oynar. İçerik tanımlaması ve ilişkilendirme yolu ile arka planı yansıtmak, belgenin veya belgeler bütününe diğer parçalarla zaman ve mekan bağlamındaki yerini saptamak ve bütünüle organik ilişkiler kurmak, arşivsel kataloglamada yaşamsal önem taşır.¹¹³ Kütüphaneler ise, geleneksel olarak dermedeki her parçayı kataloglar. Daha önce derme ve nüsha düzeyli kataloglama yöntemlerinin açıklamasına yer verilmişti.

Buna göre, arşivsel kataloglamada AAKK2 ve ISBD eleştirileri iki başlık altında kısaca toplanabilir: 1- ISBD ve AAKK2, tüm belge türleri için geliştirilmiş yapılarına karşın, arşivlerin içerik ilişkilendirme gereksinimlerine tatmin edici çözüm bulmakta yetersiz kalmaktadır. 2- AAKK2'de yer bulan genişletilebilir özelliğe sahip genel belge belirleyicilere [GBB] ait liste içinde belgeler, fiziksel ve biçimsel tanım

¹⁰⁹ Niyazi Çiçek, "Kamu Yönetiminde Üretilen Belgelerin Form Özelliklerinin İncelenmesi ve Arşivcilik Açısından Değerlendirilmesi" (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi ABD, 2003, s. 12

¹¹⁰ A.e., s. 16

¹¹¹ A.y.

¹¹² W. Bruce Dearstyne, **Arşivsel Girişim, Modern Arşivcilik İlkeleri, Uygulamaları ve Yönetim Teknikleri**, çev. Mustafa Akbulut, A. Oğuz İcimsoy, İstanbul, 2001, s. 123

¹¹³ Roel, a.g.e., s. 22

öğeleri ile değerlendirilmektedir.¹¹⁴ Bu eleştirilere karşılık AAKK2, arşivsel kataloglama kural ve uygulamalarının tamamlayıcı bir parçasıdır. Arşivsel standartlarla AAKK2 ilişkisi incelendiğinde, AAKK2'nin tekbiçimliliği sağlamak için önemli bir rehber olduğu ortaya çıkar.

MARC formatının gelişimiyle birlikte, arşivler de kütüphanelerle birlikte ortak kataloglama sistemi içinde yer almaya başlar. AMC (Arşivsel ve Elyazması Belgelerin Denetimi için MARC Format) arşivler için geliştirilir. Bu sistem içinde, arşivler AAKK2 kullanarak içerik standartlarını düzenlemiştir. Ancak, bibliyografik kataloglarla uyumu sağlayan bu uygulamanın arşivsel kataloglamada kullanılan envanter, kütük, dizin, rehber, vb. yardımcı araçlarla (*finding aids*) uygun yapıyı oluşturamadığı belirlenmiştir. Böylece EAD, 1999 yılında LC'nin desteği ve Kütüphane Ağı Geliştirme (*Library's Network Development*) ve MARC Standartları Ofisi (*MARC Standards Office*) katılımıyla Amerikan Arşivcileri Derneği (*Society of American Archivists*) tarafından geliştirilir.¹¹⁵ EAD, arşiv dermesindeki karmaşık hiyerarşik ilişkinin kurulmasına olanak tanıyan ve arşivlerde yaygın olarak kullanılan bir üstveri yapısı standardıdır.¹¹⁶

APPM (Arşivler, Kişisel Belgeler ve Elyazmaları - *Archives, Personal Papers, and Manuscripts*) ise, MARC uyumlu geliştirilen bir veri içeriği standardıdır. APPM, her tür fiziksel ortamda bulunan arşiv belgesi için, nüsha düzeyli kataloglama yerine, derme veya grup düzeyine dayalı veri oluşturmayı destekleyen niteleyici kataloglama kurallarıdır. AAKK2'nin genel yapısı ve yaklaşımı izlenerek, APPM'nin bibliyografik sistemler içindeki diğer bilgi kaynaklarıyla birleşmesi sağlanabilmektedir. Arşivlerde, 'elyazmaları' için AAKK2 4. Bölüm yerine genellikle APPM kullanılmaktadır. Fakat aynı zamanda, kitaplar, kitapçıklar ve metin dışı belgeler için APPM'de bulunmayan seçenek kurallar veya biçim girişleri için AAKK2'den yararlanılır.¹¹⁷

Katalogular için yayımlanan rehber kurallar içinde şu bileşenler yer alır: (1) kataloglarda arşiv belgelerinin nitelenmesi ve temsili (*represent*) için yapısal (*constructing*) nitelemelerin uygulanması; (2) kataloglarda erişim uçları olarak kullanılmak üzere tekbiçim başlıkların (kişi, kurum, coğrafik bölge, yer, tür) seçimi ve

¹¹⁴ Çiçek, a.y.

¹¹⁵ "What is EAD", Library of Congress (çevrimiçi) <http://www.loc.gov/rr/ead/eadhome.html> (23.11.2005)

¹¹⁶ Elings, a.y.

¹¹⁷ **Standards for Archival Description : A Handbook**, Chapter 4: Cataloging Rules (Data Content Standards) (çevrimiçi) <http://www.archivists.org/catalog/stds99/chapter4.html> (12.12.2006)

uygulanması. APPM'de başlıklar için ayrılan bölüm, AAKK2 ve LC Yorumlayıcı Kuralları ile birleştirilmiştir.¹¹⁸

Temel bibliyografik hizmetlere (RLIN, OCLC, WLN, vb.) dahil olan merkezler, arşiv belgelerini kataloglamak için 'USMARC AMC' format içinde APPM veya AAKK2 kullanmak zorundadırlar.¹¹⁹

'PPD' iki boyutlu belgeler için ABD'de arşivler tarafından AAKK2 yerine kullanılan bibliyografik kurallar dizisidir. Buna karşılık AAKK2'nin 8. Bölümünü temel alır. Erişim uçları, isim veya başlık biçimleri ve sınıflama düzenlerini içermez.

'Sinema filmleri, radyo ve televizyon yayını ve ses kayıtları' için, 'AMIM' kataloglama kuralları uygulanır. AMIM, AAKK2'nin genel yapısı içinde hazırlanmış olsa da, tek kayıt içinde birden fazla parçanın yer alması ve tek bir başlık altında birden fazla fiziki parçanın bulunması nedeniyle, geleneksel kataloglama kurallarından ayrılır. Sınıflama ile sorumlu ve yapıt adı başlıklarını içermez. GIHC ve AMIM, 'USMARC VM' formatı üzerinde çalışırlar.¹²⁰

Arşivsel içerik standartlarına son örnek, Amerikan Arşivciler Derneği (SAA) tarafından 2004 yılında APPM'nin ardılı olarak yayımlanan DACS'tır. DACS, kurallar dizisinin arşiv dermesindeki her tür belgenin, her düzeydeki kataloglamanın, biçim, ortam veya veri yapısı gözetmeksizin nitelenmesine olanak tanıdığı belirtilmektedir. DACS, ISAD(G) ve ISAAR (CPF) uluslararası standartların temeline dayalı olarak, AAKK2 Bölüm 4'ün temel ilkelerini benimsemektedir ve EAD veya MARC uyumlu olarak geliştirilmiştir.¹²¹

Ulusal çapta sürdürülen arşiv uygulamalarının, uluslararası arşiv standartlarına uygun olarak geliştirilmesi önemsenmektedir. ICA (Uluslararası Arşiv Konseyi - *International Council of Archives*) ile UNESCO UNISIST Programı, arşivcileri genel amaçları etrafında birleştirme çalışmaları yapmaktadır.

ICA, 1988 yılında Kanada'da niteleme standartları konusu üzerine toplanmıştır. ICA'nın niteleyici kataloglama üzerindeki geliştirme, yaşama geçirme ve sürekliliğini sağlamak için gelecekteki stratejik planlaması, dokuz temel önerge olarak kabul edilir. ICA Alt Komisyonu 1989 yılında, aralarında Portekiz, İsveç,

¹¹⁸ A.y.

¹¹⁹ A.y.

¹²⁰ A.y.

¹²¹ The Society of American Archivists (çevimiçi)
<http://www.archivists.org/catalog/pubDetail.asp?objectID=1279> (27.05.2007)

İspanya, Malezya, İngiltere, Fransa, Kanada, ABD ve Almanya'nın bulunduğu temsilcilerle Niteleme Standartlarının Gelişimi'ni yayımlar.¹²²

Komisyon öncelikli olarak, 1966 yılından bu yana uluslararası kütüphane çalışmalarının rehberi durumundaki 'Paris İlkeleri'ni kuramsal temel olarak kabul eder. ICA, Arşiv Nitelemesi ile İlgili Temel İlkeleri 1990-91 yılları arasında geliştirmiş ve 1992 yılında Montreal oturumunda açıklamıştır. Karar, arşiv nitelemesinin temel ilkelerini evrensel enformasyonla birleşmesi yönündedir.¹²³

ICA Alt Komisyonu İlkeler Bildirgesinde de, arşiv niteleme standartlarının uluslararası düzeyde uygulanabilirliğinin amaçlandığı yinelenmiştir. Arşiv niteleme standartlarının dört amacı vardır: (1) Tutarlı, uygun ve açıklayıcı nitelemelerin yaratılmasını garanti altına almak, (2) arşiv belgeleriyle ilgili enformasyonun erişimi ve karşılıklı değişimini kolaylaştırmak, (3) yetke verilerinin paylaşımını sağlamak, (4) bütünsel bir bilgi sistemi içinde farklı bilgi depolarına ait nitelemelerin birleşmesine olanak sağlamak.

Bu ilkelerin temeli üzerinde, ISAD(G) (Genel Uluslararası Arşiv Niteleme Standardı) taslağı yayımlanır. Bu belge, arşiv nitelemeleri alanında en yaygın kullanıma sahip olan 25 veri ögesini tanımlamaktadır. ISAD(G), uluslararası arşiv çalışmalarının kabul ettiği Genel Uluslararası Bibliyografik Niteleme Standardı (ISBD(G)) modeli temelinde üretilmiştir.¹²⁴

Bir diğer anılması gereken uluslararası girişim, 1979 yılında UNESCO tarafından başlatılan RAMP (*Records and Archives Management Programme*) Belge ve Arşiv Yönetim Programı'dır. 1982 ve 1986 yıllarında UNESCO ve ICA tarafından RAMP yeniden gözden geçirilip genişletilmiştir. Bu kapsamda, 1979'dan bu yana arşiv nitelemesi için genel bir rehber üzerinde çalışılmaktadır. Resmi ve özel kurumlar arası işbirliği esasına dayalı çalışmada, ulusal arşiv programları arasındaki farklı uygulamaların ortak standartları üzerinde incelemeler yapılmıştır.¹²⁵

Sözü edilen çalışmalardaki temel amaç, bütünsel bir enformasyon sisteminin yaratılmasında, arşivsel nitelemeler arasındaki standartlaşmayı sağlamaktır.

¹²² **Standards for Archival Description : A Handbook**, Chapter 4: Cataloging Rules (Data Content Standards) (çevrimiçi) <http://www.archivists.org/catalog/stds99/chapter4.html> (12.12.2006)

¹²³ A.y.

¹²⁴ A.y.

¹²⁵ Frank B. Evans, "The organization and status of archival training: An historical perspective" **Archivum**, 1988, No: 34, s. 75-91

2.3.3. Bibliyografik Kayıtlar İçin İşlevsel Gerekler (FRBR) Kavramsal Modelinin Ortak Erişim Amacı

IFLA, 1991-1997 yılları arasında entelektüel ve sanatsal yapıtların, kütüphane kataloglarında daha etkin bir biçimde temsil edilmesine olanak sağlayan FRBR (Bibliyografik Kayıtlar İçin İşlevsel Gerekler - *Functional Requirements for Bibliographic Records*) adlı kavramsal modeli geliştirmiş ve 1998 yılında yayımlamıştır.¹²⁶ AAKK2'ye yeni bir yaklaşım getiren FRBR, veritabanı yönetim sistemlerinde kullanılan 'varlık-ilişki' (*entity-relationship*) modelinden yararlanarak; sadece bibliyografik nitelemeyi değil, aynı zamanda erişim uçları, sınıflama ve ek girişleri düzenleyici bir model olarak tasarlanmıştır.¹²⁷

JSC, 2001 yılında AAKK terminolojisinin FRBR ile işbirliği içinde yürütülmesine karar verir. Tonta'nın Türkçeye 'yapıt', 'anlatım', 'gösterim' ve 'kopya' ('*work*,' '*expression*,' '*manifestation*,' '*item*') olarak çevirdikleri içinde, 'anlatım' ve 'gösterim' AAKK2 için yeni kavramlardır.¹²⁸ AAKK2'deki 'yapıt' kavramının FRBR'deki anlamına yakın kullanıldığı söylenebilir. Dilimize 'kopya' (*item*) olarak çevrilen terim üzerinde ise Türkçede yeni bir uyum tartışmasının başlatılması gerekli görülmelidir. Örneğin bu terimin, 'nüsha' terimiyle daha kolay karşılık bulunduğu söylenebilir. Bu nedenle metin içinde 'nüsha' olarak kullanımı tercih edilmiştir.

JCS'nin, FRBR kavram ve terimlerinde uyum çalışmaları sonucunda, 2005'te FRBR ve FRANAR'a daha uyumlu bir model olan RDA düzenlenir.¹²⁹ RDA yakın gelecekte, Türkçeye çevrilebilecektir. Ancak, Türkçe terimlerde uyum çalışmalarının başlaması ve kavram tartışmalarının üzerinde durulması önemli görülmelidir.

FRBR sadece, kütüphane kataloglarında kullanılmak üzere ortaya çıkmasına karşın, kültürel bellekle ilgili enformasyonun entegrasyonu için bir model olarak, semantik tutarlılık sağlamayı da amaçlayan yeni versiyonlarıyla geliştirilmektedir. FRBR içinde en önemli gelişme, kütüphane ve müze çevrelerinin her ikisini birden kapsayan çalışma fikri ile ilk olarak 2000 yılında dile getirilir.¹³⁰ Bu fikir, FRBR ile

¹²⁶ **Functional Requirements for Bibliographic Records : Final Report**, [yay. haz.] IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records, München : Saur, 1998 (UBCIM, New Series, C: 19) (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.pdf> (05.07.2005)

¹²⁷ Joan M. Reitz, "FRBR", **ODLIS- Online Dictionary for Library and Information Science** (çevrimiçi) <http://lu.com/odlis/search.cfm> (05.06.2007)

¹²⁸ Tonta, a.g.e.

¹²⁹ **RDA: Resource Description and Access**, [ed.] Joint Steering Committee for Revision of Anglo-American Cataloging Rules, (çevrimiçi) <http://www.collectionscanada.ca/jsc/rda.html> (12.15.2006)

¹³⁰ Nick Crofts, "The conceptual model CIDC: towards the integration of cultural information" (workshop) **ELAG 2000: Library Systems Seminar : ALM (Archives, Libraries and Museums)**

CIDOC CRM'nin (Denkleştirme (*Harmonisation*) Uluslararası Çalışma Grubu) 2003 yılındaki her iki alanın birlikte çalışma amaçlarını açıklamasıyla son noktasına gelir.¹³¹ Bu belgede iki nesne uyumlu modelin benzer noktalarının düzenlenmesi (hatta birleştirilmesi) kararı alınır. Bunun üzerine, bibliyografik çevre ile müze enformasyonunun akışı ve entegrasyonu için semantik yapıyı düzenlemeyi amaç edinen modeller 2003-2006 yılları arasında Fransa, Yunanistan, İngiltere, Norveç ve Almanya'da düzenlenen toplantılarla geliştirilir.¹³²

FRBR ile CIDOC CRM denkleştirilmiş modelinde kütüphane uygulaması içinde FRBR'yi ortaya çıkaran nedenler ile kavramsal kimlik kazanmasını tartışan modeller ele alınmaya başlanmıştır. Bu kapsamda, IFLA FRBR modelinin değiştirilmesi, reddedilmesi veya daha iyi yönlerinin ele alınarak ayrıştırılması düşünülmemiştir. Bunun yerine, varlık-ilişki modelinden, nesne-uyumlu alternatif bir model geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu amacın kapsamında ne müzeler, bibliyografik dünyanın ilgi alanlarına ve bakış açısına sahip olmaya zorlanmakta, ne de kütüphaneler müzelerin alanına doğru itilmektedir. Bunun yerine, bu iki evrensel alanın ortak zeminini tanımlamak ve ortak amaçlar oluşturmak önem kazanmaktadır.¹³³

Bibliyografik süreçleri kapsayan FRBR'nin, CIDOC CRM ile uyumu, müze dermesinin içeriği ile fiziksel taşıyıcıları arasındaki ilişkinin kurulmasını sağlar ve nesnelerle ilişkili materyali bir araya getirir. Hepsinden önemlisi, tüm sanat biçimleri için entelektüel kavrayışlar ve uygulamalar üretmek üzere bir model sunar. Temel amaç, modelleme, standartlar, öneriler ve uygulamalarla ilgili kültürel bellek enformasyonunu ortak bir bakışa ulaştırmaktır. Bu bakış açısına göre:

“Kütüphaneler ve müzeler ‘bellek kurumlarıdır’. Her ikisi de kültürel bellek nesnelerini korumaya çalışır ve bu tür nesnelere ait bilgi sağlar. Her ikisi de aynı kullanıcı grubuna hizmet verir. Bunun yanında, her ikisinin arasındaki sınır oldukça belirsizdir: Kütüphaneler ‘müze nesnelerini’ bünyelerinde toplarken, müzeler ‘kütüphane nesnelerini’ barındırabilirler. Her iki kuruma birden ait olabilen kültürel bellek nesneleri aynı kültürel bağlam veya zaman diliminde, karşılaştırılabilir kültürel

Convergence : Issues & Challenges: Programme (24 .: Médiathèque de la Cité des Sciences et de l'Industrie, Paris : 12-14 Nisan 2000)

¹³¹ **FRBR Object-Oriented Definition and Mapping to the FRBRER (version 0.7.1)**, yay. haz. International Working Group on FRBR ve CIDOC CRM Harmonisation, sup. Delos NoE, ed. Martin Doerr, Patrick Le Bœuf, 2006, (çevrimiçi), http://cidoc.ics.forth.gr/docs/frbr_oo/frbr_docs/FRBR_oo_V0.7.1.pdf (05.06.2007), s. 8

¹³² A.e., s. 7

¹³³ A.e., s. 8

özelliklerin ortaya çıkmasını sağlarlar. Kültürel bellekle ilgili bilginin toplandığı bu iki tip kurumun ortak kavramlarını geliştirmek bu nedenle önemli görünmektedir.”¹³⁴

Bilgiye erişimde kullanılan araçların gelişimi, ortak paydalarda buluşulmuş ‘kavram’ ve ‘tür’ dil standartları (ontolojiler) yoluyla olanaklıdır. Farklı depolarda bulunan enformasyonun eş zamanlı sorgulama olanağı, CIDOC CRM tabanlı FRBR gibi ortak semantik araçların geliştirilmesinin temel nedenidir. FRBR ile kaynakların yeniden kullanımı için, heterojen yapıdaki kütüphane ve müze veritabanları arasındaki semantik yollar açılmıştır.

İki model arasındaki denkleştirme, MARC, EAD, TEI, MPEG7 gibi diğer alan ve formatlara da yeni yollar oluşturur. IFLA’nın Sonuç Raporu’nda FRBR için tanımlar yapılmıştır. Burada, FRAR modeli içinde (IFLA tarafından geliştirilmiş yetke kaydı modeli) ve FRSAR (gelecekte kullanılmak üzere planlanan konu kataloglaması ve dizinleme modeli) FRBR ile birleştirileceği bildirilmektedir.¹³⁵ Sonuç olarak, FRBR’nin kültürel nesnelere uzanan alanı, CIDOC CRM’nin bağlamı ile birlikte, inceleme, gözlem ve deneyimleri kapsayan bilimsel belleğe doğru genişlemektedir.

Müze, arşiv ve kütüphanelerde uygulanan kataloglama kurallarını tartışmadaki amaç, karşılıklı işlerlik çalışmalarındaki bibliyografik kayıt yönetiminin önemine vurgu yapmak ve kayıt yönetimiyle enformasyon yönetiminin yakın ilişkisine açıklık getirebilmektir. Günümüzde kullanıcı/katılımcı beklentileri artmış, bütünleşik bilgi sistemleri içinde, her ortamdaki bilgiye erişim önem kazanmıştır. AAKK2’nin kavrayış ve uygulamalarında her tür dokümantasyon malzemesini nitelemek üzere değişim yaşanmaktadır. Bibliyografik gelişmelerin izlenmesi, müze, arşiv ve kütüphanelerin entegrasyonu ile yakından ilgilidir. Bu gelişmeler, üç boyutlular gibi geleneksel olmayan belge türlerinin saklandıkları depolardan gün ışığına çıkarak, bilgi sistemi içinde yer almalarını ve bibliyografik çevreyle ilişki kurmalarını sağlayacak çalışmalar için de bir başlangıç olacaktır.

¹³⁴ a.y.

¹³⁵ Functional Requirements for Bibliographic Records : Final Report, a.y.

3. BÖLÜM

ÜÇ BOYUTLU BELGELERİN İŞLEVLERİ ve ANGLO-AMERİKAN KATALOGLAMA KURALLARI (AAKK2) 10. BÖLÜM YÖNERGELERİ

3.1. Bilgi Kaynakları Olarak Üç Boyutlu Belgelerin İşlevleri

Üç boyutlu belgeler, uygulamalı öğrenme ve araştırmalarda günlük hayatla ilişkisi sağlayan ve gerçekte bağ kuran nesnelerden oluşur. Genellikle birincil kaynak olarak değerlendirildikleri gibi ikincil kaynak örnekleri de bulunabilir. AAKK2'ye göre, üç boyutlu belgeler 'yapay nesne' (*artefact*) ve 'gerçek nesne' (*realia*) olmak üzere ikiye ayrılır.¹ Yapay nesne, en kısa biçimli ifadesiyle "... insan tarafından yapılan sanat ve zanaat ürünü herhangi bir nesne"² olarak tanım bulur. Yapay nesneler, model, diorama, oyun, simülasyon (benzetim), heykel veya diğer sanat objeleri ile onların yeniden üretimleri, sergiler, makine, giysi, oyuncak gibi insan yapımı nesneleri kapsar; ortam ve biçim olarak çok çeşitli özellikler sergiler.³ Bu kategori aynı zamanda, mikroskop parçaları ile mikroskopik görüntüler, röntgenler, madalyalar, mezar taşları, obeliskler veya kör alfabesi yazıtları gibi malzemeleri de kapsar. Yapay nesneler, insan işçiliği veya yapımı olmalarıyla, gerçek nesnelerden ayrılırlar.⁴

Gerçek nesneler, 'doğal yollarla' oluşmuşlardır. Farklı bir tanıma göre, "...eğitsel amaçlar için kullanılabilen fakat eğitim amacıyla üretilmemiş objelerdir."⁵ Sözlük anlamlarıyla net bir tanıma ulaşılmak istense de, '*realia*'* teriminin kullanım alanında belirsizlikler bulunmaktadır. Literatürde '*realia*' teriminin hem gerçek hem de insan eliyle üretilmiş yapay nesneleri, kısaca 'üç boyutlu belgeleri' kapsayan

¹ "Chapter 10 : Three-Dimensional Artefacts and Realia", **Anglo-American Cataloguing Rules**, haz. Joint Steering Committee for Revision of AACR2, a Committee of American Library Association...[ve öte.], 2. bs., 2002, s. 10-1 – 10-15

² "Artifact", **Oxford English Dictionary**, C:1, s. 660

³ David Green, "Beyond Word and Image Networking Moving Images: More Than Just the "Movies" : A two-part examination of networking cultural heritage materials", **D-Lib Magazine**, July/August 1997, <http://www.dlib.org/dlib/july97/07green.html> (10.12.2006)

⁴ "Artifact", **Webster's third new international dictionary of the English language unabridged: a Merriam-Webster**, ed. Philip Babcock Gove, USA: Könnemann, 1993, C:1

⁵ "Realia", **Oxford English Dictionary**, Oxford: Clarendon Press, 1930, C: 13, s.274

* Türkçeye 'realia' olarak çevrilebilmektedir.

anlamda kullanıldığı da görülebilmektedir.⁶ Türkçe karşılığı olarak kullanılan 'gerçek nesne', AAKK2'deki tanımına daha yakındır. Gerçek nesneler, kendi doğalarının özelliklerini taşırlar; kopya değildirler ve dünyanın herhangi bir parçasını temsil ederler.

Yaygın anlayışa göre, üç boyutlu belgeler müze malzemesi olarak algılanmakta; arşiv ve kütüphane dermelerinde yer almaları genel olarak uygun bulunmamaktadır. Örneğin, SAA (Amerikan Arşivciler Derneği - *Society of American Archivists*) arşivsel kayıt kavramını, "üç boyutlu veya basılı belgeler dışındaki metinsel belgeler"⁷ olarak tanımlar. Buna göre, üç boyutlu belgelerle birlikte örneğin efemera (*ephemera*) da, arşiv dermesinin içinde yer almayan belge türlerindendir. Bu nedenle, arşivciler de kütüphaneciler gibi bu tür malzemelerle ilgilenme sorumluluğunu genellikle almak istememekte; üç boyutlu belgelerin zaman, emek ve bütçe kayıplarına yol açtığını, üstelik araştırma değerlerinin düşük olduğunu düşünmektedirler.⁸

Aynı şekilde, LC (Kongre Kütüphanesi - *Library of Congress*) sınıflama sistemi de üç boyutlu belgeleri, kütüphane belgesi dışında (*non-library materials*) bırakır. Buna göre, "resim, heykel ve diğer üç boyutlu sanat çalışmaları... genellikle kütüphane obje veya materyalleri kapsamı dışındadırlar."⁹ Bu genel anlayışların sonucunda, üç boyutlu belgeleri dokümantasyon malzemesi olarak algılayıp, enformasyon değerleri üzerinde duran çalışmalar son derece az kalmıştır. Kütüphane veya arşiv dermelerindeki üç boyutlu belgelerin basit listeleri dışında, çoklukla çevrimiçi kataloglarda kayıtlarını bulmak zordur.

Buna karşılık üç boyutlu belgeler, olayların orijinal bileşenleri ve tanıkları olarak geçmişle bağ kurmaya yarayan fiziksel araçlardır. Tarihsel anlatılar için, üç boyutlu belgeler, yazılı belgelerle birlikte, bütünü tamamlayan, görsel belleğe dayalı eğitsel ve bilimsel nesnelerdir. Pedagojik anlamıyla üç boyutlu belgeler, sınıfta öğretmen tarafından kullanılan yaşamla ilintili nesne veya etkinlikler; örn. coğrafik veya bir dil grubuna ait insanların günlük yaşamlarına ilişkin şeyler (araç-gereç, süs

⁶ Bath Ann Koelsch, "Research and Instructional Uses of Ephemera and Realia in Academic Library Archival Collections" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Chapel Hill : North Carolina University School of Information and Library Science, 2007

⁷ Richard Pearce-Moses, "Society of American Archivist's (SAA) Glossary of Archival Terminology", (çevrimiçi) http://www.archivists.org/term_details.asp?DefinitionKey=717 (12.06.2007)

⁸ Koelsch, a.g.e., s. 3

⁹ Library of Congress, Library of Congress, Collections Policy Statements, Ephemera-Acquisitions (çevrimiçi) <http://www.loc.gov/acq/devpol/non-lib.html> (17.05.2007)

eşyası, giysi, dinsel objeler, vb.) veya taş, deniz kabuğu, vb. doğal oluşumlu cisimlerden oluşurlar.¹⁰ Mertz'in gözlemlerine göre, nesneler yoluyla doğrudan öğrenmek, başarılı sonuçlar vermektedir.¹¹

Üç boyutlu bir belgenin, kitap dışı belgelerden farkı, gerçek dünyayla maddi ve elle dokunulabilir bağlar kurmasıdır. Üç boyutlu belgelerin temel özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Gerçek dünyayla ilişkilidirler,
- Temsil ettikleri geniş kesitin daha erişilebilir ve taşınabilir bir parçasını oluştururlar,
- Hissedilebilir, dokunulabilir, oynanabilir ve gözlemlenebilir özellikler taşırlar,
- Genellikle ucuzdurlar ve elde edilebilirlikleri yüksektir,
- Sonsuz çeşitliliktedirler,
- Öğrenme, eğitim ve eğlenceye yönelik çok amaçlı kullanımları vardır,
- Sözsüz anlam ifade ederler,
- Görme, duyma ve fiziksel özürllüler için uygun kaynaklardır,
- Yaş sınırları yoktur,
- Eğitsel, eğlenceli, ilgi çekici, bilişsel ve duyumsal öğelerin birer bileşkesidirler,
- Temsil ettikleri yerle ilgili ilgi uyandırır ve keşfetmeyi özendirirler,
- Özelden yola çıkarak veya özel bir kesiti temsil ederek geneli yansıtır,
- Yer, taşınabilirlik ve koruma sorunları göz önüne alınmazsa, sınırsız çeşit ve çokluktaki üç boyutlu belge örnekleri her derme içinde yer alabilir.¹²

Özelliklerine bakıldığında, üç boyutlu belgelerin avantajlarıyla birlikte, kullanım alanlarının diğer belge türlerinden farklılık taşımadığı görülür. Bu nedenle, genel olarak müze malzemesi olarak anılsalar da, bilgilenme, araştırma ve öğrenme edimleri için üç boyutlu belgeler, her tür derme bünyesinde birer bilgi kaynağı olarak yer alabilirler.

Üç boyutlu belgeleri sıklıkla kullanan çevreler, üniversitelerin akademik bölümleri, eğitim kurumları, sanayi kuruluşları ile araştırma-geliştirme birimleri, dil ve etnik kuruluşlar, yerel kültür çalışmaları olarak sayılabilir. Buna göre, üç boyutlu

¹⁰ Gloria Meraz, "Cultural Evidence: On the Common Ground between Archivists and Museologists", **Provenance**, C: 15, No: 1, 1983, s. 23

¹¹ Greg Mertz, *An Object in the Hand: Museum Educational Outreach for the Elderly, Incarcerated & Disabled*. Washington : Smithsonian Institution Collaborative Educational Outreach Program, 1982

¹² Esther Green Bierbaum, "Realia", **Non-Print Materials: Selection and Management**, ed. John W. Ellison, Chicago: American Library Association, 1987, s. 301

belgeler, birçok disiplin tarafından yararlanılabilen bilgi kaynaklarıdır. Bierbaum'a göre, "üç boyutlu belgeler çok yönlü yapıları nedeniyle, tek bir konuya bağımlı olarak düşünülemezler. Örneğin bir kostüm, sosyal bilimler, dilbilimleri veya bir sanat çalışmasında kullanılabilir."¹³

3.1.1. Tarih Araştırmalarında Üç Boyutlu Belgeler

Üç boyutlu belgeler, gerçek olayları objektif bir kesitten yansıtan birincil kaynaklardır. Bu nedenle, öncelikle tarih araştırmaları için hangi bilgi kaynaklarından yararlanılması gerektiği üzerine yapılan tartışmalarda üç boyutlu belgeler, 'bilgi taşıyıcısı ortamlar olarak' birer 'enformasyon nesnesi' olarak değerlendirilirler. Antropoloji, sosyoloji, arkeoloji vb. bilim ve alt dallarına ait çalışmalarda, üç boyutlu belgeleri üreten ve kullanan şartlar ile kültürleri tanınmaya çalışılır. Bu disiplinlere göre, "nesne kültürü, tarihsel olayların en demokratik biçimidir."¹⁴

Tarih yazıcılığı çalışmalarında sadece yazılı ve basılı belgeler değil, nesneler de çoklukla kullanılan belgelerdir. Ulusal ve yerel tarih çalışmalarında, toplumu yansıtan bilginin bir araya gelebilmesi önem taşır. Bu nedenle, ulusal kütüphaneler, ülkede üretilen tüm belge ve bilginin bir araya gelmesine alt yapı sağlama göreviyle temel rol oynarlar. Yerel tarih araştırmalarında ise halk kütüphaneleri, bölgeye ait bilginin toplandığı kaynak kurumlardır.

Halk kütüphaneleri özellikle, Türkiye'de henüz gelişmemiş bir alan olan soy ağacı araştırmaları ve tarihin diğer ilgi alanlarıyla güçlü bağlar kurar. Bu anlamda, bir halk kütüphanecisinden yerel tarihi belgeleyen arşivlerle, belleği toplayan diğer kurum, kişi ve oluşumlarla yakın ilişki içine girmesi beklenir. Halk kütüphanesi, yerel arşivler, müzeler, arkeoloji toplulukları, üniversiteler, özel dermeler, tarih kurumları ve diğer bellek merkezleri arasında enformasyon ağı kurarak, kullanıcıya ulaşan köprü rolünü üstlenir. Buna göre bir halk kütüphanesi dermesinde, tarih içindeki değişimi yansıtabilen haritalar, cadde ve sokak rehberleri, fotoğraflar, efemera, yerel gazete, yerel kuruluşların (okul, dernek, vb.) ilgili yayınları, akademik tezleri içeren araştırma raporları, tarihi ve biyografik yayın listeleri, aile tarihleri, andaçlar, biyografiler, müze yayınları, kalıtsal belgelere ait yayınlar, yerel kurum, kuruluş ve

¹³ A.y.

¹⁴ Dean H. Jeffrey, "The Repository of Last Resort? Three-Dimensional Objects in Archives", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), dan. Timothy D. Pyatt, USA: University of North Carolina The School of Information and Library Science, 2005 (çevrimiçi) <http://etd.ils.unc.edu/dspace/bitstream/1901/227/1/deanjeffrey.pdf> (21.08.2007), s. 21

ticaretle ilişkili listeler, sesli tarih, kişilere ve olaylara ait kayıtlar, doğal oluşum örnekleri, el işleri, vb. belgeler sayılabilir.¹⁵

Halk kütüphanesinin müze malzemesine yönlendirme, tanııtma işlevi ve çevre müzelerle eğitsel ve kültürel etkinlikler çerçevesinde biçimlenen işbirliği ağlarından uzun zamandır söz edilmektedir. Ancak, yakın döneme kadar sözü edilen yakınlaşmanın kütüphaneler tarafından çok yavaş izlenen gelişmelerle onay gördüğü gözlemlenmektedir. Halk kütüphanesi-müze işbirliğine bir örnek olarak, İngiltere’de 1964 yılındaki ‘Halk Kütüphaneleri ve Müzeler Yasası’ (*The Public Libraries and Museums Act 1964*)¹⁶ verilebilir. Bu yasayla yerel yönetimler, halk kütüphanesi hizmetlerini sağlamaya ilişkin yükümlülük almış; aynı zamanda, müze ve galerileri desteklemek ve derme gelişimleri için gereken fonu sağlamakla görevlendirilmişlerdir. Bu yasa, halk kütüphaneleri için yasal gereksinimleri tanımlarken, müze ve galerileri yalnızca desteklediği için eleştirilmiş;¹⁷ bu alanda gözlemlenen gelişmeler ise son on yıl içinde başlatılabilmektedir. 1997 yılında, Kütüphane ve Enformasyon Komisyonu (*Library and Information Commission*) tarafından yayımlanan ‘Yeni kütüphane: halk ağı’ (*New library: the people’s network*) adlı belgede¹⁸, halk kütüphanelerinde teknoloji kullanımı öngörülmekte, aynı zamanda, halk kütüphaneleri ağı içinde müze ve galerilerin çevrimiçi sergilerinin de yer alması gerektiği önerilmektedir. Aynı Komisyonun, ‘*Virtually new: creating the digital collection*’ adlı 1998 yılına ait belgesinde de, yerel kütüphaneler ve arşivlerle ilgili projeler yer almaktadır. Bu raporda, müze-kütüphane işbirliği için, “kütüphanelerin gelecekteki gelişimleri, müze alanındaki gelişmelere paralel yapıda ve çoklukla bu alandaki yenilikleri kapsayacak niteliklere sahip olmasına bağlıdır”¹⁹ ifadesi yer alır. Komisyon bugün doğrudan, Müze, Kütüphane ve Arşiv Konseyi’ne (MLA) bağlıdır.

Türkiye’de, güzel sanatlar, arşiv, müze ve kütüphanelerin yerel yönetimler altında toplanmasına ilişkin çalışmalarda, kurumlar arasındaki ilişkileri düzenleyen ilkelere ve merkezi bir denetime mutlak gerek duyulacağı açıktır. Örneğin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi yönetimi altında toplanan Aşyan, Yıldız Şehir, Karikatür,

¹⁵ Alison Gregg, “Our Heritage : The Role of Archives and Local Studies Collections”, **Australasian Public Libraries and Information Services**, C: 15, No: 3, 2002, s. 126, 127

¹⁶ Public Libraries and Museums Act, Londra: HMSO, 1964

¹⁷ T. Owen, R. Johnson, “Libraries, museums and archives collaboration in the United Kingdom and Europe”, **Art Libraries Journal**, C: 24, No: 4, 1999, s.10

¹⁸ New Library: The People's Network (çevrimiçi)

<http://www.ukoln.ac.uk/services/lic/newlibrary/full.html> (12.09.2007)

¹⁹ Owen, Johnson, **a.g.e.**, s. 11

İtfaiye ve Atatürk Müzeleri ile Atatürk Kitaplığı başta olmak üzere Belediye'ye bağlı diğer kütüphaneler arasında, eğitim gibi temel işlevler etrafında tanımlanabilecek ortak hizmet ve etkinlik örnekleri yoktur. Bu durum, birlikte çalışma ilke ve koşullarının ülkemizde, yerel yönetimler altında henüz gelişmemiş olmasına kolaylıkla bağlanabilir.

3.1.2. Eğitim ve Öğrenimde Üç Boyutlu Belgeler

Belleğin sembolik izdüşümleri olan nesneler, bu özelliklerinden dolayı eğitimin temel bileşeni olan kaynaklardır. Nesneler, gerçek dünyayla ilişkili sınıf içi etkinlikleri ve görsel eğitimi desteklerler. Her yaş öğrenci için dersle ilişki kuran eğitsel kaynaklardır. Merak etme ve keşfetme isteği uyandırır, bilişsel ve psikomotor yeteneklerin gelişimini sağlarlar. Bununla birlikte gerçek nesneler, sınıf içi etkinliklere etkili olarak girmekte diğer kaynaklar kadar başarı sağlayamamışlardır. Bunun nedeni, geleneksel eğitim anlayışı içinde, üç boyutlu nesnelere fazla gereksinim duyulmamış olduğuyla açıklanabilir. Buna karşılık, günümüzde 'oluşturmacılık' gibi eğitime yeni yansıyan anlayışlar ve uygulamalı eğitimin değer kazanmasıyla nesnelerin kullanım gereksinimleri önemle ortaya çıkar. İşlenen ünitenin, belgeler ve arkeolojik bulgular, döneme ilişkin kaynak, belge ve yapıtlar, doğal oluşumlu nesneler, vb. birincil belgeler ile görsel ve yazılı malzemeler kullanılarak işlenmesi, MEB ders programlarına göre de zorunlu görülmektedir.²⁰

Bu anlayışa paralel olarak, müze ve kütüphaneler benzer etkinliklerle eğitime yardımcı etkin araçlar rolünü üstlenirler. Örneğin, UNESCO pilot projeleri kapsamında gezici kütüphaneler gibi gezici müzeler de hizmet vermeye başlamıştır.²¹ Nesnelerin eğitimle kurduğu ilişkiyi sadece çocuklarla sınırlı tutmayan Mertz'e göre, "her yaş ve kapasitede insanlar, duyumsal yaklaşımla öğrenebilirler... Bu süreç, kolay ve yaşamboyu öğrenim yöntemlerinden biridir."²²

Günümüzde, kütüphane ve müze kaynaklarının paylaşımı için yeni modeller planlanmakta, küratör-sınıf öğretmeni işbirliğinin yolları araştırılmaktadır. Üç boyutlu belge ile eğitim ilişkisinde, öğretmen, yönetici ve kütüphanecinin müze eğitimiyle

²⁰ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, sayı: B.08.0.TTK.0.01.02, konu: Tarih Dersi 9 ve 10. Sınıf Taslak Öğretim Programı, 2006

²¹ Joseph O. Aina, "Library and museum as educational institutions: a fundamental comparison, *Herald of Library Science*, C: 40, No: 1-2, s. 25, 27

²² Mertz, a.g.e., s. 128

ilgili dersler alması izlenen yollardan biridir.²³ “Müze eğitimi yoluyla nesneler, kavramlar ve geniş duyumsal alanlar çerçevesinde dünya hakkında eğitim verilebilir, öğrenenin dikkati tek bir nesneye veya dermeye çekilebilir.”²⁴ Önce medya merkezi olarak gelişim gösteren okul kütüphanesi, bugün ‘müze hizmetlerini’ öğretmenlerle paylaşmayı ve tanıtmayı yeni bir rol olarak üstlenir.

Bir diğer ilişki biçimi ise okul kütüphanesi dermeleriyle ilgilidir. Bir okul kütüphanesinin dermesi, sanal ve fiziki öğrenme nesnelerini de içine alacak şekilde, ünite kazanımları dikkate alınarak, yatay ve dikey program ilişkilerine ve zamanlamasına doğru orantılı olarak geliştirilir. Bu konumda, okul kütüphanelerinde ders programlarıyla konu ve kazanım ilişkisini kurabilecek, öğretmen formasyonuna sahip bir uzmanın yer alması önerilebilir. Uzmanlaşma, üç boyutlu belge yönetiminde öne çıkan, önemli bir özellik durumundadır.

Okul kütüphaneleri, araştırma yöntem ve uygulamalarıyla öğrenciyle kurduğu ilişkisini bugün, yeni eğitim anlayışlarıyla deneyim kazanarak, eğitimcilerin eğitimi yoluyla kurmaktadır. Kaynak keşfi yapan, ders programına uygun nesne toplayan ve bu kaynakları tanıtip duyuran kütüphanecinin, hangi konuda öğretmenin destek istediğini ve pedagojik standarda gereksinim duyduğunu bilmesi gerekir. Ham verinin hangi düzeylerde ve hangi ders konularını destekleyeceğine karar verebilmesi de önemlidir.²⁵

3.1.3. Bilimsel Araştırmalarda Üç Boyutlu Belgeler

Bilimsel bir derme, müze, herbaryum, galeri, laboratuvar, araştırma merkezi gibi farklı adlar altında hizmet verebilir. Bir kütüphanede de eğitsel oyunlar, modeller, matematik yeteneğini geliştiren tasarımlar, besin piramitleri, doldurulmuş hayvanlar, vb. nesneler bulunabilir.²⁶

Kurumların farklı bölümlerine eğitim ve araştırma malzemeleri olarak üç boyutlu belgeler dağılmış olabilir. Bu belgelerin gerekliyse bulundukları yerler değiştirilmeden, merkezi kataloglama birimleri tarafından bibliyografik kayıtlarının

²³ Nancy P. Shires, “To the Benefit of Both: Academic Librarians Connect with Middle School Teachers Through a Digitized History Resources Workshop”, **Information Technology and Libraries**, C: 24, No: 3, 2005, s. 142-146

²⁴ Mertz, **a.g.e.**, s. 124

²⁵ Elif Köklü-Aydın, “Ders Programına Uygun Öğrenme Nesnesi Depoları ve Bir Uygulama Örneği”, **Meral Alpay’a Armağan**, haz. Hülya Dilek Kayaoğlu, 2007, s. 122

²⁶ Michael C. Jarrell, “Providing Access to Three-Dimensional Collections”, **Reference & User Services Quarterly**, C: 38, No: 1, 1999, s. 30 (çevrimiçi)
<http://etd.ils.unc.edu:8080/dspace/bitstream/1901/380/1/bethannkoelsch.pdf> (23.07.2007)

oluşturulması, diğer disiplinlerce de erişimlerini sağlayacak, kayıpları önleyecek, bu yolla koruma, bakım, vb. gereksinimleri saptanabilecektir.

Üniversite kütüphanelerinde genellikle bağış yoluyla edinilmiş, yazmalar ve diğer nadir eserlerle birlikte çeşitli tür belgelerden oluşan özel dermeler bulunur. Araştırma ve eğitim değerleri yakın zaman önce benimsenen özel dermelere ait çoğu nesne, halen yalnız envanterler üzerinde tanımlanmakta, ya da tamamen saklı kalmaktadır. Çevrimiçi kataloglarda özel derme kayıtlarının yer alması yeni bir gelişmedir.

Aynı elektronik ortam havuzundan her ortamdaki bilgi kaynağına erişimin, bilimsel bilginin korunup yayılmasına katkı sağlayacağı açıktır. Bunun için üniversitelerin merkez kütüphaneleriyle, özel derme bölümleri arasında işbirliği planlarının oluşması önem kazanır. Özel dermelerle başlatılacak erişim çalışmaları bilgi ağının genişlemesini sağlar ve bir sonraki süreçte, üniversite kütüphanelerinin farklı meslekler, uzmanlar, sanayi kuruluşları, halk kütüphaneleri veya müzelerle çalışma ağlarını gündeme getirir. Etkin danışma hizmetleri ve kaynakların yeniden kullanımı da bu tür bilgi ağları yoluyla sağlanır. Bu çalışmanın uygulama bölümünde üniversite kütüphanesi ile özel derme ilişkisi üstünde daha kapsamlı durulacaktır.

3.1.4. Kurumsal Kullanıcılar ve Bilgi ve Belge Merkezleri

Bilgi ve belge merkezlerinin gelişmiş örnekleri, 20.y.y.'da öncelikle sanayi kuruluşları içinde görülür. Kurumun üretimine bilimsel ve stratejik destek vermeyi amaçlayan bu merkezlerin özel dermeleri de kendi bünyelerinde oluşmuştur. "Modern işletmecilik yönetiminde, yönetici kadrolar ve bunların kurmayları, sağlıklı kararlar için bilginin derlenmesini ve kendileri için değerlendirilmesini istemek durumundadırlar."²⁷ Endüstriyel işletmelerde enformasyon gereksinimi, planlama yönetimi, araştırma ve geliştirme yönetimi, personel yönetimi ve pazarlama alanlarında yoğunlaşmaktadır. Endüstride kaynak israfının, özellikle yanlış yatırım kararlarının önlenme zorunluluğu bilgi ihtiyacının boyutlarını ortaya çıkarır. Gerekli bilgiyi, yeterli olarak, doğru ve zamanında sağlayan bir bilgi merkezi, planlama ve ekonomik araştırmalar yapmayı amaçlayan kurumun en önemli destekleyenidir. Bu tip kurumlarda üç boyutlu belgeler de doğal olarak dermenin bileşenlerindendir. Üç boyutlu belge içeren özel dermeler, bulundukları kurumun arşivi olma niteliğini de

²⁷ Yurdakul Alpay, Ulusal Enformasyon Sistemi Ulusal Sempozyumu (1. : Ankara : 20-21 Aralık 1983), TÜRDOK

taşırlar. Kurum çalışanları, diğer belgelere olduğu gibi üç boyutlu belgelere de kolay erişim talebinde bulunabilirler.²⁸

Buraya kadar genel olarak değerlendirildiğinde, üç boyutlu belgeler bilgi kaynakları olarak diğer belge türlerinden farklı değildir sonucu çıkarılabilir. Üç boyutlu belgenin bilgi değeri ve kullanım alanlarıyla ilgili örnekler, bu tür belgelerin geleneksel belgelerle benzer amaçlar taşıdığını göstermektedir. Bununla birlikte, bu belgelere yönelik yönetim sorunlarının gündeme gelmesi kaçınılmazdır. Derme yönetimindeki farklılıklar, üç boyutlu belgelere yönelik politikaların yaratılmasını ve sağlıklı koşullarda yürütülmesini gerektirecektir.

3.2. Üç Boyutlu Belge Yönetimi

Üç boyutlu belgeleri dokümantasyon ve enformasyon alanlarıyla kurduğu ilişki içinde ele almak, bu tür belgelerden oluşmuş dermelerdeki yönetim sorunlarını kavramada yardımcı olacaktır.

Dokümantasyon terimi, 19.y.y. sonlarında ve geçen yüzyılın ilk çeyreğinde Avrupa'da tercih edilen bir terim olmuş; ABD'de bu terimin yerine sırasıyla önce kütüphanecilik ve kütüphane bilimi, daha sonraları bilgibilim (*information science*)²⁹, bilgi araştırmaları (*information studies*) ve bilgi yönetimi (*information management*) terimleri kullanılmıştır. Fransa'da dokümantasyon yerine hemen aynı anlamdaki 'bilgi bilim' terimi kullanılmaktadır. Alpay'a göre, "bilgiyle bilgilendirmek için belgeyle belgelendirmek önkoşuldur. Doğru bilgi, gerçek belgeyle elde edilir."³⁰ Türkiye'de 'bilgi ve belge yönetimi' kavramının içeriğine ilişkin tartışmalar halen sürmektedir.³¹

Genel anlamda dokümantasyon, derme yönetimini destekleyen süreçlerle ilgilenir. Nesneleri veya diğer kaynakları tanıtmak, kullanıcılar için arama sürecindeki

²⁸ Faye Phillips, "Managing the Special Collections Department in the Digital World: A Case Study of Cooperation and Innovation", *OCLC Systems & Services*, C: 18, No: 1, 2002, s. 53

²⁹ Jale Baysal, *Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar Araçlar, Yöntemler*, 2. bs., İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, 1987, s. 80-81

³⁰ Meral Şenöz Alpay ile görüşme, 17.08.2007

³¹ Yaşar Tonta, "Bilgi Yönetiminin Kavramsal Tanımı ve Uygulama Alanları", *Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu* (Ankara : 2004) (çevrimiçi)

<http://eprints.rclis.org/archive/00009686/> (12.03.2006) ; Yaşar Tonta, "Türkiye'de Kütüphanecilik Eğitiminin Yeniden Yapılanması", *Türkiye'de Kütüphane ve Enformasyon Biliminin Kurumsal Gelişimi* : İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'nün Kuruluşunun 36. Yılı Anısına Düzenlenen Sempozyum Bildirileri (11-12 Mayıs 2000, İstanbul), ed. Aysel Yontar, İstanbul : Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi. (çevrimiçi)

<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/istanbul00.htm> (7 Nisan 2004) ; İrfan Çakın, "Bilgi Profesyonellerinin Eğitiminde Yeniden Yapılanma: Hacettepe Üniversitesi Örneği", *TK*, C: XIV, No: 1, 2000, s. 3-17

yardımcı kaynakları (rehber, envanter, dizin, yıllık, vb.) üretmek; danışma ve bilgi hizmeti vermek, eğitim ve öğrenim nesneleri yaratarak araştırmaları destekleyen ürünler hazırlamak dokümantasyonun kapsamı içinde sayılan alanlardır. UNESCO Konvansiyonuna göre, “doğru yöntemlerle yapılan dokümantasyon, nesne hakkındaki bilginin yayılmasına olanak tanır. Dokümantasyon, dermenin kütatörler, araştırmacılar ve toplum tarafından kullanılmasının temelidir.”³²

Üç boyutlu belgelerle ilgili olarak, müze dokümantasyonunu oluşturan temel ilkeler ele alınabilir. Bu ilkeler, enformasyon ve süreçlerini kapsayan geniş bir alan içinde, ICOM-CIDOC (Uluslararası Müzeler Konseyi Dokümantasyon Komitesi - *Documentation Committee of the International Council of Museums*) tarafından belirlenmiştir.³³ Buna göre müze dokümantasyonunun temel ilkeleri ile çalışma alanları, ‘personel’, ‘standartlar’, ‘bilgiye erişim ve kullanıcı gereksinimleri’, ‘enformasyon ve süreçleri’ ile ‘güvenlik, devamlılık ve koruma’ olarak sıralanır.³⁴ Çerçevesi bu ilkelerle çizilen müze dokümantasyonu yoluyla, nesnelere ait derme politikası, güvenlik ve sayılabilirlik, derme erişimi, niteleme ve kullanım ile derme araştırmalarına olanak verilir.

Yeni kavramlar ve çalışmalara karşılık, müzelerin çoklukla zayıf bir dokümantasyon sistemine sahip olduğunu söyleyen Roel, bibliyografik nitelemelerde herhangi bir düzenlemeye bağlı kalmaya direnç gösteren geleneksel müzeleri, gereksinim duyulan küçük yapıları bir veritabanı dahi oluşturmadıkları için eleştirir.³⁵ Türkiye için durum farklılık göstermez. “...Hemen her müze teşhirde bulunan eserlerinin kat kat fazlasını depolarında barındırmakta fakat müze yetkilileri dışında neredeyse hiç kimse bu eserlerden haberli olamamaktadır.”³⁶

Nesneler için dokümantasyon kısaca, ‘belgeye ait bilginin, basılı veya elektronik ortamda kayıtlı hale getirilmesi’ olarak açıklanabilir. Daha açık bir deyişle, “üç boyutlu belge yönetimi enformasyon yönetimidir.”³⁷

³² Phillips, a.g.e., s.54

³³ Statement of Principles of Museum Documentation, Version 6.0, August 2007 (çevrimiçi) <http://cidoc.mediahost.org/principles6.pdf> (30.09.2007)

³⁴ A.y.

³⁵ Eulalia Roel, “The MOSC Project: using the OAI-PMH to bridge metadata cultural differences across museums, archives, and libraries”, **Information Technology and Libraries**, C: 24, No: 1, Mart 2005, s. 22

³⁶ A.Öğüz İcimsoy, “Halk Kütüphaneleri, Arşivler ve Müzeler Arasındaki İlişkiler”, **Bilgi Toplumuna Doğru Halk Kütüphaneleri: PULMAN-XT Türkiye Ulusal Toplantı Sonuç Raporu (Ankara, Mili Kütüphane : 16-19 Kasım 2002)**, haz. Bülent Yılmaz, Ankara : ANKOS, 2002, (çevrimiçi) www.istanbul.kutuphaneci.org.tr/pulman/oi.pdf (17.01.2005)

³⁷ Bierbaum, a.g.e., s. 310

Üç boyutlu belge enformasyonu, öncelikle derme yönetimini ilgilendiren sorunların saptanmasını ve çözüm odaklı çalışmaların başlatılmasını gerektirir. Bu alan, üç boyutlu belgelerin kütüphane dermelerindeki yönetim sorunlarına vurgu yaparak aşağıda, 'personel', 'kullanım ve kullanıcı gereksinimleri', 'seçim ve sağlama' ile 'güvenlik, süreklilik, koruma' olmak üzere dört ana grupta toplanmıştır.

3.2.1. Personel Sorunu

Üç boyutlu belge yönetiminde en temel sorun alanı personeldir. Nesnelerin tarihi veya arkeolojik değerlerinin belirlenmesi, doğası, kimyası, ünik özellikleri gibi niteliklerini ortaya çıkarmada, disiplinler arası ilişkiler önem kazanır. Nesnelerin saklama, koruma ve onarımı için uzman kişi ve kurumların desteği ile hizmet içi eğitimler alınır. Kurum içindeki tüm personelin nesnelerin iletişim ve enformasyon rollerini bilmesi ve dermedeki diğer belgelerle birlikte değerlendirmesi önem taşır.

Üç boyutlu belgelerle ilgili literatürün yetersiz kalışı, bu konunun henüz arşiv ve kütüphane eğitimiyle entegre olmayışına bağlanabilir. Çünkü konuyla ilgili saptanan çalışmalarda, genellikle sergi veya gösterim yönüyle ele alınan nesneler, bir bilgi ortamı olarak değil, daha çok özel bir türe ilişkin kullanım ve bakım çalışmaları kapsamında incelenmektedir. Nesnelerin bilgi değerleri üzerine yapılan çalışmalar, müzecilik alanında da henüz yenidir. Kütüphanelerde ise halen üç boyutlu belge tanımı, elektronik kaynaklarla karıştırılabilmekte, fiziksel olarak nesnelerin kütüphane veya arşiv dermesinde yer almasında zorluklar ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde, müze ve galeri yöneticisi (küratör) ile arşivci ve kütüphanecinin geleneksel olarak farklı olduğu düşünülen mesleki rollerinde, kültürel bellek, sosyal değişim, yaşam boyu öğrenme, kaynaklara erişim gibi birçok kavram etrafında birbirine yaklaşan alanlar ortaya çıkmıştır. Örneğin ICOM Müze Etiği Kurallarına göre, her müze personeline dokümantasyon süreçleri, standartları ve sistemlerine ait bilgiyi sağlamak veya uygun personeli atamak zorundadır (1.14, 8.11). Küçük müzelerde, uygun eğitime sahip bir küratör yeterli görülebilirken, büyük müzelerde küratörler, müze müdürleri ve enformasyon sistem uzmanlarıyla birlikte çalışacak bir veya birden çok dokümantasyon uzmanı önerilmektedir (1.15).³⁸

³⁸ Statement of Principles of Museum Documentation, Version 6.0, August 2007 (çevrimiçi) <http://cidoc.mediahost.org/principles6.pdf> (30.09.2007)

Bir ilk olarak MLA (Müze, Kütüphane ve Arşiv Konseyi - *The Museums, Libraries and Archives Council*), İngiltere’de müze, arşiv ve kütüphane olmak üzere her üç alandaki personele, İnternet üzerinden kurslar vermeye başlamıştır. Bu tür eğitimlerin alanlar arasındaki ortak dili geliştirmek ve yapılan benzer işleri tanımak için katkı sağlayacağı açıktır.

Türkiye’de Yıldız Teknik ve Ankara üniversitelerinde müzecilik yüksek lisans programları bulunmaktadır. Ayrıca, üniversitelerin sanat tarihi, arkeoloji ve halk bilimi bölümlerinden de müzeciler mezun olmaktadır. Kütüphane ve arşiv bilimlerinin birleştiği bilgi ve belge yönetimi bölüm ve anabilim dalları da eğitimlerini Ankara, İstanbul, Hacettepe, Marmara ve Başkent olmak üzere üniversite düzeyinde sürdürmektedir. Bu durumda, arşiv ve kütüphane bilimleri arasında ortak bir dil kurulabilirken, müzelerde gerçekleştirilen aynı veya benzer iş ile işlemlerde arşiv ve kütüphane literatüründen farklılıklar ortaya çıkmaktadır.³⁹

Türkiye’de müzeci, arşivci ve kütüphanecilerin mesleki rol ve görevleri üzerine henüz bir tartışma başlamamıştır. Buna karşılık yakın zamanlı bir yakınlıktan gelişmelere bakılarak söz edilebilir. Örneğin, ‘müze dermesi’ adı altındaki dersin İstanbul Üniversitesi (İ.Ü.) Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünde 2004-2005 ders yılı ile birlikte ilk kez programa eklenmiş olması bir gelişmedir. Yakın tarihli tez, bildiri metni, vb. çalışmaların içerikleri de, Türkiye’de müze bilimi ile bilgi ve belge yönetimi bilimleri arasındaki yakınlıkmayı hızlandıracak nitelikler taşımaktadır. Örneğin, müzelerin amaçlarını kullanıcı odaklı hizmetler yönünde geliştirdiğini vurgulayan Uralman, bu değişim sürecini, “yapıt odaklı süreç, yapıt odaklı bilgi süreci ve bilgi odaklı süreç”⁴⁰ olarak tanımlar. Anılan bu kavramlar çağımızın yeni şeklini belirlemektedir.

‘Bilgi odaklı süreç’ veya ‘nesne ötesi çağ’ olarak adlandırılan kavram ile müze, ‘bellek kurumu’ kapsamında ele alınır ve bu kapsamda ortak dil ve uygulamalar geliştirilir. Nesne ötesi çağ kavramını açıklayan Dilevko ile Gottlieb, kullanıcıları cezbeden nesne ötesi yaklaşımların kütüphane-müze ortaklığına alternatif bir şekil vereceğini ifade ederler. Burada temel çalışma alanları, bilginin düzenlenmesinde kitaplar ve nesneler arasında karşılıklı ilişkiyi organize etmek ve

³⁹ bkz. Zeynep Rona, “Belgeleme – Arşivleme – Envanter üzerine denemeler”, haz. Tomur Atagök, **Yeniden Müzeciliği Düşünmek**, İstanbul : Yıldız Teknik Üniversitesi, 1999, s. 123

⁴⁰ Hanzade Uralman, “Müzelerin Topluma Ulaşabilirliğinde Bilgi Yönetimi”, **ÜNAK’06 "Bilimsel İletişim ve Bilgi Yönetimi"**(12-14 Ekim 2006 ; Ankara : Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphane) (çevrimiçi) <http://www.unak.org.tr/unak06/index.html> (23.11.2006)

kullanıcı eğitimleri yoluyla bilgiyi yaymak olarak sayılmaktadır.⁴¹ Bu yaklaşıma göre, “bilgi odaklı müzelerde sergiler ve yayınlar şeklinde enformasyon dağılmakla birlikte, bu enformasyon, belgeleme çalışmaları yoluyla verilere dönüştürülerek yeniden kullanılabilir.”⁴² ABD’de Modern Sanat Müzesi (MOMA)’nın ‘Kütüphane, Arşiv, Çalışma Merkezleri Çevrimiçi Kataloğu’nu örnek veren Uralman, bu katalogta kitapların yanı sıra sanatçı dosyaları, sürekli kaynaklar, müzayede katalogları, müze arşivinden seçilmiş malzemeler, müze bültenleri, yıllık raporları, broşürleri ve programları, özel sanat kitapları koleksiyonları ve araştırma merkezli web siteleri ile görsel-işitsel materyallerin yer aldığını vurgulamıştır.⁴³

Türkiye’de olduğu gibi dünyada da, kütüphanecilik ve bilgi bilim okullarında, müzeciliği kapsayan bir yakınlaşma veya bu yönde yapılan bir girişim henüz görülmemektedir.⁴⁴ Buna karşılık, müzelerde bir kütüphanecinin veya bir bilgi yöneticisinin aldığı sorumluluklar ve bu çerçevede personel gereksinimlerinin saptanmasına yönelik araştırmalar başlamıştır. ABD’de yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, müzelerde ‘bilgi uzmanı’ tanımı altında çalışanların sayısı giderek artmaktadır.⁴⁵ Çoğalan sayıdaki toplantı ve yayınlardan bu iş alanının ulusal ve uluslararası girişimlerle de desteklenerek hızla yayılmakta olduğu izlenebilir. Kütüphane ve bilgi bilimin müzeleri nasıl kapsamına alacağı tartışılırken, öğrenciler de ‘bir müzede bilgi uzmanı nasıl olabilirim?’ sorusunu yanıtlamaya çalışmaktadırlar. Diğer taraftan, müzedeki bir bilgi uzmanının ne türlü yeteneklere sahip olacağı ve öğrencinin müze enformasyonunun hangi süreçlerinden sorumlu tutulacağı henüz netlik kazanmış değildir. Müze kariyeri için bilgi ve belge yönetimi öğrencilerinin izleyebilecekleri, geleneksel bir eğitim yolu bulunmamaktadır. Müzenin büyüklüğüne bağlı olarak, bilgi yöneticisinin farklı sorumluluklar aldığını gözlemleyen Marty, görev tanımlarının, oldukça teknik başlıklardan (webmaster, veritabanı tasarımcısı, teknik destek uzmanı), bilgi tabanlı başlıklara (enformasyon bölümü başkanı, bilgi

⁴¹ Juris Dilevko, Lisa Gottlieb, “Resurrecting a neglected idea: The reintroduction of library-museum hybrids”, Chicago: **The Library Quarterly**, C: 73, No: 2, Nisan 2003, s. 160

⁴² Uralman, “Müzelerin Topluma Ulaşabilirliğinde...”

⁴³ Hanzade Uralman, “21. Yüzyıla Girenken Bir Bilgi Kurumu Olarak Müze”, **Bilgi Dünyası**, C: 7, No: 2, 2006, s. 260

⁴⁴ Sandra Parker, “Convergence of education for libraries, museums and archives : to prepare the new information professionals: an agenda for present and future”, **International Conference of Employers and LIS Schools Teachers (1 : University of Palma, 24-25 November 2003)** (çevrimiçi) <http://dspace-unipr.cilea.it/bitstream/1889/38/1/Parker.pdf> (23.08.2007)

⁴⁵ Paul F. Marty, “So You Want to Work in a Museum? Guiding the Careers of Future Museum Information Professionals”, **Journal of Education for Library and Information Science**, C: 46, No: 2, 2005

kaynakları yöneticisi) değin uzanan bir yelpazeye dağıldığını açıklar.⁴⁶ Bu tanımlardaki çeşitlilik, farklı sorumlulukları ve becerileri gerektirmektedir. Öğrenciler, bu tür değişimlere ve tanımsız görevlere nasıl hazırlanacaklar? Bu zor sorunun tek bir yanıtı henüz bulunmamaktadır. Zorlu bir alan olmasına karşılık, birçok yazar, müze enformasyon yöneticisinin ne olması gerektiği sorusuna açıklamalar getirmeye girişmiştir.⁴⁷

Bilgi üretimi ve tüketimi süreçleriyle ilgilenen müze, arşiv ve kütüphane disiplinleri, teknolojik alt yapıyı kapsayan incelemelerle birbirlerine yaklaşan çalışma alanları geliştirmeye yönelmişlerdir. Yeni bir kavram olarak ortaya çıkan 'müze enformatiği' ise, her üç disiplini birden tanımlar niteliktedir. Türkiye'de enformatik bölümlerinin içerikleri incelendiğinde, bilişim derslerinin öğretimi ile ilgili oldukları veya çeşitli konularda akademik danışmanlık hizmetleri verdikleri görülmektedir. Buradaki 'müze enformatiği' kavramı ise, dokümantasyon ve enformasyon alanlarının kapsamında tanımlanmaktadır. Buna göre dokümantasyon araştırmaları (geleneksel sınıflama sistemleri, nesnelerin nitelenmesi, epistemolojik sorunlar, vb.); enformasyon organizasyonu ve elektronik dermelere erişim (kullanıcı odaklı sistemlerin tasarımı, uluslararası üstveri ve standart inisiyatifleri, vb.); kültürel eserlerin ortak verilerine çevrimiçi erişim (etkileşimli iletişim tasarımları, verilerinin küresel düzeyde paylaşımı, vb.); sanal alan etkinlikleri (farklı kullanıcı gereksinimleri için erişimi uyarlamak, etkileşimli eğitim programları, kullanıcı geri bildirim çalışmaları, elektronik verilerin çevrimiçi erişimdeki kullanıcı profillerinin yapılması, vb.); enformasyon alt yapısı (bilgi uzmanları arasındaki işbirliği için sosyo-teknik sistemler, bellek kurumları kapsamında bilgisayar destekli işbirliği çalışması, vb.) olarak sayılır.⁴⁸

Müze enformatiği kavramıyla, müzelerle aynı kullanıcıya hizmet veren arşiv ve kütüphanelerin de dokümantasyon ve enformasyon süreçlerindeki sorumlulukları netleşmektedir.

3.2.2. Kullanım ve Kullanıcı Gereksinimleri

Derme, kullanıcının yarar analizlerine dayanan eleştirel ve etkileşimli bir ortam içinde geliştirilir. Stratejik yaklaşımla ilgili bu anlayış, kullanıcı

⁴⁶ A.e., 112-115

⁴⁷ A.e., s. 115

⁴⁸ Paul F. Marty, "Museum Informatics: Sociotechnical Information Infrastructures in Museums", *Bulletin of the American Society for Information Science*, C: 26, No: 3, 2000, s. 22

gereksinimlerinin belirlenerek kaynaklara erişim sağlamada geniş açılı bir bakış açısını gerektirir.⁴⁹ Üç boyutlu belgelere duyulan gereksinim sorunu, üzerinde az sayıda araştırma yapılmış bir konu alanıdır. Var olan araştırmaların ortaya çıkardığı tabloda ise, geneli yansıtan karakteristik özellikler bulunur.

Buna göre, üç boyutlu belgenin arşiv ve kütüphanelerde kullanımı geleneksel yaklaşımdan uzaktır ve eğer dermede bir nesne varsa, bu genellikle sergi amaçlı kullanılır. Bu konuda yapılmış araştırmalarda, nesnelerin araştırma olanaklarından uzak oldukları ve değerlendirme, düzenleme, niteleme ve erişim süreçleri dışında kaldıkları üzerine bir görüş birliği vardır. Buna göre, “birçok arşiv, kullanıcılarını ve araştırmacıları kapalı depolarda saklı kalan nesne kültüründen ve konunun geniş bağlamındaki bilgisinden habersiz bırakmaktadır.”⁵⁰ Bilgi değerlerinin tam olarak incelenememesi ve bibliyografik erişim engelleri sonucu üç boyutlu belgeler, kullanıcıların gerek duymadıkları veya varlıklarından habersiz kaldıkları nesnelere dönüşmektedir. Bu nedenle, arşiv ve kütüphanelerde yer alan bu tür belgelerin kullanım oranları son derece düşük çıkmaktadır.⁵¹

3.2.3. Seçim ve Sağlama

Genel olarak müze ve kütüphanelerde derme, neyin, niçin ve hangi yöntemlerle seçilip, sağlanacağına ilişkin ilke ve politikalar sonucunda geliştirilir.⁵² Mevcut derme, gözden geçirilerek güçlü ve zayıf konu alanları ve gereksinimler saptanır. Buna göre sağlama işlemi, satın alma, bağış, hediye, miras ve değişim yollarıyla yapılır. Arşivler ise sağlamanın bu yolları dışında kalırlar. Arşivlerde, “temel arşivleme birimi tek bir belge değil, bir hizmetin yerine getirilmesinden kaynaklanan bütün belgeler dizisidir. Böyle bir dizi toplanmaz, tedricen birikir.”⁵³ Arşiv belgelerinin tekliği ve sağlama yöntemlerindeki farklılık, arşivlerin derme yönetiminde farklı kural ve uygulamalar geliştirmesine neden olmuştur.⁵⁴ Bununla birlikte bir kütüphane üç

⁴⁹ Dempsey, a.g.e., s. 25

⁵⁰ Jill Severn, "Adventures in the Third Dimension: Re-Envisioning the Place of Artifacts in Archives" Paper given at the Society of American Archivists Conference, 2001, s. 9

⁵¹ Jeffrey, a.g.e., s. 35

⁵² Hülya Dilek Kayaoğlu, **Derme Oluşturma ve Geliştirme : İ.Ü. Merkez Kütüphanesi'nde Bütçe Yönetimi (Nisan 1994 – Kasım 1997)**, İstanbul: Mavibulut, 1999, s. 10-23

⁵³ Charles Kecskeméti, “Arşivler ve Ortak Bir Avrupa Mirası”, **Tarih Öğretiminde Çoğulcu bir Yaklaşım Doğru**, yay.haz. Özgür Sevgi Göral, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, s. 35

⁵⁴ Archives and Libraries: the Fundamental Difference (çevrimiçi) www.collection.ca/04/0416_e.html (07.09.2005)

boyutlu belgeleri, kullanıcı gereksinimleri etrafında sağlar ve değerlendirirken, bir arşiv de amaçlarına bağlı olarak bu belgelerin seçimi, ayıklanması ve erişiminden sorumlu olabilir.

Var olan durum içinde kütüphanelerin üç boyutlu belge yönetiminde genellikle bir müzeden çok, bir arşive daha yakın görünüm sergiledikleri söylenebilir. Çünkü üç boyutlu belgeler arşiv ve kütüphanelere, genellikle seçim ve sağlama süreçlerinin doğrudan yönetildiği yollarla değil, daha çok hediye, bağış gibi istem dışı yollarla katılmaktadır. Bu kurumlarda üç boyutlu belgelere yönelik bir sağlama politikası genellikle yoktur veya etkin değildir. Örneğin genel bir tutum olarak, bağışların büyük bölümü seçime tabi tutulamamakta veya bağışçıya aksi yanıt verilememektedir. Ayrıca, yer ve depolama sorunuyla saklamaya yönelik kısıtlı olanaklar ile bilgi eksikliği, bu tür nesneleri derme içine katma kararında zorlamaktadır.⁵⁵

Üç boyutlu belgeler için seçim ölçütleri henüz arşiv ve kütüphanelerde bir standarda sahip değildir. Ancak bu tür belgelerin seçiminde, ALA (*American Library Association*) tarafından öğrenme kaynakları için önerilen ölçütler değerlendirilebilir. Bunlar arasında, 'genel eğitim amaçlarını taşımak, kullanıcı gereksinimlerine ve ders programına uyumlu olmak, sanatsal veya bilimsel değer taşımak, özgünlük, eğitsel değer, gerçek veya gerçeği doğru yansıtan içerik, fiziksel biçim, sunulabilirlik, anlaşılabilirlik, teknik kalite' gibi nitelikler sayılmaktadır.⁵⁶ Sayılan bu ölçütler, 'kalıcılık, güvenlik, davranışsal ilişkiler, otantik özellikler, durum veya malzemenin sağlıklı oluşu, vb.' nitelikler eklenerek, genel olarak üç boyutlu belge seçimi için de kullanılabilir. Üç boyutlu belgeler için, eğitim ve eğlence kullanımlarının da doğru değerlendirilmesi ayrıca önem taşır.⁵⁷ Ortaya çıkan sorunların yazılı hale getirilmesi, geliştirilen çözümlerin kalıcılığını sağlayacaktır.

Günümüzde üç boyutlu belgelerin seçim ve sağlama işlemlerinde çeşitli güçlükler ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Türkiye'de gerçek nesne ve modellerin üretici ve dağıtımçı listelerinin bulunmaması ile yüksek tutarlarla yurt dışından ithal edilen nesneler, bu tür belgelerin kullanımını engelleyen somut sorun alanları olarak

⁵⁵ Jeffrey, **a.g.e.**, s.130

⁵⁶ Workbook for Selection Policy Writing, ALA, (çevrimiçi)
<http://www.ala.org/Template.cfm?Section=dealing&Template=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm&ContentID=57020> (20.11.2007)

⁵⁷ Bierbaum, **a.g.e.**, s. 302-310

saptanabilir.⁵⁸ ‘Öğrenme kaynakları’ adı altında üç boyutlu belge içeren ticari katalogların yurtdışındaki örneklerinin çoğalmış olması, Türkiye’nin de benzerlerini gereksindiğini düşündürmektedir.

Üç boyutlu belge dermesi geliştirirken, geleneksel mesleki roller daha dinamik ve farklı bir etkinlik alanı kazanır. Seçimi yapan kişi, yerel kaynaklara, uzmanlara ve nesne veya nesne örneklerini sağlayan kişi veya kurumlara başvurmak zorundadır. Ders programı içeriklerinde gereksinim duyulan uygun örnekler için ilgili öğretmenlerle daha yakın işbirliği içine girilir. Yerel kaynaklardan, koruma, saklama koşulları, vb. bilgiler edinilir. Ticari olmayan kaynak sağlayıcılar arasında, koleksiyoncular, doğa araştırmacıları, hobi grupları, yerel arkeolojik kurumlar, gezilerden toplanan nesneler, asker veya diplomatlar, uluslararası ilişkileri olan kişi veya kurumlar, müzeler, üniversitelerin akademik bölümleri, tarih ve arkeoloji kurumları, yerel iş çevreleri, dil toplulukları, etnik dernekler, vb. sayılabilir.⁵⁹

Üç boyutlu belgeler için bütçeden belirli bir pay ayırma zorunluluğu vardır. Buna karşılık, nesneler genellikle, merkezi bir bütçe tarafından finanse edilmezler. Örneğin, bir okuldaki biyoloji bölümü çeşitli nesne örneklerine; aynı şekilde, sosyal ve okul öncesi bölümleri de çeşitli oyun, kostüm, vb. parçalara sahip olabilir. Daha ekonomik bir çözüm yolu olarak bütçenin ortak yönetildiği bir sistemde ise, bu belgeler kataloglanabilecek, korunabilecek ve kurumun tüm bölümlerince kullanım olanağına sahip olacaklardır.⁶⁰

3.2.4. Güvenlik, Süreklilik, Koruma

Kültürel miras ve kolektif bellek çalışmaları içinde üç boyutlu belgeleri koruma önlemleri önemli yer tutar. Korumada ‘amaç, teknik, yöntem ve uygulamaları’ ele alan 1970 UNESCO Konvansiyonu, kültürel kalıtların yasadışı ithal, ihraç ve transferini yasaklayıcı ve önleyici ilk önlem olarak, ulusal mirasa ait nesnelerin envanterlerinin oluşturulmasını ve her bir nesneye ait kaydın yapılmasını önerir.⁶¹ Nesnelerin varlığını gösteren standart kayıtlar yoluyla, kayıp belgelerin yeniden kazanımı da sağlanabilecektir. Sözü edilen Konvansiyon kapsamında,

⁵⁸ The National Information Center for Educational Media (çevrimiçi) <http://www.nicem.com/about.htm> (21.09.2007)

⁵⁹ Bierbaum, **a.g.e.**, s. 312

⁶⁰ **A.e.**, s. 313

⁶¹ International Guidelines for Museum Object Information: The CIDOC Information Categories (çevrimiçi) <http://www.willpowerinfo.myby.co.uk/cidoc/guide/guideint.htm> (27.05.2006)

kültürel mirasın kayıp, çalınma veya insanlığa karşı suçlarla ilgili hasar veya zararına karşı dokümantasyon uygulamaları için standartlar geliştirilmiştir. Kayıtsız nesneler, doğal afet, hırsızlık, vb. yıkımlarda da kayıp vereceklerdir. Bu durum, her tür belge ve nesnenin standart kataloglama ve sınıflama işlemlerinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, ulusların kültürel varlıklarını koruma ve planlamada kütüphaneciler, arşivciler, müze uzmanları ve galeri yöneticilerini bir araya getiren inisiyatifler ve oluşum örnekleri giderek artmaktadır.⁶²

Müzelerde kataloglama, kurumdan kuruma farklılıklar taşır. Ancak, kayıtlı bir nesnenin genel olarak yönetimle ilgili verileri, aksesyon tarihi, demirbaş numarası, kaynak ve fiyat bilgileri, niteleme bilgileri, kurumda bulunduğu yer, onay ve kimlikle ilgili belgeler, provenans, tarih, bakım ve onarım koşulları, sergiler, vb. verilerden oluşur. Nesneyle ilgili değişen veya ilgili yeni bilgiler bu bilgi dosyalarına eklenir.⁶³ İçerik bilgisini oluşturmada ise, çeşitli kaynak ve uzmanın sürece katılımı gerektiği gibi, kurumun iç iletişimini sağlayan koşullar da büyük önem taşır. İşbirliği ve iletişim yollarının açık tutulması ile üç boyutlu bir belgeye, diğer ilişkili konu ve belgelerle birlikte erişim sağlanır.

Güvenlik, üç boyutlu belge yönetiminde göz önünde bulundurulması gereken ve en maliyetli konudur. Üç boyutlu dermenin depolama ve koruma yöntemleri, fiziksel korumadan, basılı veya görsel-işitsel ortama aktarma veya reproduksiyona kadar uzanan geniş bir alan sunar.

Depolama, nesnenin boyutlarına bağlı olarak değişebilmekte, standart bir uygulama tüm nesneler için geçerli olmamaktadır.⁶⁴ Depolama çözümleri içinde, erişilebilirlik, taşınabilirlik, süreklilik, güvenlik ve yerleşik bir alan göz önünde tutulur. Dikkate alınan bir diğer nokta, onarım ve restorasyon işlemleridir. Üç boyutlu belgenin tür ve çeşidi kadar onarım, depolama ve bakım işlemleri sayılabilir. Örneğin, bitki, hayvan gibi canlı örneklerde, bakım, besleme, vb. gibi oldukça farklı süreçler uygulanır; kırılabilir veya biyolojik nesneler paketlenir veya bir kapsül içinde korunur; küçük boyutlardaki biyolojik veya mikroskobik örnekler ise slaytlar yoluyla korumaya alınır.⁶⁵ Aynı zamanda sergilenerek yararlandırılanlar ve ödünç verilebilecek durumda olanların da ayrılması gereklidir.

⁶² George Mackenzie, “The Blue Shield : Symbol of Cultural Heritage Protection”, **IFLA Council and General Conference** (68th : Glasgow : August 18-24, 2002) (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/IV/ifla68/papers/093-099e.pdf> (11.07.2005)

⁶³ Koelsch, **a.g.e.**, s. 36

⁶⁴ Bierbaum, **a.g.e.**, s. 313

⁶⁵ **A.e.**, s. 316

Koruma önlemlerinin önemine karşılık, farklı öğrenme yöntemlerini destekleyen üç boyutlu belgelerin eğitim amaçlı kullanımlarında, dokunmak ve ödünç alabilmek önemlidir. Ödünç verme politikalarını ve kullanım koşullarını, fiziksel durum, nesnenin değerinin belirlenmesi ve diğer yönetsel kararlar belirler. Bunlara göre, üç boyutlu bir belgenin kütüphanelerdeki ödünç ve dolaşımında, 'diğer belgeler gibi ödünç alınabilenler' (oyuncaklar, oyunlar, alet ve araçlar veya bazı doğal oluşumlu örnekler), 'farklı politikalar uygulananlar ve kısıtlama getirilenler' (nadir, kırılğan, büyük, hantal veya kompleks nesneler) ile 'dolaşımın veya elle temasının önleendiği uygulamalar' (nadir, çok değerli veya tehlikeli nesneler) olmak üzere üç aşamadan söz edilebilir. Dolaşımı kısıtlı belgeler, kalıcı veya geçici sergiler yoluyla kullanıcıya sunulur. Ödünç verilen materyali iade alırken de ayrıca dikkat edilmesi gereken özellikler vardır.⁶⁶

Üç boyutlu belge dermelerinin arşiv ve kütüphanelerdeki yönetim sorunları aynı zamanda, bu belgelere ait entelektüel içerik erişimini de kapsar. Bütünleşik bilgi sistemleri içinde örneğin bir fosile, kendisiyle ilgili bir kitap, film veya posterle birlikte erişilebilmektedir. Bu nedenle üç boyutlu belgelerin bibliyografik erişim sorunları müze, arşiv ve kütüphanelerin ortak sorun alanı olarak saptanmaktadır.

3.3. Üç Boyutlu Belgelerde Bibliyografik Erişim Sorunları

Bibliyografik erişim, enformasyon sürecinin bir parçasıdır ve veri yönetimiyle ilgili sorunları kapsar. Genel olarak bilgiye erişimin önündeki en önemli engel, tekbiçim uygulamaların olmayışıyla açıklanır. Bibliyografik kayıtlardaki "tekil uygulamalar ile planlama, öngörü ve eleştirel bakış açısı eksiklikleri içerebilen özel sistemler, katalog kayıtlarındaki tekbiçim uygulamaların önüne geçebilmektedir."⁶⁷ Üç boyutlu belgelerin bibliyografik erişim sorunları, 'dil' ve 'kataloglama' olmak üzere iki temel grup altında toplanabilir.

3.3.1. Üç Boyutlu Belgelerde Dil Sorunu

Dil sorun alanı içinde, müze kataloglarındaki konu başlığı uygulamalarının zayıf niteliği önemli yer tutar. Müzelerde genellikle çeşitli düzeylerde, konu başlığı atanırken, benzerleriyle bir araya gelebilecek geniş terimlere (etkinlik veya olay,

⁶⁶ A.e., s. 311

⁶⁷ Murphy, a.g.e., s. 156

kişiler, yer, zaman) önem verildiği gözlemlenmektedir. Bu tür uygulamalarda konu başlıkları yerine, geniş konu sınıflamaları veya raf düzeni şemalarının kullanımı yaygındır ve çoğunlukla bilgi erişim stratejilerinde tüm veri alanlarından veya özet bilgiler içinden anahtar kelimelerle erişim yoluna gidilir.⁶⁸

Üç boyutlu nesneler birkaç biçimde bulunabilir:

- yapıtın kendisi,
- yapıtın elektronik ortamdaki sanal görseli veya,
- her ikisi birden.

Üç boyutlu nesnenin konusal analiz bağlamında içeriği her üç durumda da değişmeyecektir. Örneğin, fotoğraf biçiminde elektronik ortama aktarılmış bir heykel ile heykelin kendisinin konu başlıkları arasında herhangi bir farklılık bulunmaz. Konu başlıkları açısından, farklı kurumlarda, farklı kayıtların varlığı söz konusu olsa da, üç boyutlu belgelerle yazılı belgelerin konusal analizleri benzerlikler taşır. Herhangi bir belge, metinsel ya da görsel, dokunsal olsun, aynı geniş ve dar terimler kullanılarak nitelendirilebilir. Buna karşılık, üç boyutlu belgelerin yanında her zaman yazılı bir künye bilgisinin bulunmayışı, başka bir deyişle, bilginin ana kaynağının olmayışı, bu belgelerin nitelendirme işlemlerini çok daha karmaşık yapabilmektedir.⁶⁹

Kataloglama anlayışları içinde, öne sürülen en önemli farklılık, müzelerin entelektüel denetim sağlama zorunluluğunun nesnelere erişim sağlamaktan daha önemli olduğu iddiasıdır.⁷⁰ Bu görüşe göre, müzelerdeki yorumlama bilgisinin önemine karşın, arşivler belge hakkında doğrudan ve tarafsız bilgi vermektedir. Örneğin, bir 'kupa'nın arşiv kaydında, kim tarafından yapıldığı, hangi malzemenin kullanıldığı veya hangi sanat üslubuyla ilişkili olduğu bilgileri yer almaz. Hangi arşivden geldiği ve yıl bilgisi önemlidir. Müzede ise aynı malzeme, örneğin madeni eşya dermesinin bir parçası olabilir. Arşivde belge ait olduğu grubunun bir parçasıdır ve ne amaçla üretildiği önemlidir. Buna karşılık müzede, "sanatsal bir çalışmaya konu atama sorunu, anlatımsal, resme yönelik veya nesneye bağlı kalmayan bir öz veya temsili bir anlatımla ifade edilir. Bir nesne veya mimari bir çalışma aynı

⁶⁸ A.e., s. 139-160

⁶⁹ Sara Shatford Layne, "Subject Access to Art Images", **Introduction to Art Image Access : Issues, Tools, Standards, Strategies**, ed. Murtha Baca, Los Angeles : Getty Research Institute, 2002, s. 3

⁷⁰ Deborah A. Smith, "Intellectual Control of Ephemera-A Museum's Perspective", **Popular Culture in Libraries**, C: 4, No: 1, 1996, s. 63

zamanda, anlatımsal bir içeriğe sahip olmasalar da işlevsel gerekliliklerinin belirtilmesi önemlidir.”⁷¹

Bu konuda, 1950’li yıllarda sanat tarihçisi Prof. Henri van de Waal tarafından başlatılan ICONCLASS, konusal sınıflama şemaları içinde önemli bir örnek olarak verilebilir.⁷² ICONCLASS kullanımı sadece İngilizce konuşan ülkelerde değil, tüm Avrupa ülkelerinde son birkaç on yıl içinde yaygınlaşmıştır.⁷³ Bugün üç boyutlu belgeler için İngiliz dilindeki konu başlığı atamalarında kullanılan diğer yardımcı kaynaklar, Grafik Belgeler için Kavram Dizini (TGM)⁷⁴, Tıp Konu Başlıkları (MeSH) ile ‘sanat nesnelerini nitelemeye yararlanan Getty kavram dizinleri’⁷⁵ yaygın örnekler arasında sayılabilir. Kullanımı daha çok kütüphanelerde yaygın bir araç olan LC Konu Başlıkları Listesi de bu yöndeki gereksinimler doğrultusunda sürekli geliştirilmektedir.

IFLA Sınıflama ve Dizinleme Bölümü de, elektronik kaynakları kapsayacak şekilde, her türlü belgeye ait katalog, bibliyografya ve dizin kayıtlarından konusal erişimi sağlayacak yöntemleri araştırmaktadır. IFLA’nın ilgili bu Bölümü, sınıflama ve konusal dizin araçları üretmek, konusal erişim yöntemlerini geliştirmek ve tekbiçim kayıtlar yaratmak için standartlar oluşturur ve bir forum olarak hizmet verir. IFLA, bağlı diğer bibliyografik denetim bölümleriyle de yakın çalışmalar içindedir. Bu bağlamda IFLA, Evrensel Bibliyografik Denetim Core Programı (*IFLA Core Programme for Universal Bibliographic Control*), Uluslararası MARC(UBCIM) ve IFLA Enformasyon Teknolojisi bölümleriyle bir arada çalışır ve her tip kütüphane ve enformasyon hizmeti veren kurumun bibliyografik kaydına konusal erişimi geliştirmekle ilgilenir.⁷⁶

Konu başlığı atama süreci, konu uzmanlarını, dil bilimcilerini ve kullanılan dilde birliği sağlayan uygulayıcılar olan bilgi uzmanlarını ilgilendirmektedir. Ulusal dillerde kavram dizinleri oluşturulmadığı sürece, her veri girişi, bir öncekinden

⁷¹ Patricia Harpring, “The Languages of Images: Enhancing Access to Images by Applying Metadata Schemas and Structured Vocabularies”, **Introduction to Art Image Access : Issues, Tools, Standards, Strategies**, ed. Murtha Baca, Los Angeles : Getty Research Institute, 2002, s. 20

⁷² Layne, a.g.e., s. 4

⁷³ Iconclass RKD (çevrimiçi) <http://www.iconclass.nl> (26.05.2007)

⁷⁴ Thesaurus for Graphic Materials I: Subject Terms, Comp.Prints and Photographs Division Library of Congress (TGM I), rev. 1995 (çevrimiçi) <http://www.loc.gov/rr/print/tgm1/> (26.05.2007)

⁷⁵ **Categories for the Description of Works of Arts**, Ed. Murtha Baca, Patricia Harpring, J. Paul Getty Trust, College Art Association (çevrimiçi) http://www.getty.edu/research/conducting_research/standards/cdwa/ (26.05.2007)

⁷⁶ IFLA Classification and Indexing Section (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/VII/s29/index.htm> (27.08.2005)

habersiz kalacaktır. Konu başlıkları ve geliştirilmiş kavram dizinleri bilgiye erişimde dil engelini aşılması için oluşturulmuş en önemli yardımcı kaynaklardır. Katalog kayıtlarında ulusal boyutta sağlanan tekbiçimlilik, uluslararası bilgi akışı içinde yer almayı sağlar. Günümüzde, kataloglarda kullanılan ulusal dillerin kodlanıp (Unicode™ evrensel standart karakter kümesi ve Uluslararası Standart karşılığı ISO/IEC 10646 yoluyla), ortak bir dile çevrilmesine ilişkin çalışmalarda karmaşık bir süreç izlense de, amaçlanan en geniş bilgi akışına olanak tanımaktır⁷⁷.

Bibliyografik kayıtlardaki tekbiçimlilik, 'dil' ve 'kataloglama' olmak üzere iki temel sorun alanını içerir. Bibliyografik nitelermelerde kullanılan diğer önemli rehber 'kataloglama kurallarıdır'. Metnin II. Bölümünde AAKK2'nin, tüm belge türlerinin kataloglanmasına olanak tanıyan uluslararası bir standart olarak önem taşıdığı açıklanmıştı. Konu üzerine yapılan çalışmalar ve uygulama örneklerine dayanarak, üç boyutlu belgelerin kataloglamaya yönelik uygulama sorunları saptanabilir.⁷⁸ AAKK2 bilgisinin eksikliği, üç boyutlu belgelere yönelik kataloglama işleminin zor bulunuşu, var olan standartların noksan olduğu görüşü, kataloglamaya zaman ayıramamak, vb. gerekçeler olarak sıralanan sorunlar, bu belgelerin katalog kayıtlarındaki yetersizliğine yol açmaktadır. Buna karşılık, üç boyutlu belgeler de bazı farklılıklarla diğer belge türleri gibi kataloglanabilmektedir.

3.3.2. AAKK2 10. Bölüm: Üç Boyutlu Yapay ve Gerçek Nesneler

Üç boyutlu belgeler için kurallar listesi, ilk kez 1978 yılında AAKK2 10. Bölüm olarak yayımlanmıştır. AAKK2 2002 basımı 10. Bölüm (*Three-Dimensional Artefact and Realia* – Üç Boyutlu Yapay ve Gerçek Nesneler) , küreler veya kartografik rölyefler dışındaki tüm üç boyutlu nesnelerin bibliyografik kayıtlarının tamamını veya bir bölümünü kapsayan kuralları içerir.⁷⁹ ALA Komitesi, bu belgelerle ilgili kataloglama kurallarını belirgin biçimde tanımlamaktadır.

'Üç Boyutlu Yapay ve Gerçek Nesneler' bu bölümün başında yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi Türkçe karşılıkları henüz net olmayan iki terimden oluşmaktadır. *Realia* ve *artefact* terimleri ile hangi belgelerden söz edildiği

⁷⁷ Clavel-Merrin Genevieve "MACS (Multilingual Access To Subjects) A Virtual Authority File Across Languages" (çevrimiçi) http://www.sba.unifi.it/ac/relazioni/clavel-merrin_eng.pdf (26.05.2007)

⁷⁸ Christine Hennessey, "The Inventory of American Sculpture: MARC-ing Realia", **Beyond the Book: Extending MARC for Subject Access**, ed. Toni Peterson, Pat Molholt, Boston: G.K. Hall&Co., 1990, s. 152

⁷⁹ **Anglo-American Cataloguing Rules**, a.y.

ileride açıklanacaktır. Genel olarak, AAKK2 kapsamına giren belge çeşitlerini hatırlatmak gerekirse, "...modeller, diyoramalar, oyunlar (yap-bozlar ve simülasyonlar dahil), kör alfabesi kasetleri, heykel ve diğer üç boyutlu sanat çalışmaları, sergiler, makineler ve kumaşlar, doğal oluşumlu nesneler, mikroskobik görüntüler, mikroskop cihazları ve diğer görmeye yarayan donanımlar"⁸⁰ sayılabilir.

Bu çalışmada, AAKK2 10. Bölüm yönergelerinin genel kurallardan farklılaşan özellikleri üzerine durularak, 'yayımcı, dağıtımıcı, vb.', 'üretim yeri', 'fiziksel niteleme' ve 'notlar' alanları ele alınmıştır. Bunlar dışında kalan alanlar, alınan kararlara bağlı olarak (seçenek kurallar) kataloglanan diğer tüm belgelerle aynı işlemi görürler.

3.3.2.1. Üç Boyutlu Belge Nitelemelerinde Bilginin Ana Kaynağı

Üç boyutlu belgeler için bilginin ana kaynağı nesnenin kendisiyle birlikte bulunan metinsel bir materyal, nesnenin kendi kutusu veya taşıyıcısıdır. Üç boyutlu belgelerde, herhangi bir yazılı belge, etiket, paket, vb. bulunmaması ise sıklıkla karşılaşılan bir sorundur.

Yapıt adı bulunmayan nesneler için, dışarıdan alınan her bilgi gibi, köşeli parantez içinde [] katalogcunun ekleyeceği bir yapıt adı belirlenir. Bu kural diğer belge türleriyle aynı özelliği taşır. Bilginin ana kaynağı dışından elde edilen veya hiç bulunamayan bilgiler için belirlenen kurallar, aşağıda ilgili bölümler altında açıklanmıştır.

3.3.2.2. Üç Boyutlu Belge Türleri ve Genel Belge Belirleyiciler [GBB]

Hagler'e göre, "Genel Belge Belirleyici [GBB], fiziksel nitelemenin yerine geçmez; belge türü ve formatının erken uyarıcılarıdır."⁸¹ Örneğin, bir belgenin türü 'oyun' veya formatı 'kabartma yazı' olabilir. Belgeler, genel belirleyicileri içinde tanımlanırken, örneğin 'bakır tabak' gibi özel nitelemeler listede yer almamıştır.⁸² AAKK2'de GBB için kullanılan iki farklı liste önerilmektedir. Buna göre, İngiltere'de kullanılan GBB listesi, ABD'dekinden daha kısa ve genelleştirilmiş kategorilerden

⁸⁰ A.e., (General Rules 10.0A1.), s. 10-2

⁸¹ Ronald Hagler, "Nonbook Materials: Chapters 7" **Making of a Code: The Issues Underlying AACR 2: Papers Given at the International Conference on AACR 2, (11-14 Mart, 1979 : Tallahassee, Florida)**, ed. Doris Hargett Clack, Chicago : ALA, 1980, s. 76

⁸² **Anglo-American Cataloguing Rules**, (1.1.C1.), s. 1-10

oluşmaktadır. GBB sorununun çözümü, genellikle isteğe bağlı uygulamalara bırakılmaktadır. Kataloglanan her nesnenin biçimi için denetimli tür ekleri yapılabilir.

Delsey, 'AAKK2-Bölüm 1'in Mantıksal Yapısı' konulu taslak raporunda, Liste 2'de yer alan 15 GBB kapsamındaki, 3.5.B1 içindeki 'küre' ve 'harita'; 8.5B1 içindeki 'plan', 'film şeridi', 'flaş kartı', 'resim', 'teknik çizim', 'dia pozitif'; 10.5B1 içindeki 'sanat kopyası', 'diyorama', 'oyun', 'mikroskop slaydı' ve 'model' ifadelerinin aynı zamanda özel belge belirleyicileri olarak da kullanılabildiğini göstermiş ve bu durumu normal dışı olarak nitelendirmiştir.⁸³ Delsey, GBB terimlerinin fiziksel biçim, nesne sınıfı, bilgi taşıyıcısının biçimi ve yazım biçimi (örn. kör alfabesi) özelliklerinin karışık ifadelerine yer verdiğini dile getirir.⁸⁴ Bu durumda, 'FRBR' açıklamalarında yer alan 'anlatım' ve 'gösterim' kavramlarının karşılığı olarak bazı GBB terimlerinin, 'anlatım' (örn. kartografik belge, müzik, metin), bazılarının ise 'gösterim' (örn. film şeridi, mikroform) özelliklerini yansıttıkları ortaya çıkmaktadır.

2006 yılında RDA editörü olan Delsey tarafından, 'ortam kategorisi', 'bilgi taşıyıcısı türü' ve 'içerik kategorisi' olmak üzere üç kategoriye ayrılan bir GBB taslağı hazırlanmıştır.⁸⁵ Haklı eleştirilere ve sunulan taslağa karşın JSC, kitap dışı belgelerin farklı gereksinimlerine göre belirlenmiş yeni bir liste yayımlamamıştır. Bu gelişmelere göre GBB uygulamasına devam etmek, bir zorunluluk olmasa da önerilmektedir.⁸⁶ GBB sabit terimlerine, yerel denetimli terimler eklenebilir; ancak nesnenin ayrıntılı tanımı fiziksel niteleme alanında gösterilir. Bu nedenle, GBB'ye eklenecek terimle, fiziksel niteleme alanında kullanılan terimin aynı olmamasına özen gösterilir.

Seçenek kural olarak kullanılan GBB terimleri, üç boyutlu belge türleri için AAKK2 1.1.B10 yönergesinin İkinci Listesinde, 'özgün sanat yapıtı', 'sanat kopyası', 'kör alfabesi kasetleri', 'diyorama', 'oyun', 'mikroskop slaydı', 'model', 'gerçek nesne' ve 'oyuncak' olarak sıralanır. Tüm üç boyutlu belge türleri, MARC Format veri girişi

⁸³ Tom Delsey, "The Logical Structure of the Anglo-American Cataloguing Rules-Part I: Drafted for The Joint Steering Committee for Revision AACR", Library and Archives Canada, 1998 (çevrimiçi) <http://www.collectionscanada.ca/jsc/docs/aacr.pdf> (05.10.2005)

⁸⁴ A.e.

⁸⁵ Tom Delsey, "Categorization of Content and Carrier", 5JSC/RDA/Part A/Categorization, Library and Archives Canada, 2006 (çevrimiçi) <http://www.collectionscanada.ca/jsc/docs/5rda-parta-categorization.pdf> (10.03.2007)

⁸⁶ Barbara B. Tillett, "General Material Designations (GMDs)", 4JSC/Chair/73, May 8, Library and Archives Canada, 2001 (çevrimiçi) <http://www.collectionscanada.ca/jsc/docs/gmd.pdf> (05.10.2005)

standartlarında (MARC 006) materyal kodu 'r' kodu ile sabitlenmiştir.⁸⁷ Sabit kod 'r' altında belirlenen tür kodları şöyle sıralanır:

a Özgün sanat yapıtı: Bir sanatçı tarafından yaratılan orijinal üç boyutlu sanat objeleridir. Reprodüksiyonlar (sanat kopyası) bu gruba dahil edilmez.

c Sanat kopyası: Üç boyutlu belgeler için genellikle özgün sanat yapıtının ticari amaçla kopyalanmasıyla oluşur.

d Diyorama: birçok şekil ve parçanın birleşiminden oluşan, orijinaliyle aynı orandaki canlandırmalara verilen addır. Yaklaşık olarak olayın geçtiği atmosferi yansıtır. Örneğin bir diyorama, nesli tükenen bir hayvan türü ailesini canlandırıyor olabilir. Diyorama kendini oluşturan parçalarla birlikte nitelenir. Ancak, her bir parçanın ayrıntı girişleri de yapılabilir.

g Oyun: AAKK2 Bölüm 10 kurallarıyla kataloglanabilmektedir. Oyunlar kataloglanırken, notlar alanına kaç oyuncu gerektiği, oyuncuların yaşları ve oyunun amacının belirtilmesi önemlidir.

p Mikroskop slaydı: Diğer üç boyutlu belgeler gibi kataloglanır. Genellikle, camdan olurlar. Mikroskop veya mikroprojeksiyon araçları ile içerikleri görülebilir.

q Model: Nesnelerin kopyalarıdır. Boyutları, orijinalerinden daha büyük ya da daha küçük olabilir. Modele ait oran kaydı önemlidir ve notlar alanında belirtilmelidir. Modellerin genel türleri içinde mimari modeller, tren modelleri, çiçek modelleri ile anatomik modeller sayılabilir.

r Gerçek nesne (*realia*): Reprodüksiyon, model ve oyuncaklar dışındaki belgeleri kapsar. Bu belgeler, doğal yollarla oluşmuş (taş, deniz kabuğu, kurutulmuş çiçek, vb.), ticari olarak paketlenmiş veya bireysel olarak toplanmış nesnelerin tümünü içerir. Bu tür nesneler arasında, timsah derisi gibi, çok özel ve kişisel olarak elde edilmiş örnekler olabilir.

Gerçek nesneler aynı zamanda, kumaş, mobilya, silah, madalya, müzikal enstrümanlar, mücevher, vb. kapsar ve AAKK2'de el sanatları, çömlekler, vb. gibi el üretimleri de bu gruba girer.

w Oyuncak: AAKK2'nin 1998 revizyonuna kadar [GBB] olarak adlandırılmamıştı. Bu nedenle, OCLC ve diğer veritabanlarında oyuncaklar farklı bir GBB ile veya GBB taşımayan kayıtlarda bulunabilmektedir. Gerçek işlevleri dışında sadece oyun amaçlıdır. Kuklalar bu grupta yer alır.

⁸⁷ **Bibliographic Formats and Standards**. Fixed-Field Elements, OCLC, s. ff-7,80, 81, (çevrimiçi) <http://www.oclc.org/bibformats/en/pdf/ffe.pdf> (22.05.2008)

AAKK2 GBB listesindeki terimlerden biri olan 'kör alfabesi kasetleri' terimi, aynı zamanda MARC 007 alanlarında tanımlanan 'dokunsal ortamlar' arasında yer alır. Sabit fiziksel ortamlardan biri olma özelliği, kör alfabesiyle ilgili materyalleri, diğer üç boyutlu belge türlerinden ayırır.

3.3.2.3. Yayımcı, Dağıtımçı, vb. Alanı ve Üretim Yeri

Bibliyografik kaydın dördüncü alanı, 10. bölümde farklı özellikler taşır. Üç boyutlu bir belge yayımlanır veya üretilir. Ancak, her iki durumda da farklı bir dağıtımçı bulunabilir. Başka bir durum ise, üç boyutlu nesnelerin yapımcısı, üreticisi veya dağıtımçı bulunmaz. Kuralların 10. bölümü tüm bu seçeneklere izin verebilecek yapıda düzenlenmiştir.

Üç boyutlu sanat çalışmaları veya kopyalarına ait yayımcı adı ve yeri, üretici ve dağıtımçı bilgileri, yapıta ait yıl bilgisiyle birlikte işlem görür ve tümü için MARC 260 alanı kullanılır.⁸⁸

Yayımlanmamış üç boyutlu sanat çalışmaları ve ünik belgelerin 'yayın, dağıtım vb.' alanında tezlerde olduğu gibi sadece hangi yıla ait oldukları belirtilir. Yayımlanmamış bir nesnenin yapımcı/üretici adı sorumluluk kaydı altında belirtilebilir. Yapıt dışından edinilen sorumluluk bilgisi köşeli parantez içine alınır. Veya yayımlanmamış diğer yapıtlarda uygulandığı gibi, üretim yeri ile ilgili bilgi, 'yayımcı-üretici, vb.' alanı yerine 'notlar' alanında belirtilir.

Doğal yollarla oluşmuş bir nesne, MARC 260 alanlarını içeren bir bilgi kaydı taşııyorsa, notlar alanına nerede, ne zaman ve kim tarafından toplandığı yazılır.⁸⁹ Ticari olarak paketlenmiş nesneler, MARC 260 alanlarının kurallarına uygun olarak kataloglanabilir.

Sanatçı/yaratıcı adı için sorumluluk kaydı alanı olarak 'yapıt adı' (MARC 245) alanı kullanılır.

3.3.2.4. Fiziksel Niteleme Alanı

Üç boyutlu belgelerin fiziksel özellikleri, fiziksel niteleme alanları (MARC 300) birkaç değişiklikle birlikte, diğer bibliyografik kayıtlarla benzerlik gösterir. Fiziksel nitelemede GBB terimlerinden biri kullanılabilir (örn. oyun). Ancak bu alanda

⁸⁸ Nancy B. Olson, "Cataloging Three-Dimensional Artefacts and Realia", *Cataloging & Classification Quarterly*, Vol: 31, No: ¾, 2001, s. 139-150

⁸⁹ A.y.

çoklukla nesneyi niteleyici özel bir ad ile nesneyi oluşturan parçaların sayısal değeri ve yapıtlar hakkında olabildiğince açıklayıcı bilginin verilmesi önerilir.

A- Diğer Fiziksel Ayrıntılar, nesnenin malzemesine ilişkin yaklaşık bir bilgi edinilebiliyorsa, nesne adı daha ayrıntılı tanımlanabilir.

Nesne çok renkten oluşuyorsa, 'rnk.' belirteci kullanılır. Nesne iki renkliyse, renklerin adı yazılır. Siyah ve beyaz nesneler için AAKK2'de 's&b' belirteci önerilmektedir.

B- Fiziksel nitelemede, 'boyutlar'a ait veri, nesnenin çapıyla birlikte santimetre (cm.) olarak gösterilir. Çok boyutlu nesneler, uzunluk x genişlik x derinlik düzeninde belirtilir. Gerekli görülürse, bir ölçüyü açıklayan bir terim daha eklenebilir.

C- Birlikteki Belgeler (+) için Bölüm 10, diğer belge türlerinden farklı yönergeler içermemektedir.

3.3.2.5. Notlar Alanı

Notlar alanı, kendi içindeki alt kuralları sıralar ve düzenlerini belirler. Genellikle, temel giriş ögesi bulunmayan ve basılı bir yayından daha ayrıntılı bilgi taşıyan üç boyutlu belgelerde, notlar alanının özel önemi bulunur.

MARC türleriyle uyumlu WorldCat Toplu Kataloğu, OCLC-MARC adı altında, AAKK2'nin ayrıntı düzeylerine uygun kodlar geliştirmektedir. Her bir not için 5xx alanları ayrılır. Bir kayıt içinde birden fazla yinelenen alan ve alt alanlar bulunabilir. Geleneksel belgelerden ayrılan kayıt nitelikleri nedeniyle katalogcunun kuralları tanınması önemlidir. Bu çalışma metninin 4. Bölümünde, AAKK2 10. Bölüm 5xx alanlarının kullanımı örneklerle açıklanacaktır.

AAKK2 Bölüm 1'de notlar alanı için 23 kural listelenmiştir. Bunlardan 17'si, Bölüm 10 içinde geçerli kural olarak sıralanır:

AAKK2 Kural Numarası	AAKK2 Kural Niteleme	MARC Alanı
10.7B1.	Nesnenin özelliği	500
1.7B2.	Nesnenin, çevirisinin veya uyarlamasının dili	546
10.7B3.	Temel başlık kaynağı	500
10.7B4.	Diğer bilgi başlıkları	500
10.7B5.	Koşut başlıklar ve başlıkla ilgili diğer bilgiler	500
10.7B6.	Sorumluluk bildirimleri	500, 508, 545
10.7B7.	Edisyon ve tarih	500, 518
10.7B9.	Yayımcı, dağıtımçı, vb.	500

10.7B10.	Fiziksel nitelme	500, 563
10.7B11.	Birlikteki belgeler	500
10.7B12.	Diziler	500
10.7B13.	Tezler	502
10.7B14.	Katılımcı/Kullanıcı	521
1.7B15.	Nitelenen belgeyle ilgili yayım referansları	510, 581
1.7B16.	Diğer formatlar	530
10.7B17.	Özet	520
10.7B18.	İçindekiler	505
10.7B19.	Sayılar	500
10.7B20.	Nitelenenin özel ayrıntıları, kütüphanedeki durumu ve kullanım şartları	506, 536, 540, 541, 583, 561, 585, 586, 590, 599
10.7B21.	"İle" notları	501
1.7B22.	Orijinalle ilgili birleşik notlar	533, 534, 535, 562, '544'

Şema 3: AAKK2 2002 Bölüm 10 / MARC Şeması

1.7B15., 1.7B16. ve 1.7B22. kuralları AAKK2 10. Bölüm metninde yer almasa da isteğe bağlı olarak kullanılabilir.⁹⁰ Bu kurallar, nitelenen belge içeriğinin ilişki geçişlerini sağlayan düzenlemeleri içerir. Bu yapıyla, AAKK2 ve MARC Format, tekbiçim veri girişlerine olanak tanımaktadır. Kayıtlar arasında kronolojik, yatay ve dikey geçişleri sağlamak ve belirlenen alanlardan dizinler oluşturmak üzere kurallanan MARC 7xx alanları, diğer belge türlerinde olduğu gibi, üç boyutlu belgelerde de önemsenmelidir. Ayrıca, bu kurallar bütünü, üç boyutlu belgeler için oldukça uygun giriş alanları sağlar. Çünkü AAKK2 10. Bölümde yer almayan alanlar için (sınıflama sistemleri, bağışçılar, sağlama biçimleri, vb.) dizinlerin oluşturulması da 7xx alanları ile gerçekleştirilmektedir.

Bu bölümde, farklı belge türleri için var olan kataloglama kurallarının AAKK2 ile ilişkileri tartışılmış; bibliyografik kayıtlar arasındaki standartlaşmanın ilk adımları izlenmeye çalışılmıştır. Metinde AAKK2'nin tüm belge türleri için uygulanabilir yönergeler içerdiği savunulmaktadır. Uygulamanın yapıldığı son bölüm, bu bölümden destek alarak hazırlanmıştır. Uygulamada, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinin, İstanbul Üniversitesi bünyesindeki farklı tür ve nitelikteki özel dermelerle başlatacağı ortak çalışmaların önemi vurgulanmaktadır. AAKK2 10. Bölüm yönergeleri ve MARC Format, bu dermelerde bulunan üç boyutlu belge türlerine uygulanarak bibliyografik kayıt örnekleri hazırlanmıştır.

⁹⁰ Anglo-American Cataloguing Rules, a.y., (Part II. Rule 25) s. 25-1

4. BÖLÜM

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ÖZEL DERMELERİ-MERKEZ KÜTÜPHANESİ İLİŞKİSİ ve ÜÇ BOYUTLU BELGELERİN AAKK2 UYARLI BİBLİYOGRAFİK KAYIT ÖRNEKLERİ

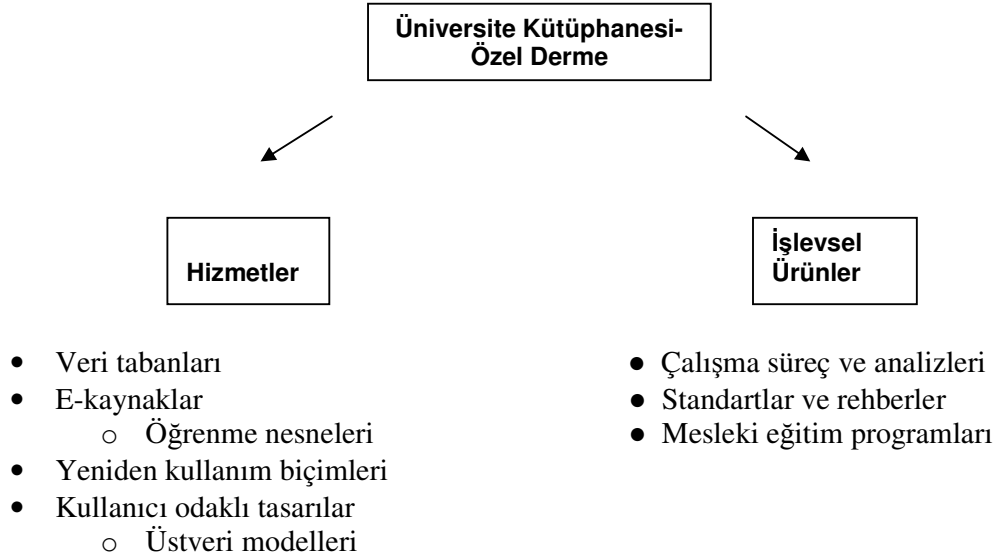
4.1. Üniversite Kütüphanesi - Özel Derme İşbirliğinde Üniversite Kütüphanesinin Rolü ve İşlevleri

Genel bağlamda, bir ülkedeki araştırma ve bilgi altyapısını düzenleyen modellerin gelişmesinde, üniversite kütüphanelerinin, üniversite çatısı altındaki özel dermelerle birlikte çalışmalar yürütmesi önem kazanır. Bir üniversite merkez kütüphanesi, işbirliği ve karşılıklı işlerlik modelleri içinde genel olarak aşağıdaki rolleri üstlenir:

- Üniversite kapsamındaki fakülte ve bölüm kütüphaneleri ile özel dermelerin çevrimiçi veritabanlarını oluşturma süreçlerine destek vermek;
- Veritabanlarına ilişkin sorunlara çözüm önermek; erişimi ve entegrasyonu sağlayan sistemler planlamak,
- Veri içeriklerinde tekbiçimi sağlayan çözümler üretmek,
- Tarih, sosyal bilimler ve her tür bilimsel araştırmayı desteklemek üzere birincil kaynakları sayısallaştırmak,
- Sayısallaştırma süreçlerine ilişkin yöntemler geliştirmek,
- Sayısallaştırılmış nesnelerin paylaşılmasını ve korunmasını sağlamak,
- Hizmetler arasında ortak (veri paylaşımı, simulasyon, canlandırma araçları, işbirliği modellerinin gelişimini açıklayan araçlar, rehberler, vb.) çalışmalar yürütmek,
- Yazılım hizmetleri (resmi belgeleme, yetkilendirme ve elektronik kullanım hakları) ve ağlar arasında bilgi akışını sağlamak,
- Araştırmaları destekleyen çıktılar üretmek,
- Çalışma plan ve politikalarını destekleyen yayımlar hazırlamak,

- Veri yönetimi stratejileri geliştirmek.¹

Karşılıklı işlerlik çalışmaları planlayan bir üniversite kütüphanesinin ilk adımı, farklı dermelerdeki birincil belgeler ile kendi dermesi arasındaki entegrasyonu sağlamaktır. Bunun için merkez kütüphane, özel derme kataloglarıyla uyumluluk ve sayısallaştırma çalışmalarını öncelikli olarak planlar. Bütünleşik bilgi sistemleri yoluyla erişimin gerçekleşmesi, diğer elektronik projelerin de başlangıcı sayılmaktadır.² Genelin içindeki küçük bir alanı oluşturan özel dermelerle bütünleşen merkezi veritabanları, çeşitli hizmet ve ürün modelleri sunarlar:

Şema 4: Üniversite Kütüphanesi-Özel Derme Bilgi Hizmetleri ve İşlevsel Ürün Modelleri

Farklı depolarda bulunan enformasyondan anlamlı bütünler halinde ortaya çıkan hizmet ve ürünler şemada görüldüğü gibi gruplandırılabilir. Karşılıklı işlerlik yoluyla 'kaynakların yeniden kullanımı'nı sağlayan ve bir konuyu anlamak, incelemek veya öğrenmek üzere kullanıcı odaklı tasarlanan bilgi hizmetlerinin yanında 'işlevsel ürünler' ortaya çıkarır. Bunlar, çalışma yöntemleri, uygulama örnekleri ve sorunlara çözüm yollarını gösterici, bilgi yöneticileri arasında yeni çalışma birliklerini yönlendirebilecek, paylaşılabilen ürün ve standartlardır. Sayılan

¹ Warwick Cathro, "The Role of a National Library in Supporting Research Information Infrastructure", World Library And Information Congress: IFLA General Conference And Council (72th : 20-24 August 2006 : Seoul, Korea) (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/IV/ifla72/index.htm>

² Faye Phillips, "Managing the Special Collections Department in the Digital World: a Case Study of Cooperation and Innovation", **OCLC Systems & Services**, C: 18, No: 1, 2002, 51-58

bu örnekler, sürekliliği sağlanan çalışmalar yoluyla geliştirilebilir ve çoğaltılabilir. Bu ürünleri, bir bellek merkezinin kendi dermesinden yola çıkarak hazırlaması mümkün olabileceği gibi, farklı merkezler arasındaki çalışmaların sonuçları olarak da görebiliriz. Farklı depolarda bulunan enformasyona eş zamanlı sorgulama olanağı yaratan tekbiçimlilik çalışmalarına ve ortak veri alanlarıyla ilgili şemaların önemine 2. Bölüm'de değinilmişti. Sözü edilen entegrasyon çalışmalarına başlamak ve kaynakların işlevsel kullanımını sağlamak, kurumlar arası iletişimin kurulmasına ve çevrimiçi katalogların standartlara uygun yöntemlerle oluşturulmasına bağlıdır.

Kütüphanelerdeki kitap, DVD gibi geleneksel belgelerle, bitki, taş, fosil, vb. doğal nesneler arasındaki ilişkilerin kurulabilmesi için bir uygulama örneği olarak burada T.C. İstanbul Üniversitesi (İ.Ü.) dermeleri ele alınmıştır. İ.Ü. tür ve sayıca zengin birincil kaynak depolarına sahiptir. Bu çalışma, fakülte, enstitü ve ilgili bölümlerle ilişkiye geçerek saptanabilen toplam on üç dermeyi içermiştir. Saptanan dermelerdeki malzeme çeşitliliği oldukça geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Üç boyutlu belge kapsamında, tarihi binaların da yer aldığı gözetildiğinde, İ.Ü. içinde çok sayıda birincil kaynağın bulunduğu söylenebilir.

İ.Ü. bünyesindeki 'müze, herbaryum, galeri, sanat evi, laboratuvar' adlarıyla hizmet veren birincil kaynak depolarına, T.C. Kültür Bakanlığı Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliğine bağlı olmadıkları için 'müze' denmesini doğru bulmayan Altun, buralara 'derme (koleksiyon)' denilebileceğini belirtmiştir.³ Yalnızca, adı geçen yönetmeliğe bağlı olarak hizmet veren Cerrahpaşa Tıp Tarihi Müzesi, özel müze konumuyla, diğer dermelerden farklı bir niteliğe sahiptir.

Kültürel ve biyolojik dermelerin İ.Ü. içinde belli çatılar altında toplanmasına karşın, buralardaki belgelerin net sayısını ve özelliklerini saptamak oldukça güçtür. Bu dermeler ile dağınık yapıdaki malzemenin belirlenmesi ve envanter kayıtlarının yerini alacak kataloglama çalışmalarının başlatılması, yeni ve zorlu bir girişim olsa da büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle burada yapılan uygulama yoluyla, İ.Ü. dermelerinde bulunan her tür üç boyutlu belge katalog kaydının AAKK2'ye uyarlanabilirliğine ilişkin öneriler getirmek amaçlanmıştır.

4.1.1. T.C. İstanbul Üniversitesi (İ.Ü.) Merkez Kütüphanesi

³ İ.Ü. Güzel Sanatlar Bölümü Başkanı Prof.Dr. Ara Altun'la görüşme, 15.05.2008

İ.Ü. Merkez Kütüphanesi, 1924 olarak belirlenen kuruluş tarihiyle⁴ T.C.'nin ilk üniversite kütüphanesi olma özelliğini taşır. Ayrıca, 1934 tarihli Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu (BYRDK) kapsamındaki 5 kütüphaneden biri olup, bir ulusal yayın arşivi niteliğine sahiptir.

Bugün İ.Ü. Merkez Kütüphanesi, fakülte kütüphaneleri ile bölüm, enstitü, seminer gibi adlar altında toplanan dermelerin satın alma ve kataloglama merkezidir. UFUK adlı otomasyon programı, 1995 yılında kitap, süreli yayın, tez, nadir eser ve makaleler için bu Kütüphanede yazılır ve geliştirilir. Program halen gereksinimlere göre geliştirilmektedir. Dizin kayıtlarını ve konu başlıklarını onararak, bibliyografik kayıtlar arasındaki entegrasyonu amaçlayan 'bibliyografik veri onarımı' adı verilen süreç (1999-2004) tamamlanmıştır.⁵ Derleme Birimi olarak bilinen merkezi birim, 'katalog, bibliyografya ve veri tabanı' oluşturma işlevleriyle ortak kataloglama platformu olarak hizmet vermektedir.

2002 yılında, kütüphanecisi bulunmayan dermelerin fakülte kütüphanelerine taşınması kararı alınır. Böylece 19 fakülte ve 160 civarında bölüm, enstitü ve seminer kütüphanesinin kayıt altına alma, merkezi otomasyon sistemine entegrasyon ve standardizasyon çalışmaları için önemli bir adım atılmış olur. Bu süreçte KVK-OPERA Z39.50 ağ geçidi ile yabancı yayınların bibliyografik denetimleri sorun olmaktan çıkarılmıştır.⁶

Dermelerin kütüphanelerde toplanması, 2006'da tersi bir kararla geri alınmış; bu durumun entegrasyon sürecine etkileri ile neden ve sonuçları henüz tartışılmamıştır.

Entegrasyon çalışmalarının üniversitenin tüm bilgi ve belge birikimini kapsayıcı özelliği, sadece basılı belge ve kitapla sınırlı değildir. Aynı zamanda Üniversitenin birincil kaynak depolarının açığa çıkması ve bilgi erişim sistemine katılması yönünde de çaba harcanması gerekli görülmelidir.

İ.Ü. Merkez Kütüphanesi farklı tür malzemelerden oluşan Nadir Eserler Bölümünden de sorumludur. Merkez Kütüphane, kendi çatısı altındaki bu özel dermeyle ilgili kararlar almaktadır. Buradaki kitapdışı belgelerin bir kısmına ilişkin katalog kayıtları oluşturulmuş ve e-ortama aktarma işlemlerine başlanmıştır. Bu kapsamda, fotoğraflar, albümler, yazmalar ve nadir basmalarla ilgili işlemler

⁴ bkz. Selçuk Süzmetaş, "Atatürk Döneminde İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: (1924-1938)", (basılmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, 1998, s. 62

⁵ bkz. Aykut Arıkan, **Bilgi Erişim Sistemleri: Bilgi Erişiminde Dil Sorunları**, İstanbul : Babil, 2006

⁶ A.e., s. 100-103

sürdürülmektedir. Dermedeki üç boyutlu belgelerin de kataloglanmasına karar verilmiş, bunun için hazırlıklar devam etmektedir.⁷

Merkez Kütüphanenin işlev ve sorumluluklarını, İ.Ü. kapsamındaki müze ve özel dermeleri de kapsayacak biçimde geliştirmesi olanaklıdır. Bunun için Merkez Kütüphanenin kendi dermesindeki üç boyutlu belgelerle ilgili vereceği kararlar önem kazanmaktadır. ‘Kültürel bellek dermeleri’ ve ‘biyolojik dermeler’ olmak üzere iki bölümde ele alınan İ.Ü. dermeleri, kendi içlerinde tarihsel olarak sıralanarak aşağıda tanıtılmıştır.

4.2. İ.Ü. Kültürel Bellek Dermeleri

Bilimsel belgeler, sanatsal yaratılar veya belleği destekleyen kaynakların yer aldığı dermeler özelliklerine göre sınıflara ayrılabilirler. Çoklukla, doğal yollarla oluşan nesneleri depolayan dermeler, kendilerini ‘bilimsel derme’ olarak tanımlamıştır. Ancak, burada ele alınan dermeler kendi özellikleri doğrultusunda, ‘kültürel bellek dermeleri’ ve ‘biyolojik dermeler’ olmak üzere iki temel gruba ayrılarak incelenecektir.

Kültürel bellek dermeleri, insan yaşayışı, dil ve gelenekleri yansıtan belge ve kalıtların bir araya gelmesiyle oluşur. İ.Ü. çatısı altındaki kültürel bellek dermeleri kuruluş yıllarına göre sırasıyla, Nadir Eserler Müzesi, İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesi, Prehistorya Laboratuvarı, Cerrahpaşa Tıp ve Eczacılık Tarihi Müzesi, Feyhaman Duran Kültür ve Sanat Evi ile İletişim Galerisi olarak sayılabilir. Sayılan dermelerde aynı veya benzer özellikler taşıyan belge örneklerinin varlığı saptanabilmektedir.

4.2.1. İ.Ü. Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü

İ.Ü. Merkez Kütüphanesi ‘Nadir Eserler Bölümü’, Kütüphanenin kuruluş yıllarında gelen bağışlar yoluyla gelişmiştir. 1925 yılında Yıldız Sarayı’ndan nakledilen çeşitli eşya ve mobilyalar ile İbnülemin Mahmut Kemal İnal’ın 4000 ciltlik kitap ve eşyalarından oluşan bu özel derme, bugün Merkez Kütüphanenin eski binasında hizmet vermektedir. Çeşitli tür malzemeden oluşan dermeye ait kayıtların çevrimiçi erişimlerinin bulunmaması ile cins ve türlerine göre tarama olanağı

⁷ Selçuk Süzmetaş, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Kataloglama ve Sınıflama Bölümü Başkanı, 17 Ağustos 2007

olmaması, üç boyutlu belgelerin tam sayılarını ve derme içindeki oranlarını belirlemeyi zorlaştırmaktadır.

Bu dermede üç boyutlu belgeler dışında, Türkçe, Arapça, Farsça, Latince ve diğer dillerdeki matbu kitaplar ile Avrupa basmaları, yazmalar, Osmanlıca ve Latin harfli gazete ve dergiler, harita, nota, albüm ve fotoğraflar bulunmaktadır. Bu belgelere ait bibliyografik kayıtların bir kısmına kart kataloglardan, bir kısmına ise çevrimiçi katalogdan erişim olanağı vardır. Üç boyutlu belgelerin envanter (döküm) kayıtları ise, Nadir Eserler Bölümü Şube Müdürü Yasemen Akçay'ın izni dahilinde, 2006 yılında incelenmiş ve şu bilgi alanlarının yer aldığı görülmüştür:

Eşyanın ismi ve esvabı

Ne suretle geldiği

Demirbaş No.

Durumu

Hangi bölümde durduğu

Bu kayıtlar yoluyla, sayım ve durum tespiti yapmak olanaklıdır. Bu dermedeki üç boyutlu belgeler, ölçü aletleri, süs eşyaları, yemek takımları, yazı malzemeleri, madalya, nişan, mühür, klişe ve mobilya olarak sayılabilir. Bu belgelerin kataloglama politikasının belirlenip, alınan kararları otomasyon programına yansıtma çalışmaları tamamlandığında, kataloglama işlemine başlanması mümkün olacaktır. Bu yolla İ.Ü. kütüphaneler sistemi içinde ilk kez üç boyutlu belgeler erişime açılacaktır.

Nadir Eserler Bölümüne ait üç boyutlu belgeler, ilk kez İ.Ü. Beyazıt Rektörlük Binası 'Nadir Eserler Galerisi'nde (2003-2006), ilişkili kitap ve kitapdışı malzemeye birlikte sergilenerek değerlendirilir. "Bu yolla, tarihsel sürekliliğin kesitleri, görsel algıyı da içine alarak yansıtılmıştır".⁸ Galerideki yapıtların, 1999 yılı depremiyle zarar gören 'Nadir Eserler Binası'na onarımının ardından 2006'da yeniden taşınması, bu sergiyi sona erdirir. Bugün malzemelere yönelik sergileme yapılmamaktadır. Bununla birlikte, aynı binada, İletişim Fakültesi'ne ait İletişim Galerisi'nin malzemeleri 2006'dan bu yana sergilenmektedir.

⁸ bkz. Deniz Banoğlu, "Türkiye'nin Çağdaş Görünümünü Açartan Bir Çalışma: Nadir Eserler Galerisi ve 'İstanbul Üniversitesi Kütüphanelerinin Yeniden Yapılandırılması Projesi'", **Meral Alpay'a Armağan**, yay. haz. Hülya Dilek-Kayaoglu, İstanbul: [y.y.], 2007, s. 39-49

4.2.2. İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesi

İ.Ü. kapsamındaki tarih araştırmalarını destekleyen dermeler arasında, tıp ve eczacılıkla ilgili belgeler önemli yer tutar. 1933'te İ.Ü.'nün Beyazıt'taki merkez binasında İstanbul Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Enstitüsü'nde Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver tarafından kurulan Tıp Tarihi Müzesi 1984 yılında, o zamana kadar rektörlük binası olarak kullanılan Horhor Caddesindeki 3 katlı Abdülatif Suphi Paşa Konağı'na taşınmıştır ve halen burada bulunmaktadır. 1967 yılında İ.Ü. bünyesinde Cerrahpaşa ve İstanbul Tıp Fakülteleri ikiye ayrılmış bu sırada, İstanbul Tıp Fakültesi'ne ait 170 yıllık derme İstanbul Tıp Fakültesi bünyesinde koruma altına alınmıştır. Bir katı sergi salonu olarak kullanılan müze, çeşitli türlerde belgelere sahiptir. Antik dönemden Cumhuriyet'e kadar uzanan çeşitli dönemlere ait cerrahi ve diğer tıbbi aletler ile zengin mikroskop koleksiyonları, röntgen cihazı, tarihi ve folklorik tıbbi aletler, bitkisel tedavi araçları, histolojik preparatlar, büstler, madalyalar, mikroskobik görüntüler, ilaç kapları, mobilya, vb. yanı sıra diploma, tablo, yazma kitap, nadir basma, fotoğraf, albüm, kitap, dergi, reçete, mektup, resmi evrak, vb. çeşitli tür belge bu dermede yer almaktadır. Bağışlar yoluyla büyüyen dermede demirbaş defteri tutulmaktadır.

Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı öğretim üyelerinin sorumluluğundaki müze, sergi salonundaki özel yapılmış vitrinler içinde kullanıcıya hizmet vermektedir. Malzemeye ilgili araştırmaların yapılabilmesi için müzecilere, sanat tarihçilerine, bilgi ve belge yöneticilerine gerek duyulduğu Prof. Dr. Öztan Öncel ve Doç. Dr. Arın Namal tarafından dile getirilmektedir. Bu derme ve sergilendiği binanın tarihi ile ilgili bilgi, Prof. Dr. Arslan Terzioğlu'na ait yayınlardan edinilebilir.⁹

4.2.3. Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Prehistorya Laboratuvarı

⁹ Arslan Terzioğlu, "Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane ile Ahmed Fethi Paşa ve Abdülatif Suphi Paşa Döneminden Bugünkü İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesine Kadar Bizde Müzeciliğin Gelişmesine Kısa Bir Bakış" **Türk Tıp Tarihi Yıllığı = Acta Turcica Historiae Medicinae, Uluslararası Avrupa'da Tıp, Eczacılık, Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzeleri Simpozyumu Bildirileri (I. : İstanbul : 17 Eylül 1999)**, yay.haz. Arslan Terzioğlu, Erwin Lucius, No: VII, 2000, s. 9-21 ; Arslan Terzioğlu, "Bizde Müzecilik ile Nüemizmatik Biliminin Kurucusu Abdülatif Suphi Paşa ve Onun Tesis Ettiği Abdülatif Suphi Paşa Konağı", **Tarih Kültür Dergisi**, No: 248, 2007, s. 11-15 ; Arslan Terzioğlu, "Abdülatif Suphi Paşa Konağı", **Antika : The Turkish Journal of Collectable Art**, No: 17, 1986, s. 13-17

Tarih öncesi araştırmaların toplandığı Prehistorya Laboratuvarı Prof. Dr. Kurt Bittel ve Prof Dr. Halet ambel tarafından 1954 yılında kurulmuştur. İ.Ü. Edebiyat Fakóltesi içinde 5 ayrı depoda tutulan malzemeler, yaklaşık 2000 farklı yerden ve yüzey araştırmalarından elde edilen ve yazının kullanımından önceki dönemlere ait arkeolojik buluntularından oluşmaktadır. En değerli bağışlar, Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Ankara Müzesi'nden sağlanmıştır. Laboratuvarda sergileme yapılmamaktadır. Malzemelerden yurt içi ve yurt dışından araştırmacılar ve öğrenciler yararlanabilmektedir.

Malzemelere yönelik bilgi fişleri, kart katalog şeklinde hazırlanmış, bu kataloglar halen File-Maker programı yoluyla veritabanına işlenmektedir. Çevrimiçi taramalara açılmayan bu veritabanındaki bilgi alanları şunlardır:

'Buluntu yeri': ('ölke', 'bölge', 'il', 'ilçe'), 'dönem', 'geleiş tarihi', 'getiren', 'toplanma tarihi', 'koleksiyon adı', 'yayımlanma durumu': ('tümü yayımlanmış', 'seçme örnekleri yayımlanmış', 'tümü yayımlanabilir', 'durumu bilinmiyor'), 'buluntu yeri hakkında bilgi', 'anahtar sözcükler'.

4.2.4. Cerrahpaşa Tıp ve Eczacılık Tarihi Müzesi

Cerrahpaşa Tıp Fakóltesi içinde 1983'te başlayan ve bağış ve satın almalarla büyüyen derme, 1985 yılında 'Tıp ve Eczacılık Tarihi Müzesi' adıyla resmen açılır. Kendi alanında Türkiye'deki en zengin derme olup, T.C. Kùltür Bakanlığı Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliğine bağlı özel müze statüsüyle bir ildir. 2004 yılında bugünkü yeri olan Cerrahpaşa Tıp Fakóltesi'nin en eski binasına taşınan müzenin, bu yeniden kuruluş aşamasında bağışlarda artma olmuş; dermeye üç boyutlu malzemenin yanı sıra, arşiv ve kütüphanelerden kitap, fotoğraf ve belgeler de katılmıştır.

Müze, Türk tıp tarihiyle bağlar kurmayı ve bu tarihi malzemeyi resmi bir çatı altında korumayı amaç edinmiştir. Müze sorumlusu ve çalışanı sanat tarihçi Fatma Tolan, yazma kitap ve diğer basılı malzemeler için, bilgi ve belge yönetimi mezunlarına; aynı zamanda, müzenin koruma, restorasyon, vb. ihtiyağları için personel desteğine gerek duyulduğunu belirtmektedir.

Müzede sergilenen eserlerin çoğu geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemlerine aittir. Malzeme büyük çeşitlilik gösterir. 3 katlı binanın farklı oda ve bölümlerinde 25 seksiyona ayrılarak sergilenen belgeler arasında, resim, minyatür,

tıp mensuplarına ait eşyalar, Osmanlıca ve Fransızca el yazmaları, Osmanlıca, Fransızca, Almanca, İngilizce matbu tıp kitap ve süreli yayınlar, fotoğraflar, madalya ve kokartlar, beratlar, diplomalar, tıp ve eczacılık alet ve malzemeleri, mulajlar, arşiv (reçete, mektup, resmi evrak, notlar vd.), çiniler, hat çalışmaları, tablolar ve mobilyalar yer alır.

Müzedede, Kültür Bakanlığının matbu formu olan Özel Müze Eser Envanteri (ek.1) ile fotoğraflı künyeler oluşturulmaktadır. Bu künyeler, kitaplar da dahil olmak üzere henüz bilgisayar ortamında olmayıp, envanter olarak tutulmaktadır. Çevrimiçi bir veritabanı henüz bulunmamasına karşılık, müzenin web tanıtım sayfasında (<http://www.ctf.edu.tr/ctfmuze/>) sergi salonları ve malzemenin küçük bir kısmı görülebilmektedir.

4.2.5. Feyhaman Duran Kültür ve Sanat Evi

İ.Ü. Sanat Tarihi ve Güzel Sanatlar Bölümü Başkanlığı sorumluluğuna ait Feyhaman Duran Kültür ve Sanat Evi'ne ait 15 ciltte toplanmış bir döküm çalışması bilgisayar ortamında tutulmaktadır. Fotoğraflı fişlere malzemenin niteliği, ölçüsü ve durum bilgisi işlenmiştir.

Bir kısmı Resim Galerisi (Pinakothek)¹⁰ adlı bir katalog çalışmasında tanıtımı yapılan tablo ve resimler, 2001 yılında özgün eşyasıyla birlikte ressam Feyhaman ve Güzin Duran çiftinin bağışladıkları müze evde sergilenmeye başlamıştır. İ.Ü. Rektörlüğü yakınındaki bu ev ve atölyede bulunan tablo, hat ve eşyalar yanında ressam Selim ve Şahika Turan'ın çoğunluğu mobil olan heykeller ile tablo ve yazılı belgelerden oluşan bir retrospektif koleksiyonu da 2003'te bağış alınmıştır. Bu özel dermeler üzerine Sanat Tarihi ve Güzel Sanatlar Bölümü yürütücülüğünde bilimsel çalışmalar sürdürülmektedir. Feyhaman Duran Kültür ve Sanat Evi, bakım, onarım, restorasyon çalışmaları tamamlanmış durumda, kullanıcıya hizmet veren, yaşayan müze konumuyla İ.Ü. sanat dermeleri içinde önemli bir yer tutmaktadır.

4.2.6. İletişim Galerisi

Nadir Eserler Kütüphanesinin zemin ve giriş katlarında 2006 yılında hizmet vermeye başlayan, İ.Ü. İletişim Fakültesine bağlı İletişim Galerisi'nde, Türkiye'nin

¹⁰ Resim Galerisi : Katalog = Pinakothek : Catalogue, İstanbul : T.C. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Bilim ve Sanat Merkezi, 2004

iletişim, radyo, TV ve sinema alanlarındaki ilk örnekleri sergilenmektedir. Osmanlıca ve Latin harfli gazete ve dergilerin özgün örneklerinin de bulunduğu dermedeki malzemeler arasında, kamera, film projeksiyon cihazı, ses kayıt cihazı, radyo, gramofon, fotoğraf makinesi, matbaa ve çoğaltma donanımları, taş baskı örnekleri, klişeler ve ayrıca, TRT İstanbul Radyosu'nun 1949'da kurulduğu dönemde kullanılan ilk stüdyo ekipmanları sıralanabilir.

Yaklaşık 10 yıllık bir çalışmanın ürünü olan galerinin kuruluş çalışmaları, İ.Ü. İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Suat Gezgin tarafından yürütölmüştür. Galeri, iletişim tarihinin canlı örnekler yoluyla tanınmasına olanak vermektedir.

Türkiye iletişim dünyasına ilişkin bir bellek merkezi olarak hizmet veren Galeriyeye ait malzemeler için fotoğraflı tanıtım katalogları hazırlanmıştır. Çevrimiçi bir veritabanına sahip olmayan Galeri'de demirbaş defteri tutulmaktadır. Malzeme türüne göre, temel bilgi alanları (yıl, menşei, teknik özellikler, marka, model ve notlar) künyelerde yer almaktadır.

4.3. İ.Ü. Biyolojik Dermeleri

İ.Ü. içinde, 'kültürel bellek' dermelerinin yanı sıra 'biyolojik derme' adı altında toplanması uygun görölen dermelerin de geniş yer tuttuğu görölmektedir.

Biyolojik dermelerde, faunistik ve floristik nesneler yer alır. Özelliklerine göre, 'yaşayan' ve 'doğa tarihi'ni yansıtan dermeler olmak üzere iki temel bölüme ayrılırlar.¹¹ İ.Ü. kapsamındaki yaşayan dermelere, Botanik Bahçesi örneği verilebilir. Doğa tarihi grubunda ise, Jeoloji Müzesi, Osteoarkeoloji Müzesi, Zooloji Müzesi, Hidrobiyoloji Müzesi ve Herbaryum örnekleri sayılmaktadır.

Biyolojik derme grubu kapsamında, aynı veya benzer belge türlerine rastlanabilmektedir. Bunlar faunistik ve floristik örnekler, fosiller ve mineral, kayaç, kömür gibi doğal oluşumlu nesnelerdir.

İ.Ü.'de var olan biyolojik dermelere yakın zamanda yenilerinin ekleneceği de öngörölebilir. Örneğin İ.Ü. Doğal Zenginlikleri Araştırma ve Uygulama Merkezi (DOZEM) tarafından bir 'doğa tarihi müzesi' kurma amacının taşındığı bilinmektedir. İ.Ü. biyolojik dermeleri çoklukla, 1933 Üniversite Reformu'nu izleyen yıllarda bir araya getirilmiş, 2000'li yılların başlarında da, yeniden düzenleme çalışmalarına hız verilmiştir. Bu dermelerin yanı sıra çeşitli fakülteler içinde dağınık halde duran

¹¹ BioCase, Biological Collection Access Services, (çevrimiçi) <http://www.biocase.org/> 01.03.2008

malzeme örneklerine de rastlanabilir. İ.Ü. kapsamında saptanan derme örnekleri aşağıda kuruluş tarihlerine göre sıralanmıştır.

4.3.1. Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Zooloji Müzesi

1933 Üniversite Reformunu izleyen yıllarda Prof. Dr. Andre Naville tarafından, küçük bir öğretim müzesi olarak kurulmuştur. Müze materyalinin bir kısmı, örneğin ötücü kuşlar Yıldız Sarayından alınmış, bir kısmı da Almanya ve Fransa'dan hediye olarak gönderilmiştir. 1937'de Ord. Prof. Dr. Curt Kosswig tarafından başlatılan faunistik çalışmalar sonunda, Türkiye memeli hayvanları, kuşları, sürüngenleri, kurbağaları, balıkları ile çok sayıda omurgasız hayvan sınıflarından örnekler toplanmış ve Zooloji Öğretim Müzesi zenginleştirilmiştir. 1989 yılında bu günkü yerinde kurulan Zooloji Müzesi materyali dört farklı grup olarak sergilenmektedir.

I- Gösteri Müzesi: Tüm hayvan gruplarından örnekler sergilenmektedir.

II- Koleksiyonlar: 1- Böcekler (Tüm gruplara örnekler, arı kovanı, tarım zararlıları, adaptasyon örnekler, tropik kelebekler). 2- Türkiye kuşları (sucul kuşlar, gündüz ve gece yırtıcı kuşları, ötücü kuşlar). 3- İskeletler (balık, sürüngen, kuş ve memeliler)

III- Köşelerimiz: Çağdaş müze anlayışında hazırlanmış diyoramalar.

IV- Bilimsel Müze: Bilim adamlarına karşılaştırma materyali yönünden hizmet verecek olan bilimsel koleksiyonlar (Türkiye'den denizleri dip materyali, kelebekler, koleopterler, ostrakodlar, karıncalar, kar gastropodları, kuşlar, yarasalar, Trakya küçük memelileri, kürk koleksiyonu)¹².

Bu dermedeki örnekler, tür, familya, sınıf, ülke, bölge ve bağışlayana göre kayıt altına alınmıştır.

4.3.2. Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Botanik Bahçesi

İstanbul Üniversitesine bağlı Botanik bahçesinin kuruluş ve düzenleme çalışmaları, A. Heilbronn, L. Brauner ve Walter Stephan tarafından başlatılır ve 1935 yılında botanik bahçesine ait ilk tohum kataloğu (Index Seminum Hortus Botanicus Istanbulensis) yayımlanır. Bu yayında, İstanbul Üniversitesi Nebatat Bahçesinin amaçları anlatılmaktadır. Bahçe 1936 yılında hizmete açılmıştır.

¹² (çevrimiçi) <http://www.istanbul.edu.tr/fen/biyoloji/zooloji.php>

Bahçe, "Sistemantik bölüm - Taş bahçe - Tıbbi Bitkiler bölümü - Türkiye Bitkileri - Deney parselleri ve Arboretum" olmak üzere 6 büyük kısma ayrılmaktadır. Bugün bahçede 15 adedi seralarda, 8 adedi doğal ortamda, 23 adet çeşitli boyutlarda havuz yer almaktadır. 127 familyadan 400 adet ağaç ve çalı ile yaklaşık 3500 adet otsu bitki parsellere yerleşmiştir. Çeşitli cinslerden 2500 adet bitki ile Hamburg Üniversitesi Botanik Bahçesinden bağış yoluyla gelen çoğu tropik ve subtropik ülkelerin bitkisi olmak üzere, 390 adet egzotik bitki ile beraber Botanik bahçesinin toplam bitki varlığı 5000 adede yaklaşmaktadır. Yurt içi ve yurt dışında 400 botanik bahçesi ile tohum alışverişi yapılmaktadır. Bahçe ve seralar her yıl 1000'den fazla Biyoloji lisans öğrencisinin eğitim ve öğretimine katkıda bulunurken öğrenci ve ziyaretçilere açıktır.¹³

4.3.3. Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Botanik ve Genetik Kürsüsü Herbaryumu

Uluslararası kısaltması ile ISTF (İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Herbaryumu) 1930'lu yılların sonuna doğru, yine Alman botanikçi Prof. Dr. A. Heilbronn tarafından kurulmuştur. Aynı yıllarda Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünde Prof. Dr. K. Krause tarafından kurulan Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Herbaryumu (ANK) ile birlikte Türkiye'nin ilk iki herbaryumundan biridir.

1956'da Uluslararası Bitki Taksonomisi Birliği'nce (International Association for Plant Taxonomy, IAPT), bu herbaryumun uluslararası kodu ISTF olarak kabul edilmiştir.

Herbaryumun en değerli koleksiyonu 1908 yılında, o yıllarda Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde olan Lut Gölü (*Dead Sea*) çevrelerinden toplanıp Saray'a hediye edilen ve şu anda 238 bitki örneğinden oluşan bir koleksiyondur. Etiketler, bitkilerin bilimsel adları hariç, eski Türkçe ile yazılmıştır. Bu koleksiyon, saray amblemi ve padişah tuğrası taşıyan 18 kadife kutu içinde korunmaktadır.

Herbaryumun önemli koleksiyonları arasında, 1950'li yıllarda İstanbul çevresi, Uludağ ve bir kısmı da farklı yörelerinden, Mehpere Başarman tarafından toplanmış 3000 kadar bitki örneği; ATA ve DUF materyali adı altında korunan ve Erzurum ve Diyarbakır'dan 1969-76 arasında toplanmış, yaklaşık 6000 bitki örneğinden oluşan H. Demiriz koleksiyonu; Prof. Dr. Ali Çırpıcı tarafından, 1980'lerin başında

¹³ (çevrimiçi) <http://www.istanbul.edu.tr/fen/biyoloji/botanik.php> (11.06.2008)

oluşturulan Murat Dağı (Kütahya) florası koleksiyonu ile bazı yeni türlerin tip örneklerini de kapsayan ve diğer bitkilerden ayrı olarak kutular içinde korunan Prof. Dr. Turhan Baytop koleksiyonu sayılabilir. Ayrıca, Herbaryumda, 1842 yılında 'Flora Orientalis' adlı eserin yazarı E. Boissier ile Zoghalian tarafından toplanmış çok sayıda örnek bulunmaktadır. 1940'lı yılların ardından çeşitli bağışlarla zenginleşen herbaryum dermesinin bağışçılarına ait bir liste de ayrıca tutulmaktadır.

ISTF de numaralanmış örnek sayısı 40.000'i aşmıştır. Ülkemiz bitki örnekleriyle birlikte, henüz herbaryum kayıtlarına geçirilememiş Avrupa ülkeleri ile bazı Ortadoğu ülkelerinden gönderilen 4000 kadar örnek de bulunmaktadır.

Prof. Dr. H. Demiriz tarafından 1 Kasım 1971 tarihinde başlanan düzenleme çalışmaları sırasında, örnekler önce toplanma tarihine göre sıralanmış ve daha sonra 5000 kadar örnek familyalara ve cinslere ayrılarak kullanıcıların yararlanmasına hazır hale getirilmeye çalışılmıştır. Demiriz tarafından numaralanan bitkiler, kendi el yazısı ile hazırlanan herbaryum kataloglarının kullanılması ile mümkün olabilmektedir.

Herbaryum, 1999 yılında Dr. Semra Kuş tarafından, 1,5 yıl sürdürülen çalışmalarla, familya, cins ve tür isimlerine göre alfabetik olarak yeniden düzenlenerek açılmıştır. İncelemeler arttıkça, sınıflama sayısının da artacağı düşünülmektedir. Yeni salon 1 Mart 2001 tarihinde, araştırmacılara açılmıştır. ISTF botanikçiler tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır.

Herbaryumda yarı zamanlı çalışan bir eleman ile özellikle ders uygulamaları sırasında bitki örnekleri tekrar elden geçirilmekte, eksik etiketler ve bilgiler tamamlanmakta, kartonlara yapıştırılmakta, tür ve cinsler belirlenmektedir.¹⁴ "Herbaryumda tam zamanlı görevli bir elemanın olmaması nedeni ile bu çalışmaların daha uzun yıllar alacağı açıktır."¹⁵

4.3.4. Eczacılık Fakültesi Herbaryumu

Bu Herbaryum, belirli kurallara göre kurutularak devamlı saklanabilir hale getirilmiş bitki örneklerinin oluşturduğu bir topluluktur. Dermede yaklaşık 85.000 bitki örneği yer almaktadır. 1956 yılında kurulan Eczacılık Fakültesi Herbaryumu (ISTE),

¹⁴ (çevrimiçi) <http://www.istanbul.edu.tr/fen/biyoloji/herbaryum/> (12.06.2008)

¹⁵ Tuna Ekim, (çevrimiçi) <http://www.istanbul.edu.tr/fen/biyoloji/herbaryum/> (12.06.2008)

Türkiye'deki tıbbi bitkileri barındıran zengin bir dermeye sahiptir.¹⁶ Halen, yurt içi ve dışından gelen araştırmacılara hizmet vermektedir.

4.3.5. Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Hidrobiyoloji Müzesi

1996 yılında Prof. Dr. Nurettin Meriç'in önderliğinde kurulan Hidrobiyoloji Müzesinde deniz ve tatlı su balıkları ile deniz omurgasızları örnekleri korunmaktadır.

Türkiye denizlerinden toplanan, çok sayıda türe ait ihtiyoplankton koleksiyonu ile birlikte bağış yoluyla gelen dünya denizlerine ait Gastropod-Bivalv koleksiyonu sergilenmektedir. Omurgasızlar ve algere ait örnekler de mevcuttur.

Hidrobiyoloji Müzesi balık koleksiyonunda Türkiye deniz ve iç sularından toplanmış 105 familyaya ait 335 adet balık türünün örnekleri bulunmaktadır. Kavanozlara ve kuru örneklerle tek tek katalog numarası verilmiştir. Koleksiyondaki tüm örnekler incelenerek, türlerin ait olduğu familya, birey sayısı, yakalandığı yer, mevkii, tarih, derinlik, alet, dolap ve raf numaraları bilgisayar ortamındaki veritabanı programına aktarılmıştır. Müzede bulunan balık türlerinin 2 adedi Cephalaspidomorphi (çenesiz balıklar), 30 adedi Chondrichthyes (kıkırdaklı balıklar) ve 303 adedi de Osteichthyes (kemikli balıklar) sınıfına (klasisine) aittir. Koleksiyonda toplam 2602 birey bulunmaktadır. Büyük bir kısmı etilalkol içinde korunmakta olan örneklerin bir kısmı kurutulmuş olarak saklanmaktadır.

Hidrobiyoloji Müzesi'nde bulunan deniz ve iç sularımıza ait balık materyali, yurt içindeki ve dışındaki araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır.¹⁷

4.3.6. Veteriner Fakültesi Osteoarkeoloji Müzesi

Türkiye'nin ilk ve tek osteoarkeoloji müzesi Prof. Dr. Oktay Belli ve Doç. Dr. Vedat Onar'ın 1997 yılından bu yana Van'ın 9 km. güneydoğusundaki Yonca Tepe Kalesi'nde sürdürdükleri çalışmalar sonucu elde edilen kalıtlarla İ.Ü. Veteriner Fakültesi'nde açılmıştır. Müzede 3 bin yıllık insan, köpek, koyun iskeletleri ile fosiller sergilenmektedir. Müzede bulunan nesnelerin korunabilmeleri için gerekli donanım sağlanmaya çalışılmaktadır.

Web sitesi hazırlanan müze, hafta içi her gün ziyaretçilere açık tutulmaktadır.

¹⁶ (çevrimiçi) <http://www.istanbul.edu.tr/eczacilik/> (15.06.2008)

¹⁷ (çevrimiçi) <http://www.istanbul.edu.tr/fen/biyoloji/hidrobiyoloji.php> (28.05.2008)

4.3.7. Mühendislik Fakültesi Jeoloji Müzesi

2003 yılında, dördüncü düzenlemesinin ardından hizmete açılan İ.Ü. Mühendislik Fakültesi Jeoloji Müzesi, sistematik/tematik olarak gruplara ayrılan 4500 fosil ile birlikte, mineral, kayaç ve kömür örneklerini sergilemektedir. Bu materyallere ait bilgiler oluşturularak etiketlenmiştir; envanter no ve etiket bilgileri bilgisayar ortamına aktarılmaktadır. Sergilenen görsel örnekleri tamamlayan eğitim amaçlı posterler hazırlanmıştır. Özel fosil dermesinde Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden toplanan örnekler yer almaktadır. Fosil örnekleri, konu, yaş ve lokasyona göre tanımlanmaktadır. Sergi yoluyla bilgilendirme yapılmakta, örnekler ders materyalleri olarak kullanılmaktadır.¹⁸

Burada ele alınan toplam 13 dermenin çoğuna ait döküm (envanter) kayıtları bulunmaktadır. Ancak, bu kayıtlara çevrimiçi erişim olanakları henüz yoktur. Yalnız iki dermede elektronik ortamda veritabanı hazırlanmaktadır. Bununla birlikte malzemeler üzerinde bilimsel araştırma olanakları gelişmiştir; bazı dermelerde sergilerin düzenlendiği ve ziyaretçi kabul edildiği gözlemlenmektedir.

4.4. AAKK2 ve MARC Format Uyumlu Bibliyografik Kayıt Örnekleri

AAKK2 10. Bölüm¹⁹, tüm üç boyutlu belge biçimlerini içerir. Buna karşılık, AAKK2 21. Bölümünde (Erişim Uçlarının Seçimi), bu belgelerin temel ve ek girişleri için özel yönergeler yer almamaktadır. Bu nedenle, yazar temel girişinin genel kuralları (AAKK2 21.1A1) yalnızca sanat yapıtı yaratıcıları için kullanılmıştır (bkz. 1. örnek: büst). Diğer üç boyutlu belgelerin temel girişi için MARC 245 (Açıklamalı Yapıt Adı) alanı kullanılmaktadır.

Ayrıca, AAKK2 21.6B yönergelerine uygun olarak, bir sanat yapıtının aynı ortam üzerindeki kopyaları da, özgün yapıta ilişkin kurallar ile nitelenir. Notlar alanına, gerekli görülürse, özgün yapıtla ilgili not eklenir. Bu kurala ilişkin uygulama

¹⁸ (çevrimiçi) <http://www.istanbul.edu.tr/eng/jeoloji/muze/tanitim.htm> (20.07.2008)

¹⁹ Chapter 10 : Three-Dimensional Artefacts and Realia, **Anglo-American Cataloguing Rules**, haz. Joint Steering Committee for Revision of AACR2, a Committee of American Library Association...[ve öte.], 2. bs., 2002, s. 10-1 – 10-15

örnekleri aşağıda yer almaktadır. Bir kopya yapıt, aynı boyutta olsun ya da olmasın, özgün yapıtın başlığı altında verilir.

Aşağıda verilen bibliyografik niteleme örneklerinde, sabit (*fixed*) ve değişken (*variable*) alan kodlarına yer verilmemiştir. Örn. yer no, dolap no, raf no, erişim no, müze no vb. yerel bilgiler kayıt içeriğine alınmamıştır. MARC Format yerel ve uluslararası dizin ve sabit terimlerin erişimini destekler niteliktedir. Ancak burada, dizin belirteçlerinin (¶2) tümü için uluslararası dizin kısaltmaları yerine 'yerel' ifadesi kullanılmıştır.

Örnekler için atanan konu (MARC 6xx) ve dizin (MARC 7xx) başlıkları ise, dermelerin gereksinim ve politikalarına göre değişebilir ve geliştirilebilir. Kart katalog görünümleri de her örnek için değerlendirilmiştir.

Nitelemeler, dermelerin kendi veritabanları veya demirbaş kayıtlarından elde edilen verilerin, AAKK2 ve MARC Format uyumlu bibliyografik kayıt örneklerine uyarlanmasıyla oluşturulmuştur. Ancak, 3. düzey kataloglama örneklerinin oluşması için bazı alanlar ve niteleyici bilgilerin eklenmesi gerekmiştir. Bu nedenle kayıtlar, birebir özgün belgenin özelliklerini taşımamaktadır. Burada amaç, farklı örnekler için değişik alanlar kullanarak yol gösterici kayıtlar yapmaktır.

1. Belge:

Büst/Heykel

100 1	Parducci, Corrado.
245 0 0	Dr. İhsan Hilmi Alantar büstü ¶h [özgün sanat yapıtı] / ¶c Corrado Parducci.
260	¶c 1930
300	1 büst : ¶b mermer, beyaz ; ¶c 63 cm. (yükseklik)
340	mermer : ¶ d geniş yontma.
500	Geniş yontma tekniğiyle yapılmış mermer büst.
500	Veriler demirbaş defterinden alındı.
500	Sol tarafta kırık parça var.
541 0	¶3 1 büst ¶c başı; ¶d 1979.
545 0	Corrado Parducci, İtalyan plastik sanatçısı. 1928-1935 yılları arasında Türkiye'de yaşadı.
585	Sergi: "Şehre bakış: fotoğraf ve yontularla İstanbul," UNICEF tarafından düzenlenmiştir, 1999.
600 1 0	Alantar, İhsan Hilmi, ¶c Prof. Dr. ¶d 1902-1980.

655	7	Mermer büst � y 1930. �2 yerel
700	1	Parducci, Corrado, �e heykeltıraş.
700	1	Alantar, İhsan Hilmi, �c Prof. Dr. �d 1902-1980.
710	2	İstanbul Üniversitesi. � b Cerrahpaşa Tıp Tarihi Müzesi. Deontoloji Bölümü.
754		�a heykel (sınıf) �a mermer büst (altsınıf) �2 yerel
790	1	Alantar, İhsan Hilmi �e bağışçı. � f 1979 (bağış yılı).

Kart katalog görünümü:

Dr. İhsan Hilmi Alantar büstü [özgün sanat yapıtı] / Corrado Parducci. - 1930.
- 1 büst : mermer, beyaz ; 63 cm. (yükseklik).

Geniş yontma tekniğiyle yapılmış mermer büst. - Veriler demirbaş defterinden alındı. - Corrado Parducci, İtalyan plastik sanatçısı: 1928-1935 yılları arasında Türkiye'de yaşadı. - Sol tarafta kırık parça var.

Alantar, İhsan Hilmi, Dr. 1902-1980. - Mermer büst,1930.

I. Parducci, Corrado, heykeltıraş. II. Alantar, İhsan Hilmi, Prof. Dr. 1902-1980. III. İstanbul Üniversitesi. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi. Deontoloji Bölümü.

2. Belge:

Madalya/Nişan

245 0 0 [Abdüllatif Suphi Paşa anısına madalya]  h [gerçek nesne],  f
30 Ağustos 1995.

260 İstanbul :  b Türk Nümismatik Derneği,  c 1995

300 1 madalya :  b altın ;  c 45 mm. ( ap), 2,5 mm. (kalınlık) + 1
rozet (dikdörtgen ; 1 x 3 cm.)

340 altın  d cilalı  e döküm.

500 Elips şeklindeki madalyon maden üzerine altın kaplamadır.
Kompozisyon yüzü kabartma olup, diğer yüzünde amaca uygun motif ve simgeler vardır. Madalya kalınlığı 2,5 mm. olacak şekilde baskı tekniğine uygun (batık-çıkık) rölyef tasarım. Kompozisyonunda ayyıldız motifi ve T.C. harfleri bulunur.

Birliktteki belgeler: 1 rozet. Mineli ve altın kaplama. Kompozisyonunda T.C. harfleri var. Minede kırmızı ve beyaz renkler kullanılmıştır.

530	Mikrofiş erişimi vardır.
541 0	3 1 madalya c bağış; d 1996.
541 0	3 1 rozet c bağış; d 1996.
655 7	Madalya. 2 yerel
700 0	Abdüllatif Suphi c Paşa d 1829-1914
710 2	İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi

Kart katalog görünümü:

[Abdüllatif Suphi Paşa anısına madalya] [gerçek nesne], 30 Ağustos 1995. - İstanbul : Türk Nümismatik Derneği, 1995. - 1 madalya : altın ; 45 mm. (ap), 2,5 mm. (kalınlık) + 1 rozet (dikdörtgen ; 1 x 3 cm.)

Elips şeklindeki madalyon maden üzerine altın kaplamadır. Kompozisyon yüzü kabartma olup, diğer yüzünde amaca uygun motif ve simgeler vardır. Madalya kalınlığı 2,5 mm. olacak şekilde baskı tekniğine uygun (batık-çıkık) rölyef tasarım. Kompozisyonunda ayyıldız motifi ve T.C. harfleri bulunur.

Birlikteki belgeler: 1 rozet. Mineli ve altın kaplama. Kompozisyonunda T.C. harfleri var. Minede kırmızı ve beyaz renkler kullanılmıştır.

Mikrofiş erişimi vardır.

Madalya

I. Abdüllatif Suphi, Paşa, 1829-1914 II. İstanbul Üniversitesi
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi

3. Belge

Mikroskop Slaydı

245 0 0 Tüberküloz lenfadenit h [mikroskop slaydı] = Tuberculosis lymphadenitis.

260 c 1980.

300 1 mikroskop slaydı : b gümüş jelatin

520 1 Bir kenarda lenf dokusundan kalan normal doku izlenirken, diğer alanlarda birbirleriyle birleşmeye eğilimli olan granülomlar vardır. Granülomların merkezinde kazeifikasyon nekrozu, bunun çevresinde lenfositler, epiteloid histiyositler ve nükleuslar at nalı şeklinde dizilmiş olan Langhans tipinde dev hücreler görülmektedir.

524	Wellcome Library no. 29027i
610 2 0	Cerrahpaşa Tıp Tarihi Müzesi
650 2 7	Tüberküloz lenfadenit ₺ 2 yerel
653	Mikroskopik görüntü
655 0 7	Mikroskop slaytları ₺ 2 yerel

Kart katalog görünümü:

Tüberküloz lenfadenit [mikroskop slaydı] = Tuberculosis lymphadenitis. – 1980. - 1 mikroskop slaydı : gümüş jelatin.

Özet: Bir kenarda lenf dokusundan kalan normal doku izlenirken, diğer alanlarda birbirleriyle birleşmeye eğilimli olan granülomlar vardır. Granülomların merkezinde kazeifikasyon nekrozu, bunun çevresinde lenfositler, epitelioid histiyositler ve nükleuslar at nalı şeklinde dizilmiş olan Langhans tipinde dev hücreler görülmektedir.

Cerrahpaşa Tıp Tarihi Müzesi. - Tüberküloz lenfadenit. - Mikroskopik görüntü. - Mikroskop slaytları

4. Belge

Mobilya

245 0 0	Köşe koltuğu ₺h [özgün sanat yapısı] / ₺c II. Abdülhamid
246 3	İkinci Abdülhamid
700 1	II. Abdülhamid, ₺e marangoz.
260	[1900]
300	1 koltuk : ₺b maun, abanoz, kemik, huş ağacı ve beyaz çam ; ₺c 96.2 x 70.8 x 45.7 cm.
340	maun ₺d geçme ₺e abanoz ₺e kemik ₺e huş ağacı ₺e beyaz çam.
500	Osmanlı kültürü köşe koltuğu.
500	II. Abdülhamid tarafından geçme yöntemiyle çivi kullanılmadan yapılmıştır.
561 0	Yıldız Sarayı Koleksiyonu'ndan, 1925.
600 0 0	Abdülhamid ₺b II, ₺c Padişah, ₺d 1842-1918
651 7	Osmanlı İmparatorluğu ₺ x Dekoratif sanatlar ₺y 19.y.y. ₺2 yerel

655 7	Koltuk, 1900 2 yerel
655 7	Mobilya. 2 yerel

Kart katalog görünümü:

Köşe koltuğu [özgün sanat yapısı] / II. Abdülhamid. - [1900]. - 1 koltuk : maun, abanoz, kemik, huş ağacı ve beyaz çam ; 96.2 x 70.8 x 45.7 cm.

Osmanlı kültürü köşe koltuğu. - II. Abdülhamid tarafından geçme yöntemiyle çivi kullanılmadan yapılmıştır. - Yıldız Sarayı Koleksiyonu'ndan, 1925.

Üst başlık: İkinci Abdülhamid

Abdülhamid II, Padişah, 1842-1918. - Osmanlı İmparatorluğu--Dekoratif sanatlar--19.y.y. - Koltuk, 1900 . - Mobilya.

I. II. Abdülhamid, marangoz.

5. Belge

Model

245 0 0	Uçan bulut 1h [model].
260	Scottsdate, AZ : 1b Heritage Mint Ltd., 1e (Çin).
300	1 model : 1b tahta, rnk. ; 1c 32 x 30 x 6 cm.
340	tahta, 1e bez
500	Gemi direkleri ve bez yelkenlileriyle birlikte tahta gemi modeli, tahta sehpa üzerinde durmaktadır.
500	Heritage Mint, Ltd. Koleksiyonundan.
500	Oyuncak değildir. Dekoratif amaçlıdır.
655 7	Gemi modeli 1 z Çin 2 yerel

Kart katalog görünümü:

Uçan bulut [model]. - Scottsdate, AZ : Heritage Mint Ltd., (Çin). - 1 model : tahta, rnk. ; 32 x 30 x 6 cm.

Gemi direkleri ve bez yelkenlileriyle birlikte tahta gemi modeli, tahta sehpa üzerinde durmaktadır. - Heritage Mint, Ltd. Koleksiyonundan. - Oyuncak değildir. Dekoratif amaçlıdır.

Gemi modeli--Çin

6. Belge

Tıbbi Malzeme

245 1 0	[Termometre : metal kutulu] �h [gerçek nesne].
300	1 termometre : �b cam ; �c 12 cm.
340	Cam �c vidalı kutu �e metal.
500	Termometre camında O.K. damgalısı vardır.
500	10'dan 150 fahrenheitı kadar derecelendirilmiştir.
500	Vidalı ve silindirik kap içindedir. Kutu kaplama metaldir.
544	Prof. Dr. Tefvik Salim Sağlam ecza çantası (kayıt numarası 74) içinde yer almaktadır.
545 0	Prof. Dr. Tefvik Salim Sağlam İstanbul Üniversitesi rekt�rlerindendir.
600 1 0	Sağlam, Tefvik Salim, �c Prof. Dr. �d 1882-1963
655 7	Cam termometre � y 1931. �2 yerel
657 0 7	Termometre � x Tıbbi malzeme. �2 yerel
710 2	İstanbul Üniversitesi. � b Cerrahpaşa Tıp Tarihi Müzesi. Deontoloji Bölümü.
754	�a Tıbbi malzeme (sınıf) �a Termometre (altsınıf) �2 yerel
790 1	Türkan Erbeni �e bağışçı. � f 1989 (bağış yılı).

Kart katalog görünümü:

[Termometre : metal kutulu] [gerçek nesne]. - 1 termometre : cam ; 12 cm.
Termometre camında O.K. damgalısı vardır. - 10'dan 150 fahrenheitı kadar derecelendirilmiştir. - Vidalı ve silindirik kap içindedir. Kutu kaplama metaldir. - Prof. Dr. Tefvik Salim Sağlam İstanbul Üniversitesi rekt rlerindendir.
Sağlam, Tefvik Salim, Prof. Dr., 1882-1963. - Cam termometre--1931. - Termometre--Tıbbi malzeme.

I. İstanbul Üniversitesi. Cerrahpaşa Tıp Tarihi Müzesi. Deontoloji Bölümü.

7. Belge

Mühür/Damga

245 1 0	II. Abdülhamid mührü : balmumu üzerine kişisel damga : � f 19.y.y. �h [gerçek nesne].
300	1 mühür : �b opak, karamel-kahverengi ; �c 10 cm. (�ap)

340	Opak c tutacak yeri e bakır.
500	Balmumu zerine kişisel damga amaçlı mühür.
500	Bakır tutacaklı mühür karamel-kahverenginde opak değerli taşından yapılmıştır.
500	Mühür II. Abdülhamid'e aittir.
540	Mühür sergilenmemektedir. Kullanımı izne bağlıdır.
600 0 0	Abdülhamid b II, c Padişah, d 1842-1918
651 7	Osmanlı İmparatorluğu  x İmzalar ve mühürler y 19.y.y. 2 yerel
655 7	Mühür  y 19.y.y. 2 yerel

Kart katalog görünümü:

II. Abdülhamid mührü : balmumu üzerine kişisel damga : 19.y.y. [gerçek nesne]. - 1 mühür : opak, karamel-kahverengi ; 10 cm. (ap)

Balmumu zerine kişisel damga amaçlı mühür. - Bakır tutacaklı mühür karamel-kahverenginde opak değerli taşından yapılmıştır. - Mühür II. Abdülhamid'e aittir. - Mühür sergilenmemektedir. Kullanımı izne bağlıdır.

Abdülhamid II, Padişah, 1842-1918. - Osmanlı İmparatorluğu--İmzalar ve mühürler--19.y.y. - Mühür--19.y.y.

8. Belge

Tarih ncesi Kalıt rneği

245 0 0	[Saman yüzlü dudaklı kap] h [gerçek nesne].
300	1 kap : b açkılı, portakalımsı açık kahverengi ; c 8.7 x 7 cm. ap
500	anak mlekleli Neolitik ağ Kuzeybatı Anadolu'da bulunan koleksiyona aittir.
518	Mart 1960, Fikirtepe, İstanbul, Türkiye'den toplanmıştır.
033 0 2	196003
520 1	X. tabakada el yapımı, mineral, kum ve bitki katkılı hamurlu, iyi pişirilmiş, açıktan koyuya kadar değişen tonlarda portakalımsı açık kahverengi - gri yüzey renkli, açkılı maldan kaplar ve parçalar ele geçmiştir. Hamurundaki bitki katkının çanak çömleğin yüzeyinde saman yüzlü mallar gibi bir görünüm verdiği ileri sürülmektedir. Biçim açısından küresel gövdeli hafif çıkıntı dudaklı kap biçimleri

çoğunluktadır. Bunların bazılarına yatay konumlu ve delikli tutamaklar konulmuştur. Dipleri genellikle yassı ve düzdür. Az sayıda yayvan çanak biçimleri de görülmektedir.

544 ‡ d ilgili kalıtlar 462 (Buluntu tarihleri, 1929-1942); ‡ e yayvan çanak biçimleri, ayrı olarak toplanmıştır.

581 Harmankaya, S., B. Erdoğan, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri - 4 (TAY): İlk Tunç Çağı İstanbul: TASK Vakfı Yayınları: TAY - Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri C: 4b, 2002.

600 1 0 Halet, Çambel, ‡d 1837-1913, ‡e toplayan.

655 7 Çanak çömlek ‡ y Neolitik çağ ‡ z Türkiye. ‡2 yerel.

752 Türkiye ‡d İstanbul ‡c Kadıköy ‡d Fikirtepe

790 1 Halet, Çambel, ‡d 1837-1913, ‡e toplayan.

Kart katalog görünümü:

[Saman yüzlü dudaklı kap] [gerçek nesne]. - 1 kap : açkılı, portakalımsı açık kahverengi ; 8.7 x 7 cm. çap

Çanak Çömlekli Neolitik Çağ Kuzeybatı Anadolu'da bulunan koleksiyona aittir. - Mart 1960, Fikirtepe, İstanbul, Türkiye'den toplanmıştır. - X. tabakada el yapımı, mineral, kum ve bitki katkılı hamurlu, iyi pişirilmiş, açıktan koyuya kadar değişen tonlarda portakalımsı açık kahverengi - gri yüzey renkli, açkılı maldan kaplar ve parçalar ele geçmiştir. Hamurundaki bitki katkının çanak çömleğin yüzeyinde saman yüzlü mallar gibi bir görünüm verdiği ileri sürülmektedir. Biçim açısından küresel gövdeli hafif çıkıntı dudaklı kap biçimleri çoğunluktadır. Bunların bazılarına yatay konumlu ve delikli tutamaklar konulmuştur. Dipleri genellikle yassı ve düzdür. Az sayıda yayvan çanak biçimleri de görülmektedir.

Yayınlar: Harmankaya, S., B. Erdoğan, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri - 4 (TAY): İlk Tunç Çağı İstanbul: TASK Vakfı Yayınları: TAY - Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri C: 4b, 2002.

Halet, Çambel, 1837-1913, toplayan. - Çanak çömlek--Neolitik çağ--Türkiye.

I. Yer: Türkiye--İstanbul--Kadıköy--Fikirtepe.

9. Belge**Mineral**

245 0 0	[Rhodochrosite örneği] ðh [gerçek nesne]
300	1 örnek : ðb pembe ; ðc 7 x 9 x 6 cm.
500	Mineral rhodochrosite örneği gösteren kristal yapı.
500	Başlık katalogcu tarafından verilmiştir.
518	Mart 1910, Kastamonu, Türkiye'den toplanmıştır.
033 0 2	197503
600 1 0	Morgan, John Pierpont, ðd 1837-1913, ðe toplayan.
650	ð3 Rhodochrosite (MnCO3) ð v manganer ð v karbonat ð v mineral
651 0	Kastamonu (Türkiye) ð y 1910, ð e toplandığı yer.
655 7	Rhodochrosite (MnCO3). ð2 yerel
655 7	Mineral örnekler. ð2 yerel
790 1	Morgan, John Pierpont, ðd 1837-1913, ðe toplayan.

Kart katalog görünümü:

[Rhodochrosite örneği] [gerçek nesne]. - 1 örnek : pembe ; 7 x 9 x 6 cm.

Mineral rhodochrosite örneği gösteren kristal yapı. - Başlık katalogcu tarafından verilmiştir. - Mart 1910, Kastamonu, Türkiye'den toplanmıştır.

Morgan, John Pierpont, 1837-1913, toplayan. - Rhodochrosite (MnCO3)--manganer--karbonat--mineral. - Kastamonu (Türkiye)--1910, toplandığı yer. - Rhodochrosite (MnCO3). - Mineral örnekler.

10. Belge**Hayvan Örneği**

245 0 0	[Agelena gracilens] ðh [gerçek nesne]
300	1 örnek : ðb siyah ; ðc 90 mm. (uzunluk), 250 mm (bacak açıklığı)
500	Cins: 5, Türler : 39, Alttürler : 1.
500	Taksonomik tür kodu: TTTT No: 33286.
508	Uzman kişiler, Order - Araneida: Muhammed İsmail Varol, Yrd. Doç. Dr. - Gaziantep Üniversitesi ; Kingdom - Animalia: Ali İsmet Demirsoy, Prof. Dr. - Hacettepe Üniversitesi.

- 510 4 TÜBİTAK - Türkiye Taksonomik Tür Veritabanı ‡ z ISSN-1305-4236 ‡ c <http://biow.tubitak.gov.tr/present/taxonForm1.jsp?taxon=33422>
- 567 Sistematik.
- 581 Koch, C. L. Arachniden und Myriapoden. In Wagner, M. (ed.), Reisen in der Regentschaft Algier in den Jahren 1836, 1837, 1838. Mit einem naturhistorischen Anhang und einem Kupferatlas. Leipzig, 1841, 3: 211-225.
- 581 Karol, S. Türkiye örümcekleri. I. ön liste. Ankara : Ankara Üniversitesi Basımevi, 1967, 39 s.
- 650 Animalia (alem) ‡x Arthropoda (kol) ‡x Chelicerata (altkol) ‡x Arachnida (sınıf) ‡x Araneae (sıra) ‡x Labidognatha (altsıra) ‡x Ecribellatae (üstaile) ‡x Agelenidae C. L. Koch, 1837 (aile) ‡x Agelena Walckenaer, 1805 (cins) ‡x Agelena gracilens (türler)
- 650 0 Araknoloji.
- 651 0 Kastamonu (Türkiye) ‡ y 1910, ‡ e bulunduğu yer.
- 655 7 Zehirli örümcekler ‡ z Türkiye. ‡2 yerel.
- 700 1 Varol, Muhammed İsmail, ‡c Yrd. Doç. Dr.
- 700 1 Demirsoy, Ali İsmet, ‡c Prof. Dr.
- 754 Animalia (kingdom/alem) ‡a Arthropoda (phylum/kol) ‡a Chelicerata (subphylum/altkol) ‡a Arachnida (class/sınıf) ‡a Araneae (order/sıra) ‡a Labidognatha (suborder/altsıra) ‡a Ecribellatae (superfamily/üstaile) ‡a Agelenidae C. L. Koch, 1837 (family/aile) ‡a Agelena Walckenaer, 1805 (genus/cins) ‡a Agelena gracilens (species/türler) ‡2 [TÜBİTAK - Türkiye Taksonomik Tür Veritabanı]

Kart katalog görünümü:

[Agelena gracilens] [gerçek nesne]. - 1 örnek : siyah ; 90 mm. (uzunluk), 250 mm (bacak açıklığı)

Cins: 5, Türler : 39, Alttürler : 1.

Taksonomik tür kodu: TTTT No: 33286.

Uzman kişiler, Order - Araneida: Muhammed İsmail Varol, Yrd. Doç. Dr. - Gaziantep Üniversitesi ; Kingdom - Animalia: Ali İsmet Demirsoy, Prof. Dr. - Hacettepe Üniversitesi.

Dizinleyen yayınlar: TÜBİTAK - Türkiye Taksonomik Tür Veritabanı--ISSN-1305-4236--<http://biow.tubitak.gov.tr/present/taxonForm1.jsp?taxon=33422>

Yayınlar: Koch, C. L. Arachniden und Myriapoden. In Wagner, M. (ed.), Reisen in der Regentschaft Algier in den Jahren 1836, 1837, 1838. Mit einem naturhistorischen Anhang und einem Kupferatlas. Leipzig, 1841, 3: 211-225. - Karol, S. Türkiye örümcekleri. I. ön liste. Ankara : Ankara Üniversitesi Basımevi, 1967, 39 s.

Araknoloji. - Kastamonu (Türkiye)--1910, bulunduğu yer. - Zehirli örümcekler-Türkiye.

Animalia (alem)--Arthropoda (kol)--Chelicerata (altkol)--Arachnida (sınıf)--Araneae (sıra)--Labidognatha (altsıra)--Ecribellatae (üstaile)--Agelenidae C. L. Koch, 1837 (aile)--Agelena Walckenaer, 1805 (cins)--Agelena gracilens (türler)

11. Belge

Akar Örneği

- 245 1 0 [Carabodes pulcher : Bernini, 1976] Ꞥh [gerçek nesne]
300 1 örnek : Ꞥb açık kahverengi ; Ꞥc 407 (360- 450) uzunluk, 243 (210- 280) (n=7) µm genişlik
500 Örnek, Kayseri il merkezi ile Develi ilçesi sınırları içinde, 38° 42' 57" - 38° 24' 34" N enlemleri ile 35° 11' 28" - 35° 36' 43" E boylamları arasında yer alan yaklaşık 30-35 km kaide çapında ve 3917 m yüksekliğindeki volkanik Erciyes dağından toplanmıştır.
510 4 SysTax - Database Ꞥ c <http://www.biologie.uni-ulm.de/>
510 4 Carabodes pulcher Bernini, 1976: Bernini, F. (1976a): s. 21-48
510 4 Carabodes pulcher Bernini, 1976: Bernini, F. (1982): s. 401
510 4 NCBI - National Center for Biotechnology Information - Taxonomy Browser Thomson Reuters - Index to Organism Names (ION)
530 Ayrıca World Wide Web erişimi vardır.
567 Sistematiik.
581 Bernini, F. Notulae Oribatologicae XIV. Revisione di Carabodes minusculus Berlese 1923 (Acarida, Oribatei) - Redia 54, 1976a, s. 1-49
581 Bernini, F. Notulae oribatologicae XXVII. Contributo alla conoscenza degli Oribatei della Val di Farma (Toscana meridionale), Redia 65, 1982, s. 377-405
581 Per, Sedat, Nusret Ayyıldız, "Erciyes Dağının (Kayseri) Epifitik Oribatid Akarları Üzerine Sistematiik Araştırmalar-II" Çankaya Üniversitesi Fen-

Edebiyat Fakültesi, Journal of Arts and Sciences, No: 3, Mayıs 2005
<http://jas.cankaya.edu.tr/05may/10.pdf>

650 Animalia Metazoa (alem) a Arthropoda (kol) a Arachnida
Acarı Acariformes Zakhvatkin, 1952 (sınıf) a Oribatida Carabodoidea (sıra) a
Carabodidae C. L. Koch, 1837 (aile) a Carabodes C. L. Koch , 1835 (cins) a
Carabodes coriaceus C. L. Koch, 1835 (tip türü) Carabodes pulcher Bernini, 1976
(türler)

651 0 Erciyes dağı, Kayseri (Türkiye)  y 1980,  e bulunduğu yer.

655 7 Epifitik oribatid akarlar. 2 yerel.

655 7 Akar faunası  z Türkiye. 2 yerel.

754 Animalia Metazoa (kingdom/alem) a Arthropoda (phylum/kol)
a Arachnida Acarı Acariformes Zakhvatkin, 1952 (class/sınıf) a Oribatida
Carabodoidea (order/sıra) a Carabodidae C. L. Koch, 1837 (family/aile) a
Carabodes C. L. Koch , 1835 (genus/cins) a Carabodes coriaceus C. L. Koch,
1835 (tip türü) Carabodes pulcher Bernini, 1976 (species/türler) 2 [SysTax]

Kart katalog görünümü:

[Carabodes pulcher : Bernini, 1976] [gerçek nesne]. - 1 örnek : açık
kahverengi ; 407 (360- 450) uzunluk, 243 (210- 280) (n=7) µm genişlik.

Örnek, Kayseri il merkezi ile Develi ilçesi sınırları içinde, 38° 42' 57" - 38° 24'
34" N enlemleri ile 35° 11' 28" - 35° 36' 43" E boylamları arasında yer alan yaklaşık
30-35 km kaide çapında ve 3917 m yüksekliğindeki volkanik Erciyes dağından
toplanmıştır.

Ayrıca World Wide Web erişimi vardır.

Dizinleyen yayınlar: SysTax – Database--<http://www.biologie.uni-ulm.de/>. -
Carabodes pulcher Bernini, 1976: Bernini, F. (1976a): s. 21-48. - Carabodes pulcher
Bernini, 1976: Bernini, F. (1982): s. 401. - NCBI - National Center for Biotechnology
Information - Taxonomy Browser Thomson Reuters - Index to Organism Names
(ION)

Yayınlar: Bernini, F. Notulae Oribatologicae XIV. Revisione di Carabodes
minusculus Berlese 1923 (Acarida, Oribatei) - Redia 54, 1976a, s. 1-49. - Bernini, F.
Notulae oribatologicae XXVII. Contributo alla conoscenza degli Oribatei della Val di
Farma (Toscana meridionale), Redia 65, 1982, s. 377-405. - Per, Sedat, Nusret
Ayyıldız, "Erciyes Dağının (Kayseri) Epifitik Oribatid Akarları Üzerine Sistemati

Araştırmalar-II” Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Journal of Arts and Sciences, No: 3, Mayıs 2005--<http://ias.cankaya.edu.tr/05may/10.pdf>

Erciyes dağı, Kayseri (Türkiye)--1980, bulunduğu yer. - Epifitik oribatid akarlar. - Akar faunası--Türkiye.

Animalia Metazoa (alem)--Arthropoda (kol)--Arachnida Acari Acariformes Zakhvatkin, 1952 (sınıf)--Oribatida Carabodoidea (sıra)--Carabodidae C. L. Koch, 1837 (aile)--Carabodes C. L. Koch , 1835 (cins)--Carabodes coriaceus C. L. Koch, 1835 (tip türü) Carabodes pulcher Bernini, 1976 (türler)

12. Belge

Bitki Örneği

- 245 0 0 [Alnus orientalis Decne.] Ꞥh [gerçek nesne]
300 1 çiçek örneği : Ꞥb çok renkli.
500 Cins kodu: TTTT No: 18472.
510 4 TÜBİTAK - Türkiye Taksonomik Tür Veritabanı Ꞥ z ISSN-1305-4236 Ꞥ c <http://biow.tubitak.gov.tr/present/taxonForm1.jsp>
510 4 BioCISE – The International Plant Names Index Ꞥ c <http://www.bgbm.fu-berlin.de/biocise>
544 Botanischer Garten Bonn (BONN); Forstbotanischer Garten Eberswalde (EBERF); Ökologisch Botanischer Garten Bayreuth (BAYRT)
567 Kurutularak saklanmaktadır.
581 8 Govaerts, R. & Frodin, D. G. (1998)
851 Ꞥ e Mehpare Başarman koleksiyonu içindedir.
650 Plantae (alem) Ꞥx Tracheobionta (altalem) Ꞥx Angiospermae Magnoliophyta Cronquist, Takht. & Zimmerm. ex Reveal (bölüm) Ꞥx Magnoliopsida Brongn. (sınıf) Ꞥx Hamamelidae Takht. (altsınıf) Ꞥx Fagales (sıra) Ꞥx Magnoliaceae (aile) Ꞥx Alnus Miller (cins) Ꞥx Alnus orientalis Decne. (türler)
651 0 Bursa, Uludağ (Türkiye) Ꞥ y 1950, Ꞥ e bulunduğu yer.
655 7 Flora Ꞥ z Türkiye. Ꞥ2 yerel.
790 1 Başarman, Mehpare, Ꞥd 1908-1993, Ꞥe toplayan.
754 Plantae (kingdom/alem) Ꞥa Tracheobionta (subkingdom/altalem) Ꞥa Angiospermae Magnoliophyta Cronquist, Takht. & Zimmerm. ex Reveal (division/bölüm) Ꞥa Magnoliopsida Brongn. (class/sınıf) Ꞥa Hamamelidae Takht. (subclass/altsınıf) Ꞥa Fagales (order/sıra) Ꞥa Magnoliaceae

(family/aile)  a Alnus Miller (genus/cins)  a Alnus orientalis Decne. (species/türler)
 2 [T B TAK - Türkiye Taksonomik T r Veritabanı]

Kart katalog görünümü:

[Alnus orientalis Decne.] [gerçek nesne]. - 1    ek  rneği :  ok renkli.

Cins kodu: TTTT No: 18472.

Dizinleyen yayınlar: T B TAK - Türkiye Taksonomik T r Veritabanı--ISSN-1305-4236--<http://biow.tubitak.gov.tr/present/taxonForm1.jsp>. - BioCISE - The International Plant Names Index--<http://www.bgbm.fu-berlin.de/biocise>

Yayınlar: Govaerts, R. & Frodin, D. G. (1998)

Bursa, Uludağ (Türkiye)--1950, bulunduğu yer. - Flora--Türkiye.

Plantae (alem)--Tracheobionta (altalem)--Angiospermae Magnoliophyta Cronquist, Takht. & Zimmerm. ex Reveal (bölüm)--Magnoliopsida Brongn. (sınıf)--Hamamelidae Takht. (altsınıf)--Fagales (sıra)--Magnoliaceae (aile)--Alnus Miller (cins)--Alnus orientalis Decne. (türler)

13. Belge

Fosil  rneği

245 1 0 [Fossil: Giant Pecten : Pecten propratulus]  h [gerçek nesne]
= Deniztarağı fosili = Scallops

300 1  rnek ;  c 85 mm. (genişlik)

500 Sağ ve sol kabuklar (kapaklar) vardır. Kapakların birleşim yerinde belirgin bir çentik vardır. Sağ kabuk, sol kabuktan farklı görünmektedir. Hatalı olarak farklı türlere ait gibi görünüm vermektedir.

500 5 milyon yaşında.

500 Aile (family): Pectinidae.

518 Ege Denizi Saroz kayalık bölgesi, Türkiye'den toplanmıştır.

655 7 Deniz kabukluları   z Türkiye.  2 yerel.

655 7 Deniztarağı fosili   z Ege Denizi (Türkiye)  2 yerel.

600 1 0 Morgan, John Pierpont,  d 1837-1913,  e toplayan.

651 0 Ege Denizi (Türkiye)   y 1999,   e toplandığı yer.

650 Pectinidae (family/aile)  x Pecten propratulus (genus/cins)  2
[T B TAK - Türkiye Taksonomik T r Veritabanı]

851 Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Hidrobiyoloji Müzesi  b Deniz Kabukluları Bölümü  c Laleli  d Türkiye

754 Pectinidae (family/aile)  a Pecten propratulus (genus/cins)  2 [T B TAK - Türkiye Taksonomik T r Veritabanı]

Kart katalog görünümü:

[Fossil: Giant Pecten : Pecten propratulus] [gerçek nesne] = Deniztarağı fosili = Scallops. - 1  rnek ; 85 mm. (genişlik)

Sağ ve sol kabuklar (kapaklar) vardır. Kapakların birleşim yerinde belirgin bir çentik vardır. Sağ kabuk, sol kabuktan farklı görünmektedir. Hatalı olarak farklı türlere ait gibi görünüm vermektedir. - 5 milyon yaşımda. - Aile (family): Pectinidae. - Ege Denizi Saroz kayalık bölgesi, Türkiye'den toplanmıştır.

Deniz kabukluları--Türkiye. - Deniztarağı fosili--Ege Denizi (Türkiye)

Morgan, John Pierpont, 1837-1913, toplayan. - Ege Denizi (Türkiye)--1999, toplandığı yer.

Pectinidae (family/aile)--Pecten propratulus (genus/cins)

14. Belge

 skelet  rneğı

245 1 0 [Felidae : Lynx canadensis]  h [gerçek nesne] = Kedigiller
300 1 kedi : (1 baş derisi, 1 kafatası, 1 beden iskeleti) ;  c 850 mm. (total boy), 119 mm. (kuyruk dikey uzunluğı), 224 cm. (bacak uzunluğı), 80 mm. (kulak uzunluğı)

340  e kafa derisi  e kafatası  e beden iskeleti

500 Cinsiyeti (sex): dişi (F)

518 1999, Van, Doğı Anadolu Bölgesi, Türkiye'de yakalanmıştır.

033 0 2 01999

651 0 Van, Doğı Anadolu Bölgesi (Türkiye)   y 1999,   e yakalandığı yer.

655 7 Kedigiller   v  skeletler.  2 yerel.

655 7 Lynx canadensis   z Türkiye.  2 yerel.

650 Felidae (family/aile)  x Lynx canadensis (scientific name/bilimsel adı)  2 yerel

754 Felidae (family/aile) a Lynx canadensis (scientific name/bilimsel adı) 2 yerel

Kart katalog görünümü:

[Felidae : Lynx canadensis] [gerçek nesne] = Kedigiller. - 1 kedi : (1 baş derisi, 1 kafatası, 1 beden iskeleti) ; 850 mm. (total boy), 119 mm. (kuyruk dikey uzunluğu), 224 cm. (bacak uzunluğu), 80 mm. (kulak uzunluğu)

Cinsiyeti (sex): dişi (F). - 1999, Van, Doğu Anadolu Bölgesi, Türkiye’de yakalanmıştır.

Van, Doğu Anadolu Bölgesi (Türkiye)--1999, yakalandığı yer. – Kedigiller--İskeletler. - Lynx canadensis--Türkiye.

Felidae (family/aile)--Lynx canadensis (scientific name/bilimsel adı)

15. Belge

Deniz Omurgalı Örneği

245 1 0	[Umbridae : Dallia : Admirabilis] h [gerçek nesne]
300	1 balık ; c 43x10 mm.
500	Yaş (<i>Maturity</i>): Erişkin.
500	Birey sayısı (<i>Number of Specimens</i>): 13.
500	Dokular (<i>tissues</i>): Yok.
500	Durum (<i>Condition</i>): İyi.
500	Tekne: Amguema River Basin.
500	Prof Dr. Nurettin Meriç tarafından toplanmıştır.
518	Mart 1999, Marmara Denizi, Türkiye’den toplanmıştır.
033 0 2	031998
522 8	Marmara Denizi, 105 km. Doğu kıyısı (Marmara Bölgesi).
600 1 0	Meriç, Nurettin, c Prof. Dr. d 1944-, e toplayan.
651 0	Marmara Denizi (Türkiye)  y 1999,  e toplandığı yer.
650	Chordata (phylum/kol) x Actinopterygii (class/sınıf) x Esociformes (order/sıra) x Umbridae (family/aile) x Dallia (genus/cins) x Admirabilis (species/türler) 2 [yerel]
700 1	Meriç, Nurettin, c Prof. Dr.

754 Chordata (phylum/kol) a Actinopterygii (class/sınıf) a Esociformes (order/sıra) a Umbridae (family/aile) a Dallia (genus/cins) a Admirabilis (species/türler) 2 [yerel]

Kart katalog görünümü:

[Umbridae : Dallia : Admirabilis] [gerçek nesne]. - 1 balık ; 43x10 mm.

Yaş (*Maturity*): Erişkin. - Birey sayısı (*Number of Specimens*): 13. - Dokular (*tissues*): Yok. - Durum (*Condition*): İyi. - Tekne: Amguema River Basin. - Prof Dr. Nurettin Meriç tarafından toplanmıştır. - Mart 1999, Marmara Denizi, Türkiye'den toplanmıştır. - Marmara Denizi, 105 km. Doğu kıyısı (Marmara Bölgesi).

Meriç, Nurettin, Prof. Dr.,1944-, toplayan. - Marmara Denizi (Türkiye), 1999, toplandığı yer.

Chordata (phylum/kol)--Actinopterygii (class/sınıf)--Esociformes (order/sıra)--Umbridae (family/aile)--Dallia (genus/cins)--Admirabilis (species/türler)

I. Meriç, Nurettin, Prof. Dr.

16. Belge

Diorama rneği

245 1 0 Yalı apkıını (Alcedo atthis) yuvası : [dişi, erkek, yavru ve yumurta örnekleriyle] h [diyorama]

300 1 diyorama (ok parçalı)

500 Akdeniz sahil şeridinde yakalanan örnekleri içerir.

655 7 Yalı apkıını (Alcedo atthis) v Yaşam alanları z Türkiye

Kart katalog görünümü:

Yalı apkıını (Alcedo atthis) yuvası : [dişi, erkek, yavru ve yumurta örnekleriyle] [diyorama]. - 1 diyorama (ok parçalı)

Akdeniz sahil şeridinde yakalanan örnekleri içerir.

Yalı apkıını (Alcedo atthis)--Yaşam alanları--Türkiye

Yukarıdaki zgn nesne örneklerine farklı veri alanları eklenerek AAKK2 3. düzey bibliyografik nitelermeleri yapılmıştır. Amaç, hem kültürel, hem de biyolojik dermelerde, AAKK2 yönergeleri ile kataloglama yapılabildiğini kanıtlamaktır. Her

dermenin kendi sınıflama dizgesi, iletişimde öncelikli veri alanları veya diğer farklı kural ve uygulamaları bulunmaktadır. Buna karşın, veri içeriklerinde uyum ve ortak alanlarda standartlaşma, ilgili kaynakların eş zamanlı taranabilmesine ve bütünsel bilgi erişim sistemleri için gereken alt yapının hazırlanmasına olanak sağlayacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Teknolojik olanaklarla birlikte sayısallaştırma yaygınlaşmakta ve eskinin kart katalogları hızla makinece okunabilir kayıtlara dönüşmektedir. Çevrimiçi katalog sayısının artmasıyla bilgiye erişim olanakları genişlemiştir. Bununla birlikte, kullanıcı beklentileri daha gelişmiş bilgi hizmetlerini gerektirmiş ve bibliyografik kayıtlar arasındaki uyum çalışmaları hız kazanmıştır.

Bütünleşik bilgi erişim sistemlerini kurmak çağdaş anlamdaki katalogların varlığıyla olanaklıdır. Bunun için yeterli teknolojiye sahip olursa da, entelektüel içeriğin düzenlenmesi işi, insan emeğine dayalı bir alan olmaya devam etmektedir. Günümüzün üzerinde önemle durulan konusu, farklı belge türlerine bir arada erişimdir. Artık, 'bilgi kaynağı', 'dokümantasyon' ve 'enformasyon' kavramları yalnız kütüphane ve arşivlerle ilgili olarak görülmemektedir. Bu bakış açısı, bibliyografik kayıt yönetimini, arşiv ve kütüphane sınırlarının dışına taşımıştır. Buna göre, müzeler, tarih kurumları, hayvanat bahçeleri, herbaryumlar, laboratuvarlar, botanik bahçeleri, araştırma merkezleri gibi kurumlar da bilgi erişim sisteminin birer parçasıdır. Kurumlar arasındaki 'kültürel bellek' gibi ortak amaçlarla kurulan ağlar da giderek yaygınlaşmaktadır.

Tarihsel bir bakışla bir ülkenin çağdaş kütüphane, arşiv veya müze kurma kültürünü etkileyen öğelerin altı çizilebilir. Buna göre, bilimin örgütlenmesi, okur-yazarlık sorununun çözülmesi, okullaşma oranının yükselmesi, sosyal ve ekonomik gelişmişlik gibi genel etkenler, toplumda bilgiye duyulan gereksinimi belirlemektedir. Günümüzde de uluslararası standartların ve bilgi erişim sistemlerinin ulusal politikalar gereğince desteklenmesi ülkenin 'bellek kültürü'yle doğru orantılıdır.

Kültürel bellek kurumlarının Türkiye'deki tarihleri incelendiğinde, bugünkü yapıyı ortaya çıkaran önemli bir olgu dikkati çeker: T.C. Kültür Bakanlığının kurulması (1971) ile müze ve kütüphaneler bu Bakanlık altında örgütlenir; arşivler ise T.C. Başbakanlığına bağlı (1982) kalır. Türkiye'de kültürel bellek kurumlarının ortak sorunu, birer meslek yasalarının olmamasıdır. Bu eksiklik, devlet memuru olma statüsü, değişen hükümet politikaları, özlük haklarının noksanlığı, yetki ve sorumluluk kaybı gibi çalışanları çabuk etkileyen, zaman zaman işleri yavaşlatan ve kurumları verimsizleştiren sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir.

Buna karşılık, Türkiye'de özel sektör kurumlarının giderek müze, arşiv ve kütüphane hizmetleriyle daha yakından ilgilendikleri göze çarpar. Son on yıl içinde

bir yandan belediyeler, diğ er yandan da sanayi kuruluşları, öncelikle özel müzeler kurmaya başlamışlardır. Kurulan bu yeni müzelerde çalışan personelin kütüphanecilerle işbirliğine hazır oldukları saptanmış ancak, bu işbirliğinin 'karşılıklı işlerlik' düzeyi araştırılmamıştır. Burada çıkaracağım sonuç ve ona bağlı önerilerim, Türkiye'nin ilk üniversitesi olan T.C. İstanbul Üniversitesi (İ.Ü.) bünyesindeki dermelerin veri içeriği standartlarını oluşturmak üzere adım atılması gerekliliğine yöneliktir. Ancak, ulusal çapta müze ile kütüphane, arşiv ile kütüphane, arşiv ile müze gibi kurumlar arasında karşılaştırmaların yapılması, gerçeğe uygun çözüm yollarının bulunması da gereklidir, kanısındayım. Bu araştırmalar yoluyla, bilgi merkezi dendiğinde ne kastedildiği, bilgi ve belge yöneticilerinin bu kurumlarda hangi işleri yaptığı da daha kolay ortaya çıkacaktır. Yeni ortaklık biçimleri içinde, mezunların üstlenecekleri roller ve alacakları sorumluluklar da yeni tartışmalara yol açacaktır.

Metinler üzerinde yapılan incelemelerde kataloglama alanındaki Türkçe kavram ve terimler için henüz ortak bir karara varılmadığı ortaya çıkmaktadır. Açık ki, Türkiye'de müze, arşiv ve kütüphane bilimcilerinin mesleki ve bilimsel literatür üzerinde anlaşma yapmaları, iletişimde ortak bir dil, konu üzerindeki yabancı kaynakların çokluğu nedeniyle sıklıkla çevrilen terimlerde uyum, kavram içeriklerinde netlik ve bir arada çalışabilen profesyonel alanların ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Kataloglama kuralları, üç boyutlu belgelerin de bilgi erişim sistemlerine katılımlarını sağlayacak biçimde yeniden geliştirilmektedir. Çünkü artık bu belgeler, sorgulayan ve merak duygusunu uyandıran bir eğitim ve iletişim ortamının yaratılması için birincil kaynaklar olarak ele alınmaktadır. Bilgi hizmetine üç boyutlu belgelerin eklenmesi, anlama, anlam çıkarma, gerçeğe bağ kurma ve eğlenceli bir araştırma ve öğrenme ortamını yaratmaya destek sağlar. Bu nedenle, her türlü bilgi ve belge merkezinde, basılı yayınlarla birlikte, nesnelere de yer verilmesi, çağdaş dermelerin kurulması için önem taşır. Buna karşılık, bugün halen kütüphanelerde üç boyutlu belgelerin sağlanması zor bir iştir. Bu zorluğu aşmak için, hiç olmazsa üç boyutlu belge (eğitsel oyun araçları, laboratuvarlarda incelenecek her türlü nesne, bitki örnekleri, vb.) listelerinin de yayıncı katalogları içinde hazırlanıp dağıtılması önerilebilir. Bu listeler yoluyla, üç boyutlu belgelerin varlığı haber verilir ve dolayısıyla kütüphanelere bu tür belgelerin sağlanabileceklerinin düşündürülmesi gerçekleşmiş olur.

Bu beklentinin karşılanması, sağlama, kayıt altına alma ve yararlandırma işlerini yapacak olan yetişmiş insan gücü ögesi yeniden karşımıza çıkar. Türkiye’de müze, arşiv ve kütüphanenin ortak işlevlerine dayalı bilgi merkezleri kurulmaya başladığına göre bu merkezleri, çağdaş etkileşimli yönetim anlayışıyla işletebilecek, gelişmiş elemanlar yetiştirilmesi işinin de, bilgi ve belge yönetimi bölümlerince gerçekleştirilmesi beklenir. Ders programlarının da bu beklentiler doğrultusunda yenileneceği öngörülebilir.

Bilgi ve belge yöneticisi yetiştiren bölümler, bugün ikisi Ankara’da, ikisi İstanbul’da olmak üzere dört ayrı devlet üniversitesinde, ‘bilgi ve belge yönetimi’ adı altında eğitim vermektedir. Bunlara bir vakıf üniversitesindeki anabilim dalı da eklenirse (Başkent Üniversitesi) sayılarının az olduğu söylenemez. Bu bölümlerde arşiv ve kütüphaneler için ortak eğitim programlarıyla insan gücü yetiştirilirken, iki ayrı üniversite (Ankara Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi) içinde, yüksek lisans programları ile müzecilik eğitimi verilmektedir. Aynı zamanda arkeoloji, sanat tarihi, prehistorya, etnografya, sosyal antropoloji gibi bölümlerden de müzeciler yetişmektedir. Buna göre, Türkiye’de müzeciler, arşivci ve kütüphanecilerle mesleki ve bilimsel bir ilişkiye henüz geçememişlerdir sonucu çıkabilir. Ancak, müzecilik yüksek lisans programı kapsamındaki bilimsel çalışmaların içerikleri ile bilgi ve belge yönetimi bölümlerinde verilmeye başlanan müze dermesiyle ilgili dersler, her üç alanın, Türkiye’de de birbirlerine yakınlaşmaya başladığını işaret etmektedir.

Müzeleri bilgi erişim sisteminin parçası olarak ele alan derslerin içeriği, henüz çok yeni bir araştırma konusudur. Ancak, hızla yeni gelişmeleri doğuracağı öngörülebilir. Örneğin bu alanda, “*Museum informatics: sociotechnical information infrastructures in museums*” adlı makalenin incelediği konular ele alınabilir. Bunlar, ‘müze bilgi teknolojisiyle ilgili dokümantasyon araştırmaları’ (geleneksel sınıflama sistemleri, nesnelerin nitelenmesi, epistemolojik sorunlar, vb.); ‘enformasyon organizasyonu ve elektronik dermelere erişim’ (kullanıcı odaklı sistemlerin tasarımı, uluslararası üst veri ve standart inisiyatifleri, vb.); ‘kültürel eserlerin ortak verilerine çevrimiçi erişim’ (etkileşimli iletişim tasarımları, verilerinin küresel düzeyde paylaşımı, vb.); ‘sanal alan etkinlikleri’ (farklı kullanıcı gereksinimleri için erişimi uyarlamak, etkileşimli eğitim programları, kullanıcı geri bildirim çalışmaları, elektronik verilerin çevrimiçi erişimdeki kullanıcı profillerinin yapılması, vb.); ‘enformasyon altyapısı’ (bilgi uzmanları arasındaki işbirliği için sosyo-teknik sistemler, bellek kurumları kapsamında bilgisayar destekli işbirliği çalışması, vb.) olarak sayılabilir. Bu konuların

saptanıp, Türkiye için önemli olabilecekleri, öncelik taşımak koşuluyla ders programına aktarmak olanaklıdır. Dersi veren öğretim üyesinin ise, hem dersin aracını ve gerecini kullanmayı öğretmesi, hem de doğal olarak kuramını kavratması söz konusudur. Kuram ile araç-gereç arasındaki ilişkide ise, Türkiye kütüphanelerinde AAKK2 bilgisi ve uygulamalarının önemli bir eksiklik içinde olduğu saptanmıştır.

Veritabanları kurmanın ve yönetmenin ilk adımı, bibliyografik niteleme kural ve düzeyleridir. Buna karşılık, AAKK2'nin Türkçedeki eksik yönleri, bibliyografik nitelemelerde belirsizliğe, kataloglama kurallarında farklı kaynakların kullanımına ve uygulamalarda AAKK2 güncellemelerinden habersiz kalınmasına yol açmaktadır. Aynı sorunun devam etmesi, kataloglamada RDA (Kaynak Niteleme ve Erişim) ve FRBR (Bibliyografik Kayıtlar İçin İşlevsel Gereklere) gibi gelişmelere de uyum sağlanamaması sonucunu ortaya çıkaracaktır. AAKK2'nin eldeki Türkçe çevirisinde 10. Bölümün olmadığını hatırlarsak, üç boyutlu belge kavramının bugüne kadar bilinmemesinin büyük bir eksiklik olduğunu ileri sürebilirim. Çünkü bu durum düşüncede gerilik, davranışta çağdaşlaşmama, meslekte geri kalma anlamına gelecektir. Bu nedenle, üç boyutlu belgelerin bibliyografik nitelemelerinin hızla yapılması gerektiğini ileri sürmek mümkündür. Bugünkü durumda, yalnız envanter kaydıyla, e-ortamda hizmet vermek olanaklı değildir.

Türkiye'de müzelerde kataloglama bilgisi eksikliği yanında, kütüphanelerdeki az gelişmiş kayıt sistemlerini geliştirmek de, sayılan nedenler yüzünden pek kolay gözükmemektedir. Çünkü bugün çoğu kütüphanede AAKK2 bilgisinden yoksun, az gelişmiş yazılımlarla, eksik nitelemeler yapılmaktadır. Yurt dışından yabancı kütüphane programı getiren birkaç üniversite kütüphanesi dışında, hemen hiçbir 'yerli' bilgi merkezinde özgün bibliyografik künye, çağdaş kurallarla oluşturulmamaktadır. Bunun çözümü, bölümlerin ve meslek kuruluşlarının, bilgi merkezlerini ülke çapında geliştirecek meslek içi kurslar düzenlemeleri, kurumların da yönetim ve örgütlenmelerini sürekli ve düzenli olarak yenilemeleridir. Çağdaş kurumların varlığı, kuruma gelen yeni mezunların gelişimine de ortam sağlayacaktır.

Kültürel bellek alanının büyük veri grupları arasındaki karşılıklı işbirliğinin odağında, özgün bibliyografik kayıt üreten özel dermeler bulunur. Birçok farklı ülke örneğinde, özel dermeler ile kütüphanelerin elektronik ortamda ortak çalışmalar içinde olduğu ve bütünleşik bilgi erişim sistemleri kurmak üzere çeşitli çalışmalar başlattıkları gözlemlenebilir. Örneğin üniversitelerin merkez kütüphaneleri, özel

dermelerle yürüttükleri çalışmalarda, bilgi ve deneyimlerini paylaşırlar. Türkiye'nin de özel dermelerindeki zengin varlığa karşın, bunların bilgi ve belge yönetimi anlayışıyla çalışabilmeleri için destek ve işbirliğine gerek duyulduğu açıktır.

Özel dermelerle başlatılacak çalışmalar içinde, İ.Ü. çatısı altındaki bilgi birikimine erişim ve kullanım olanaklarının yaratılması önem kazanır. Bunun için çalışmaların başlatılması üzerine öneriler sunulabilir. İ.Ü. bünyesindeki müze, herbaryum, galeri, sanat evi, laboratuvar, botanik bahçesi, vb. adlar altında toplanan dermeler arasındaki karşılıklı işlerlik çalışmaları için öncelikle bir merkeze gereksinim vardır. İ.Ü. Merkez Kütüphanesi, bibliyografik veritabanı yönetimi olanakları ile bu tür bir geniş çaplı çalışmanın başlatıcısı olabilecek tek birim olarak görünmektedir. Ancak, bu yönde başlatılan bir girişime henüz rastlanmamıştır.

Bugünkü durumda, envanter kayıtlarıyla e-ortamda hizmet vermek olanaklı olmadığı gibi, uluslararası müze malzemesi belgeleme standartları ile kütüphane standartları arasında ortak bir anlayışın oluşmaya başladığı da göz önünde bulundurulmalıdır. İ.Ü. çatısı altındaki kütüphaneler ve özel dermeler arasındaki entegrasyon çalışmalarının başlaması için önerilerimi aşağıdaki başlıklar altında toplayabilirim:

1- AAKK2'nin son basımı (RDA) gecikmeden çevrilmelidir. AAKK2 bölümlerinin bugüne dek yapılan çevirileri de yeni metne de ışık tutacak nitelikler taşımaktadır. FRBR ile ilgili gelişmeler yakından izlenmelidir. T.C. Milli Kütüphane, yasasıyla korunan ulusal bibliyografik denetim işleviyle, bu aşamada yol gösterici nitelik kazanmalıdır.

2- İ.Ü. kütüphanelerinde 1999-2004 yıllarında gerçekleşen bibliyografik kayıtlar arası entegrasyon çalışmalarının sürekliliği sağlanmalıdır. Gereken mali ve personel temel gereksinimlerinin karşılanması şartı ise işlerin manuel yürütüldüğü dönemde olduğu gibi değişmemiştir.

3- 1995 yılında İ.Ü. Merkez Kütüphanesi Daire Başkanlığının olanakları ve kütüphanecilerin deneyimleriyle yazılan UFUK otomasyon programı, üç boyutlu belgeleri kapsayacak biçimde geliştirilmelidir. Bu programda MARC Formata geçiş, üç boyutlu belgeler için gerekli görülmektedir.

4- Var olan yetke dizinlerinin dokümantasyonu yapılmalıdır.

5- Kişi ve tüzel kişi adları, yayımcı adları ve konu başlıkları gibi dizinlenebilir bibliyografik öğelerin yetke kayıtları oluşturulmalıdır. Çoklu-disiplin çerçevesinde

yetke kayıtlarını oluşturmak, veritabanlarını yönetmek için gereksinim duyulan çalışmalardan önemli bir tanesidir.

6- Müze ve ikonografik veritabanlarının konu ve yetke dizinlerine ait bilgiler toplanmalı ve bir veritabanı kurulmalıdır.

7- Genel belge belirleyicileri, fiziksel niteleme terimleri, kısaltmalar ve notlar alanı için standart diller ve kurallar oluşturulmalıdır.

8- Kavram dizini (thesaurus) yaratımı ile çok dilli konusal taramalar için dizinleme kuralları tanıtılmalı ve çalışmaları başlatılmalıdır.

9- İlgili kavram ve terimlerde anlam bütünlüğü ve tekbiçimliliği sağlayacak uzman kişilerden oluşan çalışma grupları kurulmalıdır.

10- Uygun bir yazılım yoluyla veri paylaşımı için AAKK2 uyarınca ortak veri alanları saptanmalı ve karşılıklı işlerlik sağlanmalıdır.

11- Ulusal ve uluslararası bibliyografik danışma kaynakları arasında ağ geçitleri oluşturulmalıdır.

12- Sayısallaştırılmış belgeler için veritabanı kullanımına ilişkin sunumlar hazırlanmalı ve tanıtılmalıdır.

13- Fikri mülkiyet hakları tanınmalıdır.

14- Kavramsal veri modelleri ve enformasyon yönetimindeki yeni teknikler için meslek içi kurs ve seminerler düzenlenmelidir.

15- Öncelikle İ.Ü. kültürel ve biyolojik dermelerinin bir listesi yapılmalı ve envanter kayıtları gözden geçirilmelidir.

16- Önerilen uygulamaya başlamak için Cerrahpaşa ile İstanbul Tıp Tarihi Müzelerine bilgi ve belge yöneticilerinin atanması sağlanmalıdır.

17- Biyolojik dermelerde, kültürel dermelerden farklı olarak, veri girişi yapacak bilgi yöneticilerinin görev almaması, bu malzemelerle kütüphane arasındaki bağı zayıflatırabilir. Ancak buralarda da, benzer malzemeler arasındaki ilişkinin kurulması ve veritabanlarının bilgi ağlarına açılması için e-kayıtların oluşturulması, e-ortama aktarma vb. işler desteklenmelidir. Bunun için merkezi bir çatının oluşturulması önemsenmelidir.

İ.Ü. Merkez Kütüphanesinin, İ.Ü. kapsamındaki özel dermelerle başlatması öngörülen çalışmaları bu alanda Türkiye'deki ilk uygulama örneği olacaktır. Bu nedenle, İ.Ü. Merkez Kütüphanesi ile karşılıklı işlerlik çalışmalarına girecek dermelerin belirlenip, pilot projelerin bir an önce hayata geçirilmesi önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Acaroğlu, M. Türker: "Dokümantasyon ve Dokümantolojinin Mahiyeti", **TKDB**, C.2, No.1, 1953, s. 9
- Ahıska, Meltem: "Occidentalism and Registers of Truth: The Politics of Archives in Turkey", **New Perspectives on Turkey**, No: 34, Spring 2006, s. 10
- Aina, Joseph O.: "Library and Museum As Educational Institutions: a Fundamental Comparison", **Herald of Library Science**, C: 40, No: 1-2, s. 25, 27
- Anglo-American Cataloguing Rules**, haz. Joint Steering Committee for Revision of AACR2, a Committee of American Library Association...[ve öte.], 2. bs., 2002, [loose-leaf without binder = ciltless tak-çıkart sayfa versiyonu]
- Archives and Libraries: the Fundamental Difference (çevrimiçi) www.collection.ca/04/0416_e.html (07.09.2005)
- Alpay, Meral: **Kütüphanecilik Terimleri**, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi, 1973
- Arıkan, Aykut: **Bilgi Erişim Sistemleri: Bilgi Erişiminde Dil Sorunları**, İstanbul : Babil, 2006
- Ashling, Jim: "Rebuilding Iraq's Cultural Resources" **Information Today**, C: 20, No: 7, 2003, s. 33
- Aslan, Selma (Alpay): CALIMERA Projesi Kültürel Uygulamalar: Elektronik Kaynaklara Erişimde Aracı Olarak Yerel Kurumlar (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access), (çevrimiçi) <http://www.kutuphaneci.org.tr/web/node.php?id=321> (17.10.2007)
- Assmann, Jan: **Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik**, çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı, 2001
- Aşçı, Arif: "T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Merkezi'nin bilgi merkezleri sistemi içindeki yeri ve önemi", **50. Kuruluş yılında Ulusal dan Evrensel Türk Milli Kütüphanesi**, Ankara: 1998, s. 33

- Atagök, Tomur: “Müze Kadrolarının Yeniden Değerlendirilerek Çağdaş Müzecilik Düzeyinin Oluşturulması” **Müzecilik Semineri Bildiriler** (4. : İstanbul : 16-18 Eylül 1998)
- Ataman, Bekir Kemal: “Arşivcilik Eğitimi Üzerine”, **TK**, C: 3, No: 1, 1989, s. 36
- Atılğan, Doğan: **Kataloglamada Tutarlılık Açısından Türkiye Bibliyografyası (1985-1990)**, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı, 1996
- Baca, Murtha: “Cataloging Cultural Objects and CDWA Lite: New Data Content and Data Format Standards for Art and Material Culture Information”, **Digitalia**, 2006 (çevrimiçi)
http://digitalia.sbn.it/upload/documenti/digitalia20061_BACA.pdf (05.12.2007)
- Baca, Murtha: “Practical Issues in Applying Metadata Schemas and Controlled Vocabularies to Cultural Heritage Information”, **Cataloging & Classification Quarterly**, C: 36, No: 3/4 , 2003, s. 48, 55
- Banoğlu, Deniz: “Türkiye’nin Çağdaş Görünümünü Açartan Bir Çalışma: Nadir Eserler Galerisi ve ‘İstanbul Üniversitesi Kütüphanelerinin Yeniden Yapılandırılması Projesi”, **Meral Alpay’a Armağan**, yay. haz. Hülya Dilek-Kayaoğlu, İstanbul: [y.y.], 2007, s. 39-49
- Barton, Jane: “Building Quality Assurance into Metadata Creation: an Analysis Based on the Learning Objects and e-Prints Communities of Practice”, (çevrimiçi)
http://www.siderean.com/dc2003/201_paper60.pdf (11.02.2007)
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tasnif Talimatnamesi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın Nu. 8, Ankara 1992
- Bates, Marcia J.: “Multimedia Research Support for Visiting Scholars in Museums, Libraries, and Universities”, Catharine Hulsy, Geoffrey Jost, **Information Technology and Libraries**, Chicago: C: 21, No: 2, Haziran 2002, s. 73
- Baydur, Gülbün: “Kataloglamadan İndekslemeye”, **Kütüphanecilik Bölümü 25. Yıl’a Armağan**, yay.haz. Bülent Yılmaz, Ankara: H.Ü. Kütüphanecilik Bölümü, 1997
- Baydur, Gülbün: “Konu İndekslemesi”, **TKDB**, C: 34, No: 4, 1985, s. 181

- Baysal, Jale: **Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar Araçlar, Yöntemler**, 2.bs., İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, 1987
- Baysal, Jale: **Resmi Daire Kütüphaneleri ve Dokümantasyon Merkezleri**, İstanbul: TÜBİTAK, 1972
- Bazin, Paule Rene: "Arşiv Sergileri ve Tanıtım: Arşivcilikte Mesleki Derneklerin Rolü", çev. Ahmet Oğuz İcimsoy, **Arşiv Konferansları: I**, haz. Hamza Kandur, İstanbul: Librarie Pera, 1995, s. 27
- Bearman, David: "Social Terminology Enhancement through Vernacular Engagement. Exploring Collaborative Annotation to Encourage Interaction with Museum Collections", **D-Lib Magazine**, (çevrimiçi) <http://www.dlib.org/dlib/september05/bearman/09bearman.html> (17.09.2005)
- Bierbaum, Esther Green: "Realia", **Non-Print Materials : Selection and Management**, ed. John W. Ellison, Chicago: American Library Association, 1987, 297-323
- Bierbaum, Esther Green: "MARC in Museums: Applicability of the Revised Visual Materials Format", **Information Technology and Libraries**, No: 9, 1990, s. 291
- Binark, İsmet: "Arşiv Hakkında Ön Bilgiler, Ülkemizdeki Arşiv Çalışmaları, Arşiv Meselelerimiz ve Çözüm Teklifleri", **TKDB**, C: 27, No: 2, 1978, s. 69
- Bishoff, Liz: "Interoperability and Standards in a Museum/Library Collaborative: The Colorado Digitization Project", **First Monday**, C: 5, no: 6, Haziran, 2000 (çevrimiçi) http://firstmonday.org/issues/issue5_6/bishoff/index.html (15.10.2005)
- Bloomfield, B.C.: "Arşivler ve Kütüphaneler Arasındaki İlişkiler", çev. Rıfat Günelan, **Arşiv Araştırmaları Dergisi**, No: 1, 1999, s. 93
- Bourdon, Françoise: "Modelling Authority Data for Libraries, Archives and Museums: a Project in Progress at AFNOR" (çevrimiçi) <http://eprints.rclis.org/archive/00000268/01/bourdon-eng.pdf> (01.12.2005)
- Bradsher, James Gregory: "An Introduction to Archives", **Managing Archives and Archival Institutions**, Chicago: University of Chicago Press, 1989, s. 5

- Brown, Karen, Miriam Pollack: "Illinois Libraries and Museums: Connecting & Collaborating for the Future" **Illinois Libraries**, No: 82, Summer 2000, s. 209-15
- Burcaw, George Ellis: **Introduction to Museum Work**, 3. bs., Lanham : AltaMira Press, 1997
- Cadell, Patrick: "Arşivciliğin Felsefi Boyutları", çev. Hamza Kandur, **Arşivcilik Konferansları : I**, haz. Hamza Kandur, İstanbul: Librairie Pera, 1995, s. 39
- Calimera Country Report Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resources : Turkey Information on Public Libraries, Local Museums and Archives, European Commission, IST Programme, (çevrimiçi)
http://www.calimera.org/Lists/Country%20files/Turkey_Country_Report.pdf (17.05.2007)
- Calimera Kılavuz İlkeleri, Kültürel Uygulamalar: Elektronik Kaynaklara Aracılık Eden Yerel Kurumlar: İyi Uygulama Kılavuzu: özetler, [yay.haz.]: Information Society Technologies
- Canata, Fatih: "Bilgi Belge Merkezleri Bibliyografik Standartlar ve İstanbul'da Durum" (basılmamış yüksek lisans tezi), dnş. Hasan S. Keseroğlu, İstanbul: İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005
- Categories for the Description of Works of Arts**, ed. Murtha Baca, Patricia Harpring, J. Paul Getty Trust, College Art Association (çevrimiçi)
http://www.getty.edu/research/conducting_research/standard/cdwa/ (26.05.2007)
- Cathro, Warwick: "The Role of a National Library in Supporting Research Information Infrastructure", World Library And Information Congress: IFLA General Conference And Council (72th : 20-24 August 2006 : Seoul, Korea) (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/IV/ifla72/index.htm>
- Chandler, Adam, Elaine L. Westbrook: "Distributing Non-MARC Metadata: the CUGIR Metadata Sharing Project" **Library Collections, Acquisitions, & Technical Services**, C: 26, 2002, s. 207-217
- Clair, G. St.: "Knowledge Management", **Encyclopedia of Library and Information Science**, No: 2, 2.bs. ed. Miriam A. Drake. New York: Marcel Dekker , 2003

- Coleman, Anita S.: "From Cataloging to Metadata: Dublin Core Records for the Library Catalog", **Cataloging & Classification Quarterly**, C: 40, No: ¾, 2005, s. 154
- Collection Description Focus (çevrimiçi)
<http://www.ukoln.ac.uk/cd-focus/> (27.05.2006)
- Museums Libraries and Archives Council (çevrimiçi)
<http://www.mla.gov.uk/> (27.05.2006)
- Cook, Michael: "Arşivlerin Kullanımı ve Yönetimi; Bir Arşiv Hizmetinin Ülkedeki Yeri", çev. İnci Saltıkgil, **Günümüzde Arşiv Yönetimi Meslek Eğitiminin Temelleri** (24.4-6.5.1982) İstanbul: TKD İstanbul Şubesi, 1984, s. 6, 7
- Cutter, Charles A.: **Rules for a Dictionary Catalog**, 4. bs., London: The Library Association, 1962
- Çalın, İrfan: "Araştırma Faaliyetleri ve Kütüphaneler", **TK**, C: V, No: 4, 1991, s.156, 157
- Çakın, İrfan: "Bilgi Profesyonellerinin Eğitiminde Yeniden Yapılanma: Hacettepe Üniversitesi Örneği", **TK**, C: XIV, No: 1, 2000
- Çankırı, Süreyya: "Melez Kütüphanede Bilgi Erişim Sorunları" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), dnş. Hülya Dilek Kayaoğlu, İstanbul: İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi ABD, 2006
- Çiçek, Niyazi: "Kamu Yönetiminde Üretilen Belgelerin Form Özelliklerinin İncelenmesi ve Arşivcilik Açısından Değerlendirilmesi" (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi ABD, 2003
- Dağdaş, Yasemin: "Elektronik Belge Tanımlaması ve Uluslararası Elektronik Belge Tanımlama Standartları", (basılmamış yüksek lisans tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, 2005
- Dearstyne, W. Bruce: **Arşivsel Girişim, Modern Arşivcilik İlkeleri, Uygulamaları ve Yönetim Teknikleri**, çev. Mustafa Akbulut, A. Oğuz İcimsoy, İstanbul, 2001, s. 123
- Delsey, Tom: "Categorization of Content and Carrier", 5JSC/RDA/Part A/Categorization, Library and Archives Canada, 2006 (çevrimiçi)
<http://www.collectionscanada.ca/jsc/docs/5rda-part-a-categorization.pdf> (10.03.2007)

- Delsey, Tom: "The Logical Structure of the Anglo-American Cataloguing Rules–Part I: Drafted for The Joint Steering Committee for Revision AACR", Library and Archives Canada, 1998 (çevrimiçi)
<http://www.collectionscanada.ca/jsc/docs/aacr.pdf>
(05.10.2005)
- Dempsey, Lorcan: "Scientific, Industrial, and Cultural Heritage: a shared approach : a research framework for digital libraries, museums and archives", **Ariadne**, No: 22, 2000, (çevrimiçi),
<http://www.ariadne.ac.uk/issue22/dempsey/intro.html>
(08.08.2006)
- Descriptive Metadata Guidelines for RLG Cultural Materials, California: RLG, 2005 (çevrimiçi)
http://www.rlg.org/en/pdfs/RLG_desc_metadata.pdf
20.04.2007
- Desire Information Gateways Handbook (çevrimiçi)
<http://www.desire.org/handbook/> (12.04.2007)
- Digital Corner, IMLS, (çevrimiçi)
<http://www.imls.gov/digitalcorner/index.htm> (26.12.05)
- Digital Heritage and Cultural Content (çevrimiçi)
<http://www.cordis.lu/ist/ka3/digicult/> 12.05.2006
- Digital Libraries: Metadata Resources, General Resources And Indices (çevrimiçi)
<http://www.ifla.org/II/metadata.htm> (12.04.2007)
- Dilek-Kayaoğlu, Hülya: Derme Oluşturma ve Geliştirme : İ.Ü. Merkez Kütüphanesi'nde Bütçe Yönetimi (Nisan 1994 – Kasım 1997), İstanbul: Mavibulut, 1999
- Dilevko, Juris, Lisa Gottlieb: "Resurrecting a neglected idea: The reintroduction of library-museum hybrids", Chicago: **The Library Quarterly**, C: 73, No: 2, s. 160, Nisan 2003, s. 160
- Downing, Mildred Harlow: **Introduction to Cataloging and Classification**, 6. bs., London : McFarland&Company, 1991
- Dublin Core Metadata Element Set, Version 1.1, (çevrimiçi) <http://dublincore.org/documents/dces/>
(01.12.2007)
- Dunn, Heather: "Collection Level Description - the Museum Perspective", **D-Lib Magazine**, C: 6, No: 9, 2000 (çevrimiçi) http://lu.com/odlis/odlis_c.cfm (23.11.2006)

- Dursun, Aynur: “Yetke Dizimi = Authority File” (basılmamış yüksek lisans tezi), İstanbul: İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991
- E. Weil, Stephen: **Making Museums Matter**, Washington, D.C.: Smithsonian Institution Press, 2002
- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi II**, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi, 1997
- El-Abbadi, Mostafa: **Life and Fate of the Ancient Library of Alexandria**, Paris: UNESCO, 1992
- Elçi, Banu: “Avrupa Birliği Bilgi Toplumu: Dijital Çağda Kültürel Miras Nasıl Korunabilir? Yeni Teknolojiler ve Kültürel Mirasın Dijitalleşmesi”, **'Bilginin Dijitalleşme Süreçleri Paneli'** (29 Mart 2006: İstanbul)
- Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli (V.1.0)**, yay.haz. Hamza Kandur, İstanbul: DAGM, 2005 (çevrimiçi)
www.devletarsivleri.gov.tr (25.06.2006)
- El-Sherbini, Magda: “Metadata and Future of Cataloging” **Library Review**, C: 50, 2001, s.16-21
- Enser, Peter: “On Continuity, Culture, Competition – Cooperation and Convergence, too”, **New Library World**, C: 102, No: 1170/1171, 2001, s. 425
- Ergün, Canan: “MARC Format ve bir TÜRKMARÇ Önerisi” (basılmamış yüksek lisans tezi), dnş. Hasan S. Keseroğlu, İstanbul : İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000
- Ersoy, Osman: “Kütüphane ve Arşiv Münasebetleri”, **TKDB**, C: VI, No: 4, 1957, s. 29
- Evans, Frank B.: “The Organization and Status of Archival Training: An Historical Perspective” **Archivum**, 1988, No: 34, s. 75-91
- Final Glossary for IME ICC**, 2004, (çevrimiçi)
http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/glossary_april_2004.pdf (22.09.2005)
- FRBR object-oriented definition and mapping to the FRBRER (version 0.7.1)**, yay. haz. International

Working Group on FRBR ve CIDOC CRM
Harmonisation, sup. Delos NoE, ed. Martin Doerr,
Patrick Le Bœuf, 2006, (çevrimiçi)
http://cidoc.ics.forth.gr/docs/frbr_oo/frbr_docs/FRBR_oo_V0.7.1.pdf (05.06.2007)

Functional Requirements for Bibliographic Records : Final Report, [yay. haz.] IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records, München : Saur, 1998 (UBCIM, New Series, C: 19) (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.pdf> (05.07.2005)

- Furrie, Betty: **Understanding MARC Bibliographic: Machine-Readable Cataloging**, 7. bs., A.B.D.: Cataloging Distribution Service, Library of Congress, The Follett Software Company, 2000 (çevrimiçi)
<http://www.loc.gov/marc/umb> (12.25.2005)
- Garrison, William A.: "Retrieval Issues for the Colorado Digitization Project's Heritage Database" **D-Lib Magazine**, C: 7, No: 10, October, 2001 (çevrimiçi)
<http://www.dlib.org/dlib/october01/garrison/10garrison.html> (10.10.2003)
- Genevieve Clavel-Merrin: "MACS (Multilingual Access to Subjects) A Virtual Authority File Across Languages" (çevrimiçi)
http://www.sba.unifi.it/ac/relazioni/clavel-merrin_eng.pdf (26.05.2007)
- Getty Thesaurus of Geographic Names** (çevrimiçi)
http://www.getty.edu/research/conducting_research/vocabularies/tgn/ (27.05.2007)
- Gilchrist, Alan: **The Thesaurus in Retrieval**, London : ASLIB, 1971
- Gorman, Michael: "Authority Control in the Context of Bibliographic Control in the Electronic Environment" (çevrimiçi)
http://eprints.rclis.org/archive/00000293/01/gorman_eng.pdf (12.12.2005)
- Green, David: "Beyond Word and Image Networking Moving Images: More Than Just the "Movies" : A Two-Part Examination of Networking Cultural Heritage Materials", **D-Lib Magazine**, July/August 1997,
<http://www.dlib.org/dlib/july97/07green.html> (10.12.2006)
- Greene, Mark A.: "The Power of Meaning: the Archival Mission in the Postmodern Age", **The American Archivist**, C: 65, Spring/Summer 2002, s. 42-55

- Gregg, Alison: "Our Heritage : The Role of Archives and Local Studies Collections", **Australasian Public Libraries and Information Services**, C: 15, No: 3, 2002, s. 126, 127
- Guidelines for Authority Records And References**, 2. bs., rev. IFLA Working Group on GARE, München : K. G. Saur, 2001 (UBCIM : New Series, C: 23) (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/VII/s13/garr/garr.pdf> (17.11.2006)
- Hagler, Ronald: "Nonbook Materials: Chapters 7" **Making of a Code: The Issues Underlying AACR 2: Papers Given at the International Conference on AACR 2, (11-14 Mart, 1979 : Tallahassee, Florida)**, ed. Doris Hargett Clack, Chicago : ALA, 1980, s. 76
- Hakala, Juha: "Internet Metadata and Library Cataloguing", **International Cataloguing and Bibliographic Control**, C: 28, No: 1, 1999, s. 21
- Hanton, Ann: "Metadata Kavramına Kısa Bir Giriş", çev. Mehmet Emin Küçük, **Bilgi Dünyası**, C: 2, No: 2, 2001, s. 207
- Harpring, Patricia: "The Languages of Images: Enhancing Access to Images by Applying Metadata Schemas and Structured Vocabularies", **Introduction to Art Image Access : Issues, Tools, Standards, Strategies**, ed. Murtha Baca, Los Angeles : Getty Research Institute, 2002, s. 18-27
- Hennessey, Christine: "The Inventory of American Sculpture: MARC-ing Realıa", **Beyond the Book: Extending MARC for Subject Access**, ed. Toni Peterson, Pat Molholt, Boston: G.K. Hall&Co., 1990, s. 152
- Holtorf, Cornelius: Monumental Past: The Life-histories of Megalithic Monuments in Mecklenburg-Vorpommern (Germany), University of Toronto: Centre for Instructional Technology Development, 2000-2007 (çevrimiçi) <http://hdl.handle.net/1807/245> (10.06.2007)
- ICOM Code of Ethics for Museums, (çevrimiçi) http://icom.museum/ethics_rev_engl.html#institutional (23.04.2006)
- IconClass RKD (çevrimiçi) <http://www.iconclass.nl> (26.05.2007)
- IFLA Classification and Indexing Section (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/VII/s29/index.htm> (27.08.2005)

IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Core Programme (UBCIM), UNIMARC Manual, Bibliographic Format, IFLA, 1994 (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/sec-uni.htm> (09.06.2006)

International Federation of Library Associations And Institutions ISBD(NBM): **International Standard Bibliographic Description for Non-Book Materials** rev. ISBD Review Committee, app. Standing Committee of the IFLA Section on Cataloguing IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Programme British Library Bibliographic Services London 1987, (çevrimiçi) http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBDNBM_sept28_04.pdf

International Guidelines for Museum Object Information: The CIDOC Information Categories (çevrimiçi) <http://www.willpowerinfo.myby.co.uk/cidoc/guide/guideint.htm> (27.05.2006)

Interoperability Focus: facilitating connected communities, (çevrimiçi) <http://www.ukoln.ac.uk/interop-focus/> (21.10.2005)

Introduction to Metadata, Getty Research Institute, (çevrimiçi) http://www.getty.edu/research/conducting_research/standards/intrometadata/ (12.02.2006)

ISBD and Three-Dimensional Artefacts and Realia IFLA and ISBD (NBM), (çevrimiçi) <http://www.slais.ubc.ca/courses/libr513/03-04-wt1/projects/3D/ISBD%20and%20Threedimensional%20artefacts%20and%20realia.doc> (20.05.2005)

ISBD(CR): International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources, ed. IFLA Section on Cataloguing ISBD(CR), IFLA Section on Serial Publications, München : K. G. Saur, 2002, (UBCIM New Series, C: 24) (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbdcr-final.pdf> (11.09.2005)

ISBD(NBM): International Standard Bibliographic Description for Non-Book Materials, Ed. ISBD Review Committee, London : IFLA Universal Bibliographic Control, International MARC Programme British Library Bibliographic Services, 1987, (çevrimiçi)

http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBDNBM_sept28_04.pdf
(12.05.2005)

ISO TC 46/SC 9 Information and Documentation - Identification and Description (çevrimiçi)
<http://www.collectionscanada.ca/iso/tc46sc9/index.htm>
(26.05.2007)

ITS.MARC... freely searchable MARC database (çevrimiçi) <http://www.itsmarc.com/crs/scmc0224.htm>
(11.09.2007)

IV. Division of Bibliographic Control, [yay.haz.] IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR), [2007] (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/VII/d4/wg-franar.htm>
(09.06.2007)

İcimsoy, A.Oğuz:

“Halk Kütüphaneleri, Arşivler ve Müzeler Arasındaki İlişkiler”, **Bilgi Toplumuna Doğru Halk Kütüphaneleri: PULMAN-XT Türkiye Ulusal Toplantı Sonuç Raporu (Ankara, Mili Kütüphane : 16-19 Kasım 2002)**, haz. Bülent Yılmaz, Ankara : ANKOS, 2002, (çevrimiçi)
www.istanbul.kutuphaneci.org.tr/pulman/oi.pdf
(17.01.2005)

J. Paul Getty Trust, College Art Association (çevrimiçi)
http://www.getty.edu/research/conducting_research/standard/s/cdwa/ (26.05.2007)

Jarrell, Michael C.:

“Providing Access to Three-Dimensional Collections”, **Reference & User Services Quarterly**, C: 38, No: 1, 1999, s. 30 (çevrimiçi)
<http://etd.ils.unc.edu:8080/dspace/bitstream/1901/380/1/bethannkoelsch.pdf> (23.07.2007)

Jeffrey, Dean H.:

“The Repository of Last Resort? Three-Dimensional Objects in Archives”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), dan. Timothy D. Pyatt, USA: University of North Carolina The School of Information and Library Science, 2005 (çevrimiçi)
<http://etd.ils.unc.edu/dspace/bitstream/1901/227/1/deanjeffre y.pdf> (21.08.2007)

Johnson, Rosalind:

“The EU’s Telematics for Libraries Programme: an Assesment” **Information Service and Use**, C: 20, 2000, s. 30

- Johnston, Pete: "Interoperability: Supporting Effective Access to Information Resources", **Library and Information Briefings**, C: 108, 2001, s. 1-10
- Joint Steering Committee for revision of Anglo-American Cataloguing rules : a brief history of AACR : early English Language Cataloguing Codes (çevrimiçi) www.collectionscanada.ca/jsc/history.html (26.01.2007)
- Kahraman, Hasan Bülent: **Kültür Tarihi Affetmez**, İstanbul: AgoraKitaplığı, 2004
- Kayıp Kütüphaneler : Antikiteden Günümüze Yok Olan Kütüphaneler**, der. James Raven, İstanbul: Bileşim, 2006
- Kecskeméti, Charles: "Arşivler ve Ortak bir Avrupa Mirası", **Tarih Öğretiminde Çoğulcu bir Yaklaşım Doğru**, yay.haz. Özgür Sevgi Göral, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, s. 35
- Keseroğlu, Hasan S.: **Kataloglama Kuralları : Anglo – Amerikan Kataloglama Kuralları 2**, gzd. geç. 4. bs., İstanbul : Mep Kitap, 2006
- Keseroğlu, Hasan S.: **Kataloglama Kuralları : Örnekleri ile Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2**, İstanbul : Edebiyat Fakültesi, 1988
- Keseroğlu, Hasan S.: "Kütüphanenin Tözü: Tarih Öncesi Dönemde Bilgi", **TK**, C: 19, No: 3, 2005, s. 2, (çevrimiçi) <http://www.kutuphaneci.org.tr/> (11.02.2007)
- Keseroğlu, Hasan S.: "Türkiye’de Katalog ve Kataloglamanın Tarihçesi", **Kütüphanecilik Dergisi : Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları**, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, C: I, No: 1, 1987
- Keseroğlu, Hasan S., Aynur Dursun: "Kataloglama Politikası", **Kütüphanecilik Dergisi : Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları**, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, C: I, No: 3, 1992
- Kılıç, Dilek: "Hastane Yönetim Bilişim Sistemlerinde (HYBS) Birlikte Çalışabilirlik Kavramı: Interoperability", **Bilişim**, C:35, No:97, 2007, s. 33-35, (çevrimiçi) http://www.tbd.org.tr/resimler/ekler/da80a3d5b344bc4_ek.pdf (08.10.2007)
- Koelsch, Bath Ann: "Research and Instructional Uses of Ephemera and Realia in Academic Library Archival Collections" (basılmamış yüksek lisans tezi) Chapel Hill : North

Carolina University School of Information and Library Science, 2007

Koleksiyon Yönetimi Semineri: Müzeler ve Özel Koleksiyonlar = Collection Management Seminar
(İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi : 13 Nisan 2006),
İstanbul : Antik A.Ş. Kültür

- Köklü, Elif: **Türkiye’de 1960 Sonrasında Kütüphanecilikteki Yenilikler**, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, 2001
- Köklü-Aydın, Elif: “Ders Programına Uygun Öğrenme Nesnesi Depoları ve Bir Uygulama Örneği”, **Meral Alpay’a Armağan**, haz. Hülya Dilek Kayaoğlu, 2007, s. 122
- Küçük, Mehmet Emin, Umut Al: “Metadata kavramı”, **Bilgi Dünyası**, C: 2, No: 2, 2001, s. 169-187
- Kütüphane-Dokümantasyon-Arşiv Komisyon Raporu”, **Birinci Milli Kültür Şurası (23-27 Ekim 1982). Komisyon Raporları**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1983
- Lanzi, Elisa: “Cataloging Cultural Objects: New Guidelines for Descriptive Cataloging”, **Art Libraries Journal**, C: 29, No: 4, 2004, s. 25-31
- Lavender, Kenneth, Jeffrey Pomerantz: “Building Bridges for Collaborative Digital Reference Between Libraries and Museums Through an Examination of Reference in Special Collections”, **Journal of Academic Librarianship**, 2005, s. 17, (çevrimçiği) <http://dlist.sir.arizona.edu/827/> (19.11.2004)
- Layne, Sara Shatford: “Subject Access to Art Images”, **Introduction to Art Image Access : Issues, Tools, Standards, Strategies**, ed. Murtha Baca, Los Angeles : Getty Research Institute, 2002
- Lee, Paula Young: “The Musaeum of Alexandria and the Formation of the Museum in Eighteenth-Century France”, **The Art Bulletin**, C: 79, No: 3, 1997, s. 385
- Leonhardt, Holm A., “Kütüphane Malzemesi Nedir, Arşiv ve Müze Malzemesi Nedir? Dokümantasyon Malzemesinin ve Kurumlarının Sınıflandırılması Hakkında bir Deneme”, çev. İshak Keskin, **Arşiv Araştırmaları Dergisi**, No: 2, 2000

- Lester, Ray: "The Convergence of Museums and Libraries", **Alexandria**, C: 13, No: 3, 2001, s. 185
- Library and Archive Collection Join the Designation Scheme (çevrimiçi) www.mla.gov.uk (19.04.2006)
- Library of Congress Authorities** (çevrimiçi) <http://authorities.loc.gov/> (26.05.2007)
- Library of Congress, Library of Congress, Collections Policy Statements, Ephemera-Acquisitions (çevrimiçi) <http://www.loc.gov/acq/devpol/non-lib.html> (17.05.2007)
- Mackenzie, George: "The Blue Shield : Symbol of Cultural Heritage Protection", **IFLA Council and General Conference** (68th : Glasgow : August 18-24, 2002) (çevrimiçi) <http://www.ifla.org/IV/ifla68/papers/093-099e.pdf> (11.07.2005)
- Madran, Burçak: "Müze türleri", haz. Tomur Atagök, **Yeniden Müzeciliği Düşünmek**, İstanbul : Yıldız Teknik Üniversitesi, 1999, s. 3
- Marty, Paul F.: "Museum Informatics: Sociotechnical Information Infrastructures in Museums", **Bulletin of the American Society for Information Science**, C: 26, No: 3, 2000, s. 22
- Marty, Paul F.: "So You Want to Work in a Museum? Guiding the Careers of Future Museum Information Professionals", **Journal of Education for Library and Information Science**, C: 46, No: 2, 2005
- McCrory, Amy: "Crosswalking EAD: Collaboration in Archival Description", **Information Technology and Libraries**, Beth M. Russell, C: 24, No: 3, 2005, s.99-106
- Meraz, Gloria: "Cultural Evidence: On the Common Ground between Archivists and Museologists", **Provenance**, C: 15, No: 1, 1983, s. 23
- Mertz, Greg: **An Object in the Hand: Museum Educational Outreach for the Elderly, Incarcerated & Disabled**, Washington : Smithsonian Institution Collaborative Educational Outreach Program, 1982
- Miller, Paul: "Interoperability, What Is It and Why Should I Want", (çevrimiçi) www.ariadne.ac.uk/issue24/interoperability/ (11.10.2003)

Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği, **Resmi Gazete**, No: 18755, 15.05.1985

Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında Kanun, Kanun no: 5632, 23/3/1950, 3, 31, **T.C. Resmi Gazete** 29/3/1950, sayı: 7469, s.1946

MOAC: (California museums working with libraries and archives) (çevrimiçi) <http://www.bampfa.berkeley.edu/moac/> (26.05.2007)

Murphy, James L.: "Link It or Lump It: Basic Access Strategies for Digital Art Representation" **Digital Image and Art Libraries in the Twenty-First Century**, ed. Susan Wyngaard (ayrı basım: **Journal of Library Administration**, C: 39, No: 2/3, 2003), New York : Haword Information Press, s. 142

NACO Name Authority Cooperative Program of the PCC (Program for Cooperative Cataloging), LC (çevrimiçi) <http://www.loc.gov/catdir/pcc/naco/naco.html> (26.05.2007)

ODLIS- Online Dictionary for Library and Information Science (çevrimiçi) <http://lu.com/odlis/>

Oğuz, Esin Sultan: "UNESCO Dünya Belleği Programı ve Türkiye'nin Belgesel Mirasları", (çevrimiçi) <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~esino/udbp2005.pdf> (08.08.2007)

Olson, Nancy B.: "Cataloging Three-Dimensional Artefacts and Realia", **Cataloging & Classification Quarterly**, C: 31, No: 3/4, 2002, s. 139 – 150

Ortaylı, İlber: "İskenderiye Kütüphanesi", **Türk Kütüphaneciliği**, C: 20, No: 1, 2006, s. 87, (çevrimiçi) <http://www.kutuphaneci.org.tr/> (11.02.2007)

Owen, T., R. Johnson: "Libraries, museums and archives collaboration in the United Kingdom and Europe", **Art Libraries Journal**, C: 24, No: 4, 1999, s.10

Oxford English Dictionary, Oxford: Clarendon Press, 1930

Pakin, Erol: "Sınıflandırma Düzenlerinde Konular Arasındaki İlişkiler ve Bu İlişkiler Kurulurken Kullanılan Yöntemler", **Kütüphanecilik Dergisi: Belge-Bilgi Araştırmaları**, No: 3, 1992, s. 128-31

- Pakin, Erol: **Dil ve Edebiyat Alanı İçin Türkçe Konu Başlıkları Listesi**, İstanbul : TKD İstanbul Şubesi, 1990
- Parker, Sandra: "Convergence of Education for Libraries, Museums and Archives : to Prepare the New Information Professionals: an Agenda for Present and Future", **International Conference of Employers and LIS Schools Teachers (1 : University of Palma, 24-25 November 2003)** (çevrimiçi) <http://dspace-unipr.cilea.it/bitstream/1889/38/1/Parker.pdf> (23.08.2007)
- Pearce-Moses, Richard: "Society of American Archivist's (SAA) Glossary of Archival Terminology", (çevrimiçi) http://www.archivists.org/term_details.asp?DefinitionKey=717 (12.06.2007)
- Phillips, Faye: "Managing the Special Collections Department in the Digital World: a Case Study of Cooperation and Innovation", **OCLC Systems & Services**, C: 18, No: 1, 2002, 51-58
- Posner, Ernst: **Archives in the Ancient World**, Cambridge : Harvard University, 1972
- Public Libraries and Museums Act, Londra: HMSO, 1964
- PULMAN İleri Ağları Hareketlendiren Halk Kütüphaneleri (Public Libraries Mobilising Advanced Networks) İlkeler El Kitabı, Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği ve T.C. Kültür Bakanlığı, 2002, s.187 (çevrimiçi) <http://www.kutuphaneci.org.tr/genel/PULMAN.pdf> (11.01.2005)
- RDA: Resource Description and Access**, [ed.] The Joint Steering Committee for Revision of AACR, 2005 (çevrimiçi) <http://www.collectionscanada.ca/jsc/docs/rdapptjuly2005.pdf> (12.16.2006)
- Resource Manifesto (çevrimiçi) <http://www.resource.gov.uk/about/about.html> (12.05.2007)
- Rinehart, Richard: "Museum Consortia, Digital Library Projects, Standards for Complex Multimedia Objects, and More Fun than a Barrel of Monkeys", **Museums and the Online Archive of California Project**, University of California, Berkeley Art Museum & Pacific Film Archive, (çevrimiçi)

<http://www.bampfa.berkeley.edu/moac/standards/index.html>
(28.05.2005)

Robinson, Bridget, Pete Johnston:

"Collection Level Description: Spreading the Gospel",
Ariadne, No: 31, 2002. (çevrimiçi)
<http://www.ariadne.ac.uk/issue31/cld/> (17.07.2003)

Roel, Eulalia:

"The MOSC Project: Using Metadata Cultural Differences Across Museums, Archives, and Libraries",
Information Technology and Libraries, March 2005, s. 22

Rona, Zeynep:

"Belgeleme – Arşivleme – Envanter Üzerine Denemeler", haz. Tomur Atagök, **Yeniden Müzeciliği Düşünmek**, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1999, s. 123

Ronald, Hagler:

Nonbook Materials: Chapters 7 through 11. In *The Making of a Code: The Issues Underlying AACR 2: Papers Given at the International Conference on AACR 2*, held March 11-14, 1979 in Tallahassee, Florida, ed. Doris Hargett Clack, 72-87. Chicago, 1980, Ill.: American Library Association

Rowley, Jennifer:

Bilginin Düzenlenmesi: Bilgi Erişime Giriş, yay. haz. Sekine Karakaş, çev. Sekine Karakaş,...[ve öte.], Ankara: TKD, 1996

Sandberg-Fox, Ann M.:

The ISBD(ER) and New Developments in Cataloging Electronic Resources (çevrimiçi)
http://eprints.rclis.org/archive/00000182/01/sandberg_eng.pdf
(12.25.2005)

Sears List of Subject Headings, 17. bs., ed. Joseph Miller, New York: The H.W. Wilson Company, 2000

Sefercioğlu, Necmettin:

"Kataloglamada Teori-Uygulama İlişkisi", **Türkiye'de Kütüphane Alanında Teori ile Uygulama İlişkisi Sempozyumu (7-8-Mayıs 1987)**, haz. Meral Alpay, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1988, (ayrı basım)

Severn, Jill:

"Adventures in the Third Dimension: Re-Envisioning the Place of Artifacts in Archives" Paper given at the Society of American Archivists Conference, 2001, s. 9

Sharing of Bibliographic Information And Resources
IFLA: Bibliographic Standards and Interoperability
<http://www.ifla.org/VII/d4/pub/InteroperabilityStandards.pdf>
(01.07..2005)

- Shires, Nancy P.: "To the Benefit of Both: Academic Librarians Connect with Middle School Teachers Through a Digitized History Resources Workshop", **Information Technology and Libraries**, C: 24, No: 3, 2005, s. 142-146
- Smith, Deborah A.: "Intellectual Control of Ephemera-A Museum's Perspective", **Popular Culture in Libraries**, C: 4, No: 1, 1996, s. 63
- Soysal, Özer: "A.Ü.DTCF. Kütüphanecilik Bölümü'nün 50. Yılı İçin : Geçmiş'in Belleği", **TK**, C: 19, No: 1, 2005, s. 105-113, (çevrimiçi) <http://www.kutuphaneci.org.tr/> (11.02.2007)
- Soysal, Özer: **Türk Kütüphaneciliği: Bilginin Yazgısı**, Ankara: TKD, 1998
- Soysal, Özer: **Türkiye'de Çağdaş Bibliyografik-Dokümanter Hizmetlerin Gelişimi**, Ankara: A.Ü., Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1983
- Standards for Archival Description: A Handbook:**
Chapter 4: Cataloging Rules (Data Content Standards)
(çevrimiçi)
<http://www.archivists.org/catalog/stds99/chapter4.html>
(07.02.2006)
- Statement of Principles of Museum Documentation:** Version 6.0, August 2007 (çevrimiçi)
<http://cidoc.mediahost.org/principles6.pdf> (30.09.2007)
- Süzmetaş, Selçuk: "Atatürk Döneminde İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: (1924-1938)", (basılmamış yüksek lisans tezi), dnş. Meral Alpay, İstanbul: İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, 1998
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, sayı: B.08.0.TTK.0.01.02, konu: Tarih Dersi 9 ve 10. Sınıf Taslak Öğretim Programı, 2006
- Tennant, Roy: "MARC Must Die", **Library Journal**, C: 127, No: 17, 2002, s. 26-28
- The CIDOC Conceptual Reference Model** (çevrimiçi)
<http://cidoc.ics.forth.gr/> (01.12.2006)
- The Global Cultural Memory Project (çevrimiçi)
<http://images.library.uiuc.edu/projects/gcm/aboutproject.html>
1 (19.05.2007)

The National Information Center for Educational Media
(çevrimiçi) <http://www.nicem.com/about.htm> (21.09.2007)

The New Museum Registration Methods, ed.
Rebecca A. Buck, Jean Alman Gilmore, Washington :
American Association of Museums, 1998, s. 28-33

The Ohio Historical Society : Online Collection Catalog
(çevrimiçi) <http://www.ohiohistory.org/occ/menu.htm>
(08.06.2007)

The Society of American Archivists (çevrimiçi)
<http://www.archivists.org/catalog/pubDetail.asp?objectID=1279> (27.05.2007)

Thesaurus for Graphic Materials I: Subject Terms,
Comp. Prints and Photographs Division Library of
Congress (TGM I), rev. 1995 (çevrimiçi)
<http://www.loc.gov/rr/print/tgm1/> (26.05.2007)

Tillett, Barbara B.:
“General Material Designations (GMDs)”,
4JSC/Chair/73, May 8, Library and Archives Canada,
2001 (çevrimiçi)
<http://www.collectionscanada.ca/jsc/docs/gmd.pdf>
(05.10.2005)

Tonta, Yaşar:
“Bilgi Yönetiminin Kavramsal Tanımı ve Uygulama
Alanları”, **Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası
Sempozyumu** (Ankara : 2004) (çevrimiçi)
<http://eprints.rclis.org/archive/00009686/> (12.03.2006)

Tonta, Yaşar:
“Türkiye’de kütüphanecilik eğitiminin yeniden
yapılanması”, **Türkiye’de Kütüphane ve
Enformasyon Biliminin Kurumsal Gelişimi** : İ.Ü.
Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü’nün
Kuruluşunun 36. Yılı Anısına Düzenlenen Sempozyum
Bildirileri (11-12 Mayıs 2000, İstanbul), ed. Aysel
Yontar, İstanbul : Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul
Şubesi. (çevrimiçi)
<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/istanbul00.htm>
(7 Nisan 2004)

TSE Türk Standardı, TS ISO 15836, Bilgi ve
Dökümantasyon - Dublin Core Meta Veri Öge Kümesi,
Haziran 2007

UK’s High-Level Thesaurus Project (çevrimiçi)
<http://hilt.cdli.strath.ac.uk/> (10.07.2007)

Uralman, Hanzade:
“Müzelerin Topluma Ulaşabilirliğinde Bilgi Yönetimi”,
ÜNAK’06 "Bilimsel İletişim ve Bilgi Yönetimi"(12-14

- Ekim 2006 : Ankara, Gazi Üniversitesi Merkez
Kütüphane) (çevrimiçi)
<http://www.unak.org.tr/unak06/index.html> (23.11.2006)
- Uralman, N. Hanzade: “21. Yüzyıla Girerken Bir Bilgi Kurumu Olarak Müze”,
Bilgi Dünyası, C: 7, No: 2, 2006
- Using Dublin Core – The Elements, Dublin Core
Metadata Initiative (çevrimiçi)
<http://es.dublincore.org/documents/usageguide/elements.shtml#audience> (04.07.07)
- Using Primary Sources on the Web, Reference & User
Services Association - History Section, (çevrimiçi)
<http://www.lib.washington.edu/subject/History/RUSA/>
(01.10.2007)
- Vleeschauwer, H. J. de: “Archives et Bibliothèques”, University of South Africa:
Mousaion, No: 4, Pretoria, 1955, s.y.
- Vleeschauwer, H. J. de: “Distinction Between Libraries, Museums and
Archives”, **Mousaion**, No: 70, Pretoria, 1963, s. 14
- Vleeschauwer, H. J. de: “Library Science as a Science, Part: I”, University of
South Africa: **Mousaion**, No: 37-40, 1960, s.y.
- Vleeschauwer, H. J. de: “Survey of Library History: Part I”, **Mousaion**, No: 63,
Pretoria, 1963, s. 23
- Webster’s third new international dictionary of the
English language unabridged: a Merriam-Webster**,
ed. Philip Babcock Gove, USA: Könnemann, 1993
- “What is EAD”, Library of Congress (çevrimiçi)
<http://www.loc.gov/rr/ead/eadhome.html> (23.11.2005)
- Woloszynski, Ryszard W.: “Arşiv Kaynakları ve Okulların Yararlanma Alanları”,
Tarih Öğretiminde Çoğulcu bir Yaklaşım Doğru,
yay.haz. Özgür Sevgi Göral, İstanbul: Türkiye
Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, s. 47
- Workbook for Selection Policy Writing, ALA, (çevrimiçi)
<http://www.ala.org/Template.cfm?Section=dealing&Template=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm&ContentID=57020> (20.11.2007)

Nº 077

..... ÖZEL MÜZESİ ESER ENVANTERİ

ENVANTER No.:

ESERİN ADI ve CİNSİ:

BULUNDUĞU YER:

ÇAĞI:

ÖLÇÜSÜ:

MÜZEYE GELDİĞİ GÜN:

NASIL ELDE EDİLDİĞİ (SATIN ALMA, ARMAĞAN,
MİRAS, VB.)

FOTOĞRAF

NEG. No:

MÜZEDEKİ YERİ:

YAYINLANDIĞI YER:

ESERİN TANIMI:

ENVANTERİ YAPAN

...../...../19.....

İNCELENDİ
KÜLTÜR BAKANLIĞI
YETKİLİSİ
(adı soyadı, imza, tarih)

Özgeçmiş

Elif Köklü, İstanbul, 1969

Kütüphanecilik Bölümünü 1998’de; aynı bölümün Yüksek Lisans Programını 2001’de tamamlamıştır. “Türkiye’de 1960 Sonrasında Kütüphanecilikteki Yenilikler” adlı yüksek lisans tezi, 2001 yılında T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanmıştır.

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde ve Nadir Eserler Bölümündeki çeşitli projelerde yüksek lisans öğrenciliği süresince görev almıştır. Bir özel araştırma kütüphanesinin kuruculuğunu yürütmüştür. Dört yılı aşkın süredir bir vakıf okulunun lise kütüphanesinde çalışmaktadır. Mesleki araştırmalarla birlikte, çeşitli alanlarda yazı ve çevirileri vardır.